

Ν. ΑΝΤΙΠΑΤΗ - Ε. ΑΛΕΞΙΟΥ - Δ. ΚΑΤΣΑΔΗΜΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

“ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ο ΣΟΦΟΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ”

Π. Γ. ΜΑΥΡΙΑ & ΣΙΑ Ο. Ε.

ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποίηση του έργου στο πλαίσιο του Εθνικού Εκπαιδευτικού Πολιτισμού

ΑΡΙΘΜΟΣ

25

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΟ Β' ΕΤΟΣ ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ' ΤΑΞΕΩΣ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ

διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 67002/19/56 πράξ. τοῦ Σοῦ Ὑπουργ. Παιδείας

*« Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρωμένη
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά ».*

Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

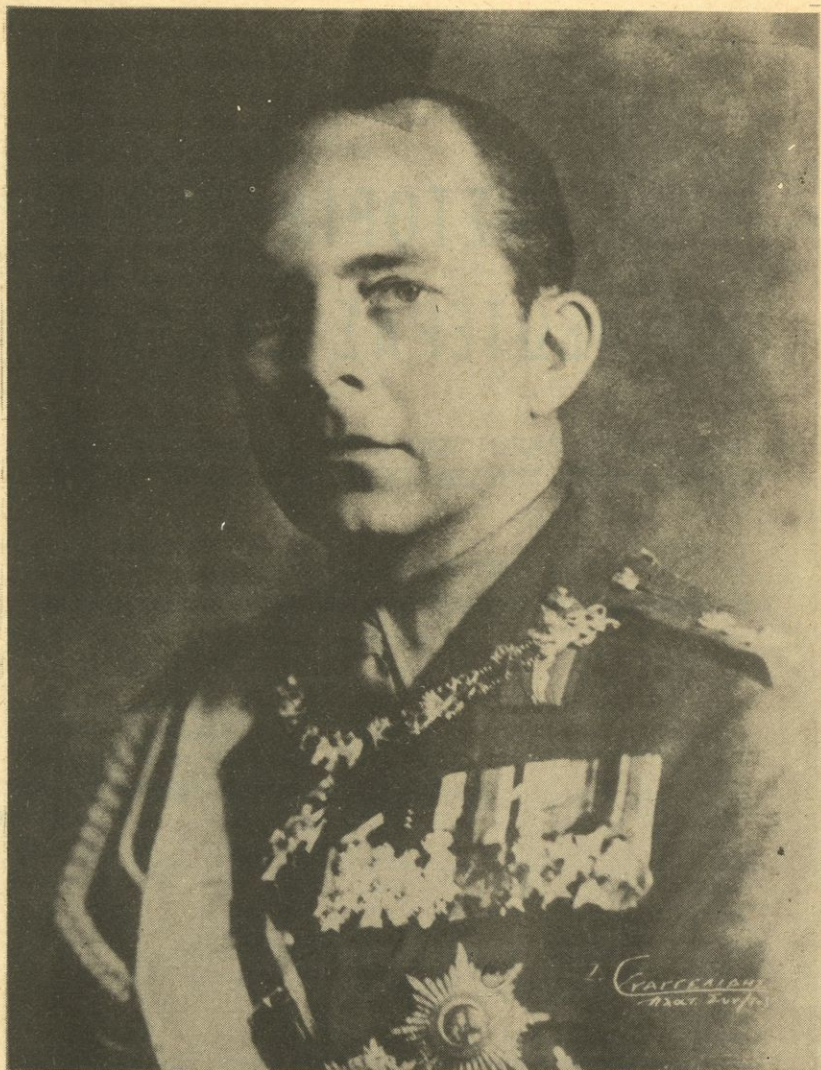
« ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ο ΣΟΦΟΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ »

Π. Γ. ΜΑΥΡΙΑ & ΣΙΑ Ο. Ε.

ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 14 — ΑΘΗΝΑΙ

17352

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βασιλεύς Παῦλος Α΄

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

α'. 'Η Τουρκική αυτοκρατορία.

'Ο Μωάμεθ Β', άφοϋ τὸ 1453 ἔκυρίευσεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετ' ὀλίγον ὑπεδούλωσεν ὅλας σχεδὸν τὰς Ἑλληνικὰς Χώρας. Τότε, ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐπίστευσεν, ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν θὰ περιορίζοντο μόνον εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλληνικῆς αυτοκρατορίας, ἀλλὰ θὰ προσεπάθουσαν νὰ ἐξαπλωθοῦν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὰ κυριώτερα καὶ μεγαλύτερα κράτη τῆς Εὐρώπης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν ἡ Ἑνετία, ἡ Οὐγγαρία, ἡ Αὐστρία, ἡ Ρωσία, ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Ἀγγλία.

Τὰ κράτη αὐτὰ ἦσαν μὲν Χριστιανικά, ἀλλὰ διηρημένα εἰς μικρότερα κρατίδια καὶ πολλάκις εἶχον ἐχθρικὰς σχέσεις μεταξὺ των. Διὰ τοῦτο δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων.

'Απὸ τὰ κράτη αὐτὰ δὲν διέτρεχον ὅλα τὸν ἴδιον κίνδυνον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Διότι ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰσπανία δὲν ἐγειτόνευον μὲ τοὺς Τούρκους καὶ δὲν εἶχον ἔλθει εἰς σύγκρουσιν μὲ αὐτούς.

Μόνον κατὰ τὸ ἔτος 1571 ἡ Ἰσπανία ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν Πάπαν, τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἑνετίαν ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ κατέστρεψαν τὸν Τουρκικὸν στόλον κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου. Ἡ Αὐστρία ὁμως, ἡ Ἑνετία καὶ ἡ Οὐγγαρία ἦλθον εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν λοιπὸν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ὁ Μωάμεθ

προσέβαλε τὸ Βελιγράδιον. Ἐπειτα κατέλαβε τὴν Σερβίαν καί, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ περιφήμου Σκεντέρμπεη, περιήλθε καὶ ἡ Ἀλβανία εἰς τὴν ἐξουσίαν του.

Ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Μολδοβλαχία εἶχον καταληφθῆ κατὰ τὸ τέ-

Ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία εἰς τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος, τὸν καιρὸ τῆς μεγαλυτέρας δυνάμεώς της.

λος τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ τοιουτοτρόπως οἱ Τούρκοι ἔχουν πλέον κατακτήσει ὁλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον.

Κατόπιν ὁ Σουλτάνος Σελίμ Α΄ κατέκτησε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ χαλίφου, δηλαδὴ τοποτηρητοῦ τοῦ προφήτου.

Οἱ Τούρκοι ἔπειτα ἐπέτεθσαν κατὰ τῶν Οὐγγρων καί, μετὰ ἀπὸ μακροῦς καὶ αἱματηροῦς ἀγῶνας, ἐκυρίευσαν τὴν Οὐγγαρίαν.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Οὐγγαρίας ὁ Σουλεϊμάν μετὰ 250 χιλ. στρατὸν καὶ 300 τηλεβόλα ἐβάδισε κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐπολιορκήσεν τὴν Βιέννην. Δὲν ἠμπόρυσεν ὅμως νὰ τὴν καταλάβῃ, ἂν καὶ τὴν ὑπεστήριζον μόνον 16 χιλ. στρατὸς μετὰ 72 τηλεβόλα, διότι ὁ Εὐρωπαϊκός

στρατός ητο ανώτερος του Τουρκικού εις τον εξοπλισμόν, την οργάνωσιν και τὸ ἠθικόν.

Δύο φορές ἐφθασαν οἱ Τούρκοι μέχρι τῆς Βιέννης καὶ τὴν ἐπολιόρκησαν. Τὴν δευτέραν φοράν οἱ Αὐστριακοὶ ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἀπληθεύρωσαν τὴν Οὐγγαρίαν.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν ἡ δύναμις τῶν Τούρκων ἀρχίζει νὰ ἐλαττώνεται. Τότε εὗρον τὴν εὐκαιρίαν οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες—ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ὁ Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ὁ Πάπας καὶ ἡ Ἑνετία—νὰ σχηματίσουν ἱερὰν συμμαχίαν καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Τουρκίας.

Οἱ Τούρκοι ἔπαθον μεγάλας καταστροφὰς καὶ ἔχασαν τὴν Βουδαπέστην, τὸ Βελιγράδιον καὶ ἄλλας χώρας.

β'. Πόλεμοι Ἑνετῶν καὶ Τούρκων.

Οἱ Ἑνετοὶ ἀπετέλουν ἓνα μικρὸν ἀλλὰ ἰσχυρὸν κράτος εις τὸν μυχόν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Εἶχον μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν. Μὲ τὸ ἰσχυρὸν ναυτικόν των ἦσαν κύριοι τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ κατεῖχον πολλὰς παραλίους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ναύπλιον, τὴν Ναύπακτον, τὰς Ἴονιους νήσους, τὸς Κυκλάδας, τὴν Κρήτην, τὴν Εὐβοίαν καὶ ἄλλας.

Ὅταν οἱ Τούρκοι εἶχον πόλεμον μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ ἐνίκηθησαν, οἱ Ἑνετοὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ παρεκίνησαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐποθοῦσαν τὴν ἐλευθερίαν των, ἐδέχθησαν καὶ εις πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, εις τὴν Πελοπόννησον, Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Ἡπειρον, ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑνετῶν Μοροζίνης, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, ἐκυρίευσεν πολλὰς πόλεις καὶ φρούρια τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον. Κατόπιν ἐβάδισεν εις τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς Τούρκους εις τὴν Ἀκρόπολιν.

Τότε μία Ἑνετικὴ ὄβριδα ἔπεσεν εις τὸν ναὸν τοῦ Παρθενῶνος, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς πυριτιδαποθήκη, καὶ τὸν κατέστρεψε (1687).

Κατόπιν ὁ Μοροζίνης ἐπολιόρκησε τὴν Χαλκίδα, ἀλλὰ δὲν κατάρθωσε νὰ τὴν κυριεύσῃ καὶ ἐπέστρεψεν εις τὸ Ναύπλιον, ὅπου λόγῳ τῆς μεγάλης ἡλικίας καὶ τῶν κόπων ἀπέθανε.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ Ἑνετοὶ ἔκαμαν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν ὁποῖαν ὀλόκληρος ἡ Πελοπόννησος καὶ τὰ νησιά τοῦ

Ἡ Ἀκρόπολις κατὰ τὸ 1687.

Ἴονιου πελάγους ἔμειναν εἰς τοὺς Ἐνετούς, αἱ δὲ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ χῶραι ὑπετάχθησαν πάλιν εἰς τοὺς Τούρκους.

γ'. Ἡ Ρωσία καὶ ἡ παρακμὴ τῆς Τουρκίας.

Ἡ Ρωσία κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα εἶχε ὑποταχθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς Μογγόλους, τοὺς ὁποίους κατῶρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ὁ Βασιλεὺς Ἰβάν ὁ Γ' καὶ νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς ἡγεμονίας εἰς ἓνα μεγάλο καὶ ἀπέραντο κράτος.

Τὴν ἀνύψωσε δὲ εἰς μέγα κράτος ὁ Μέγας Πέτρος, ὁ ὁποῖος ἐφρόντισε νὰ τὴν ἐκπολιτίσῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ εἰς αὐτὴν τὸν πολιτισμὸν τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν.

Ἀργότερον ἀνεδείχθη αὐτοκράτειρα ἡ Αἰκατερίνη Β', ἡ ὁποία εἶχε ὡς ὄνειρον νὰ ἀνορθώσῃ τὸ Βυζαντινὸν κράτος καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν ἑγγονόν της Κωνσταντῖνον. Πρὸς τοῦτο ἔκαμε δύο πολέμους κατὰ τῆς Τουρκίας, τὸ 1768 - 1774 καὶ τὸ 1787 - 1792, κατὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἐξεδίωξε μὲν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ τοὺς ἐταπεινώσε πολύ.

Τὸ Τουρκικὸν κράτος ἀρχίζει νὰ καταρρέῃ καὶ ὁ κυριώτερος λόγος τῆς παρακμῆς του εἶναι, ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν κατῶρθωσαν νὰ παρακολουθήσουν τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, μὲ τοὺς ὁποίους ἦλθον εἰς σχέσεις.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Οί Τούρκοι ἐξηπλώθησαν εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν καὶ ἦλθον εἰς αἰματηροὺς πολέμους μὲ τὴν Οὐγγαρίαν, Αὐστρίαν καὶ Ἑνετιαν. Ἔνεκα αὐτῶν τῶν πολέμων καὶ ἄλλων λόγων, ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῶν.

Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1. Τί λαὸς ἦσαν οἱ Τούρκοι ; 2. Διὰ τί τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη δὲν ἀντεστάθησαν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων ; 3. Συγκρίνατε τοὺς Εὐρωπαίους μὲ τοὺς Τούρκους. 4. Διὰ τί ἡ Ἑνετία ἦτο μεγάλη ναυτικὴ δύναμις ; 5. Εὕρετε φωτογραφίας τοῦ Παρθενῶνος πρὶν καταστραφῆ. 6. Ποῖοι ἦσαν οἱ λόγοι παρακμῆς τῶν Τούρκων ;

ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ

1453. Ἄλωσις Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1571. Καταστροφὴ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου.

1687. Κατὰστροφὴ τοῦ Παρθενῶνος.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Β '

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΖΥΓΟΝ

1. ΔΕΙΝΟΠΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἡ ὑποδούλωσις τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Τούρκους ὑπῆρξεν ἡ μεγαλύτερα συμφορὰ, τὴν ὅποιαν ἐγνώρισεν ἡ πατρίς μας καθ' ὅλην τὴν μακρὰν καὶ ἔνδοξον ἱστορίαν της.

Οἱ Τούρκοι, διὰ τὰ ἐξασφαλίσουν τὴν κυριαρχίαν τῶν, ἐφέρθησαν μὲ μεγάλην σκληρότητα πρὸς τοὺς Ἑλληνας.

Ἄλλους ἐφόνευσαν, ἄλλους ἐπώλησαν ὡς δούλους καὶ ἄλλους προσεπάθησαν διὰ τῆς βίας νὰ τοὺς κάμουν Μωαμεθανοὺς (ἐξισλαμισμός).

Ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους κατῴρθωσαν, ἐφυγαν εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Δύσιν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἀληθινὸν μαρτύριον καὶ ὁ πληθυσμὸς διαρκῶς ὀλιγόστευεν.

Οἱ Τούρκοι ἐθεωροῦσαν τοὺς σκλαβωμένους Ἑλληνας ὡς τὸ πλέον ἐξευτελισμένον πρᾶγμα τοῦ κόσμου καὶ τοὺς ὠνόμαζον ραγιάδες (εὐτελεῖς δούλους) ἢ γκιαούρηδες (ἀπίστους).

Κατά πρώτον οί Τούρκοι έπήραν τὰ καλύτερα καί εύφορώτερα κτήματα τών Έλλήνων, τὰ όποία ήσαν εις τὰ πεδινά μέρη καί τὰ έμοίρασαν άναμεταξύ των.

“Άλλα έπήρην ό Σουλτάνος, άλλα έδόθησαν εις Τούρκους άξιωματικούς καί πολεμιστάς καί άλλα εις τὰ τζαμιά διά νά συντηρουνται.

Τὰ κτήματα αυτά ώνομάσθησαν βακούφια. Εις τούς ύποδούλους Έλληνας ξμειναν τὰ όρεινά καί άγονά κτήματα, τὰ εισοδήματα τών όποιών δέν έφθανον νά συντηρήσουν οϋτε τούς ίδίους καί τάς οικογενείας των. “Άλλά καί άπό τὰ εισοδήματα αυτά έπλήρωναν τώ έν πέμπτον, ή καί περισσότερον, εις τάς τουρκικάς άρχάς. Οί κατακτηταί τούς ώραιότερους καί μεγαλυτέρους ναούς τών Έλλήνων μετέβαλον εις τζαμιά· δέν έπετρέπετο δέ εις τούς Έλληνας νά έχουν έξω άπό τούς μικρούς καί πτωχικούς ναούς των τώ σημεϊον τοϋ σταυροϋ, οϋτε καμπάνες.

“Απηγόρευσαν τάς θρησκευτικάς τελετάς, καί εις πολλά μέρη ήρπασαν καί τὰ μοναστήρια με τάς περιουσίας των.

“Εκλεισαν τὰ σχολεία. Πολλά μνημεία τής άρχαιότητος κατεστράφησαν. Αί τέχναι παρημελήθησαν καί κάθε πρόοδος έσταμάτησε.

Κάθε πράγμα ώραϊόν καί πολύτιμον έκρύπτετο. Δέν έπετρέπετο νά φοροϋν καλύτερα, οϋτε τὰ ίδια φορέματα με τούς Τούρκους, οϋτε νά ίππεϋουν ίππους. Εις τὰ δικαστήρια δέν εύρισκον τώ δικαϊόν των.

Καθημερινώς ύφίσταντο έξευτελισμούς καί ή ζωή τών ύποδούλων Έλλήνων ήτο άθλία καί μαρτυρική.

“Επίσης οί Τούρκοι επέβαλλον εις τούς Χριστιανούς βαρυτάτην φορολογίαν. Κάθε Έλληνα, άπό 16 έτών καί άνω, ήτο ύποχρεωμένος, διά νά έχη δικαϊωμα νά ζήση επί έν έτος, νά πληρώνη κατ' έτος τόν κεφαλικόν φόρον, τώ λεγόμενον χαράτσι.

“Ο βαρύτερος καί σκληρότερος δμως φόρος, τόν όποιον έπλήρωνον οί Έλληνες, ήτο ό φόρος τοϋ αίματος ή, όπως τόν έλεγον, τώ παιδομάζωμα.

Κατ' έτος, οί Τούρκοι έγύριζον εις τάς διαφόρους έπαρχίας καί ήρπαζον άπό τάς άγκάλας τών μητέρων των τὰ ώραιότερα καί εύρωστότερα άρσενικά παιδιά ήλικίας 6·15 έτών· τὰ έξισλάμιζον, τὰ άνέτρεφον εις τούς στρατώνας καί, όταν έμεγάλωναν, ώστε νά ήμποροϋν νά φέρουν όπλα, τὰ κατέτασσαν εις τὰ τάγματα τών Γενίτσαρών.

Οί Γενίτσαροι αυτοί έγίνοντο οί φανατικώτεροι Τούρκοι στρατιώται, διότι δέν έγνώριζον οϋτε γονείς, οϋτε συγγενείς, άλλ' έθεώρουν ως οικογένειάν των τώ τάγμα καί ως πατέρα των τόν Σουλτάνον.

“Ελησμονοϋσαν τήν οικογένειαν, τήν γλώσσαν καί τήν θρησκείαν των, καί ό φανατισμός των κατά τών χριστιανών ήτο άπερίγραπτος.

Ἡ ἐξαφάνισις τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα ἦτο τρομακτική. Ὑπολογίζουν οἱ διάφοροι ἱστορικοὶ εἰς 1.000.000 τουλάχιστον τὰ Ἑλληνόπουλα, τὰ ὁποῖα ἤρπαγῆσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Αἱ Ἑλληνίδες μητέρες ἐθεωροῦσαν μέγα δυστύχημα νὰ ἀποκτήσουν ὠραῖα καὶ εὐρωστα ἄρσενικά παιδιὰ.

Γενίτσαροι.

Τόσο μεγάλη ἦτο ἡ ἀπελπισία καὶ ἡ ἀπόγνωσις των, ὥστε—καθὼς βεβαιώνει ὁ Γερμανὸς Γέρλαχ—πολλάκις αἱ δυστυχεῖς αὐταὶ μητέρες ὕψωναν τὰ χέρια των πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἤυχοντο εἰς τὸν Θεὸν νὰ πάρῃ κοντὰ Του τὰ παιδιὰ των, διὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα.

Ἄλλὰ ὁ ἴδιος φόβος καὶ ἡ ἴδια ἀπελπισία ἐγέμιζε τὴν καρδιά των Ἑλληνίδων μητέρων καὶ διὰ τὰ θηλυκὰ παιδιὰ των.

Πολλάκις οἱ κατακτηταὶ ἤρπαζον τὰς ὠραιότερας νεάνιδας καὶ τὰς ἐπώλουν ὡς σκλάβας.

Δι' ὅλα ταῦτα, πολλοὶ Ἕλληνες, καὶ ἰδίως οἱ ἄρχοντες, οἱ πλούσιοι καὶ οἱ μορφωμένοι, ἐξηναγκάσθησαν νὰ φύγουν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀθλίαν ζωὴν τῆς δουλείας. Ἐκεῖ, μακρὰν τῆς ἀγαπημένης Πατρίδος των, ἠγωνίσθησαν μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις

των, νά διατηρήσουν τήν ἔθνοτήτά των καί ἐβοήθησαν τοὺς σκλαβωμένους ἀδελφούς των, νά ἀποτινάξουν τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

Εἰς τὴν σκλαβωμένην Πατρίδα παρέμειναν οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἀγράμματοι καί, μολοντί κατεπιέζοντο, ἐβασανίζοντο, ἐφονεύοντο, διατηροῦσαν ἀκατάβλητον τὸ ἔθνικόν των φρόνημα καί τὴν ἔθνικὴν των συνείδησιν, καὶ οὐδέποτε ἔπαυσαν τὸν ἀγῶνα των ἐναντίον τῶν κατακτητῶν. Ἐάν ὑπάρχωμεν σήμερον καὶ λατρεύωμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἐλεύθεροι καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ ἐλπίδας· ἐάν ὀμιλῶμεν τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων μας καὶ ἔχωμεν τὰς ὠραίας παραδόσεις καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ μας, τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ τὰ χρεωστοῦμεν εἰς τὰς γενεὰς ἐκεῖνας, αἱ ὅποιοι, καίτοι ὑπέφερον τόσον, διετήρησαν πάντοτε τὰς ἐλπίδας των, ὅτι θὰ ἐπανακτήσουν πάλιν τὴν ποθητὴν ἐλευθερίαν των.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Ἡ ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ἡ μεγαλύτερα συμφορὰ διὰ τοὺς Ἕλληνας. Οὗτοι ἐστερήθησαν τῶν κτημάτων των, ὑπεβάλλοντο εἰς πολλοὺς ἐξευτελισμοὺς καὶ ταπεινώσεις, ἐπλήρωνον φόρους καὶ ἐστρατολογοῦντο διὰ τῆς βίας.

Δι' ὅλ' αὐτὰ ἄλλοι ἐξεπατρίσθησαν, ἄλλοι ἠλλαξοπίστησαν, ἄλλοι ἔφυγον εἰς τὰ ὄρη καὶ ὅσοι ἀπέμειναν ἔζων ἀθλίαν ζωὴν. Κατόπιν αὐτῶν, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐμειώθη πολὺ καὶ πᾶσα πρόοδος καὶ πολιτισμὸς ἀνεκόπη.

ΘΕΜΑ 1. Ὅ,τι δὲν θέλεις νὰ κάμουν οἱ ἄλλοι εἰς ἐσέ, μὴν κάμῃς σὺ εἰς αὐτούς. 2. Διατί ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν εἰς τὸν κόσμον ;

Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1. Ποῖαι ἦσαν αἱ καταπιέσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Τούρκους ; 2. Ποῖα ἦσαν τὰ αἷτια τῆς μειώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ; 3. Ποῖοι παρέμειναν εἰς τὴν Πατρίδα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ποῖας ὑπηρεσίας προσέφεραν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ; 4. Ἡ συμπεριφορὰ τῶν κατακτητῶν ἐστερέωσε τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων ; 5. Τί ἦσαν οἱ Γενίτσαροι ; 6. Πῶς σὰς φαίνεται αὐτὴ ἡ στρατολογία ; 7. Ποῖα ἡ διαφορὰ τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν ;

2. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

α'. Τὰ θρησκευτικὰ προνόμια καὶ ὁ Πατριάρχης.

Οἱ Ἕλληνες, ποὺ ὑπέφερον τόσα δεινὰ ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, ἔλαβον καὶ μερικὰ προνόμια ἀπὸ τὸν Μωάμεθ Β', τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς θρησκείας, τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνικοῦ φρονήματός των καθ' ὅλην τὴν μακρὰν δουλείαν.

Κατά πρώτον ὁ Μωάμεθ Β΄ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Σουλτάνου ἦτο σύμφωνος καὶ μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κορανίου, ἡ ὁποία ἔδιδε τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ζοῦν μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ νὰ διατηροῦν τὴν θρησκείαν των, ἐὰν ἐπλήρωνον τὸ χάρατι.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου, καὶ ἀπὸ πολιτικῶν συμφέρον παρεκινήθη ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν προνομίων εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ἐγνώριζε δηλαδή, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, καὶ κυρίως ὁ Πάπας, ἀδιαφοροῦσαν διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐξ αἰτίας τοῦ σχίσματος.

Ἐπίσης ἔβλεπεν, ὅτι μέγα πλῆθος ὀρθοδόξων δὲν ἐπέιθετο καθόλου νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἤθελε καὶ ὁ Μωάμεθ Β΄, διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν διάστασιν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως καὶ νὰ ψυχράνῃ τὸν ζῆλον τῶν καθολικῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

Πρὸς τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον ἀπεφάσισεν, ὄχι μόνον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ὀρθόδοξον Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν Γεώργιον Σχολάριον, ὁ ὁποῖος ἠγωνίσθη, μαζὶ μὲ ὄλον τὸν λαόν, κατὰ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀνεζήτησεν ὁ Σουλτάνος τὸν Σχολάριον καί, ἀφοῦ τὸν εὗρεν, συνεζήτησε μετ' αὐτοῦ καὶ ἐπέισθη περὶ τῆς ἀξίας του.

Τότε διέταξε νὰ διορισθῇ Πατριάρχης τῶν Χριστιανῶν.

Καὶ πράγματι. Ἡ διαταγὴ του ἐξετελέσθη καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1453 ἡ Σύνοδος, τὴν ὁποίαν ἐκάλεσεν ὁ Μωάμεθ, ἐξέλεξεν ὡς Πατριάρχην τὸν Γεώργιον Σχολάριον, ὁ ὁποῖος μετωνομάσθη Γεννάδιος Β΄.

Ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ ἐνθρόνισις τοῦ νέου Πατριάρχου ἔγιναν ὅσον τὸ δυνατόν μὲ τὴν ἴδιαν τάξιν καὶ ἐπισημότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγίνοντο ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων.

Ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς εἰς τὸν ὠραῖον ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ μετὰ τὴν στέψιν προσεκάλεσεν ὁ Σουλτάνος τὸν νέον Πατριάρχην εἰς τὰ ἀνάκτορα, διὰ νὰ γευματίσουν μαζὶ καὶ νὰ συνομιλήσουν.

Ὅταν προσήλθεν οὗτος εἰς τὰ ἀνάκτορα, τὸν ὑπεδέχθη μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ ὑπεσχέθη πολλὰ προνόμια.

Κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πατριάρχου ἐκ τῶν ἀνακτόρων ὁ Σουλτάνος τοῦ προσέφερεν ἰδιοχειρῶς χρυσοῦν πατερίτσαν στολισμένην μὲ

πολύτιμα πετράδια και μαργαριτάρια, ως σύμβολον της εξουσίας, όπως έκαμνον προηγουμένως και οι Βυζαντινοί βασιλείς. Κατόπιν κατέβη μαζί του μέχρι της αύλης των ανακτόρων, όπου ήτο έτοιμος έκλεκτός ίππος με σέλαν και βασιλικόν υπόσαγμα και, αφού έβοήθησε τόν Γεννάδιον να αναβή, διέταξε δλους τούς αξιωματικούς της αύλης να συνοδεύσουν έν παρατάξει τόν Πατριάρχην μέχρι τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Βραδύτερον ὁ Μωάμεθ τὰς προφορικές ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τόν Γεννάδιον, ἐπεκύρωσεν ἐπισημως διὰ σουλτανικῆς ἀποφάσεως (βερατίου, ὅπως ἔλεγον οἱ Ὄθωμανοί) και ἔκανονίσθησαν τὰ δικαιώματα και τὰ προνόμια τοῦ Πατριάρχου.

Ὁ Πατριάρχης ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀνώτατος πνευματικός ἀρχηγός ὄλων τῶν Χριστιανικῶν λαῶν, Ἑλλήνων, Σέρβων, Ἀλβανῶν, Βουλγάρων και Ρουμάνων και ἠδύνατο κατά τήν κρίσιν του νά διορίζη και νά καθαίρη ἀρχιεπισκόπους και ἐπισκόπους.

Ἐπί πολλοῦ αἰῶνας οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῶν χωρῶν αὐτῶν ἦσαν Ἑλληνες, διότι ἐξ ὄλων τῶν ὑποδούλων οἱ Ἑλληνες ἦσαν περισσότερο μορφωμένοι.

Ἐπίσης ὁ Πατριάρχης ἦτο ὁ ἀνώτατος δικαστής ὄλου τοῦ κλήρου, και δέν εἶχον δικαίωμα οἱ Τούρκοι νά συλλαμβάνουν κληρικούς, χωρίς τήν ἔγκρισιν τοῦ Πατριάρχου.

Ἐπετρέπετο ἀκόμη εἰς τήν Χριστιανικήν Ἐκκλησίαν νά κατέχη ὄλους τούς ναούς. Τά κτήματα τῶν ἐκκλησιῶν και τῶν μοναστηριῶν ἔμεναν ἀφορολόγητα και ἦτο ὑποχρεωμένος κάθε Χριστιανός νά δίδη ἕνα μέρος ἀπό τὰ εἰσοδήματά του ὑπέρ της ἐκκλησίας. Τά δικαιώματα αὐτά ὁ Πατριάρχης τὰ παρεχώρησε και εἰς τούς ἐπισκόπους, οἱ ὁποιοί ἔτσι ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν εἰς τὰς ἐπαρχίας των.

Οἱ Τούρκοι διοικηταί ἐσέβοντο τούς ἐπισκόπους και πολλάκις συννενοοῦντο μαζί των. Ἄλλοτε οἱ ἐπίσκοποι μεσολαβοῦσαν εἰς τὰς Τουρκικάς ἀρχάς και ἔσωζον τούς Χριστιανούς ἀπό τήν φυλακήν και τόν θάνατον.

Οἱ ἐπίσκοποι εἶχον μεγάλην δικαστικήν και διοικητικήν ἐξουσίαν και ἐπί τῶν λαϊκῶν. Ἐδίκαζον ὑποθέσεις γάμων, διαζυγίων, κληρονομιῶν και πολλάκις οἱ Χριστιανοί, ἐπειδή δέν εἶχον καμμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ Τουρκικά δικαστήρια, κατέφευγον εἰς τούς ἐπισκόπους, διὰ τήν ἐκδίκασιν τῶν διαφορῶν των.

Τά προνόμια αὐτά πολλὰς φορές οἱ Τούρκοι δέν τὰ ἐσεβάσθησαν. Ὅπως δὴποτε ὄμως, διὰ τῶν δικαιωμάτων και τῶν προνομίων αὐτῶν, ὁ Πατριάρχης, καθ' ὄλην τήν περίοδον της δουλείας, ἦτο ὁ πραγματικός ἀρχηγός τῶν Χριστιανῶν, ὁ Ἐθνάρχης τῶν ὑποδούλων

Χριστιανῶν· καὶ τὸ Πατριαρχεῖον τὸ Ἐθνικόν, θρησκευτικόν καὶ ἀπελευθερωτικόν κέντρον τοῦ σκλαβωμένου γένους.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου εὐθύς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀνηγορεύθη Πατριάρχης ὁ Γεώργιος Σχολάριος, εἰς τὸν ὅποιον ἀπενεμήθησαν αἱ πρὶν συνηθισμένοι τιμαὶ καὶ παρεχωρήθησαν πολλὰ προνόμια. Ἀνεγνωρίσθη ὡς θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀρχηγὸς ὄλων τῶν Χριστιανῶν. Ἡ ἐκκλησία ἐπροστάτευσε τὸ σκλαβωμένον γένος καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν διατήρησιν τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως.

ΘΕΜΑ 1. Ποίας ὑπηρεσίας προσέφερον εἰς τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὸν Μεσαίωκα μέχρι σήμερον ἡ ἐκκλησία.

Ἔργασαι καὶ ἐρωτήσεις: 1. Ποῖαι ὠφέλεια προέκυψαν ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ προνόμια, τὰ ὅποια παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ Σουλτάνος; 2. Ποίας ὑπηρεσίας προσέφερον εἰς τὸ Ἔθνος ὁ κληρὸς; 3. Τί συμφέρον εἶχεν ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τὸ σχίσμα Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως; Διατί ἐξέλεξε τὸν Γεννάδιον ὡς Πατριάρχην; 4. Διατί ἔγινε πανηγυρικῶς ἡ ἐκλογή καὶ ἡ ἐνθρόνισις τοῦ Πατριάρχου; 5. Διατί ὠνομάσθη Ἐθνάρχης;

β'. Πολιτικὰ προνόμια τῶν Ἑλλήνων. Ἡ αὐτοδιοίκησις.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ προνόμια, οἱ Τούρκοι παρεχώρησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἄλλα προνόμια πολιτικὰ, τὰ ὅποια συνετέλεσαν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως.

Κάθε χωρίον, κάθε κωμόπολις καὶ κάθε πόλις ἀπετέλει κοινότητα, ἡ ὅποια εἶχεν ἰδικούς της ἄρχοντας, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγον οἱ κάτοικοι.

Οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ ὠνομάζοντο δημογέροντες ἢ προεστοί. Οἱ Τούρκοι τοὺς ὠνόμαζον κοτσαμπάσηδες. Αὐτοὶ ὠρίζαν τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ πληρῶνῃ κάθε οἰκογένεια ἀναλόγως μὲ τὴν περιουσίαν καὶ τὰ εἰσοδήματά της. Ἐπροστάτευον τοὺς κατοίκους ἀπὸ τὰς καταπιέσεις τῶν Τούρκων, ἐδίκαζον τὰς διαφορὰς τῶν, ἐφρόντιζον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἐκκλησιῶν, διὰ τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν σχολείων, διὰ τὴν κατασκευὴν κοινωνικῶν ἔργων (δρόμων, γεφυρῶν, ὑδραγωγείων), διὰ τὴν περιθάλψιν τῶν ἀρρώστων καὶ ἐν γένει δι' ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῆς Κοινότητος.

Ὡς δημογέροντες ἐξελέγοντο πρόσωπα, τὰ ὅποια ἦσαν ἠθικὰ καὶ σεβαστὰ καὶ εἶχον τὴν μεγαλυτέραν ὑπόληψιν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Κοινότητος.

Ἡ δύναμις τῶν ἦτο μεγάλη καὶ αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ τοὺς ἐσέ-

βοντο και πολλακις εξητουν τας γνωμας των δια ζητηματα της Κοινοτητος των. Συχνα οι δημογεροντες ημποδιζον την πλεονεξιαν και τας καταχρησεις των Πασαδων, και κάποτε κατωρθωνον και την καθαίρειν η την μετάθειν αυτών.

Κατ' αυτον τον τρόπον οι δημογεροντες έγιναν οι φυσικοί προστάται και σύμβουλοι κάθε καταπιεζομένου η καταδιωκομένου κατοίκου της Κοινοτητος. Εκτός δε αυτών έλάμβανον μέρος, ως σύμβουλοι, εις την διοίκησιν όλης της έπαρχιας.

Με την αυτοδιοίκησιν οι Έλληνες απέφευγον, όσον ητο δυνατόν, να έρχωνται εις έπικοινωνιαν με τους Τούρκους και τοιουτοτρόπως έμετριάζοντο κάπως τα δεινά της Τουρκικής κυριαρχιας.

Η αυτοδιοίκησις ώφέλησε πολυ το σκλαβωμένον γένος. Έκαλλιέρει εις την ψυχήν των Έλλήνων την Έθνικήν των ένότητα και έθερμαινε την ιδέαν της άνακτήσεως της έλευθεριας των.

γ'. Αί Κοινοτητες.

Με την αυτοδιοίκησιν πολλα κοινοτητες, και ιδίως όσαι εύρισκοντο εις όρεινά μέρη η μακράν από τα μεγάλα κέντρα, έγιναν όνομασταί δια τον πλουτον και τον πολιτισμόν των.

Ίδρυσαν άνωτερα σχολεία δια την μόρφωσιν των Έλληνοπαίδων, βιβλιοθήκας, ανέπτυξαν το έμπόριον, την βιομηχανιαν, την ναυτιλιαν και συνετέλεσαν εις την διατήρησιν του Έλληνικού Έθνισμού.

Άξιόλογοι είναι αι Κοινοτητες των Άμπελακίων της Λαρίσης, της Χαλκιδικής, των 24 χωρίων του Πηλίου, της Ήπειρου, της Πέλοποννήσου, της Ύδρας, των Σπετσών, των Άθηνών κ.λ.π.

Τα Άμπελάκια της Λαρίσης είναι ένα χωρίον. το όποιον εύρισκεται κοντά εις τα Τέμπη, εις μιαν πλαγιάν της Όσσης, δεξιά του Πηνειού ποταμού. Το χωρίον τουτο καθ' όλην την περίοδον της Τουρκοκρατίας δέν έγνώρισε δουλειαν. Όσάκις έπεχειρήσαν οι Τούρκοι της Λαρίσης, δια ληστρικούς σκοπούς, να εισέλθουν εις την περιοχήν αυτήν, απέκρούσθησαν υπό των κατοίκων.

Εις τα Άμπελάκια ειργάζοντο όλοι, και αι γυναίκες και τα παιδια άκόμη, δια την καλλιέργειαν του βάμβακος και του έρυθροδάνου, από το όποιον έξβαινε το κόκκινο χρώμα. Οι κάτοικοι έκαμαν ένα συνεταιρισμόν, εις τον όποιον οι κτηματíαι έβαλαν τα κτήματά των και οι εργάται την εργασιαν των.

Τόσον δε τεχνικά ώργανώθη και τόσον απέδωσεν ο συνεταιρισμός αυτός, ώστε τα ύφάσματα των Άμπελακίων ησαν άριστα εις ποιότητα και τέχνην και έπωλούντο εις όλην την Εύρώπην.

Εἶχον δὲ οἱ Ἀμπελακιῶται ὑποκαταστήματα εἰς τὴν Βιέννην, Τεργέστην, Λειψίαν, Θεσσαλονίκην, Κωνσταντινούπολιν καὶ Σμύρνην.

Τοιοιούτρόπως ἡ Κοινότης τῶν Ἀμπελακίων ἐπλούτισε καὶ ἤκμασε. Μὲ τὰ κέρδη τοῦ συνεταιρισμοῦ ἴδρυσεν ὀνομαστὸν Ἑλληνικὸν σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδασξαν λαμπροὶ διδάσκαλοι.

Ἐπίσης προώδευσαν πολὺ αἱ καινότητες τῶν 24 χωρίων τοῦ Πηλίου, ὅπου ἀνεπτύχθη πολὺ ἡ σηροτροφία (καλλιέργεια μετέξης), τὸ ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία καὶ ἰδρύθησαν ὀνομαστά Ἑλληνικά σχολεῖα καὶ ἓνα ἀνώτερον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐσπούδασεν ὁ Ρήγας ὁ Φεραῖος. Ὀνομασταὶ ἀκόμη διὰ τὴν πρόοδόν των εἶναι αἱ κοινότητες τῶν Ζαγοροχωρίων τῆς Ἠπείρου. Τὰ χωρία αὐτὰ κατεγίνοντο πολὺ μὲ τὸ ἐμπόριον, καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων ἐξενητεύοντο, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπιστρέψουν. Ὅτάν δὲ ἐπέστρεφόν ἔφερον μαζί των σοβαρὰς περιουσίας εἰς τὰ χωρία των, ὅπου ἴδρυσαν σχολεῖα, βιβλιοθήκας καὶ κατεσκεύασαν πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα.

δ'. Αἱ Ἑλληνικαὶ Κοινότητες τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

Εὐθύς μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὅπως εἶδομεν πολλοὶ Ἕλληνας, ἰδίως οἱ πλούσιοι, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ μορφωμένοι, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων, ἐγκατέλειπον τὴν Ἑλλάδα καὶ μετέβαινον εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἔτσι, ἡ ὑπόδουλος πατρίς μας, ἔμεινε δίχως πνευματικούς ὁδηγούς καὶ ἐβυθίσθη εἰς βαθὺ σκότος.

Ἡ Δύσις ἐδέχθη τοὺς Ἕλληνας αὐτοὺς μὲ χαρὰν, διότι οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν εἶχον πάρει μαζί των πολύτιμα χειρόγραφα καὶ ἄλλα βιβλία καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ της.

Οἱ περισσότεροι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν Βενετίαν. Ἐκεῖ ἐδημιούργησαν φιλόξενον ἀτμόσφαιραν μὲ τοὺς Βενετοὺς καὶ ὠργανώθησαν εἰς Κοινότητα, ἡ ὁποία ἤκμασε πολὺ.

Ἰδρυσαν Ἑλληνικὸν σχολεῖον, ὅπου ἐδίδασξαν περίφημοι διδάσκαλοι, ὅπως ὁ Νικόλαος Λάσκαρης, ὁ Ἥλιος Μηνιάτης καὶ ἄλλοι, καὶ ἐμάθαιναν τὰ Ἑλληνόπουλα γράμματα.

Ἐδημιούργησαν ζωηρὰν πνευματικὴν κίνησιν εἰς τὴν Βενετίαν καί, ἐπειδὴ συνέπεσε κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἡ μεγάλη ἐφεύρεσις τοῦ Γουτεμβεργίου, διεδόθησαν πάρα πολὺ τὰ Ἑλληνικά γράμματα. Ἰδρυσαν τυπογραφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετυπώθησαν Ἑλληνικά βιβλία, ἰδίως ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου, μὲ τὰ ὁποῖα ἐμορφώθησαν πολλὰ Ἑλληνόπουλα εἰς Βενετίαν καὶ εἰς τὴν σκλαβωμένην Ἑλλάδα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Βενετίαν ἐδημιουργήθησαν Ἑλληνικαὶ Κοινότητες

καί εἰς ἄλλας πόλεις, ὅπως εἰς τὴν Τεργέστην, εἰς τὴν Πάδοβαν, εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὴν Ὀδησσὸν τῆς Ρωσίας καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὰ κέντρα αὐτὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἔθνος. Συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου, εἰς τὴν διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἐβοήθησαν, μὲ χρήματα καὶ ἄλλα μέσα, τὸν ἱερόν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἔθνους.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Οἱ Τούρκοι διετήρησαν τὰς Ἑλληνικὰς Κοινότητας. Ἐκαστον χωρίον ἢ πόλις εἶχε τοὺς ἄρχοντάς του, οἱ ὅποιοι ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ἐκ τούτου πολλαὶ Κοινότητες, ἰδίως ὅσαι ἦσαν ἀπηλλαγμέναι ἀπὸ τὴν ἐπέμβασιν τῶν Τούρκων, ἤκμασαν πολὺ. Σπουδαιοτάτας ὁμως ὑπηρεσίας εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ Ἔθνους προσέφεραν αἱ Κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ.

ΘΕΜΑ : 1. Διατί τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Δύσεως ; 2. Διατί ἡ τυπογραφία ἐξυπηρέτησε τὴν διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ;

Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1. Ποῖαι Κοινότητες ἰδρύθησαν κατὰ τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ; 2. Ποίας ὑπηρεσίας προσέφεραν εἰς τὸ Ἔθνος ; 3. Τί γνωρίζετε διὰ τὰς Ἑλληνικὰς Κοινότητας τοῦ Ἐξωτερικοῦ ; 4. Διατί οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐδέχθησαν τοὺς μορφωμένους Ἕλληνας ; Τί ὑπηρεσίας προσέφεραν εἰς τὸ Ἔθνος ;

3. ΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Α'. ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΤΑ ΞΗΡΑΝ

α'. Κλέφτες καὶ ἄρματολοι.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας, ὅσοι Ἕλληνες δὲν ὑπέφερον τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, ἰδίως ὅσοι ἔζων εἰς τὰ πεδινὰ μέρη, ἠναγκάζοντο νὰ ἀφήνουν τὰς οἰκίας των, τοὺς γονεῖς των καὶ τοὺς συγγενεῖς των καὶ νὰ καταφεύγουν εἰς τὰ ὄρη, ὅπου εἶχον τὰ λημέρια των καὶ ἔζων ἐλεύθεροι.

Οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ ἐλέγοντο κλέφτες, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὠνομάζετο καπετάνιος καὶ αἱ κατοικίαι τῶν λημέρια.

Τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τὸν ἄσβεστον πόθον νὰ γίνουν κλέφτες ἐπάνω εἰς τὰ βουνά, μὲ ὄλας τὰς στερήσεις καὶ τὰς κακουχίας τῆς ζωῆς τῶν κλεφτῶν, καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν

διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, περιγράφει ἡ Δημοτικὴ μας ποίησις εἰς τὸ παρακάτω τραγούδι, τὸ ὁποῖον εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα κλέφτικα τραγούδια :

*Μάννα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω,
δὲν ἤμπορῶ, δὲν δύναμαι, ἐμάλλιασ' ἡ καρδιά μου.
Θὰ πάρω τὸ ντουφέκι μου, νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης,
νὰ κατοικήσω στὰ βουνὰ καὶ στὶς ψηλὲς ραχοῦλες,
νᾶχω τοὺς λόγγους συντροφιά, μὲ τὰ θεριά κουβέντα,
νᾶχω τὰ χιόνια γιὰ σκεπή, τοὺς βράχους γιὰ κρεββάτι,
νᾶχω μὲ τὰ κλεφτόπουλα καθημερῶν λημέρι.*

Ὁ Ὀλυμπος, ἡ Ὄσσα, ἡ Πίνδος, ὁ Παρνασσός, τὰ Ἄγραφα καὶ ἄλλα ὄρη τῆς Ἑλλάδος, ἦσαν τὰ ἀπάτητα ἀπὸ τοὺς Τούρκους λημέρια τῶν κλεφτῶν.

Ἐκεῖ ἔζων ἐλεύθεροι, ἀδελφωμένοι μεταξύ των, μὲ συντροφιά τὸ ὄπλον καὶ τὸ σπαθὶ των καὶ ὠρκισμένοι νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς κατακτητάς.

Ἀποτελοῦσαν ὀργανωμένας ομάδας μὲ ἀρχηγὸν τὸν καπετάνιον των καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ πῆδημα, εἰς τὸ τρέξιμον, εἰς τὴν σκοποβολήν, εἰς τὸ λιθάρι καὶ εἰς ἄλλα ἀγωνίσματα.

Πολλοὶ ἔγιναν περίφημοι εἰς τὸ τρέξιμον, ὅπως ὁ Νικοτσάρας καὶ ὁ Ζαχαριάς, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν σκοποβολήν.

Κατέβαιναν συχνὰ ἀπὸ τὰ βουνὰ, ἔμπαιναν εἰς τὰ χωριά καὶ εἰς τὰς πόλεις, ὅπου διέμεναν οἱ Τούρκοι, καὶ τοὺς ἐλήστευαν. Ἄλλοτε πάλιν ἐπετίθεντο κατὰ Τούρκων ταξιδιωτῶν, ἐναντίον Τουρκικῶν ἀποσπασμάτων καὶ ἐξεδικοῦντο τοὺς τυράννους διὰ τὰ βασανιστήρια τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐτιμωροῦσαν σκληρὰ, ὅσους ἐβασάνιζαν τοὺς σκλαβένους ἀδελφούς των.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα, ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἀλώσεως, μία τάξις πολεμιστῶν, οἱ κλέφτες. Τὸ ὄνομα κλέφτης δηλ. ἐσήμαινε τὸ γενναῖο παλληκάρι, τὸ ὁποῖον ἔζη ἐλεύθερο ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἐπολεμοῦσε μὲ μανίαν τοὺς Τούρκους.

Οἱ κλέφτες ἐσυνήθιζον νὰ ὑποφέρουν τὴν πείνα, τὴν δίψα, τὸ κρύο, τὴν ἀγρυπνία, τὴν κούρασι καὶ τὸν θάνατον ἀκόμη χωρὶς ἀναστεναγμὸ καὶ λιποψυχία.

Πολλάκις ἐμάχοντο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ νύκτας, χωρὶς νὰ φάγουν, χωρὶς νὰ πιοῦν καὶ χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν.

Ἐπάρχει τὸ παρακάτω δημοτικὸ τραγούδι, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται ἡ σκληρὰ ζωὴ τῶν κλεφτῶν :

Κλέφτες και άρματολοι.

*Μαύρη ζωή πὸν κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες !
Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε,
ὄλημερις στὸν πόλεμο, τὴ νύχτα καραούλι.
Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στοὺς κλέφτες καπετάνιος.
Ζεστό ψωμί δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στρῶμα,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τὴν γλυκάδα.
Τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθὶ μου στρῶμα.*

Οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐμισοῦσαν πολὺ. "Ὅταν συνέβαινε νὰ συλληφθοῦν αἰχμάλωτοι, ὑπεβάλλοντο εἰς φρικτὰ βασανιστήρια. Διὰ τοῦτο οἱ κλέφτες, ὅταν ἀπεχαιρετῶντο, ἔλεγεν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον:— Καλὸ μοῦβι ἢ καλὸ βόλι.

"Ὅταν κανεὶς κλέφτης ἐπληγῶνετο βαρέως ἢ ἔβλεπεν ὅτι θὰ ἤχημα-λωτιζετο, οἱ σύντροφοί του τοῦ ἔπαιρναν τὸ κεφάλι, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰ χέρια τῶν Τούρκων. "Ἦθελον θάνατον ὅσον ἦτο δυνατόν ἀνώδυνον.

Ἐνῶ ὁμως οἱ κλέφτες ἦσαν σκληροὶ πολεμισταὶ καὶ ὁ βίος των ἄγριος καὶ σκληρὸς, ἐν τούτοις εἶχον εὐγενικὰ αἰσθήματα. Διεκρίνοντο πάντοτε διὰ τὴν εὐλάβειαν, μὲ τὴν ὁποίαν συμπεριεφέροντο πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους, πρὸς τοὺς τραυματίας καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας. Εἶχον μεγάλην πίστιν καὶ εὐλάβειαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐσέβοντο πάντοτε τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια.

Κλέφτης ποτέ δὲν ἠλλαξοπίστησεν.

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις προσεπάθει μὲ ὅλα τὰ μέσα νὰ ὑποτάξῃ τοὺς κλέφτες. Τουρκικὰ ἀποσπάσματα ἐγύριζαν κάμπους καὶ βουνὰ καὶ τοὺς κατεδίωκαν. Ἡ ὑποταγὴ ὁμως τῶν κλεφτῶν ἦτο ἀδύνατος, διότι οὗτοι εἶχον τὴν ὑποστήριξιν ὄλων τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐβοηθοῦσαν καὶ τοὺς ἔδιδαν πολυτίμους πληροφορίας διὰ τὴν ἀσφάλειάν των.

Τότε, οἱ Τοῦρκοι εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνθηκολογήσουν μαζί των καὶ νὰ συγκροτήσουν πολεμικὰ σώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπέτρεψαν νὰ φέρουν ὅπλα καὶ νὰ προστατεύουν ὠρισμένας ἐπαρχίας ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς τῶν κλεφτῶν.

Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὰ σώματα αὐτά, ἐλέγοντο ἀρματοολοί, καὶ αἱ περιφέρειαι των ἀρματοολικία. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς των ἀρματολῶν ἐλέγετο καπετάνιος, οἱ ἄνδρες των παλληκάρια καὶ ὁ γενναίτερος ἐξ αὐτῶν ἐλέγετο πρῶτοπαλληκάρο.

Τὸν καπετάνιο διώριζεν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις. Πολλάκις ὁμως αὐτοδιωρίζοντο, ὅποτε οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάζοντο νὰ τοὺς ἀναγνωρίσουν.

Ἄλλ' οὔτε οἱ ἀρματολοὶ ἦσαν ἐχθροὶ τῶν κλεφτῶν, οὔτε οἱ κλέ-

φτες τούς έθεώρουν έχθρούς των. Πολλάκις έξων μαζί, έγυμνάζοντο, έπιναν και έτρωγαν και κατέβαιναν μαζί και έκούρσευαν τούς κάμπους.

"Άλλοτε πάλιν, όταν οί άρματολοι δέν συμφωνούσαν με τούς Τούρκους, άφηναν τó άρματολίκι των και έγίνοντο κλέφτες. Έτσι κλέφτης και άρματολός κατήντησε νά σημαίνει τó αυτό πράγμα. Άχώριστοι και άδελφωμένοι ήγωνίζοντο με μίσος έναντίον τών κατακτητών, έπροστάτευον τούς ύποδούλους άδελφούς των και άπετέλεσαν, αί δυνάμεις αúται, τόν άνυπότακτον στρατόν τοϋ ύποδουλωμένου έθνους, ó όποιος, όταν ήλθεν ή ώρα τής μεγάλης έπαναστάσεως, εύρέθη έτοιμος εις τά όπλα, δια νά αναλάβη τόν μέγαν και ιερόν άγώνα τής άπελευθερώσεως τοϋ έθνους.

β'. Τά κλέφτικα τραγούδια.

Τά κλέφτικα τραγούδια έξύμνησαν τά κατορθώματα τών κλεφτών. Πολλοί Έλληνες, οί όποιοι είχον τó χάρισμα τής ποιήσεως, ένεπνεύσθησαν από τήν ζώην τών κλεφτών και άπηθανάτισαν εις ώραίους στίχους τούς άγώνάς των.

Τά τραγούδια αúτά οί κλέφτες και οί τραγουδισταί τά συνεπλήρωναν ή τά άνακάτευαν με στίχους γνωστών τραγουδιών, προσθέτοντες και περιστατικά, τά όποια ζούσαν οί ίδιοι, και τά έτραγουδοϋσαν εις κάθε εύκαιρίαν εις όλην τήν Έλλάδα.

Μέγα μέρος τών δημοτικών μας τραγουδιών περιγράφει με ώραιας λέξεις τήν όργήν τών ύποδούλων Έλλήνων κατά τών Τούρκων, τήν περιφρόνησιν πρòς τά πλούτη και τήν προτίμησιν πρòς τήν σκληράν, άλλ' έλευθέραν και ώραϊαν ζώην τοϋ κλέφτου :

- *Βασίλη, κάτσε φρόνιμα νά γίνης νοικοκύρης,
για ν' άποκτήσης πρόβατα, ζευγάρια κι' άγγελάδες,
χωριά κι' άμπελοχώραφα, κοπέλλια νά δουλεύουν.*
- *Μάννα μου, έγώ δέν κάθομαι νά γίνω νοικοκύρης,
νά κάμω άμπελοχώραφα, κοπέλλια νά δουλεύουν
και νάμαι σκλάβος τών Τουρκών, κοπέλλι τών άγάδων.
Φέρε μου τó βαρú σπαθί και τó μακρú ντουφέκι.
Νά πεταχτώ σαν τó πουλί ψηλά στα κορφοβούνια.*

Εις άλλο περιγράφεται ή σκληρά, άλλ' ώραία και έλευθέρα ζωή τών κλεφτών :

- *Μαύρη ζωή πού κάνουμε έμεις οί μαύροι κλέφτες,
ποτέ μας δέν αλλάζουμε και δέν άσπροφοροϋμε,
όλημερίς στον πόλεμο, τή νύχτα καρασούλι.*

"Άλλο κλέφτικο τραγούδι αναφέρεται εις τὸν θάνατον τοῦ κλέφτου καὶ περιγράφεται ἢ θλιῦσις καὶ τῆς φύσεως ἀκόμη :

—*Σηκώνομαι μιὰ χαραυγὴ μαῦρος ἀπὸ τὸν ἕπνο
κι' ἀκούω τὰ δέντρα νὰ βογγοῦν καὶ τὶς ὄξυνες νὰ τρίζουν
καὶ τὰ λημέρια τῶν κλεφτῶν νὰ βαρυναστεναγμύουν.*

Ἔκανα καὶ τὰ ρώτησα γλυκὰ σὰν τῇ μητέρα :

«Τί ἔχεις ὄξυνες πὸν χλίβεστε, λημέρια πὸν βογγάτε ;»

Καὶ κεῖνα μ' ἀποκρίθησαν βαρυναστεναγμύμενα :

«Ἐχάσαμε τὴν κλεφτουριά καὶ τὸ λεβέντη Κώστα».

Εἰς ἄλλο ἐκφράζεται μὲ ὠραίους στίχους ἡ τελευταία καὶ ἱερά παράκλησις τοῦ κλέφτου, τὴν ὁποίαν ἀπευθύνει πρὸς τοὺς συμπολεμιστάς του, εἰς στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει ἐλπίδα σωτηρίας :

*Σὰν δένδρον ἐρραγίσθηκε σὰν κυπαρίσσι πέφτει.
Ψιλὴν φωνούλαν ἔβαλε, σὰν παλληκάρι ὅπου ἦταν :*
*«Ποῦ εἶσαι, καλέ μου ἀδελφὲ καὶ πολυγαπημένε ;
Γύρισε πίσω πάρεμε, πάρε μου τὸ κεφάλι,
νὰ μὴ τὸ πάρη ἡ παγανιά καὶ ὁ Γιουσοῦφ Ἀράπης
καὶ μοῦ τὸ πάη στὰ Γιάννινα τ' Ἀλῆ πασᾶ τοῦ σκύλου».*

Ἄλλὰ καὶ ἡ τελευταία ἐπιθυμία τοῦ ἀποθνήσκοντος κλέφτου ἐγίνε τραγούδι καὶ ἐψάλη μὲ τὸ παρακάτω ποίημα, τὸ ὁποῖον τόσον μᾶς συγκινεῖ :

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε κι ὁ Δῆμος διατάζει :
Σύρτε, παιδιά μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φαῖ ἀπόψε.

*Καὶ σεῖς, παιδιά μου, πάρετε τὸ ξρημο σπαθί μου,
πράσινα κόψετε κλαδιά, σιρῶστε μου νὰ καθήσω,
καὶ φέрте τὸν πνευματικὸ νὰ μ' ἐξομολογήση
καὶ νὰ εἰπῶ τὰ κρίματα ὅσα ἔχω καμωμένα,
Τριάντα χρόνι' ἀρματολὸς κ' εἴκοσι ἔχω κλέφτης
καὶ τώρα μ' ἤλθε θάνατος καὶ θέλω νὰ πεθάνω,
κάμετε τὸ κιβούρι μου πλατύ, ψηλὸ νὰ γένη,
νὰ στέκ' ὀρθὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γεμίζω.*

Δὲν ὑπάρχουν Ἑλληνικά τραγούδια, τὰ ὁποῖα νὰ ἐτραγουδήθησαν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας, ὅσον τὰ κλέφτικα τραγούδια. Τὰ τραγούδια αὐτὰ ἦσαν τὰ μυστικά τραγούδια τῶν παιδιῶν τῶν πόλεων, τὰ φλογερά καὶ ἐνθουσιώδη τραγούδια τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, τῶν

κλεφτών και τών άρματολών και όλης τής Έλλάδος, άκόμη και σήμερα.

Μέ τά σαλπίσματα αυτά πολλοί Έλληνες συνεκινούντο, άφηναν τάς οικογενείας των και έγινοντο κλέφτες.

Κατ' αυτόν τόν τρόπον οί κλέφτες έγινοντο περισσότεροι και άπετέλεσαν κατά τήν ώραν τής επανάστασεως τάς πρώτας στρατιωτικάς δυνάμεις του Έθνους.

Βιβλία τά όποία ήμπορείτε νά διαβάσετε σχετικώς με τό Κεφάλαιον τούτο :

1. Μεγάλα χρόνια	Γιάννη Βλαχογιάννη
2. Λόγοι κι αντίλογοι	» »
3. Μνημόσυνα	'Αριστ. Βαλαωρίτη
4. Δημοτικά τραγούδια	Ν. Πολίτη

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Πολλοί Έλληνες άποφεύγοντες τήν τυραννία των Τούρκων κατέφυγον εις τά βουνά. Άπ' εκεί διαρκώς έκαμνον επιδρομάς κατά των Τούρκων. Ουτοι ώνομάσθησαν κλέφτες. Οί Τούρκοι δέν ήδύναντο νά τούς ύποτάξουν και προσελάμβανον τούς άρματολους. Οί κλέφτες ήσκούντο διαρκώς εις τά όπλα και ήσαν καρτερικοί εις τάς στερήσεις.

Τήν ζωήν και τόν άγώνα των κλεφτών περιέγραψαν τά κλέφτικα τραγούδια. Με αυτά πολλοί Έλληνες συνεκινούντο και κατέφευγον εις τά βουνά και άπετέλεσαν τάς πεζικάς δυνάμεις του Έθνους επί Τουρκοκρατίας.

ΘΕΜΑ : 1. Σκλαβιά και έλευθερία. 2. Τί περιμένει από μας ή Πατρίς.

Έργασια και Έρωτήσεις : 1. Ποίοι ώνομάζοντο κλέφτες ; Ποία ήσαν τά σωματικά και ψυχικά χαρίσματα των ; 2. Άπό πότε ήρχισαν νά παρουσιάζονται ; 3. Τί γνωρίζετε δια τήν ζωήν των κλεφτών ; 4. Ποίοι έλέγοντο άρματολοι ; 5. Ποίαν σχέσηιν είχον με τούς κλέφτες ; 6. Εις τήν περιφέρειάν σας αναφέρεται τό όνομα κανενός κλέφτου ; 7. Ποία λέγονται κλέφτικα τραγούδια ; 8. Ποίος τά έκαμεν και τί περιγράφουν ; 9. Νά εύρετε τά κλέφτικα τραγούδια του τόπου σας ; 10. Νά τραγουδήσετε τά κλέφτικα τραγούδια «Μαύρη ζωή που ό κά νου με...» και τό «Μά ννα μου, τά κλέφ τό που λα...»

γ'. Σουλιώται - Μανιάται - Σφακιανοί.

Έκτός των άρματολών και των κλεφτών, οί όποιοι δέν ύπετάχθησαν εις τούς Τούρκους, ήσαν και οί κάτοικοι ώρισμένων όρειών

ἐπαρχιῶν, οἱ ὅποιοι ποτὲ δὲν ἐγνώρισαν τὴν Τουρκικὴν σκλαβιά. Αἱ περιοχαὶ αὐταὶ δὲν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους, διότι ἦσαν ὄρειναι καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν, ὁσάκις οἱ Τούρκοι ἐπιχειροῦσαν νὰ τὰς σκλαβώσουν, τὰς ὑπερήσπιζον μὲ γενναιοτήτα.

Αἱ ἐπαρχιαί αὐταὶ ἦσαν τὸ Σοῦλι εἰς τὴν Ἠπειρον, ἡ Μάνη εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ Σφακιά εἰς τὴν Κρήτην.

Οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἦσαν καλοὶ πολεμισταὶ καὶ ἡγάπων πολὺ τὴν ἐλευθερίαν των.

Καὶ οἱ γυναῖκες ἀκόμη, ὅταν ἐκινδύνευεν ἡ Πατρίδα των, ἄφηναν τὴν ρόκαν των καὶ ἤρπαζον τὸ καριοφίλι καὶ ἐπολέμουν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρῶν ἢ τῶν ἀδελφῶν των.

Οἱ Τούρκοι, ὅσας φορὰς ἐδοκίμασαν νὰ ὑποτάξουν αὐτάς, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, ἀφοῦ ἔπαθον μεγάλας καταστροφάς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀφοῦ εἶδον οἱ Τούρκοι, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ τὰς ὑποτάξουν, ἀνεγνώρισαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν καὶ ἐδέχθησαν νὰ λαμβάνουν ἕνα μικρὸν φόρον, ὡς σημεῖον ὑποταγῆς τῶν κατοίκων, καὶ τοὺς ἐπέτρεψαν τὴν αὐτοδιοίκησιν. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ εὕρισκον καταφύγιον ὅσοι Ἕλληνες κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ περιοχαὶ ἐδυνάμωναν τὸ ἔθνικὸν φρόνημα τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων· καὶ προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Β'. ΑΙ ΝΑΥΤΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι χώρα, ἣ ὅποια βρέχεται ἀπὸ θάλασσαν. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων μερῶν καὶ τῶν νήσων ἠσυχολοῦντο, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας οἱ Ἕλληνες ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπῆραν εἰς τὰ χέρια των τὸ ἐμπόριον.

Εἰς τὰς ἀρχὰς μὲ μικρὰ καράβια ἐξήσκουν κυρίως μικρεμπόριον. Ἀργότερον μὲ μεγαλύτερα καράβια, ἀκόμη δὲ καὶ ὡς μεσίται, προώδευσαν πολὺ. Ἰδίως αἱ μικραὶ νῆσοι, ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι, τὰ Ψαρά, ἡ Μύκονος καὶ ἄλλαι, διότι οἱ νησιῶται ἀφ' ἑνὸς μὲν αὐτοδιοικοῦντο καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν κατώκουν Τούρκοι εἰς τὰς νήσους.

Πολὺ ὠφελήθη ἡ Ἑλληνικὴ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τῆν κατὰ τὸ ἔτος 1774 ἐμπορικὴν συνθήκην μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας.

Μὲ τὴν συνθήκην αὐτὴν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἔφερον Ρωσικὴν σημαίαν, ἔταξιδευον ἐλευθέρως εἰς τὰ παράλια τῆς Μαύρης θαλάσσης, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον. Τοιοῦ-

τοτρόπως οί "Ελληνες ἐπλούτισαν, ἠγόρασαν μεγαλύτερα πλοῖα καὶ ἴδρυσαν ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ κοινότητας εἰς τὴν Ὀδησσόν, τὴν Τεργέστην, τὴν Μασσαλίαν, τὸ Λονδῖνον καὶ εἰς ἄλλας πόλεις.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν Μεσόγειον ὑπῆρχον Ἀλγερίνοι πειραταί, οἱ ὅποιοι ἠχμαλώτιζον καὶ διήρπαζον τὸ ἐμπόρευμά των καὶ ἀπὸ τὰ πληρώματά των ἄλλους ἐφόνευον καὶ ἄλλους ἐπώλουν ὡς δούλους, οἱ "Ελληνες ἠναγκάζοντο νὰ ὀπλίζον τὰ πλοῖα των μὲ ὄπλα καὶ μὲ κανόνια.

Πολλάκις ἐγίνοντο σκληραὶ ναυμαχίαι μεταξύ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν καὶ τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ "Ελληνες ἀπέκτησαν μεγάλην πείραν καὶ ἐγιναν σπουδαῖοι θαλασσομάχοι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅπως εἰς τὴν στερεάν ὑπῆρχον οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἄρματολοί, οὕτω καὶ εἰς τὴν θάλασσαν παρεσκευάζοντο αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸν μέγαν καὶ ἱερὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ἑλευθερίας.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

1. Σουλιῶται·Μανιάται·Σφακιανοί.—Οἱ κάτοικοι τῆς Μάνης, τοῦ Σουλίου καὶ τῶν Σφακιῶν τῆς Κρήτης οὐδέποτε ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους. Ἐπλήρωνον μόνον μικρὸν φόρον.

2. Αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων.—Ἐπὶ Τουρκοκρατίας αἱ νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρὰ προώδευσαν πολὺ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ἰδίως διότι τὰ πλοῖα των ἔπλεον ὑπὸ Ρωσικὴν σημαίαν ἐλευθέρως, εἰς τὰς νήσους δὲν κατώκουν Τούρκοι καὶ διότι αὐτοδιοικοῦντο. Ἐνεκα δὲ τῆς πειρατείας τῶν Ἀλγερίνων ἠσκήθησαν καὶ εἰς τὸν πόλεμον.

ΘΕΜΑ: 1. Ἡ σημασία τῆς ναυτιλίας γιὰ μίαν χώραν. 2. Ἡ ζωὴ τοῦ ναυτικοῦ. 3. Τὸ θάρρος σώζει.

Ἔργασια καὶ ἐρωτήσεις: 1. Ποῖαι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπετάχθησαν ποτὲ εἰς τοὺς Τούρκους; 2. Ποίας ὑπηρεσίας προσέφεραν εἰς τὸ ὑπόδουλον ἔθνος; 3. Πῶς ἐδημιουργήθη τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικόν; 4. Ποίαν σημασίαν εἶχε διὰ τὸ ἔθνος ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ναυτικοῦ;

Γ'. ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ

Οἱ Τούρκοι ἦσαν λαὸς πολεμικός, ἀλλὰ ἀμόρφωτος καὶ ἀγράμματος. Δὲν ἐγνώριζον ξένας γλώσσας καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ συνεννοοῦνται μὲ τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, μετὰ τῶν ὁποίων ἦλθον εἰς διπλωματικὰς σχέσεις.

Διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Τουρκία

κή Κυβέρνησις εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παίρῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐγγραμμάτους Ἑλληνας.

Εἰς τὴν ἀρχὴν αἱ θέσεις αὐταὶ τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶχον καμμίαν σημασίαν.

Κατόπιν ὁμως, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἦλθον εἰς σχέσεις μὲ ἰσχυροὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς, προσέλαβον εἰς τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας τῶν γλωσσομαθεῖς Ἑλληνας ὡς διερμηνεῖς, οἱ ὁποῖοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μετάφρασιν καὶ σύνταξιν ξένων ἐγγράφων, ἔδιδον εἰς τοὺς Σουλτάνους καὶ συμβουλὰς διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους.

Τοιοιούτῳ σιγὰ-σιγὰ ἡ θέσις τῶν ἐγίνε μεγάλη καὶ ἐμπιστευτική.

Οἱ διερμηνεῖς αὐτοὶ προήρχοντο ἀπὸ μίαν τάξιν εὐγενῆ, ἡ ὁποία ἐσηματίσθη γύρω ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ ὠνομάζοντο Φαναριῶται, ἀπὸ τὴν συνοικίαν Φανάριον, ὅπου κατῴκουν.

Ἄλεξανδρος Μαυροκορδάτος, μέγας διερμηνεὺς.

Εἰς τὴν συνοικίαν αὐτὴν εἶχον συγκεντρωθῆ πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπέκτησαν ἀνωτέραν κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἀξιώματα.

Ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν ἀνεπτυγμένοι, ἐγνώριζον ξένας γλώσσας καὶ ὑπεστήριζον μὲ πολλοὺς τρόπους τὰ συμφέροντα τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους εἰς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν.

Πολλοὶ Φαναριῶται διωρίσθησαν ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ τῆς

Μολδαυίτας και διεκρίθησαν ως διερμηνείς ή πρεσβευταί της Πύλης. Ουτοι είχαν μαζί των Έλληνας σωματοφύλακας και χωροφύλακας και επίσημον γλώσσαν την Έλληνικήν.

Πρώτος Έλλην Μέγας διερμηνεύς, κατά το 1660, έγινε ο Παναγιώτης Νικούσης. Ήτο άνθρωπος επιδέξιος, με μεγάλην μόρφωσιν και κατώρθωσε να λάβη από τον Σουλτάνον πολλά προνόμια.

Άλλος διερμηνεύς, όλίγα χρόνια μετά τον θάνατον του Νικούσης, έγινε ο Άλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Και ουτος ήτο πολύ μορφωμένος και με μεγάλην διπλωματικήν άξίαν. Έσωσε την Χίον από την καταστροφήν, όταν οι Τούρκοι την αφήρεσαν από τους Βενετούς, και έβοήθησε πολύ την ανάπτυξιν της Έλληνικής παιδείας.

Οι Φαναριώται ίδρυσαν σχολεία, Έλληνικά τυπογραφεία, εξέδιδον διάφορα έκκλησιαστικά συγγράμματα και προσέφεραν πολλάς υπηρεσίας εις το σκλαβωμένον έθνος.

Άπό τους Φαναριώτας προήλθον δύο πατριάρχαι, αρκετοί μητροπολίται και επίσκοποι.

Τέλος, πολλοί Φαναριώται υπήρξαν τα πρώτα θύματα της Έπαναστάσεως και επλήρωσαν με την κεφαλήν των τας έξεγέρσεις των υποδούλων Έλλήνων έναντίον των Τούρκων.

4. Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Μετά την άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως όλοι σχεδόν οι μορφωμένοι και οι λόγιοι, αποκαρδιωμένοι από την παρακμήν του κράτους, έφυγον εις την Εύρώπην.

Τοιουτοτρόπως ή Έλληνική χώρα έμεινε χωρίς πνευματικούς οδηγούς. Τα σχολεία όλα έκλείσθησαν και επί 200 σχεδόν χρόνια έβασίλευεν εις όλην την Έλλάδα άγραμματώσυνη και άμάθεια. Οι Έλληνες όμως, επειδή έγνωρίζαν την άξίαν των γραμμάτων, έστελναν τα παιδιά των κρυφά κατά την νύκτα εις τους ναούς και τα μοναστήρια, όπου κάτω από το άδύνατον φώς της κανδήλας έμάθαιναν όλίγα γράμματα.

Έκει, οι ιερείς και οι καλόγηροι, κάτω από το τριμμένον ράσον των εκράτουν το Ψαλτήρι και άλλα έκκλησιαστικά βιβλία και έδιδασκον εις τα Έλληνόπουλα άνάγνωσιν, γραφήν, θρησκευτικά και έλεγον εις αυτά δια τους μεγάλους άνδρας, οι όποιοι έδόξασαν άλλοτε αυτόν τον τόπον.

Αυτά ήσαν τα περίφημα κρυφά σχολεία, τα όποια συνετήρησε με μυρίους κινδύνους ο κλήρος και ο πόθος του τυραννουμένου έθνους να ζήση.

Εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἀναφέρεται καὶ τὸ γνωστὸν δημοτικὸν τραγούδι :

*Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω σὶτὸ σχολειό,
νὰ μαθαίνω γράμματα,
γράμματα σπονδάματα,
τοῦ Θεοῦ τὰ πράματα.*

Ἐπίσης ἀπὸ τὸ κρυφὸ σχολεῖο εἶναι ἐμπνευσμένον καὶ τὸ παρακάτω ποίημα τοῦ ποιητοῦ Ἰωάν. Πολέμη :

**Ἀπ' ἔξω μανροφόρα ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι
καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιά —
στὴν ἐκκλησιά πὸν παίρνει κάθε βράδου
τὴν ὄψη τοῦ σχολειοῦ —
τὸ φοβισμένῳ φῶς τοῦ καντηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὀνείρατ' ἀναδεύει
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει...*

Μετὰ τὸ 1600 ὅμως ἡ κατάστασις ἤρχισε νὰ καλλιτερεύῃ. Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις, μαζὺ μὲ τὰ ἄλλα προνόμια, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ τὴν ἴδρυσιν σχολείων.

Τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἴδρυσεν ἡ Κοινότης τῆς Βενετίας, ἡ ὁποία, ὅπως εἶδομεν, τότε εἶχε προοδεύσει πολὺ. Κατόπιν, ἡ Κοινότης αὐτὴ καὶ ἄλλαι τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἴδρυσαν εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ὑποδοῦλου Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, σχολὰς ὅπου ἐδίδασξαν περίφημοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους.

Ἀργότερα ἀκόμη ἰδρύθησαν σχολεῖα καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, ὅπως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους, εἰς τὰς Κυδωνίας, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Κρήτην, τὴν Πάτμον, τὴν Δημητσάναν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἦσαν ἀνώτεροι σχολαὶ καὶ ἐδιδάσκοντο τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά, τὰ Μαθηματικά, ἡ Φιλοσοφία, ἡ Θεολογία, αἱ Φυσικαὶ καὶ Ἐπιστῆμαι, ἡ Γεωγραφία καὶ ἡ Ἱστορία.

Εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἐδίδασξαν πολλοὶ σοφοὶ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ὀνομάσθησαν διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Οἱ ὀνομαστότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ Ἥλιος Μηνιάτης, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Λάμπρος Φωτιάδης, ὁ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ Γεώρ.

γιος Γεννάδιος, ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης καὶ ἄλλοι πολλοί.

Οἱ σοφοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας καὶ ἐκαλλιέργησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν

Τὸ κρυφὸ σχολεῖο.

μαθητῶν τῶν καὶ τοῦ λαοῦ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὸν πόθον πρὸς τὴν Ἑλευθερίαν.

Μεταξὺ τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους περιλαμβάνεται καὶ ὁ Ἄδαμάντιος Κοραῆς, ὁ, ὁποῖος, ἂν καὶ οὐδέποτε ἐδίδαξεν εἰς σχολεῖον, ἐν τούτοις πολὺ ὠφέλησε τὸ ἔθνος.

α'. Ἄδαμάντιος Κοραῆς.

Ὁ Ἄδαμάντιος Κοραῆς ἐγεννήθη τὸ 1748 εἰς τὴν Σμύρνην. Ὁ πατέρας του ἦτο ἀπὸ τὴν Χίον καὶ ἡ μητέρα του ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Ἐκεῖ ἔμαθε καὶ τὰ πρῶτα γράμματα. Ὁ Κοραῆς ἦτο εὐφυῆς καὶ πολὺ ἐπιμελής. Ἐγνωρίσθη μὲ πολλοὺς Εὐρωπαίους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὸν πατέρα του καὶ ἐκ τῆς συναναστροφῆς αὐτῆς,

Ξμαθε την Λατινικήν, την Γαλλικήν, την Ίταλικήν και την Άγγλικήν γλώσσαν.

Κατά τὸ 1772, εἰς ἡλικίαν δηλ. 24 ἐτῶν, ἐπῆγεν εἰς τὸ Ἄμστερ-λόδαμον τῆς Ὀλλανδίας δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις.

Ἐκεῖ ὁ Κοραῆς ἔμεινεν ἕξι ἔτη καὶ εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ τὰ συγγράμματα τῶν διαφόρων Ἑλλήνων καὶ ξένων σοφῶν. Κα-

Ἄδαμάντιος Κοραῆς (1748 - 1833).

τόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σμύρνην, ὅπου ἔμεινε τέσσαρα ἔτη. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο συνεκινήθη ἀπὸ τὴν δυστυχημένην ζωὴν τῶν συμπατριωτῶν του καὶ ἀνεχώρησε πάλιν διὰ τὸ Μομπελιέ τῆς Γαλλίας.

Μετὰ ἑξαετεῖς σπουδὰς εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ ἱατροῦ καὶ τὸ 1778 ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους.

Ὅταν ὁ Κοραῆς ἔζη εἰς τὴν Γαλλικὴν πρωτεύουσαν, δὲν ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα, ἀλλ' ἐπέδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, εἰς τὴν συγγραφὴν βιβλίων καὶ εἰς φιλολογικὰς μελέτας.

Μὲ τὰ βιβλία αὐτὰ ὁ Κοραῆς ὠφέλησε πολὺ τὸ Ἔθνος, διότι ἐδημιούργησε σχέσεις μὲ τοὺς ξένους, οἱ ὅποιοι ἠγάπησαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἤναψε, μὲ τὰς ἐπιστολάς του πρὸς διαφόρους Ἑλληνας, τὸν πόθον τῆς ἀπελευθερώσεως.

Ἄπὸ τὰ σπουδαιότερα συγγράμματα τοῦ Κοραῆ εἶναι αἱ ἐκδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Οί πλούσιοι Ἕλληνες ἀδελφοί Ζωσιμάδαι ἐξέδωσαν με ἐξοδά των τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Οἱ Γάλλοι ἐξετίμησαν πολὺ τὰ ἔργα τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ ἐπρότειναν δυὸ φορές νὰ γίνῃ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Γραμμάτων.

Ὁ Κοραῆς ἠτύχησε νὰ ἴδῃ ἓνα μικρὸν μέρος τῆς Πατρίδος του ἐλεύθερον.

Ἀπέθανε τὸ 1833 καὶ ἐτάφη εἰς Παρισίους.

Ἡ Πατρίς μας, ἀπὸ εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς τὸ Ἔθνος, ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

1. Οἱ Φαναριῶται. — Οἱ Φαναριῶται εἶναι μία τάξις εὐγενῶν, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη γύρω ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ κατῴκει εἰς τὸ Φανάριον. Οὗτοι προσελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατ' ἀρχὰς ὡς γραμματεῖς, κατόπιν ὡς μυστικοσύμβουλοι καὶ διερμηνεῖς καὶ ἔπειτα ὡς ἡγεμόνες τῶν παραδουναβίων περιοχῶν.

2. Ἡ Παιδεία. — Ἡ ἀποδημία τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων ἀφῆκε τὴν χώραν ἄνευ διδασκάλων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐβασίλευεν ἀμάθεια. Τὰ Ἑλληνόπουλα ἐμάθαινον γράμματα εἰς τὰ κρυφὰ σχολεῖα. Κατόπιν ἰδρύθησαν πολλὰ σχολεῖα, ὅπου ἐδίδαξαν οἱ περίφημοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους.

3. Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. — Ὁ Κοραῆς ἦτο Χῖος καὶ ἐσπούδασεν ἰατρὸς εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐγένετο ὠφέλιμος εἰς τὸ Ἔθνος, διότι ἀνέπτυξεν τὸν φιλλελληνισμόν διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ τῶν ἐπιστολῶν του.

ΘΕΜΑ : 1. Διατί τὸ σχολεῖον εἶναι ὁ προμαχὼν τοῦ Ἔθνους μας ; 2. Ὁ κλῆρος καὶ ἡ παιδεία τοῦ Ἔθνους.

Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1. Πῶς ὠφέλησαν τὸ γένος μας οἱ Φαναριῶται ; 2. Εὔρετε εἰκόνας τοῦ κρυφοῦ σχολείου. 3. Νὰ μελετήσετε τὸ ποίημα «Τὸ κρυφὸ σχολεῖο» τοῦ Ι. Πολέμη. 3. Εὔρετε ἐπιστολάς καὶ συγγράμματα τοῦ Κοραῆ. 5. Διατί πρέπει νὰ γνωρίζουν ὅλοι γράμματα ; 6. Διατί ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς θεωρεῖται διδάσκαλος τοῦ Γένους ; 7. Πῶς ὠφέλησε τὸ Ἔθνος ;

5. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

α'. Τοπικαὶ ἐξεγέρσεις τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς δουλείας δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἀνακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Τὸν πόθον τῆς ἐξεγέρσεώς των ἐξέκαιεν ἡ ἐκκλησία καὶ ὁ κληρὸς, ἡ αὐτοδιοικήσεις, οἱ ἄρματολοι καὶ οἱ κλέφτες, τὰ κρυφὰ σχολεῖα καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀγάπη τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Ἑλευθερίαν. Διὰ τοῦτο, ὅταν εὔρισκον εὐνοϊκὰς περιστάσεις, ἤρπαζον τὰ ὄπλα καὶ ἐπανεστάτου διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Οὕτω τὸ 1463, ὅταν οἱ Ἑνετοὶ ἐκάλεσαν τοὺς Πελοποννησίους νὰ ὑψώσουν τὰ ὄπλα, ἐπανεστάτησαν. Ὁμοίως τὸ 1479 ἐξεργάγη νέα ἐπανάστασις εἰς τὴν Μάνην.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐπανάστασις ἀπέτυχον. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμοια ἐξεγέρσεις ἔγιναν κατὰ τὰ ἔτη 1499, τὸ 1532, τὸ 1574, τὸ 1585, τὸ 1612 εἰς διαφόρους περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ἐπανάστασις αὐταὶ ἦσαν τοπικαὶ καὶ εὐκόλως κατεπνίγοντο ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Καὶ τοῦτο ἄλλοτε μὲν διότι ἔλειπεν ἡ κατάλληλος προπαρασκευή καὶ ἄλλοτε διότι οἱ ὑποκινηταὶ των ἄφηνον τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν τύχην των.

Κάθε ἀποτυχίαν τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων οἱ Ἕλληνες ἐπλήρωνον μὲ τὸ αἷμα των καὶ μὲ μεγάλας καταστροφάς.

Ἐν τούτοις ὅμως δὲν ἠσύχαζον, ἀλλ' ἀντιθέτως ἠϋξάνεν ὁ πόθος τῆς ἀπελευθερώσεώς των εἰς τὰς ψυχὰς των.

β'. Ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τοῦ 1770.

Ἡ ἐπαναστατικὴ διάθεσις τῶν Ἑλλήνων ἦναψε περισσότερο, ὅταν τὸ ἔτος 1711 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Πέτρος ὁ Μέγας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

Συγχρόνως ἡ Ρωσία, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ της, ὑπεκίνησε τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν καὶ προσεπάθησε μὲ κάθε τρόπον νὰ ἄρῃ τὴν δυσπιστίαν ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῶν ἄλλων κινήματων.

Τότε, πολλοὶ Ἕλληνες ἐπίστευσαν εἰς τὸν Μέγαν Πέτρον καὶ ἔφυγον εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου ἄλλοι κατετάχθησαν εἰς τὸν Ρωσικὸν στρατὸν καὶ ἄλλοι διωρίσθησαν εἰς δημοσίας θέσεις.

Τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων ἦσαν χωρὶς ση-

μασίαν, διότι ἦσαν τοπικά καὶ εὐκόλως κατεπνίγοντο. Ἐκτὸς τούτου, ὁ Μέγας Πέτρος ἐνίκηθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους παρὰ τὸν ποταμὸν Προῦθον καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνην.

Οὕτω, αἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων διεψεύσθησαν καὶ αἱ ἐξεγέρσεις τῶν ἐπνίγησαν εἰς τὸ αἶμα.

Ἀπὸ τότε ὄμως, πού ἔγινεν αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας ἡ Αἰκατερίνη ἡ Β', γυναῖκα φιλόδοξος, καὶ ἀπεφάσισε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιον τοῦ Μεγάλου Πέτρου, οἱ Ἕλληνες εἶχον μεγάλας ἐλπίδας.

Ἔστειλε λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὸ ἔτος 1766, τὸν Γεώργιον Παπάζολην, ὁ ὁποῖος ἦτο Ἕλλην καὶ ὑπηρετεῖ ὡς λοχαγὸς εἰς τὸν Ρωσικὸν στρατόν, διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Παπάζολης ἦλθε κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν Ἡπειρον. Κατόπιν περιῆλθε διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ συνεννοήθη μὲ τοὺς προεστούς, τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς ἀρματολοὺς καὶ κλέφτες, διὰ νὰ ἐπαναστατήσουν.

Ὅλοι ἐδέχθησαν μὲ ἐνθουσιασμόν καὶ προθυμίαν τὰς προτάσεις του καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ ἐτοιμάσουν 100.000 ἄνδρας, ἂν ἡ Ρωσία ἔστειλε χρήματα καὶ ὄπλα καὶ παρουσιάζετο Ρωσικὸς στόλος εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Πανταχοῦ ἐπιστεύετο, ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ ἠλευθεροῦτο ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Φῆμαι καὶ διαδόσεις ἐξήπτον τὴν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰς τὰ Ἑλληνικά βουνὰ ἀντηχοῦσε τὸ δημοτικὸν τραγούδι :

*Ἀκόμη τούτ' τὴν ἄνοιξη
ραγιάδες, ραγιάδες,
τοῦτο τὸ καλοκαῖρι,
δοσὺ νᾶρθῆ ὁ Μόσκοβος,
νὰ φέρῃ τὸ σεφέρι,
Μοριά καὶ Ρούμελη.*

Ὅταν δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1769 ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας καὶ κατέπλευσαν εἰς Οἶτυλον ἕξι Ρωσικὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὁρλώφ, ἀμέσως ἐκινήθησαν ἡ Πελοπόννησος καὶ μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἄν καὶ ἡ βοήθεια ἦτο πολὺ μικρὴ, ἐν τούτοις οἱ ἐπαναστάται εἰς τὰς ἀρχὰς εἶχον μερικὰς ἐπιτυχίας.

Κατόπιν ὄμως, καὶ ἐνῶ οἱ ἐπαναστατημένοι Ἕλληνες ἐπολιορκούσαν μὲ ὀλίγας δυνάμεις τὴν Κορώνην, ὁ Σουλτᾶνος ἐνήργησε ταχύτατα. Ἔστειλε 15.000 Ἀλβανοὺς κατὰ τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὁποῖοι βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπεδόθησαν εἰς σφαγὴν καὶ λεηλασίαν τῶν κατοίκων.

Οι άδελφοί Όρλώφ άπεσύρθησαν εις Ναυαρίνον, και τέλος έχασαν τας έλπίδας των και έγκατέλειψαν τους Έλληνας εις την τύχην των.

Τοιουτοτρόπως, τó κίνημα της Πελοποννήσου, λόγω της μικράς βοήθειας της Ρωσίας, έπνιγη εις τó αίμα και όλη ή χώρα έλεηλατήθη υπό των Άλβανών. Θα έρημώνετο δέ τελείως, αν ό Σουλτάνος δέν έστελλε Τουρκικόν στρατόν, με άρχηγόν τόν ναύαρχον Χασάν Πασάν, να έξοντώση τους Άλβανούς και να σώση την Πελοπόννησον από την καταστροφήν, δια να μη χάση ή Τουρκία τó χαράτσι και ή χώρα τά έργατικά χέρια.

Ό Χασάν Πασάς έζήτησε την βοήθειαν των κλεφτών της Πελοποννήσου και τους υπεσχέθη και άμνηστίαν.

Υστερον όμως ό Χασάν Πασάς, άφοδ έξώντωσε τους Άλβανούς, δέν έτήρησε την συμφωνίαν και έπετέθη έναντίον των κλεφτών, οι όποιοι δέν έδέχθησαν να τόν προσκυνήσουν.

Τότε έφονεύθη και ό περίφημος άρματολόγος Κωνσταντίνος Κολοκοτρώνης, πατήρ του Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, και ή Μάνη έγινε ύποτελής, ύποχρεωθείσα να πληρώνη κατ' έτος 30 χιλιάδες γρόσια ως φόρον.

Ότω και ή επανάστασις του 1770 άπέτυχε και εις την καρδίαν των Έλλήνων άπέμεινε πικρία και δυσπιστία πρós τας ύποσχέσεις της Ρωσίας.

γ'. Λάμπρος Κατσώνης - Γεώργιος Άνδρίτσος.

Η Αικατερίνη Β, αν και τά σχέδιά της μετά την άποτυχίαν του πολέμου έναντίον της Τουρκίας έναυάγησαν, δέν έγκατέλειψε τους σκοπούς της.

Έσκέπτετο τώρα να άνορθώση τόν θρόνον του Βυζαντίου και να αναβιβάση εις αυτόν τόν έγγονόν της Κωνσταντίνον.

Πρós τουτο υπέγραψε συμμαχίαν με τόν αυτοκράτορα της Αυστρίας Ιωσήφ, και τó 1787 έκήρυξεν εκ νέου τόν πόλεμον κατά της Τουρκίας και εκάλεσε πάλιν τους Έλληνας να επαναστατήσουν.

Πολλοί πράκτορες της Ρωσίας έγύριζον τας Έλληνικάς χώρας και παρεκίνουν τους Έλληνας, ύποσχόμενοι πολλά. Παρ' όλα αυτά οι Έλληνες, αν και τους κατέκαιεν ό πόθος της άπελευθερώσεως, δέν έκινήθησαν, έπειτα από τó πάθημα του 1770.

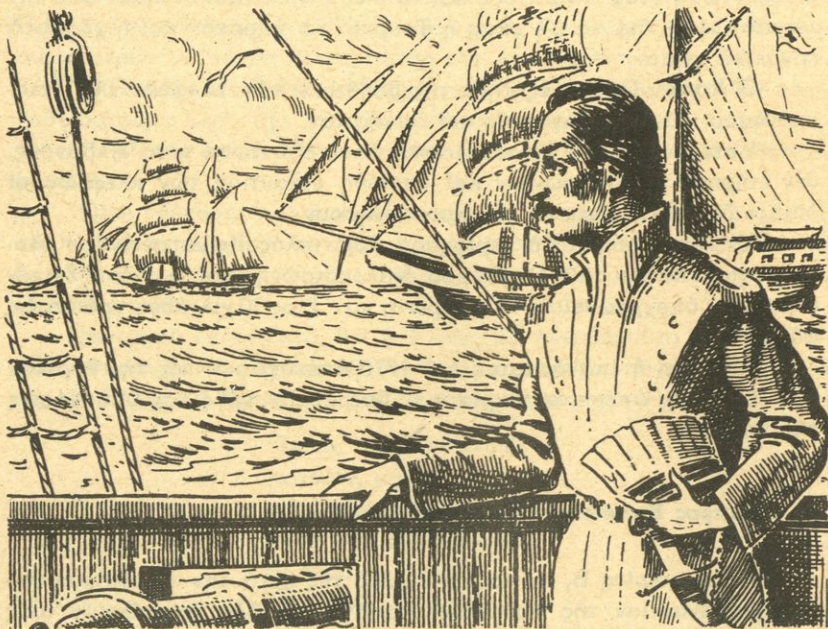
Άλλά τó 1788 ό Λάμπρος Κατσώνης, άφοδ με χρήματα των Έλλήνων του έξωτερικού έξώπλισεν εις την Τεργέστην 3 πλοία, κατέ-

πλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἤρχισε τὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῶν Τουρ-
κικῶν πλοίων.

Ὁ Λάμπρος Κατσῶνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Λεβάδειαν τῆς Βοιωτίας
τὸ 1752 καὶ ἦτο λοχαγὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας. Ὄταν ἐξερ-
ράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770 ἦτο μόλις 18 ἐτῶν καὶ ἐπολέμησε μὲ
γυναιότητα.

Ὁ Λάμπρος λοιπόν, μὲ τὸν μικρὸν αὐτὸν στόλον, ἤρχισε τὰς ἐπι-
θέσεις ἐναντίον τῶν Τουρκικῶν πλοίων, καὶ εἰς ὀλίγον χρόνον κατώρ-

Λάμπρος Κατσῶνης

θωσε νὰ κυριεύσῃ δώδεκα ἐχθρικά πλοῖα καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸν στόλον
του εἰς 15 πλοῖα. Μὲ αὐτὴν τὴν δύναμιν ἔπλεεν εἰς τὴν Μεσόγειον
καὶ ἔγινε τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων.

Ὁ Σουλτάνος ἐξεπλάγη πολὺ ἀπὸ τὰ κατορθώματα τοῦ Λάμπρου
Κατσῶνη καὶ ἔστειλεν ἐναντίον του ἰσχυρὸν στόλον, τὸν ὁποῖον ὁ
Λάμπρος συνήνητσε πλησίον τοῦ Καστελλορίζου καὶ μετὰ πεισματώ-
δη ναυμαχίαν τὸν ἔτρεψε εἰς φυγὴν.

Τότε ὁ Σουλτάνος, ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν νικήσῃ, προσπαθεῖ
νὰ συμφιλιωθῇ μαζί του καὶ τοῦ ὑπόσχεται τιμὰς καὶ ἀξιώματα, ἐὰν
ἔπαυε τὸν πόλεμον. Ἔστειλε μάλιστα πρὸς αὐτὸν κολακευτικὴν ἐπι-

στολήν και τοῦ ὑπέσχετο ἀμνηστίαν, παρεχώρει ἀκόμη δωρεάν εἰς αὐτὸν μίαν νῆσον τοῦ Ἰκαρίου πελάγους καὶ πολλὰ χρήματα.

Ἄλλ' ὁ Λάμπρος ἀπέρριψε μὲ ὑπερηφάνειαν τὰς προτάσεις του καὶ οὔτε κἂν ἀπήντησε.

Τὸ 1790 πρεσέλαβεν εἰς τὸν στόλον του τὸν ἀρματολὸν τῆς Στερεᾶς, τὸν Γεώργιον Ἀνδρῖτσον, μὲ 500 παλληκάρια καὶ μὲ τὴν δύναμιν αὐτὴν συνέχισε τὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Τουρκικῶν φρουρίων.

Μὲ τὴν νέαν αὐτὴν δύναμιν ὁ Κατσώνης ἐγινεν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ὅταν ὁ Σουλτᾶνος εἶδε πλέον, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑποτάξῃ τὸν Κατσώνην, ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν Αἰγυπτιακὸν καὶ Ἀλγερινὸν στόλον.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1790 ὁ Λάμπρος εὕρισκετο εἰς τὴν Κέα, ὅταν ἔμαθεν, ὅτι μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εὐβοίας ἐνεφανίσθη Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 15 μεγάλα πλοῖα.

Ἀμέσως, χωρὶς νὰ διστάσῃ, ὤρμησε μὲ τὰ πλοῖα του ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, καὶ ἐπροξένησε μεγάλας καταστροφάς, κατατιδιώξας αὐτὸν ἕως ὄτου ἐνύκτωσε.

Τὴν ἄλλην ὁμοῦς ἡμέραν ἔφθασεν ὁ στόλος τοῦ Ἀλγερίου καὶ συνηνώθη μὲ τὰ διασκορπισθέντα Τουρκικὰ πλοῖα.

Οἱ δύο στόλοι μαζί ἐπετέθησαν μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εὐβοίας κατὰ τοῦ Κατσώνη, ὁ ὁποῖος εἶχε τώρα μόνον ἑπτὰ πλοῖα.

Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν ἡρωϊκώτατα καὶ ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφὴν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Περισσότεροι ἀπὸ 3.000 ἐφονεύθησαν ἢ ἐπνίγησαν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Λάμπρος ἔπαθε μεγάλας ζημίας, διότι ἔχασε 5 πλοῖα καὶ 650 παλληκάρια καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐτραυματίσθη εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ μόλις κατάρθωσε νὰ σωθῇ εἰς τὴν νῆσον Μήλον.

Εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτὴν τοῦ στόλου τοῦ Λάμπρου Κατσώνη ἀναφέρεται καὶ τὸ λαϊκὸν διστιχον :

*Ἄν σ' ἀρέσῃ, μπάρμπα - Λάμπρο,
ξαναπέρασ' ἀπ' τὴν Ἀντρο.*

Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Λάμπρος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Εἰς ὀλίγον χρόνον ἔκαμε νέον στόλον ἀπὸ 24 πλοῖα. Ἐνῶ ὁμοῦς ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα, ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὴν Αἰκατερίνην Β' νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον, διότι αὐτὴ ὑπέγραψεν εἰρήνην μὲ τὴν Τουρκίαν.

Ὁ Κατσώνης ἠρνήθη καὶ ἀπήντησεν : « Ἄν ἡ Αἰκατερίνη συνωμολόγησε τὴν εἰρήνην της, ὁ Λάμπρος ἀκόμη δὲν ὑπέγραψε τὴν ἰδικὴν του ».

Τότε ο Λάμπρος κατέλαβε με τον 'Ανδρίτσον το Ταίναρον και από εκεί έπετίθετο κατά των Τούρκων.

'Εκεί του έπετέθη όλόκληρος ο Τουρκικός στόλος και, αφού έπολέμησε γενναϊότατα, ήναγκάσθη να φύγη με ένα πλοϊον εις την 'Ιθάκη και από εκεί εις την Ρωσίαν, όπου απέθανε τό 1804.

'Ο Γεώργιος 'Ανδρίτσος έφυγεν από το Ταίναρον και, αφού διέσχισε την Πελοπόννησον καταδιωκόμενος επί 40 ήμέρας υπό 6.000 Τούρκων, κατώρθωσε να φθάση εις το Ρίον.

'Από εκεί επέρασαν εις την Δυτικήν Στερεάν 'Ελλάδα και έπειτα εις την Κέρκυραν.

'Εκεί τον συνέλαβον οι 'Ενετοί και τον παρέδωσαν εις τους Τούρκους, οι όποιοι τον έρριψαν εις τας φυλακάς της Κωνσταντινουπόλεως, όπου απέθανε με φρικτά βασανιστήρια.

Τά κατορθώματα όμως του Κατσώνη και του 'Ανδρίτσου δέν τά έλησμόνησε ποτέ το 'Ελληνικόν 'Εθνος.

Μετά την άποτυχίαν των έπαναστατικών αυτών κινημάτων, οι 'Ελληνες έδιδάχθησαν, ότι έπρεπε μόνοι των να οργανώσουν τας δυνάμεις των έναντίον των Τούρκων.

'Επί πλέον δέ, μετά την έγκατάλειψιν αυτήν των 'Ελλήνων υπό της Ρωσίας, έπαυσεν ή συμπάθειά των προς την χώραν αυτήν.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Οι 'Ελληνες της Πελοποννήσου ύπεκινήθησαν υπό της Ρωσίας και έπανεστάτησαν έναντίον των Τούρκων (1770). 'Ο Λάμπρος Κατσώνης έτοίμασε στόλον και μετά του Γεωργίου 'Ανδρίτσου έπροξένησε καταστροφάς εις τους Τούρκους. Τό 1799 ο στόλος του Κατσώνη καταστρέφεται υπό του Τουρκικού εις την 'Ανδρον, άλλ' ούτος συνέχισε τον ένδοξον άγώνα του.

'Η Αικατερίνη έκαμειν ειρήνην με την Τουρκίαν και ο Λάμπρος έφυγεν εις την Ρωσίαν, ένω ο 'Ανδρίτσος συνελήφθη και απέθανεν εις την φυλακήν.

ΘΕΜΑ 1. Πρέπει μόνοι μας να κάνωμεν τας εργασίας μας και να μη περιμένωμεν από άλλους. 2. 'Η άχαριστία είναι πάντοτε κακή πράξις.

'Εργασίαι και έρωτήσεις: 1. Διατί τά έπαναστατικά κινήματα των 'Ελλήνων απέτύγχανον; 2. Τί αποδεικνύουν αυτά τά κινήματα; 3. Διατί οι 'Ελληνες έπίστευον, ότι μόνον με την βοήθειαν της Ρωσίας θα ήλευθερόντο; 4. Χαρακτηρίσατε τον Λάμπρον Κατσώνη και τον Γεώργιον 'Ανδρίτσον. 5. Πώς κρίνετε την έγκατάλειψιν των 'Ελλήνων υπό της Ρωσίας; 6. Σχεδιάσατε τον χάρτην των επιχειρήσεων του Κατσώνη. 7. Να διαβασθή το δημοτικό τραγούδι του 'Ανδρίτσου «Κλαίνε τά μαύρα τά βουνά».

6. Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Οί λαοί της Εύρώπης κατά τόν 18ον αιώνα μέ τās έφευρέσεις και άνακαλύψεις προώδευσαν πολύ. 'Η ανάπτυξις του έμπορίου, τής ναυτιλίας, τής βιομηχανίας και τών γραμμάτων, έδημιούργησε τάξεις πλουσιών, ήλλαξε τās ιδέας και τās άντιλήψεις και ό τρόπος τής ζωής έγινε καλλίτερος.

Μέχρι τότε έπίστευον, ότι ό βασιλεύς και οί εύγενείς είχαν τό δικαίωμα τής έξουσίας έκ του Θεου νά κυβερνοϋν τόν λαόν, ώς άπόλυτοι κύριοι, δηλαδή άπολυταρχικώς.

'Η καλλιέργεια όμως τών γραμμάτων και τών έπιστημών έγένησε νέας ιδέας και έξύπνησε τούς λαούς.

Οί λαοί έζήτουν νά λάβουν μέρος εις τήν διοίκησιν, νά καταργηθοϋν τά προνόμια και νά άποκτήσουν δικαιώματα και άξιώματα, τά όποια μέχρι τώρα είχαν μόνον οί εύγενείς.

'Απ' όλα τά κράτη τής Εύρώπης, ή οικονομική και ή πολιτική κατάσταση ητο χειροτέρα εις τήν Γαλλίαν.

Εις τήν Γαλλίαν οί βασιλείς είχαν μεγάλην δύναμιν.

Οί εύγενείς και ό κληρος κατείχον τά περισσότερα κτήματα, δέν επλήρωνον φόρους και τās άνωτέρας θέσεις, εις τό κράτος και τόν στρατόν, τās έπαιρνον αυτοί.

Τήν δυσარέσκειαν του λαου έμεγάλωναν οί φιλόσοφοι τής έποχής εκείνης Βολταίρος και Ρουσσώ, οί όποιοι μέ τά κηρύγματά των κατηγοροϋν τούς βασιλείς, τούς εύγενείς και τόν κληρον δια τόν τρόπον τής ζωής των και εκήρυττον, ότι όλοι οί πολίται είναι ίσοι και έλεύθεροι, πρέπει νά καταργηθοϋν τά προνόμια, και όλοι οί άνθρωποι νά έχουν ίσα δικαιώματα και ίσας ύποχρεώσεις.

Αυτή ητο ή κατάσταση τής Γαλλίας, όταν βασιλεύς κατά τό 1774 έγινε ό Λουδοβίκος 16ος.

'Ο Λουδοβίκος ήθέλησε νά διορθώση τήν κακήν αυτήν κατάσταση του λαου και τής πατρίδος και εκάλεσε συνέλευσιν από ίσον αριθμόν άντιπροσώπων από όλας τās τάξεις.

Κατ' αυτήν έξελέγησαν αντιπρόσωποι και έκ του λαου και έψήφισαν τό Γαλλικόν σύνταγμα, μέ τό όποιον περιώρισαν πολύ τά δικαιώματα του βασιλέως και τών εύγενών. Οί εύγενείς ήναγκάσθησαν νά παραιτηθοϋν από τά κτήματα, τά όποια κατείχον, και αυτά περιήλθον εις τόν λαόν, ό όποιος τά έκαλλιέργει.

'Ο βασιλεύς, ένώ εις τήν συνέλευσιν άνεγνώρισε τά δικαιώματα του λαου και ώρκίσθη πίστιν εις τό νέον πολίτευμα, έφερε βαρέως τήν άλλαγήν και συνεννοείτο μέ τά γειτονικά κράτη κρυφίως νά κτυ-

πήσουν και να κα'απνίζουν την κίνησιν του Γαλλικού λαού.

Τό έτος 1789 εξέσπασε πλέον ή αγανάκτησις του Γαλλικού λαού. Οί έπαναστάται κατεδίκασαν τον βασιλέα εις θάνατον, άνεκήρυξαν την Δημοκρατίαν ώς πολίτευμα και εξέλεξαν αντιπροσώπους του λαού, οί όποιοι συνέταξαν την περίφημον διακήρυξιν των δικαιωμάτων του άνθρώπου (έλευθερία, ισότης, άδελφότης).

Ο θάνατος του Λουδοβίκου 16ου δυσηρέστησεν όλα τα μεγάλα κράτη της Εύρώπης, τα όποια συνεμάχησαν και εκήρυξαν τον πόλεμον κατά της Γαλλίας.

Εις την περίστασιν αυτήν έσωσε την Γαλλίαν ό Μέγας Ναπολέων, ό όποιος κατώρθωσε να νικήση όλους τους έχθρους της Γαλλίας και να οδηγήση την πατρίδα του εις μεγάλους θριάμβους.

Τέλος κατά τό 1815 ένικήθη από τους ήνωμένους στρατούς της Εύρώπης, ή Δημοκρατία κατηργήθη και αυτός απέθανεν εξόριστος.

Ούτω εις την Γαλλίαν έπανήλθεν ή Βασιλεία. Ο βασιλεύς όμως δέν ητο πλέον άπόλυτος μονάρχης, όπως άλλοτε. Έκυβερνούσε με Βουλήν και Γερουσίαν από αντιπροσώπους του λαού.

Αί ιδέαι της έλευθερίας και της ισότητος συνεκίνησαν βαθύτατα όλους τους λαούς. Παντού ηρχισε να πνέη φιλελεύθερος άνεμος, και αί ιδέαι αύται ηρχισαν να επιβάλλωνται εις όλον τον κόσμον.

Οί Έλληνες συνεκινήθησαν ιδιαιτέρως από τα κηρύγματα της Γαλλικής Έπαναστάσεως. Πολλοί έπίστευον, ότι ό Ναπολέων θα τους έβοήθει να άπελευθερωθουν από τον Τουρκικόν ζυγόν. Περισσότερον όμως έξ όλων των Έλλήνων ή Γαλλική έπανάστασις ένεθουσίασε την φλογεράν ψυχήν του Ρήγα του Φεραίου.

7. ΡΗΓΑΣ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ (1757 - 1798)

Ο Ρήγας έγεννήθη κατά τό έτος 1757 εις τό Βελεστίνον της Θεσσαλίας, τας άρχαίας Φεράς, διά τουτο έπωνομάσθη και Φεραίος. Τό πραγματικόν του όνομα ητο Αντώνιος Κυριαζής.

Τα πρώτα γράμματα τα έμαθεν εις τα σχολεία της Ζαγοράς του Πηλίου, και κατόπιν έγινε διδάσκαλος εις τό χωρίον Κισσός.

Ο Ρήγας ητο φύσις άξιαγάπητος. Όλη του ή ιστορία φαντάζει ως σύμβολον του Έλληνικού δράματος, της άναπτύξεως της Φυλής μας και της αποφάσεώς της να έλευθερωθη ή να αποθάνη.

Έφυγεν από την πατρίδα του ένωρίς, διότι δέν ηθελε να μένη δοϋλος. Έπέρασεν από τον Όλυμπον, όπου έγνώρισε τους άρματολούς και κλέφτες, άπήγγειλεν εκεί τραγούδια του διά την πατρίδα,

διήλθεν ἀπὸ τὰ μεγάλα Ἑλληνικὰ κέντρα, ἐγνώρισε τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ τὰ βάσανά του καὶ μετέβη εἰς Κωνσταντινούλιν.

Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαυτῆς Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, τοῦ ὁποῦ ἐγίνε καὶ γραμματεὺς.

Ἀργότερον ἐγκατεστάθη εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου ἐγίνε γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Νικολάου Μαυρογένους.

Ἔμαθε τὰ Γαλλικὰ, διὰ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ νόημα τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του.

Ὁ Ρήγας συνεκινήθη βαθύτατα ἀπὸ τὰς ἰδέας τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὰς νίκας τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος.

Ἀπὸ τότε δὲν ἐσκέπτετο τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του καὶ ὄλων τῶν χωρῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνεχῶς εἰργάζετο.

Ρήγας Φεραῖος

Δι' αὐτὸ ὁ Ρήγας ἤρχιζε νὰ συνεννοῆται μὲ τοὺς κλέφτες καὶ ἀρματολούς, τοὺς κληρικούς, τοὺς ἐμπόρους καὶ ἄλλους προκρίτους, τοὺς Φαναριώτας, τοὺς διδασκάλους καὶ ἀκόμη μὲ Τούρκους δυσηρεστημένους ἀπὸ τὸν Σουλτάνον.

Ἐσχημάτισε μυστικὴν ἑταιρείαν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ἐτοιμασιῶν της, ἔγραψεν ἐνθουσιώδη πατριωτικὰ ποιήματα, ἐξέδωκε βιβλία καὶ ἐτύπωσε τὴν χάρταν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ φωνὴ του συνεκίνησε τοὺς ὑποδούλους λαοὺς. Ὅπου ἐπήγαιεν εἶχεν εἰς τὴν ζώνην του τὴ φλογέρα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπαιζε τὸν ἐπαναστατικὸν του ὕμνον :

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,

*Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακί.*

Τὸν ἤκουον ὅλοι μαγευμένοι. Τὰ ποιήματά του μετέδιδον τὴν

συγκίνησιν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ τραγούδια του προεκάλου
ρίγη καὶ συγκίνησιν μέχρι δακρύων.

Ἀπὸ τὸ 1796 ὁ Ρήγας εὐρίσκεται εἰς Βιέννην διὰ τὴν ἐκτύπωσιν
τῶν ἐπαναστατικῶν του φυλλαδίων, τῶν προκηρύξεων, τῶν χαρτῶν
του καὶ τὴν ἀποστολὴν των εἰς διάφορα κέντρα, ὁπόθεν θὰ διεσκορ-
πίζοντο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τὴν Βιέννην ἔγραψεν εἰς τὸν Μέγαν Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος
εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν του, διὰ τὴν
ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ναπολέων τότε προσεκάλεσε τὸν Ρήγαν εἰς τὴν Βενετίαν.

Μόλις ὁμοῦς ὁ Ρήγας ἔφθασεν εἰς τὴν Τεργέστην, ἡ Αὐστριακὴ
ἀστυνομία τὸν συνέλαβε, μαζί με ἑπτὰ ἄλλους συντρόφους του, καὶ
τούς παρέδωσεν εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου.

Μετὰ πολλὰς συνεννοήσεις με τὸν Σουλτᾶνον, ὁ πασᾶς αὐτὸς
ἀπεφάσισε νὰ τοὺς στείλῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπληροφορή-
θησαν ὁμοῦς, ὅτι ὁ πασᾶς τοῦ Βιδινίου Πασβάνογλου, ὁ ὁποῖος ἦτο
καὶ φίλος τοῦ Ρήγα καὶ εἶχεν ἐπαναστατήσει κατὰ τοῦ Σουλτᾶνου,
εἶχε σκοπὸν νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ.

Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ τοὺς θανατώσῃ ἐκεῖ. Οἱ σύντροφοι τοῦ
Ρήγα δεμένοι ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Δούναβιν καὶ ἐπνίγησαν. Ὅταν ὁμοῦς
ἦλθεν ἡ σειρὰ τοῦ Ρήγα, οὗτος ἀντεστάθη καὶ με μίαν δυνατὴν γρο-
θιὰν ἔρριψε κάτω τὸν Τοῦρκον στρατιώτην, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ τὸν
συλλάβῃ. Τότε ὤρμησε ἐναντίον του ὅλη ἡ φρουρὰ καὶ τὸν ἐστραγ-
γάλισε (1798).

Ἀποθνήσκων ὁ Ρήγας εἶπεν: «Ἔτσι πεθαίνουν τὰ παλληκάρια.
Ἄρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, πού γρήγορα θὰ βλαστήσῃ καὶ τὸ γένος
μου θὰ μαζέψῃ τὸν γλυκὺν καρπὸν του».

Ὁ Ρήγας ἀπέθανε. Ἡ εἰδησις ἐπροκάλεσε φρίκην εἰς τὴν Ἑλλά-
δα. Τὸ ἔργον του ὁμοῦς δὲν ἐχάθη. Ὁ θούριος Ὑμνος του ἔγινε τρα-
γούδι τοῦ ἔθνους καὶ τὸ τέλος του παράδειγμα αὐτοθυσίας καὶ ἡρωϊ-
σμοῦ.

Ὁ Ρήγας δὲν ἦτο ἀπλῶς ἓνας Τυρταῖος. Ἦτο ὁ κήρυξ τῆς ἐπα-
ναστάσεως καὶ ὁ ὀργανωτὴς τῆς. Ἡ πατρίς μας μετὰ τὴν ἀπελευθέ-
ρωσιν, ἀπὸ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν ἔθνομάρτυρα Ρήγαν, ἔστησε τὸν
ἀνδριάντα του ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

1. Γαλλικὴ Ἐπανάστασις. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἤρχισαν
νὰ ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τῶν κυβερνήσεων τῶν χωρῶν των. Πρῶτα

οί Άγγλοι και κατόπιν οί Γάλλοι με τας έθνοσυνελεύσεις των περιώρισαν τά δικαιώματα των βασιλέων, των ευγενών και του κλήρου, και τούς υπεχρέωσαν νά κυβερνοϋν συμφώνως πρὸς τὸ σύνταγμα.

2. Ὁ Ρήγας Φεραῖος. Ὁ Ρήγας ἀφήνει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου και ἤρχισε νά συνεννοηται με διαφόρους Ἑλληνας και ξένους δια τήν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Με ποιήματα, φλογερά τραγούδια, γράμματα κλπ. παρακινεῖ τὸ ἔθνος εἰς ἐπανάστασιν. Συλλαμβάνεται, ἐνῶ ἐπεχειρεῖ νά συναντήσῃ τὸν Ναπολέοντα, και θανώνεται με ἐπτὰ συντρόφους του.

ΘΕΜΑ : 1. Διατί πρέπει νά σεβώμεθα τούς νόμους. 2. Ποία ἡ σημασία των ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως. 3. Ποία καθήκοντα ἐπιβάλλει τὸ παράδειγμα τοῦ Ρήγα εἰς ἡμᾶς τούς Ἑλληνας.

Ἐργασίαι και ἐρωτήσεις : 1. Τί πολίτευμα ἔχομεν ἡμεῖς σήμερον ; 2. Ποία τὰ κηρύγματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως ; 3. Νά κάμετε σύντομον βιογραφίαν τοῦ Ρήγα Φεραίου. 4. Νά διαβασθοῦν τὰ ποιήματα : 1) Ὡς πότε, παλληκάρια, νά ζῶμεν στὰ στενά, Ρ. Φεραίου και 2) Ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα, Ἰουλίου Τυπάλδου. 5. Βρῆτε εἰς τὸν χάρτην τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ἔζησεν ὁ Ρήγας.

8. ΟΙ ΣΟΥΛΙΩΤΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΛΗ - ΠΑΣΑ (1790 - 1803)

α'. Τὸ Σούλι και οἱ Σουλιῶται.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος ὀλίγοι Ἑπειρῶται, δια νά ἀποφύγουν τὴν Τουρκικὴν καταπίεσιν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ ἄγρια και ὕψηλά βουνά τῆς Ἑπείρου.

Ἐκεῖ, ἐπάνω ἀπὸ κρηνοῦς, ἔκτισαν κατ' ἀρχὴν τέσσαρα μικρὰ χωρία : Τὸ Σούλι, τὴν Κιάφαν, τὸ Ἀβαρτικόν και τὴν Σαμονιβάν.

Εἰς τὰ ἀπόκρημα ἐκεῖνα βουνά οἱ ὑπερήφανοι και ἐργατικοὶ ἐκεῖνοι Ἑπειρῶται ἐκαλλιεργοῦσαν τὴν γῆν και ἔζων ἐλεύθεροι.

Ἀργότερον τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἠκολούθησαν και ἄλλοι Ἑλληνες και οὕτω σιγά - σιγά, μαζί με τὰ ἄλλα χωρία, τὰ ὁποῖα ἀπέσπασαν ἀπὸ τούς ἀγάδες, ἔγιναν περὶ τὰ ἐξήκοντα.

Τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ χωρία ἦτο τὸ Σούλι, και δια τοῦτο ὅλα μαζί ἐλέγοντο με ἓνα ὄνομα Σούλι και οἱ κάτοικοι αὐτοῦ Σουλιῶται.

Οἱ Σουλιῶται ἦσαν δραστήριοι και πολεμικοὶ, και διεκρίνοντο δια τὸν ἥρωϊσμόν και τὴν φιλοπατρίαν των.

Ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ ἐγυμνάζοντο εἰς τὰ ὅπλα, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι

Σπαρτιᾶται, καὶ πολλάκις καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες ἐγνώριζον νὰ χρησιμοποιοῦν δπλα. Ἦσαν χωρισμένοι εἰς γενεὰς ἢ φάρας. Εἰς κάθε φάραν ὁ ἰκανώτερος ἢ ὁ ἀνδρειότερος ἦτο ὁ ἀρχηγός. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἀπετέλουν τὸ γενικὸν συμβούλιον, ἓνα εἶδος βουλῆς, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσιζε διὰ τὰ γενικὰ ζητήματα τοῦ Σουλίου.

Αἱ σπουδαιότεραι φάραι ἦσαν οἱ Τζαβελαιοὶ, οἱ Μποτσαραῖοι, οἱ Κουτσονικαῖοι κ. ἄ.

Οἱ Τούρκοι πολλάκις ἐδοκίμασαν νὰ ὑποτάξουν τὸ Σούλι, ἀλλ' οἱ γενναῖοι Σουλιῶται ὑπερήσπιζον μὲ αὐτοθυσίαν τὴν πατρίδα των. Διὰ

Σουλιῶτες

τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ τοὺς ἀφήσουν ἡσύχους καὶ ἐπλήρωνον εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν ἓνα μικρὸν φόρον, ὡς σημεῖον ὑποταγῆς.

Ἐζων λοιπὸν οἱ Σουλιῶται ἡσυχὸι καὶ ἐλεύθεροι μέχρι τοῦ 1788, ὁπότε ἐγινε πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ὁ πανοῦργος καὶ φιλόδοξος Ἄλῆς.

β'. Τὸ Σούλι καὶ ὁ Ἄλῆ-Πασᾶς.

Ὁ Ἄλῆ-Πασᾶς ἦτο Ἄλβανὸς καὶ ἐγεννήθη εἰς τὸ Τεπελένι τῆς Βορείου Ἠπείρου. Ἀπὸ μικρὸς ἔμεινεν ὀρφανὸς ἀπὸ πατέρα. Ὅταν

έμεγάλωσεν, ἔγινε ληστής καὶ κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην δύναμιν.

Ὁ Ἄλῃς μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν πανουργίαν τοῦ κατώρθωσε νὰ ὑπανδρευθῇ τὴν κόρην τοῦ πασᾶ τοῦ Δελβίνου, καὶ εἰς τὸ τέλος, κατόπιν προδοσίας, νὰ γίνῃ καὶ ὁ ἴδιος πασᾶς εἰς τὸν Δέλβινον.

Κατόπιν, ὅταν ἀπέθανεν ὁ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Ἄλῃς ἐπλαστογράφησε τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου καὶ κατέλαβε τὰ Ἰωάννινα.

Τότε ὁ Σουλτάνος ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Ἄλῃν ὡς διοικητὴν τῆς Ἡπείρου. Μὲ τὴν πανουργίαν καὶ τὴν διπλωματικὴν του ἱκανότητα κατώρθωσε νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὸ πασαλίκι τοῦ ὀλόκληρον τὴν Ἡπειρον, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀλιάκμονος.

Μέσα εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς χώρας καὶ πλησίον τῆς πρωτεύουσας τοῦ Ἄλῃ ἔμενεν ἐλεύθερον καὶ ἀνυπότακτον τὸ ἠρωϊκὸν Σούλι. Ἀπεφάσισε λοιπὸν μὲ κάθε τρόπον νὰ τὸ ὑποτάξῃ.

Τὸ 1790 ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ Σουλίου μὲ 3.000 Ἀλβανούς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ὁ Ἄλῃς ἐνίκηθη. Οἱ Σουλιῶται, ἄνδρες καὶ γυναῖκες μαζί, ἀτρόμητοι ἐπολέμησαν μὲ γενναίότητα καὶ τὸν ἠνάγκασαν, ἀφοῦ ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν, νὰ ἐπιστρέψῃ ταπεινωμένους εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Μετὰ δύο ἔτη ὁ Ἄλῃς ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ πάλιν κατὰ τοῦ Σουλίου. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἐγνώριζε τὴν ἀνδρείαν τῶν Σουλιωτῶν, ἐφοβῆτο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν φανερά. Διὰ τοῦτο ἐσκέφη νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς Σουλιώτας. Διέδωσε λοιπὸν, ὅτι ἐπρόκειτο, νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ πασᾶ τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειάν τους.

Ἐγραψεν εἰς τοὺς ἀρχηγούς των πολὺ κολακευτικὰ γράμματα καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς μεγάλας ἀμοιβάς.

Οἱ Σουλιῶται δὲν ἐπίστευσαν εἰς τοὺς σκοπούς του καὶ δὲν ἔστειλαν βοήθειαν. Μόνον ὁ Λάμπρος Τζαβέλας παρεπλανήθη καὶ ἐπήγε πρὸς βοήθειάν του εἰς Ἰωάννινα, μὲ 70 παλληκάρια καὶ τὸν 12ετῆ υἱόν του Φωτόν.

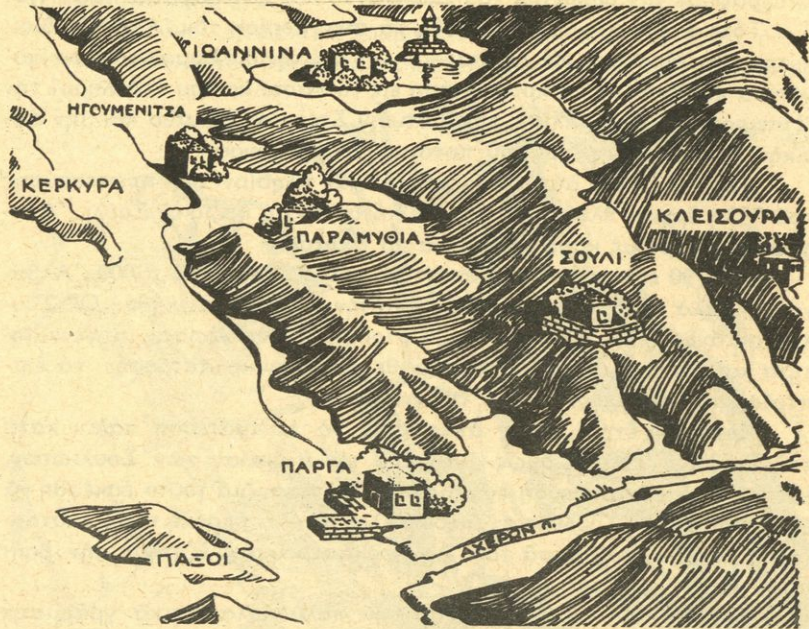
Οἱ Ἀλβανοὶ μὲ τοὺς Σουλιώτας ἐξεκίνησαν κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου. Εἰς τὸν δρόμον ἐσταμάτησαν διὰ νὰ ξεκουρασθοῦν καὶ, κατὰ τὴν συνήθειάν των, οἱ Σουλιῶται ἄφησαν τὰ ὄπλα των κατὰ γῆς καὶ ἀνύποπτοι ἤρχισαν νὰ γυμνάζωνται. Ἀμέσως ὁ πανουργὸς Ἄλῃς, ὁ ὁποῖος ἐπερίμενε μίαν τοιαύτην εὐκαιρίαν, διέταξε νὰ συλλάβουν τοὺς Σουλιώτας καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν δεμένους εἰς τὰ Ἰωάννινα. Τότε ὁ Ἄλῃς δὲν χάνει καιρὸν, ἐπιτίθεται ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Ἐνόμιζεν ὅτι θὰ τὸ εὔρισκεν ἀφύλακτον καὶ θὰ τὸ ἐκυρίευν.

Εὐτυχῶς ἓνας ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας κατάρθωσε νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Σούλι ἐνωρίτερον καὶ ἀνήγγειλε τὴν προδοσίαν τοῦ Ἄλῃ, καὶ οἱ Σουλιῶται ἦσαν εἰς τὰς θέσεις των.

Ἀπέκρουσαν μὲ πείσμα τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἀλβανῶν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν.

Ὁ Ἄλῃς ἐφρύαξε. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του αὐτὴν, διέταξε νὰ

Χάρτης τοῦ Σουλίου

φέρουν ἐνώπιόν του τὸν Λάμπρον Τζαβέλαν καὶ τοῦ ὑπεσχέθη πολλές τιμὰς καὶ ἀξιώματα, ἐὰν τὸν ἐβοήθει νὰ ὑποτάξῃ τὸ Σούλι.

Ὁ Τζαβέλας ὑπεσχέθη νὰ πράξῃ ὅ,τι ἦτο δυνατόν, ἂν τὸν ἄφηνεν ἐλεύθερον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Σούλι, διὰ νὰ συνεννοηθῇ καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς.

Ὁ Ἄλῃς ἐδέχθη καὶ ἄφηκε τὸν Τζαβέλαν ἐλεύθερον. Ἐκράτησεν ὁμως, ὡς ὁμηρον, τὸν δωδεκαετῆ υἱὸν του Φῶτον.

Ὁ Λάμπρος, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ Σούλι, συνέστησεν εἰς τοὺς Σουλιώτας νὰ ἀντισταθοῦν μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τοῦ Ἄλῃ καὶ, ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως, ἔστειλεν εἰς τὸν Ἄλῃν τὴν ἐξῆς περιφρονητικὴν ἐπιστολήν :

«Βεζύρη 'Αλη· Πασᾶ,

Χαίρομαι διου ἐγέλασα ἓνα δόλιον. Εἶμαι ἐδῶ νά διαφεντεύσω τήν πατρίδα μου, ἐναντίον εἰς ἓνα κλέφτην σάν καί σένα. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγῶ δμως ἐλπίζω ὅτι θέλω τόν ἐκδικήσει πρίν πεθάνω.

Κάποιοι Τοῦρκοι σάν καί σένα θά εἰποῦν, πῶς εἶμαι ἀσπλαχνος πατέρας, μέ τό νά θυσιάσω τόν υἱόν μου μέ τόν ἰδικόν μου λυτρωμόν. "Ἄν ὁ υἱός μου, νέος καθῶς εἶναι, δέν μένη εὐχαριστημένος νά ἀποθάνη διὰ τήν πατρίδα του, αὐτός δέν εἶναι ἄξιος νά ζῆ καί νά γνωρίζεται ὡς υἱός μου. "Ἐτσι προχώρησε λοιπόν, ἄπιστε. Εἶμαι ἀνυπόμονος νά ἐκδικηθῶ, νά πιῶ τό αἷμα σου.

Ἐγῶ ὁ ὠμοσμένος ἐχθρός σου
Καπετάν Λάμπρος Τζαβέλας».

Ἡ ἐπιστολή αὐτή τοῦ Τζαβέλα ἔκαμε τόν Ἄλη νά θυμῶση πολύ. Ἄμέσως ἐσκέφθη νά φονεύσῃ τόν Φῶτον, διὰ νά ἐκδικηθῆ τόν πατέρα του. Διέταξε λοιπόν καί ἔφεραν ἐνώπιόν του τό Φῶτον καί τόν ἠπέλησεν, ὅτι θά τόν ψῆσῃ ζωντανόν.

Ὁ Φῶτος ἀπήντησε μέ ὑπερηφάνειαν :

«Δέν σέ φοβοῦμαι. "Ἄν μέ φονεύσῃς, ὁ πατέρας μου θά ἐκδικήσῃ τόν θάνατόν μου».

Ὁ Ἄλης ἐθαύμασε τήν θαρραλέαν ἀπάντησιν τοῦ νεαροῦ Φῶτου καί τοῦ ἐχάρισε τήν ζωήν.

Κατόπιν, ἐπί κεφαλῆς 8.000 Ἄλβανῶν ὁ Ἄλης ἐπετέθη κατὰ τοῦ Σουλίου. Οἱ Σουλιῶται, ἄν καί ἦσαν μόνον 1.300, ἀπέκρουον γενναίως τοὺς Ἄλβανούς. Κατὰ τὰς ἐπιθέσεις αὐτάς ἐφονεύθησαν περισσότεροι ἀπό 2.000. Ἀκόμη καί αἱ Σουλιώτισσαι ἐπολέμησαν μέ γενναίότητα παρά τό πλευρόν τῶν ἀνδρῶν των ὑπό τήν ἀρχηγίαν τῆς Μόσχως, συζύγου τοῦ Λάμπρου, καί ἐφόνευσαν πολλοὺς Ἄλβανούς.

Ὁ Ἄλης περίτρομος ἐπέστρεψε μέ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του εἰς Ἰωάννινα. Φεύγοντες ἔρριπτον τὰ ὄπλα των, διὰ νά καθυστερήσουν τοὺς Σουλιώτας, πού τοὺς κατεδιώκον. Λέγεται μάλιστα, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἄλης, ὥσπου νά φθάσῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἔσκασε τρία ἄλογα.

Τέλος ὁ Ἄλης ἠναγκάσθη νά ὑπογράψῃ εἰρήνην μέ τοὺς Σουλιώτας καί ἀντήλλαξε τοὺς αἰχμαλώτους τοὺς ὁποίους εἶχον συλλάβει οἱ Σουλιῶται, μέ τό Φῶτον καί τοὺς ἄλλους.

γ'. Τρίτη ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Σουλίου καί ἡ ὑποταγή αὐτοῦ.

Ὁ Ἄλης ἐπί ὀκτῶ ἔτη δέν ἐτόλμησε νά ἐνοχλήσῃ τό Σούλι. Δέν

ἐλθσμόνησεν ὁμως τὴν συμφορὰν τοῦ 1792. Διὰ τοῦτο τὸ 1800 ἐξεστράτευσεν αἰφνιδίως κατὰ τοῦ Σουλίου μὲ 10.000 Τουρκαλβανούς. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν ἀπέτυχεν. Οἱ Σουλιῶται, μὲ ἀρχηγὸν τῶρα τὸν Φῶτον Τζαβέλαν, ἀπέκρουσαν γενναίως ὄλας τὰς ἐφόδους του. Τότε ὁ Ἄλῃς, ἀφοῦ εἶδεν, ὅτι δὲν κατῶρθωνε τίποτε μὲ τὰς ἐφόδους, ἀπεφάσισε νὰ πολιορκήσῃ τὸ Σούλι, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι μὲ τὸν ἀποκλεισμόν καὶ τὴν πείνα θὰ ἐπετύγγανε τὴν κατάληψίν του.

Ἡ πολιορκία ἐκράτησε τρία χρόνια.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ Σουλιῶται ὑπέφεραν πολλά. Αἱ τροφαὶ τῶν ἐξηντλήθησαν καὶ ἔτρωγον ρίζας καὶ φλοιούς δένδρων. Διὰ νὰ σβήνουν τὴν δίψαν τῶν ἐκρέμων ἀπὸ τοὺς βράχους κάτω πανιά καὶ σφουγγάρια δεμένα μὲ σχοινιά καὶ ἐμάζευον τὸ ὀλίγον νερὸ τῆς βροχῆς. Εἶχαν καταστήσει ἀπὸ τὰς στερήσεις ὡς κινούμενα φαντάσματα. Ἐν τούτοις ὄλα τὰ ὑπέφερον μὲ ὑπομονὴν καὶ γενναιότητα καὶ προτιμοῦσαν νὰ ἀποθάνουν, παρὰ νὰ παραδοθοῦν.

“Ὅ,τι ὁμως τρία χρόνια δὲν κατῶρθωσεν ὁ Ἄλῃς μὲ τὰ ὄπλα, τὸ ἐπέτυχε διὰ τῆς προδοσίας. Ἐνας κακὸς Σουλιώτης, ὁ Πήλιος Γούσης, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς συμπατριώτας του, οἱ ὅποιοι τὸν περιφρονοῦσαν διὰ τὴν δειλιάν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς μίαν μάχην, ὠδήγησε κρυφὰ τὴν νύκτα ἀπὸ μίαν μυστικὴν διάβασιν 500 Ἄλβανούς εἰς τὸ Σούλι.

Οἱ Σουλιῶται εὐρέθησαν μεταξὺ δύο πυρῶν. Τότε ὑπεχώρησαν εἰς τοὺς ἀποκρήμους βράχους τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ ἐσυνέχισαν τὸν ἀγῶνα. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχε πλέον σωτηρία. Ἦναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν, μὲ τὸν ὄρον νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα τῶν καὶ νὰ φύγουν μὲ τὰ ὄπλα τῶν καὶ μὲ ὄσα πράγματα ἠδύναντο.

Ἄφησαν βαρῶς λυπημένοι καὶ μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια τὴν ἀγαπητὴν τῶν Πατρίδα. Ἐχωρίσθησαν εἰς τρεῖς ὁμάδας καὶ ἐξεκίνησαν.

Ἡ μία, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Φῶτον Τζαβέλαν, ἐκινήθη πρὸς τὴν Πάργαν. Ἡ ἄλλη, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κουτσονίκαν, πρὸς τὸ Ζάλογγον. Καὶ ἡ τρίτη μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κίτσον Μπότσαρην κατηυθύνθη πρὸς τὸ Βουργαρέλι τῆς Ἄρτης.

Μόνον ὁ καλόγηρος Σαμουὴλ ἔμεινεν εἰς τὸ Κούγκι, διὰ νὰ ὑπογράψῃ τὴν συμφωνίαν καὶ νὰ παραδώσῃ τὰ πολεμοφόδια.

Τὴν ὄραν ὁμως τῆς παραδόσεως ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἄλῃ εἶπεν εἰς τὸν Σαμουὴλ :

— Καὶ τώρα, βρὲ καλόγερε, ποῦ τόσο ἀνόητα παραδόθηκες στὰ χέρια τοῦ Βεζύρη, ποιά τιμωρία νομίζεις ὅτι σὲ περιμένει ;

— Καμμιά, ἀπήντησεν ὁ γενναῖος καλόγηρος καὶ ἐπυροβόλησε μὲ τὴν πιστόλαν του εἰς τὰ βαρέλια μὲ τὴν πυρίτιδα. Μία φοβερὰ ἔκρη-

εις ἐπηκολούθησε. Τὸ Κούγκι ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ἐτάφησαν κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια.

Ὁ Ἄλῃς τὴν πρᾶξιν αὐτὴν ἐθεώρησεν ὡς παραβίασιν τῆς συμφωνίας καὶ εὗρηκεν ἀφορμὴν νὰ καταδιώξῃ τοὺς Σουλιώτας.

Ἡ πρώτη ὁμάς, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Τζαβέλαν, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Πάργαν, χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε. Ἡ δευτέρα ὁμάς ἀπεκλείσθη εἰς τὸ Ζαλόγγον. Ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἡμέρας οἱ Σουλιῶτες ἀπέκρουον τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Ἄλῃ, ἀλλ' ἐτελείωσαν αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμοφόδια. Αἱ Σουλιώτισσαι, ὅταν εἶδον ὅτι κινδυνεύουν νὰ πέσουν εἰς τὰ χέρια τῶν Τουρκαλβανῶν, ἐπήρασαν τὴν ἡρωϊκὴν ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνουν μόναι τῶν καὶ ἔκαμαν κάτι πρωτάκουστον. Ἐφίλησαν διὰ τελευταίαν φορὰν τὰ παιδιὰ τῶν καὶ, ἀφοῦ τὰ ἔρριψαν εἰς τὸ φοβερὸν βάραθρον, ἐκρημίσθησαν ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην κατὰ τὴν σειρὰν τοῦ χοροῦ ὄλαι εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ θανάτου, ἐνῶ τὸ τραγοῦδι «Ἐχε γειά, καί μένε κόσμε» ἀντηχοῦσεν εἰς τοὺς γύρω βράχους.

Ἡ ἱστορία δὲν διέσωσε τὰ ὀνόματα τῶν ἡρωιδῶν τοῦ Ζαλόγγου. Ἡ αὐτοθυσία καὶ ἡ αὐταπάρνησις τῶν ὁμῶς ἔδειξεν εἰς ὄλον τὸν κόσμον, πῶς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος αἰσθάνεται καὶ πῶς πολεμᾷ διὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν του. Αὐτὸς εἶναι ὁ περίφημος Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου.

Ἐκατὸν πενήντα μόνον ἀπὸ τοὺς ὀκτακοσίους τοῦ σώματος ἐκείνου διεσώθησαν δι' ἡρωϊκῆς ἐξόδου.

Τὸ τρίτον σῶμα εἶχε τὴν ἐξῆς τύχην. Ἀπὸ τὸ Βουργαρέλι κατέφυγεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σέλτσου. Ἐκεῖ ἀπέστειλεν ἐναντίον τῶν ὁ Ἄλῃς πολυάριθμο στρατὸ καὶ ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐπολέμησαν σκληρὰ (οἱ Σουλιῶται) καὶ ἀπέκρουσαν ὅλας τὰς ἐφόδους τῶν Τουρκαλβανῶν.

Τέλος τὴν 20 Ἀπριλίου 1804 ἐπεχείρησαν γενικὴν ἔφοδον καὶ τοὺς περιεκύκλωσαν.

Οἱ Σουλιῶται ἐπολέμησαν ἡρωϊκώτατα. Ἀνέζησε καὶ πάλιν ἡ θυσία τοῦ Ζαλόγγου. Πολλοὶ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐπροτίμησαν τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ἔπεσαν ἀπὸ τοὺς βράχους ἢ ἐπνίγησαν εἰς τὸν Ἀχελῶον.

Οἱ ὑπόλοιποι ἐπεχείρησαν ἡρωϊκὴν ἔξοδον καὶ κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν ἀπ' αὐτοὺς καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὴν Πάργαν μόνον σαράντα πέντε.

Ἄλλα βιβλία πού ἡμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :
Ἡρωῖδες τοῦ 21 ἐκδ. Ἀδελφότης «Ζωή».
Τὰ παιδιὰ τοῦ 21 Τάκη Λάππα.

δ'. Τὸ τέλος τοῦ Ἀλῆ - Πασᾶ.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ τέλος τῶν ἡρωϊκῶν ἀγῶνων τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ - Παπᾶ. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τὸ τέλος ἦτο οἰκτρόν.

Ὁ Ἀλῆς, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὸ Σούλι, ἐπέτεθη ἐναντίον τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν καί, μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας, ἄλλους συνέλαβεν, ἄλλους ἐξόντωσε καὶ ἄλλους ἠνάγκασεν νὰ συνθηκολογήσουν.

Ἀφοῦ ἠσύχασε πλέον, ἐσκέφθη νὰ ἰδρύσῃ ἰδικόν του κράτος ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον.

Ὁ Σουλτᾶνος ὁμῶς ἀντελήφθη τοὺς σκοποὺς του καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Ἀλῆς ὁμῶς ἠρνήθη καὶ πρὸς ἐξόντωσίν του, ὁ Σουλτᾶνος ἔστειλε πολὺν στρατὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πασόμπεη κατὰ μῆνα Ἰούλιον 1820. Οὗτος ἐβάδισε κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, ἀφοῦ διήλθε διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας. Ἄλλο σῶμα διετάχθη καὶ κατέλαβε τὴν Ναύπακτον καὶ τὴν Πρέβεζαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατέλαβε τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠπείρου.

Ὁ Ἀλῆς ἐκλείσθη εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὅποια εἶχε καλῶς ὀχυρώσει καὶ ἀπέκρουε τὰς ἐπιθέσεις τῶν πολιορκητῶν του.

Ἐπειδὴ, λόγῳ ἀνικανότητος τοῦ Πασόμπεη, δὲν ὑπῆρχε συνεννόησις μεταξὺ τῶν πολιορκητῶν, ἡ πολιορκία παρετείνετο.

Ἀντικατεστάθη ὁμῶς ὁ Πασόμπεης διὰ τοῦ Χουρσίτ παρὰ, διοικητοῦ τῆς Πελοποννήσου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀξιὸς στρατηγός, καὶ ἡ κατάστασις ἤλλαξε.

Ὁ Χουρσίτ κατῶρθωσε νὰ περιορίσῃ τὸν Ἀλῆ εἰς τὸ σεράγι τοῦ Ἴτς Καλε καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ παραδοθῇ, ἀφοῦ τοῦ δοθῇ ἀμνηστία μὲ φερμάνι τοῦ Σουλτᾶνου. Μέχρις ἄτου νὰ φθάσῃ τὸ φερμάνι, νὰ ἐγκαταλείψῃ κάθε ἄμυνα καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος εἰς τὴν νησίδα τῆς Λίμνης.

Ἐκεῖ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822 τὸν ἐφόνευσεν ἀπεσταλμένος τοῦ Χουρσίτ.

Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν οἱ Σουλιῶται εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ ἔνδοξον καὶ ἀγαπημένον τῶν Σούλι.

Π Ε Ρ Ι Α Η Ψ Ι Σ

Εἰς τὰ ἀπόκρημα βουνὰ τῆς Ἠπείρου ἔζων οἱ Σουλιῶται. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς κατῶρθωσε, κατόπιν πολέμων καὶ ἄλλων μέσων, νὰ γίνῃ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων. Κατὰ τὰ ἔτη 1791, 1792 καὶ 1800 ἐπιτίθεται.

έναντιον τῶν Σουλιωτῶν. Εἰς τὸ τέλος κατόπιν προδοσίας ὑπέταξε τοὺς Σουλιώτας καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ φύγουν εἰς Κέρκυραν. Ἄφου ἀπέκτησεν ἀρκετὴν δύναμιν, ἐσκέφθη νὰ ἰδρῦσῃ ἰδικόν του ἀνεξάρτητον κράτος. Ὁ Σουλτάνος ἀντελήφθη τὰ σχέδια τοῦ Ἄλῃ καὶ διέταξε τὸν Χουρσίτ, ὅστις κατόπιν πολλῶν ἀγῶνων τὸν ἐξόντωσε (1822).

ΘΕΜΑ 1. Πῶς ἐκδηλώνεται ὁ πατριωτισμὸς μας. 2. Ποῖα καθήκοντα μᾶς ἐπιβάλλει ἡ αὐταπάρνησις τῶν Σουλιωτῶν. 3. Ὁ Φιλόπατρις καὶ ὁ Προδότης. 4. Ποῖα τὰ ἰδανικὰ τῆς φυλῆς μας. 5. Τὸ ἔγκλημα πάντα τιμωρεῖται.

Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις: 1. Νὰ διαβαθοῦν τὰ ποιήματα τοῦ Ἄρ. Βαλαωρίτη «Ἡ φυγὴ» καὶ «Ὁ καλόγηρος Σαμουήλ». 2. Πῶς κρίνετε τὸν Ἄλῃ-Πασᾶ; 3. Χαρακτηρίσατε τὴν πρᾶξιν τοῦ Πηλίου Γούση, τοῦ Λάμπρου Τζαβέλα καὶ τοῦ Σαμουήλ. 4. Ποῖα εἶναι τὰ συγκινητικώτερα περιστατικὰ τῆς ζωῆς τῶν Σουλιωτῶν; 5. Εὔρετε τῆς Δέσπως τὸ δημοτικὸν τραγούδι. 6. Τραγοῦδησατε τὸν χορὸν τοῦ Ζαλόγγου. 7. Τί ἐκέρδισαν αἱ Σουλιώτισσαι μὲ τὴν πρᾶξιν των; 8. Ἡ ἀποστασία τοῦ Ἄλῃ καὶ ὁ πόλεμος τοῦ Χουρσίτ ἐναντίον του, ὠφέλησαν ἢ ὄχι τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπαναστάσιν;

9. Ἡ ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (1814)

Οἱ Ἕλληες πολλὰς φορὰς ἐπανεστάτησαν μέχρι τώρα κατὰ τῶν Τούρκων. Αἱ ἐξεγέρσεις ὅμως αὐταί, ὅπως εἶδομεν, ἦσαν τοπικαί, χωρὶς καμμίαν προπαρασκευὴν καὶ διὰ τοῦτο ὄλαι ἀπέτυχον. Ἄλλ' ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας δὲν ἔσβησεν. Ὁ σπόρος τοῦ Ρήγα βλαστάνει. Ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν ἔγινε πλέον ἀνάγκη. Ἐλειπεν ὅμως ἡ δύναμις ἐκεῖνη, ἡ ὁποία θὰ προετοίμαζε τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους καὶ θὰ τὰς συνήνωνεν εἰς μίαν γενικὴν ἐξέγευσιν κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἀπὸ τὰς σκέψεις αὐτὰς ἐκινήθησαν τὸ ἔτος 1814 τρεῖς τολμηροὶ καὶ φιλοπάτριδες Ἕλληες ἔμποροι: ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἄρταν, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ Ἐμμανουήλ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτμον, καὶ ἴδρυσαν εἰς τὴν Ὀδησσὸν τῆς Ρωσίας μίαν μυστικὴν ἑταιρείαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Φιλικὴν Ἐταιρείαν.

Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας ἦτο νὰ συγκεντρώσῃ ὅπλα, πολεμοφόδια, χρήματα καὶ νὰ ἐπαναστατήσῃ ὅλους μαζί τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Μὲ πολλὰς προφυλάξεις, διὰ νὰ μὴ τὴν ἀνακαλύψουν οἱ Τούρκοι, ἤρχισε ζωηροτάτη κίνησις πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς.

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνδρες εἰργάζοντο μὲ πίστιν καὶ ἐνθουσιασμὸν καὶ ἤρχισαν ἀλληλογραφίαν, κατ' ἀρχὴν μὲ ἔμπιστα καὶ ἐπίσημα πρόσωπα, καὶ ἀργότερον μὲ τοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς πρῶχοντας, τοὺς διδασκάλους τοῦ γένους, τοὺς ἐμπόρους, τοὺς ἀρματολοὺς καὶ κλέφτες, τοὺς ναυτικούς καὶ γενικῶς μὲ κάθε Ἕλληνα, ὁ ὁποῖος ἤμποροῦσε νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος.

Κάθε φιλικός είχε τὸ δικαίωμα νὰ κατηγῆ ἄλλους. Ἐπρόσεχε μόνον νὰ εἶναι ἔμπιστος καὶ τίμιος πατριώτης.

Ἐποῖος ἐκρίνετο ἄξιος, ὠδηγεῖτο εἰς μέρος ἀπόκρυφον, ὅπου ὠρκίζετο νὰ μένη πιστὸς εἰς τὴν πατρίδα, νὰ μὴ φανερώνη τὰ μυστικά τῆς Ἐταιρείας, οὔτε τὸ ὄνομα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος τὸν κατήχησε, καὶ νὰ ἐκτελῆ τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του.

Τὰ μέλη τῆς Ἐταιρείας ἦσαν διηρημένα εἰς ἑπτὰ βαθμούς, ἀναλόγως τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερον καὶ τοῦ χαρακτήρος των. Οἱ φιλικοὶ μεταξύ των εἶχον μεγάλην ἀγάπην καὶ μυστικότητα. Ὅλοι ἄφηναν νὰ ἐννοηθῆ, ὅτι ὀπίσω ἀπὸ τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν ὑπῆρχε κάποια μυστικὴ καὶ ἰσχυρὰ δύναμις, ἡ ὁποία εἰς τὴν κατάλληλον περίστασιν θὰ ἐβοήθει τὸν ἀγῶνα. Οἱ περισσότεροι μάλιστα ἐπίστευον, ὅτι ἡ μυστικὴ αὐτὴ δύναμις ἦτο ἡ Ρωσία.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατῶρθωσε νὰ ἐξαπλωθῆ εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ ἔθνους. Παντοῦ ἐγίνοντο προετοιμασίαι, ἠγοράζοντο ὄπλα καὶ πολεμοφόδια καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐχρειάζετο διὰ τὸν μέγαν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1818 ἡ ἔδρα τῆς Ἐταιρείας μετεφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς συμμετέχει πλέον εἰς τὴν ἀπελευθερωτικὴν αὐτὴν κίνησιν καὶ περιμένει τὴν ὥραν τοῦ προστάγματος. Ἐλεῖπεν ὅμως ὁ ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ κινήσῃ μίαν φυλὴν, μέχρι τῆς στιγμῆς ἀλυσόδετον, καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἢ τὸν θάνατον.

Ἐστάλη λοιπὸν εἰς τὴν Πετρούπολιν ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος, ὁ ὁποῖος ἐπρότεινε τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν κορυφαῖον Ἕλληνα καὶ Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, Ἰωάννην Καποδίστριαν.

Ὁ Καποδίστριας δὲν ἐδέχθη, διότι ὁ ἀρχηγός τῆς ἐπαναστάσεως ἔπρεπε νὰ ἦτο στρατιωτικός.

Τότε ὁ Ξάνθος προσέφερε τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ μεγάλην Φαναριωτικὴν οἰκογένειαν, ἦτο ἀξιωματικός εἰς τὸν Ρωσικὸν στρατὸν καὶ Ὑπασπιστὴς τοῦ Τσάρου.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν, καὶ τὴν 12ην Ἀπριλίου 1820 ἀνεκνήρυχθη «Γενικὸς ἔφορος τῆς Ἀρχῆς καὶ πληρεξούσιος τῆς Ἐταιρείας».

Π Ε Ρ Ι Δ Η Ψ Ι Σ

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἰδρύθη τὸ 1814 ὑπὸ τριῶν τολμηρῶν ἀνθρώπων, μὲ σκοπὸν τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἔθνους διὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Ἐξηπλώθη εἰς ὄλας τὰς τάξεις τοῦ ἔθνους καὶ ἔγινεν ἀρχηγὸς αὐτῆς ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Καποδιστρίου.

Ἔργασαι καὶ Ἐρωτήσεις : 1. Ποῖοι ἦσαν οἱ σκοποὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ; 2. Διατί ἐξηπλώθη τόσον ταχέως ; 3. Ζητήσατε περισσότερας πληροφορίας διὰ τοὺς Ἐμμανουὴλ Ξάνθον, Ἀθανάσιον Τσακάλωφ καὶ Νικόλαον Σκουφάν. 4. Ποῖαι ἦσαν αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν φιλικῶν ; 5. Διατί οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν κατάλληλον ἀρχηγόν ; 6. Ἐπίστευον πράγματι εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Ρωσίας οἱ Ἕλληνες ;

Ἄλλα βιβλία πού ἔμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Ἀπομνημονεύματα τομ. 2. Ι. Μακρυγιάννη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

1. ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΝ

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἀφοῦ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν, ἤρχισε νὰ ἐργάζεται μὲ ζήλον καὶ δραστηριότητα.

Ἀμέσως ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Τσάρον ἀπεριόριστον ἄδειαν διὰ λόγους ὑγείας καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ὀδησσόν.

Ἀπὸ ἐκεῖ μὲ 200 ἄνδρας ἐπέρασε τὸν Προῦθον ποταμὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας, ὅπου τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1821 ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐπροτίμησε νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχίαν διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους :

Πρῶτον, οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ αὐλικοὶ ἦσαν Ἕλληνες καὶ οἱ κάτοικοι ὡς Χριστιανοὶ θὰ ὑπεστήριζον μὲ προθυμίαν τὸ κίνημα.

Δεύτερον, δὲν ὑπῆρχε Τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν καί, διὰ νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ, ἡ Τουρκία ἔπρεπεν νὰ ζητήσῃ τὴν ἄδειαν τῆς Ρωσίας.

Καὶ τρίτον, ὁ Τουρκικὸς στρατὸς θὰ συνεκεντρώνετο εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ τοιουτοτρόπως θὰ ἦτο εὐκολωτέρα ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Ἐδημοσίευσεν λοιπὸν ἐνθουσιώδη προκήρυξιν πρὸς τὸ Ἑλληνικόν

Ἔθνος καὶ ἐπροσκαλοῦσε τοὺς ὑποδούλους Χριστιανοὺς εἰς ἐπανάστασιν. Εἰς τὴν προκήρυξιν μεταξὺ ἄλλων ἔλεγε :

«Κινηθῆτε, ἀδελφοί, καὶ θέλετε ἰδῆ μίαν κραταιὰν δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῆ τὰ δίκαιά μας».

Τότε χιλιάδες Ἑλλήνων, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον, τὸν Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην, τὸν Φαρμάκην καὶ ἄλλους, ἠκολούθησαν τὸν Ὑψηλάντην.

Πεντακόσιοι νέοι μαθηταὶ τῶν Γυμνασίων καὶ φοιτηταὶ τῶν Πανεπιστημίων, διέκοψαν τὰ μαθήματά των, ἐσχημάτισαν τὸν Ἱερὸν Λόχον, ὅπως τῶν ἀρχαίων Θηβαίων, καὶ ὠρκίσθησαν νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τὴν πατρίδος των, καὶ ἢ νὰ νικήσουν, ἢ νὰ ἀποθάνουν.

Μετὰ τέσσαρας ἐβδομάδας ὁ Ὑψηλάντης εἰσῆλθεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον (28 Μαρτίου 1821).

α'. Ἀποτυχία τοῦ κινήματος.

Εἶχον περάσει πέντε ἐβδομάδες ἀφ' ὅτου ὁ Ὑψηλάντης εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν καὶ ὁ ἐνθουσιασμός, ὁ ὁποῖος περιέβαλλε κατ' ἀρχῆς τὸ κίνημα, ἤρχισε νὰ διαλύεται. Εἰς Βουκουρέστιον ἔμαθε μὲ λύπην του, ὅτι ὁ μὲν Τσάρος τῆς Ρωσίας, διὰ νὰ διαλύσῃ κάθε ὑποψίαν, ὅτι ἐβοήθει ἢ Ρωσία τὸ κίνημα, τὸν ἀπεκήρυξε καὶ τὸν διέγραψεν ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ, ὁ δὲ Πατριάρχης, πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τὸν ἀφώρισεν.

Ἐκτὸς τούτου, οἱ ἐντόπιοι, ὅχι μόνον δὲν ἔδωσαν καμμίαν βοήθειαν, ὅπως ἐπερίμεναν ὁ Ὑψηλάντης, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ὀλίγων ἐντοπίων Σάββας καὶ Βλαδιμηρέσκου, ἦλθον εἰς συννενοήσεις μὲ τοὺς Τούρκους.

Ἐπίσης ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἔστειλεν ἐναντίον του τρεῖς στρατιάς, αἱ ὁποῖαι, μὲ τὴν ἄδειαν τῆς Ρωσίας, εἰσῆλθον εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν ἀπὸ τὰ τρία σημεῖα.

Κατόπιν δλων αὐτῶν ὁ Ὑψηλάντης ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ ἐστράφη πρὸς τὰ Καρπάθια.

Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε καὶ ἦλθεν εἰς πρώτην σύγκρουσιν μὲ 700 ἐπαναστάτας, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀθαν. Καρπενησιώτη, πλησίον εἰς τὸ Γαλάζιον. Κατ' αὐτὴν οἱ Ἕλληνες, ὄλην τὴν ἡμέραν ἐμάχοντο μὲ γενναιότητα ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τὴν νύκτα, ἀφοῦ εἶδον ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντισταθοῦν πλέον, μὲ τὰ σπαθιά εἰς τὰς χεῖρας των ἐπέρασαν μέσα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐσώθησαν.

Ὁ Ὑψηλάντης τότε ἐσκέφθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸ Δραγατσάνι. Καί, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποχώρησίν του, διέταξε νὰ καταληφθοῦν

αί όχυραί θέσεις, αί όποιαί ήσαν πλησίον του χωρίου.

Έκει έπετέθησαν έναντίον του οί Τουρκοί καί Έγινε σκληρά μάχη, κατά την όποιαν ό στρατός του Ύψηλάντου έπαθε μεγάλην καταστροφήν.

Οί Έερολοχίται ήγωνίσθησαν μέ ήρωϊσμόν καί έπεσαν σχεδόν

Ό Ύψηλάντης διαβαίνων τόν Προύθον.

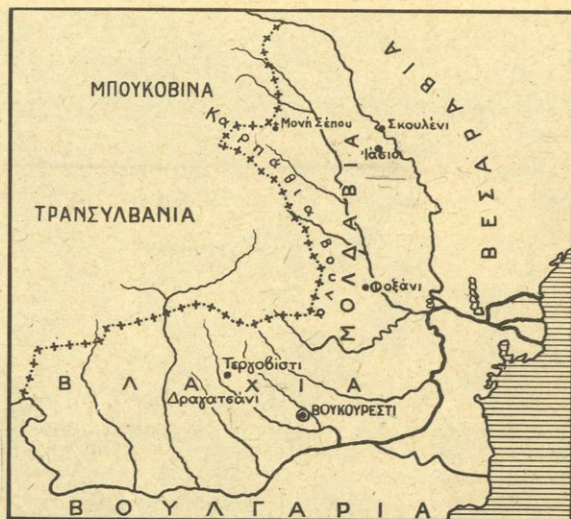
όλοι επί του πεδίου τής μάχης. Ό Ύψηλάντης έχασε τότε τό θάρρος του. Έβλεπεν ότι ή συνέχισις του άγώνος ήτο πλέον άδύνατος.

Διά τουτο έπέρασε τά Αύστριακά σύνορα καί παρεδόθη εις τάς

Αυστριακὰς Ἀρχάς. Ἡ φιλοτουρκικὴ ὁμωσ Κυβέρνησις τῆς Αὐστρίας τὸν ἐφυλάκισεν. Ἐμεινεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μουγκάτς ἕξ ὀλόκληρα χρόνια, ὅτε μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ Τσάρου ἀπεφυλακίσθη.

Ἄλλὰ ἦτο πλέον ἀργά. Μετὰ ἓνα ἔτος ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του καὶ τὰς κακουχίας εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν.

Χάρτης Βλαχίας καὶ Μολδαβίας.

Αὐτὸ ἦτο τὸ τέλος τοῦ σεμνοῦ ἥρωος καὶ μάρτυρος τῆς Ἐλευθερίας.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δρατσαγανίου καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὑψηλάντου, οἱ Τούρκοι ἤρχισαν τὴν καταδίωξιν τῶν ἐπαναστατῶν, Ἀπὸ τοὺς ὄπλαρχηγούς ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος καὶ ὁ Ἰωάννης Φαρμάκης, παρακολουθούμενοι ἀπὸ τὰ Τουρκικὰ ἀποσπάσματα τὰ ὁποῖα ὠδηγοῦσαν χωρικοὶ τῆς Μολδαβίας, κατέλαβον τὸ μοναστήριον τοῦ Σέκκου τῆς Μολδαβίας μὲ 350 πιστοὺς συντρόφους. Ἐκεῖ ἐπολιορκήθησαν ἀπὸ τέσσαρας χιλιάδας Τούρκους. Καὶ ὁ μὲν Ὁλύμπιος μὲ ἕνδεκα συντρόφους του κατέλαβε τὸ κωδωνοστάσιον, ὅπου ἀντεστάθη ἥρωικῶς. Ἐκεῖ, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι κάθε ἀντίστασις, ἦτο ἀδύνατος καὶ ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, ἤνοιξε τὰς θύρας τοῦ κωδωνοστασίου καί, ὅταν εἰσώρμησαν πολλοὶ Τούρκοι, ἔβαλε φωτιά εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ κωδωνοστασίου μετὰ τῶν ἐχθρῶν. Ὁ δὲ Φαρμάκης, ἀφοῦ ἀντεστάθη μέσα εἰς τὸ κτίριον τοῦ μοναστηρίου ἐπὶ 11 ἡμέρας, ὅταν ἐτε-

λείωσαν τὰ πολεμοφόδια, ἐπέισθη εἰς τὰς προτάσεις τῶν Τούρκων καὶ ἐσουνθηκολόγησεν. Ἄλλὰ, μόλις ἐξήλθεν ἀπὸ τὴν μονήν, οἱ Τοῦρ-

Ὁ Ὀλύμπιος ἀνατινάσσων τὸ κωδωνοστάσιον.

κοὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον του καὶ τοὺς μὲν συντρόφους του ἐφόνευσαν, αὐτὸν δὲ συνέλαβον αἰχμάλωτον καὶ τὸν ἀπέστειλαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ἐκρέμασαν. Ὅλοι ἐθαύμασαν τὴν αὐτοθυσίαν τῶν. Εἰς τὸν Ὀλυμπον ἀντηγεῖ ἀκόμη τὸ δημοτικὸ τραγούδι πού συνέθεσε διὰ τὸν Γεωργάκη καὶ τὸν Φαρμάκη ἢ συγκινημένη ἀπὸ τὰς πράξεις τῶν δύο ἥρώων λαϊκὴ ψυχὴ :

Μᾶς ἦλθε ἡ ἄνοιξη πικρὴ, τὸ καλοκαίρι μαῦρο.

— Γεωργάκη, ἔλα νὰ φύγουμε, σιτὴ Μοσκοβιά νὰ πᾶμε.

— Καλὰ τὸ λές, Φαρμάκη μου, καλὰ τὸ συντυχαίνεις.
Μένα μοῦ φαίνεται ντροπὴ κι' ὁ κόσμος θὰ γελάση,
καλύτερα ἢς βαστάξουμε σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι.

Καὶ ὁ Ἄθανάσιος Καρπενησιώτης μὲ 500 ἄνδρας ὑπεχώρησε πρὸς τὸν Προῦθον ποταμὸν καὶ ὠχυρώθη εἰς τὸν λόφον Σκουλενίου, ὅπου ἀντεστάθη γενναίως εἰς τὰς ἐπιθέσεις 6000 Τούρκων. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἔπεσεν ὁ Καρπενησιώτης καὶ 300 ἀπὸ τοὺς συντρόφους του. Οἱ ὑπόλοιποι διεπέρασαν κολυμβῶντες τὸν Προῦθον καὶ ἐσώθησαν.

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν ἀπέτυχεν. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὅμως ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον συνεκινήθη ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐκτὸς τούτου ὠφέλησε τὸ κίνημα τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον, διότι οἱ Τούρκοι ἀπέσυραν δυνάμεις ἀπὸ αὐτὰ τὰ μέρη καὶ ἔδωκαν καιρὸν νὰ στερεωθῇ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἄλλα βιβλία πού ἔμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

- 1. Ποιήματα (εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον) Ἀνδρέου Κάλβου.**
- 2. Δημοτικὰ τραγούδια, Ἀποστόλου Μελαχρῖνου.**

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ἡ ἐπανάστασις ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχίαν. Ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων. — Ὑψηλάντης - Προκλήρυξις - Ἱερὸς Λόχος. Εἰσβολὴ τοῦ Τουρκοῦ στρατοῦ - Ἀποκλήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου. — Ἀφορισμὸς τῶν Ἐπαναστατῶν. Διάλυσις, καταστροφὴ Ἑλληνικῶν δυνάμεων - Σύλληψις - φυλάκισις Ὑψηλάντου. Ἡρωϊκαὶ μάχαι Καρπενησιώτη - Φαρμάκη - Ὀλυμπίου. Ἀποφυλάκισις, θάνατος Ὑψηλάντου.

ΘΕΜΑ 1. Ἱερὸς Λόχος. Τὸ καθήκον τῶν νέων ἀπέναντι τῆς Πατρίδος.
2. Ἡ αὐτοθυσία τοῦ Γεωργάκη καὶ Φαρμάκη καὶ αἱ ὑποχρεώσεις μας. 3. Ἡ οἰκογένεια τῶν Ὑψηλάντηδων.

Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1. Ποῖς τὰ αἷτια τῆς ἀποτυχίας τῆς Ἐπαναστάσεως; 2. Διατί ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ πῶς ὠφέλησε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Πελοπόννησον; 3. Σχεδιάσατε τὸν Χάρτην τῆς Μολδοβλαχίας καὶ σημειώσατε τὴν πορείαν τῶν ἐπαναστατικῶν τμημάτων. 4. Διατί ἀφόρισε τὴν ἐπανάστασιν ὁ Πατριάρχης;

2. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΑΔΑ

α'. Ἡ ἐκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Δικαίως ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ὁ Ρήγας Φεραῖος καὶ ἄλλοι ἐσκόπεον νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἤθελε νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ὁ Ἄλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἀλλ' ἤλλαξε γνώμην τὴν τελευταίαν στιγμὴν, διὰ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους προηγουμένως εἴπομεν.

Οἱ κυριώτεροι λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ Πελοπόννησος ἐθεωρεῖτο ὡς μοναδικὴ βᾶσις διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἦσαν :

Ἡ Πελοπόννησος εὕρισκετο μακρὰν ἀπὸ Τουρκικὰ κέντρα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἦτο μεγαλύτερος τοῦ Τουρκικοῦ. Ἐπειτα, εἶναι χώρα ὀρεινὴ μὲ ἀπότομα βουνὰ καὶ στενοὺς δρόμους, καὶ ἡ καταδίωξις τῶν ἐπαναστατῶν ὑπὸ μεγάλων Τουρκικῶν δυνάμεων δὲν ἦτο εὐκόλος. Ἐπὶ πλεόν, ὁ διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ Πασᾶς, πολεμῶν εἰς Ἡπειρον κατὰ τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ, ἀπουσίαζεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐξελέγη ἡ Πελοπόννησος ὡς κατάλληλος τόπος διὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος.

Κατὰ τὰ τέλη Δεκεμβρίου τοῦ 1820 ἔφθασεν εἰς Πελοπόννησον, ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Ὑψηλάντου, ὁ ἀρχιμανδριτὴς Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Παπαφλέσσας, ὁ ὁποῖος ἤρχισε νὰ διαδίδῃ, ὅτι ὅλα εἶναι ἔτοιμα, πολεμοφόδια καὶ χρήματα, καὶ ὅτι Ῥωσικαὶ δυνάμεις θὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ τοὺς βοηθήσουν.

Μὲ αὐτὰς τὰς ὑποσχέσεις, γεμάτος ἐνθουσιασμόν, ἐκάλει τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἐνῶ ὁ Παπαφλέσσας διέτρεχε τὴν χώραν καὶ ἐκάλει τὸν λαὸν νὰ πάρῃ τὰ ὄπλα καὶ νὰ πολεμήσῃ διὰ τὴν ἐλευθερίαν του, ἤρχισαν νὰ συγκεν-

Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης.

τρώνονται εις την Πελοπόννησον διάφοροι όπλαρχηγοί, μεταξύ τών όποιων και ό περιβόητος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ό όποιος έως τότε εύρίσκετο εις τά Έπτάνησα, ύπηρετών ως άξιωματικός εις τόν Άγγλικόν στρατόν και κατεδιώκετο μέχρι θανάτου από τας Τουρκικάς άρχάς.

Οί Τουρκοί της Πελοποννήσου, βλέποντες την άσυνήθιστον αύτην κίνησην, ήρχισαν νά άνησυχούν και διά τουτο ό αναπληρωτής του διοικητού της Τριπόλεως Μεχμέτ Σαλήχ πασάς (ό διοικητής Χουρσίτ πασάς άπουσίαζεν εις Ίωάννινα, όπου έπολέμει κατά του έπαναστατήσαντος Άλη πασά) έκάλεσε κατά μήνα Ίανουάριον 1821 εις σύσκεψιν τούς προκρίτους, με σκοπόν νά τούς κρατήση ως όμήρους.

Πολλοί, κατά σύστασιν του Παπαφλέσσα, ό όποιος άντελήφθη τούς σκοπούς του Σαλήχ, δέν έπήγαν.

Άρκετοί όμως έπήγαν και τούς έκράτησεν όμήρους. Οί περισσότεροι από αύτούς εύρον τόν θάνατον εις τας φυλακάς όπου τούς ένέκλεισε.

Η είδησις πάλιν, ότι ό Κολοκοτρώνης έφθασεν εις την Μάνην, έδωσε θάρρος εις τούς Έλληνας και κατετάραξε τούς Τούρκους, οί όποιοι έβλεπον ότι κάτι τό σοβαρόν έπρόκειτο νά γίνη. Μόνον οί πρόκριτοι και οί άρχιερείς, ένθυμούμενοι τά παθήματα τών Έλλήνων κατά τά παλαιότερα κινήματα, ήσαν διστακτικοί και άπρόθυμοι νά άρχίσουν τόν άγώνα άνευ σοβαρών έγγυήσεων.

Τά γεγονότα όμως ήρχισαν νά έξελίσσωνται ραγδαίως. Τήν 16 Μαρτίου 1821 ό κλέφτης Νικόλαος Σουλιώτης, παρακινήθεις υπό του Παπαφλέσσα, έφόνευσεν 8 Τούρκους εισπράκτορας κονιά εις τά Καλάβρυτα.

Μετά πέντε ήμέρας, ήτοι την 21ην Μαρτίου, ό Χονδρογιάννης με τούς καπεταναίους τών Καλαβρύτων Ζαΐμη, Φωτήλα και Πετμεζά ήνάγκασαν τόν διοικητήν τών Καλαβρύτων νά παραδοθής.

Αί μικροσυμπλοκαί αύται έτρομοκράτησαν τούς Τούρκους.

Πανικόβλητοι έγκαταλείπουν τά χωρία και συγκεντρώνονται εις την Τρίπολιν. Τότε όλος ό λαός της Πελοποννήσου έπήρε θάρρος, ήγήρθη ένοπλος, ως ένας άνθρωπος, και έπέπεσε με πάθος κατά τών Τούρκων, διά νά άποτινάξη τόν Τουρκικόν ζυγόν και νά έκδικηθής τά δεινοπαθήματα τόσων αίωνων. Τό σύνθημα ήτο :

«Τουρκος νά μη μείνη στό Μοριά, μήτε στόν κόσμον όλον».

Έν τώ μεταξύ ό Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης και ό Κολοκοτρώνης με 2000 Μανιάτας κατήλθον εκ του Ταυγέτου και την 22αν Μαρτίου εισήλθον θριαμβευτικώς εις τας Καλάμας.

Τήν 25ην Μαρτίου ό Άρχιεπίσκοπος Παλαιών Πατρών Γερμανός με τόν Λόντον και τόν Άσημάκη Ζαΐμη ύψωσεν εις την πλατεϊαν

τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Πατρῶν τὸ λάβαρον τῆς Ἁγίας Λαύρας, ἠύλγησε καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν.

Οἱ χωρικοὶ τῶν περιχώρων καὶ ὁ λαὸς τῶν Πατρῶν ἐξεχύθησαν εἰς τοὺς δρόμους καὶ ἔτρεχον εἰς τὴν πλατεῖαν. Ἐκεῖ ἐγονάτιζον καὶ

Ἁγία Λαύρα 25 Μαρτίου 1821

ὠρκίζοντο ὄλοι ἐπαναλαμβάνοντες τὴν φράσιν, ἣ ὁποία εἶχε γίνει ἤδη παντοῦ σύνθημα: Ἐλευθερία ἢ θάνατος.

Ἡ ἐπανάστασις ἤρχισεν. Οἱ Τούρκοι εἰς ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον ἐκλείσθησαν εἰς τὰ φρούρια. Ἡ χώρα ἐφλέγετο ὀλόκληρος.

“Άλλα βιβλία πού ήμπορείτε νά διαβάσετε :

1. Τά 100 Έλληνικά χρόνια, Δ. Γατοπούλου.
2. Έθνικαί εικόνες (ποιήματα), Γ. Μαρτίνέλλη.
3. Ποιήματα (ό Γερμανός ύψώνει τή σημαία), Άχ. Παράσχου.
4. Ό Γέρος του Μοριά, τόμοι 2, Σπ. Μελά.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Λόγοι διά τήν ξναρξιν τής επανάστασεως έκ τής Πελοποννήσου· Παπαφλέσσας· Κολοκοτρώνης· Πετρόμπεης. Τρόμος τών Τούρκων· Ένθουσιασμός τών Έλλήνων. Άγία Λαύρα· 25 Μαρτίου 1821· Π. Πατρών Γερμανός.

β'. Οι Τούρκοι εφαρμόζουν αντίποινα — Άπαγχονισμός του Πατριάρχου.

“Ό Σουλτάνος Μαχμούτ Β', όταν ξμαθε τήν επανάστασιν εις τήν

Μολδοβλαχίαν, έκυριεύθη από μεγάλην όργην. Ήτο άδύνατον νά καταλάβη διατί οι “Έλληνες με τόσα θρησκευτικά και πολιτικά προνόμια επανεστάτησαν. Έπειδή όμως ύποκινήσει τούς “Έλληνας νά επαναστατήσουν, έθανάτωσε μόνον τούς σημαίνοντας “Έλληνας τής Κωνσταντινουπόλεως και τούς συγγενείς τών επαναστατών.

“Όταν όμως ξμαθε τήν επανάστασιν εις τήν Πελοπόννησον και εις άλλα μέρη τής Έλλάδος, ξγινεν έξω φρενών.

“Ό Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' (1749-1821).

Τήν άγανάκτησιν και τήν όργην του Σουλτάνου ένίσχυσε ανάκομη ή διαβεβαίωσις του πρεσβευτου τής Ρωσίας εις τήν Κωνσταντινούπολιν, ότι ή Ρωσία καταδικάζει τό κίνημα τών Έλλήνων.

Ἐκείνη τὴν αὐτὴν μανίαν ἐκδικήσεως ἐκυριεύθη καὶ ὁ Τουρκικὸς ὄχλος. Ἄγρια τρομοκρατία ἐξαπελύθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ ὅμως, ὅπου ἐμαρτύρησε περισσότερο ὁ Ἑλληνισμὸς, ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις.

Τοῦρκοι στρατιῶται, μαζί με τὸν ὄχλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περιέτρεχον ἀχαλίνωτοι τὰς Ἑλληνικὰς συνοικίας καὶ ἤρχισαν τὴ σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν.

Διὰ νὰ τρομοκρατήσουν δὲ περισσότερο τοὺς Ἕλληνας, ἐφόνεον σημαίνοντας Ἕλληνας κληρικούς, ἀνωτάτους ὑπαλλήλους, ἰατροὺς, ἐμπόρους Φαναριώτας καὶ ἄλλους σπουδαίους Ἕλληνας.

Μεταξὺ τῶν πρώτων ἀπεκεφαλίσθη, φορῶν τὴν στολὴν του, ὁ Μέγας διερμηνεὺς τῆς Πύλης Κωνσταντῖνος Μουρούζης, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ τὸν συνεβούλευσεν ὁ Πατριάρχης νὰ φύγη, δὲν ἐδέχθη, μολοντί ἐγνώριζε τί τὸν ἐπερίμενεν.

Εἰς τὰ σκληρὰ μέτρα, ποὺ ἔλαβεν ὁ Σουλτάνος διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν, δὲν ἐσεβάσθη οὐδὲ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε΄.

Εἰς τὰς 10 Ἀπριλίου 1821, ἡμέραν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, ὁ Πατριάρχης ἀνήλθεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ὅπου ὁ νέος διερμηνεὺς, μετὰ πολλοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἀξιωματικούς Τούρκους, τοῦ ἐκoinοποίησεν ἐν μέσῳ νεκρικῆς σιγῆς τὸ ἐξῆς φερμάνι τοῦ Σουλτάνου.

«Ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐφάνη ἀνάξιος, ἀχάριστος καὶ ἄπιστος πρὸς τὸν Σουλτάνον, γίνεται ἔκπτωτος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου».

Ἄμέσως οἱ Γενίτσαροι τὸν ἔσυραν ἔξω ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα καὶ τὸν ἐφυλάκισαν. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν τοῦ ἐπρότειναν καὶ πάλιν νὰ φύγῃ. Ἄλλ' ὁ Πατριάρχης ἠρνήθη.

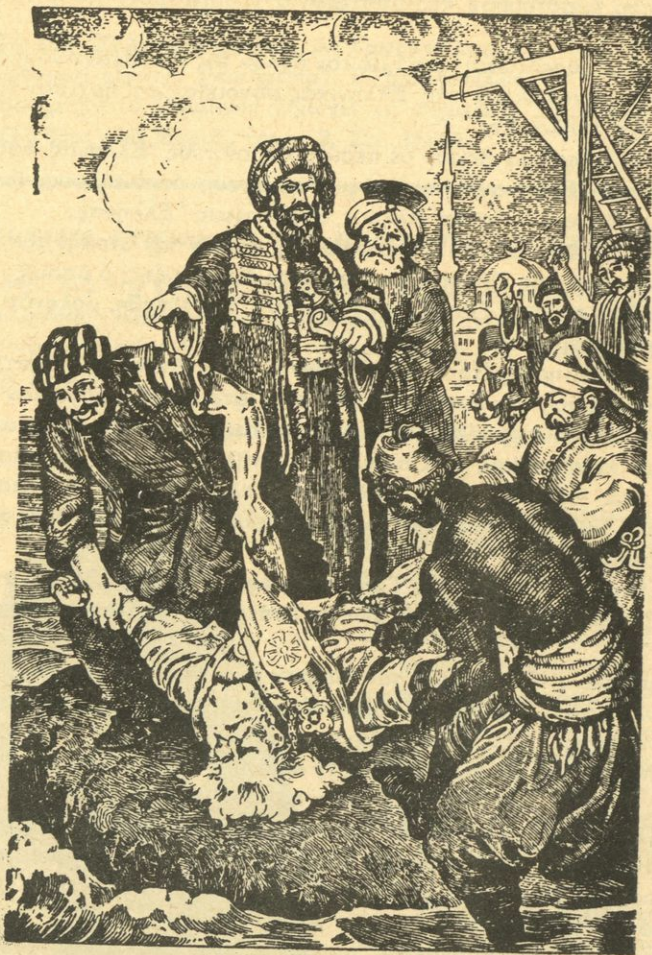
— Μὴ θέλετε νὰ σωθῶ, εἶπε. Ἡ ὥρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἦτο ὥρα σφαγῆς διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ἄλλην Χριστιανωσύνην. Εἶμαι Πατριάρχης καὶ ποιμὴν καὶ δὲν ἐγκαταλείπω τὸ ἔθνος μου καὶ τὸ ποίμνιόν μου. Ἐγὼ πηγαίνω ὅπου με καλεῖ τὸ χρέος μου, ἡ μεγάλη μοῖρα τοῦ ἔθνους καὶ ὁ Οὐράνιος Θεός, ποὺ διευθύνει τὰ θεῖα καὶ τὰ οὐράνια πράγματα.

Τὴν ἴδιαν ἡμέραν δεμένος, συνοδευόμενος ἀπὸ πλήθη κόσμου, τὰ ὅποια τὸν ὕβριζον καὶ τὸν περιγελοῦσαν, ἐκρεμάσθη εἰς τὴν μεσαιάν Πύλιν τῶν Πατριαρχείων.

Τὸ ἱερὸν λειψανόν του ἔμεινεν ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας κρεμασμένον. Ἐπειτα τὸ παρέδωσαν εἰς τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ τὸ ἔσυραν εἰς τοὺς δρόμους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἔδεσαν βαρεῖς λίθους εἰς τὸν λαιμόν καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ σχοινὶ ἐκόπη καὶ τὸ πτώμα τοῦ μάρτυρος Πατριάρχου ἔπλεεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κατὰ τύχην ἀπ'

Ὁ ὄχλος σύρει τὸν Πατριάρχην νεκρὸν εἰς τοὺς δρόμους τῆς Κων]πόλεως.

ἐκεῖ διήρχετο ὁ πλοίαρχος Σκλάβος, ὁ ὁποῖος ἀνεγνώρισε τὸν νεκρὸν Πατριάρχην καὶ τὸν ἀνέσυρεν.

Ἐπειτα ἐνέδυσε τὸν νεκρὸν μὲ καθαρά ἐνδύματα, τὸν περιετύλιξε μὲ λευκὸν σάβανον καὶ τὸν ἀπέθεσεν εἰς τὴν κρύπτην τοῦ πλοίου.

Τὴν ἴδιαν νύκτα ἀπέπλευσε διὰ τὴν Ὀδησσὸν τῆς Ρωσσίας. Ἐκεῖ ἐδέχθησαν τὸν μέγαν νεκρὸν μὲ βαθεῖαν συγκίνησιν. Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἦτο ἀπερίγραπτος. Διέταξε νὰ κηρευθῆ μὲ μεγάλας τιμάς.

Κατὰ τὸ ἔτος 1871 τὰ ὄστᾶ του μετεκομίσθησαν καὶ ἐτάφησαν εἰς μαρμάρινον μνημεῖον εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν.

Βραδύτερον ἡ Πατρις ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ἔστησεν εἰς τὸν ἔθνομάρτυρα Πατριάρχην μαρμάρινον ἄγαλμα εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου.

Διὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ὀλόκληρος ἡ Εὐρώπη ἔφριξεν. Ἐθεώρησαν κυρίως ὑπεύθυνον τὸν Σουλτάνον καὶ πολλὰ Χριστιανικὰ κράτη ἤρχισαν νὰ ἐκδηλώνουν τὴν συμπάθειάν των πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Ἐκτὸς τούτου, τὰ τρομοκρατικὰ μέτρα τῶν Τούρκων ἔφεραν ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Ἡ ἐπανάστασις ὄχι μόνον δὲν κατεστάλη, ἀλλὰ ἐπῆρε πλεόν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Ἐξηγέρθη τὸ ἔθνικὸν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων.

Ἄλλα βιβλία ποὺ ἡμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. **Ματωμένα ράσα, Σπύρου Μελά.**
2. **Μνημόσυνα (εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄), Ἀρ. Βαλαωρίτη.**
3. **Ἡρώες τοῦ 21, Ἀδελφότης «Ἡ Ζωή».**

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Μέτρα τοῦ Σουλτάνου διὰ τὴν τρομοκράτησιν τῶν Ἑλλήνων. Πατριάρχης—Τρομοκρατία. Ἀποτελέσματα τῶν τρομοκρατικῶν μέτρων τοῦ Σουλτάνου.

ΘΕΜΑ : 1. Περιγραφή τῆς Πελοποννήσου (θέσις — ἔδαφος — συγκοινωνία). 2. Ἡ βιογραφία τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄. 3. Ὁ Πατριάρχης δὲν φεύγει.

Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1. Σχεδιάσατε χάρτην τῆς Πελοποννήσου καὶ σημειώσατε τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις. 2. Διατί ἡ ἐπανάστασις ἤρχισεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον; 3. Ἀπὸ πότε χρονολογοῦμεν τὴν ἐπανάστασιν; 4. Ποῖα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς τρομοκρατίας; 5. Εὐρέτε εἰκόνας ἀπὸ τὴν ὕψωσιν τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως; 6. Ἐπισκεφθῆτε τὰ ἱστορικὰ μέρη καὶ τὸ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον.

γ'. 'Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και τὸ πολεμικόν του σχέδιον.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐντὸς ὀλίγου, παρ' ὅλα τὰ τρομοκρατικὰ μέτρα τοῦ Σουλτάνου, ἐξηπλώθη ταχέως εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὅλοι εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ ἐλευθερωθοῦν ἢ νὰ ἀποθάνουν. Ἄλλ' ὁ ἀγὼν εἶναι μεγάλος καὶ ἔχει πολλὰς δυσκολίας. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον οὔτε χρήματα, οὔτε πολεμοφόδια, οὔτε στρατὸν ἐκπαιδευμένον. Ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσουν μίαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἣ ὁποία εἶχε στρατὸν πολυάριθμον μὲ ἄφθονα ὄπλα καὶ πολεμοφόδια.

Αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς ὑποδούλους καὶ πολλοὶ ἐθέλονται μὲ προθυμίαν κατετάχθησαν εἰς τὸν στρατὸν τῶν διαφόρων ὄπλαρχηγῶν, διὰ νὰ πολεμήσουν διὰ τοῦ ἀνθρώπου τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδανικά, διὰ τὴν πίστιν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πατρίδα.

Οἱ περισσότεροι ὁμως ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἄοπλοι, μερικοὶ ἔφερον μαχαίρια, ἄλλοι σφενδόνας καὶ ἄλλοι γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ ρόπαλα.

Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἦτο ἀπειθάρχητος, δὲν εἶχε βαπτισθῆ ἀκόμη εἰς τὴν μάχην καὶ διεσκορπίζετο, ὅταν παρουσιάζετο Τουρκικὸς στρατὸς.

Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἠλέκτριζε τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων ἦτο ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Τὸ ὄνομά του ἔδιδε θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ κατεφόβιζε τοὺς Τούρκους.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου ἀρματολοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη. Ἐγενήθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 κάτω ἀπὸ μίαν βελανιδιά, ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Ραμοβούνι τῆς Μεσσηνίας, ὅταν ἡ οἰκογένειά του κατεδιώκετο ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ὅταν οἱ Τούρκοι ἐφόνευσαν τὸν πατέρα του, ὁ Κολοκοτρώνης, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τῆς οἰκογενείας του, ἔγινε κλέφτης.

Οἱ Τούρκοι τὸν κατεδίωκον μέχρι θανάτου καί, διὰ νὰ σωθῆ, ἐπέρασεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, τὴν ὁποίαν κατεῖχον τότε οἱ Ἄγγλοι.

Ἐκεῖ κατετάγη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ ἐπολέμησε γενναίως ἐναντίων τῶν Γάλλων. Διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὰς στρατιωτικὰς του ἰκανότητάς ἐφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἔγινε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καί, ὅταν ἀπεφασίσθη ἡ ἐπανάστασις, ἐπέρασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου ἦλθεν εἰς τὴν Μάνην.

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε ρωμαλέον σῶμα καὶ μεγάλην κεφαλὴν μὲ ἔξυπνα μάτια. Ἡ φωνὴ του ἦτο βροντερή, ἐφοροῦσε δὲ πάντα ἀρχαίαν περικεφαλαίαν.

Ἐπίστευεν εἰς τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν πίστιν του αὐτὴν

μετέδιδε καί εις τούς άλλους. Συνήθιζε νά λέγη ὅτι ὁ Θεός ἔχει δώσει τήν ὑπογραφήν του διά τήν ἔλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καί δέν τήν ἀνακαλεῖ.

Ἡ ἀνδρεία, ἡ πολεμική του πείρα, ἡ σωφροσύνη του καί τὰ ἄλ-

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

λα χαρίστατά του ἔκαμαν τόν λαόν νά τόν ἀγαπήσῃ καί νά τόν προσφωνῇ μετὰ θαυμασμοῦ «ὁ Γέρος τοῦ Μοριά».

Μετά τήν ἄλωσιν τῶν Καλαμῶν, ἀμέσως ἐφάνη ἡ στρατηγική του ἰδιοφυΐα. Τό σχέδιόν του ἦτο νά καταλάβῃ τήν καρδιά τῆς Πελοποννήσου, τήν Τρίπολιν, ἡ ὁποία ἦτο ἔδρα τοῦ πασᾶ καί μάλιστα πρὶν οἱ Τούρκοι λάβουν ἐνισχύσεις.

«Χωρίς τήν Τρίπολιν, εἶπε, δέν στερεώνεται ἡ ἐπανάστασις εἰς τήν Πελοπόννησον».

Μετά τήν κατάληψιν λοιπὸν τῶν Καλαμῶν, ὁ Κολοκοτρώνης με 300 Μανιάτας, ἦλθεν εἰς τήν Καρύταιναν. Ἐκεῖ κατέλαβε τὰ στενά τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἀπ' ὅπου εἶχε μάθει ὅτι θά περνοῦσαν οἱ Τούρκοι καί τούς ἐξώντωσε. Τό κατόρθωμα αὐτό ἔκαμε νά προσέλθουν πολλοὶ ἐθελονταί με τὸν Πετρόμπεην καί τὸν Παπαφλέσσαν, καί ὅλοι μαζί ἐπολιόρκησαν τήν Καρύταιναν. Μόλις ὁμως ἐφάνη Τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ τήν Τρίπολιν, τὸ πλῆθος ἐκεῖνο διεσκορπίσθη. Οἱ ὀπλαρχηγοί, ἀφοῦ ἔμειναν χωρὶς στρατιώτας, ἀπεφάσισαν νά ἐπιστρέψουν

εις την Μεσσηνίαν. Μόνον ὁ Κολοκοτρώνης ἠρνήθη. Ἐπέμενε νὰ κρατηθῆ ἡ στρατηγικὴ ἐκείνη θέσις, διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ καταλάβουν τὴν Τρίπολιν καὶ νὰ στερεώσουν τὴν ἐπανάστασιν.

«Δὲν πηγαίνω πουθενά, εἶπε. Θὰ μείνω ἐδῶ, ὅπου καὶ τὰ βουνά καὶ τὰ πουλιὰ μὲ γνωρίζουν, κι' ἂν χαθῶ, κάλλιο τῶχω νὰ μὲ φᾶν τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου».

Ἔμεινε μόνος του, ὁ Γέρος τοῦ Μοριά, ἀλλὰ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Πικραμένος εἰσήλθεν εἰς μίαν ἐκκλησίαν καὶ προσυχηθῆ ἔμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου.

Ἡ σφραγὶς τοῦ Κολοκοτρώνη.

Μὲ τὴν χάριν τῆς Παναγίας ἐπήρθε νέας δυνάμεις καὶ συνεκέντρωσε πάλιν 300 ἄνδρας καὶ μερικοὺς ὀπλαρχηγούς.

Εἰς τὸ τέλος ἐπέισθησαν καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ καὶ τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὸν ἀποκλεισμόν καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ὅπως ἦτο τὸ σχέδιόν του.

Ἐπίασαν λοιπὸν τοὺς δρόμους, ὅλας τὰς ὄχυράς θέσεις καὶ τὰ ὑψώματα γύρω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, καὶ ἔκοψαν τὸν ἐφοδιασμόν εἰς νερόν καὶ τροφίμα, διὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰς στερεῆσις νὰ παραδοθοῦν.

δ'. Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῶν Δολιανῶν (Μάϊος 1821).

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τοῦ Κολοκοτρώνη, τὰ Ἑλληνικὰ σώματα κατέλαβον τὸ Χρυσοβίτσι, τὴν Πιάνα, τὰ Βέρβαινα, τὴν Ἄλωνίσταινα, τὰ Δολιανὰ καὶ τὸ Λεβίδι. Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς Μαυρομιχαλαίους κατέλαβε τὸ Βαλτέτσι.

Τοιοιουτρόπως ἡ Τρίπολις ἀπεμονώθη καὶ ἤρχισε νὰ περισφίγεται. Ἡ κατάσταση τῶν πολιορκημένων Τούρκων ἔγινε δύσκολος. Ἀλλὰ τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων ἤρχισε νὰ χάνεται, ὅταν ἔφθασε Τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὴν Τρίπολιν. Ὁ Χουρσίτ πασῆς ἦτο εἰς τὰ Ἰωάνινα καὶ ἐπολέμει κατὰ τοῦ Ἀλή-πασᾶ. Ὅταν ὁμως ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ἀνησυχῶν διὰ τὴν οἰκογένειάν του καὶ τοὺς θησαυροὺς του, ἔστειλε τὸν Μουσταφάμπην μὲ 3500 Ἀλβανούς, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν.

Ὁ Μουσταφάμπης ἐπροχώρησε χωρὶς ἀντίστασιν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἐπέρασεν εἰς τὰς Πιάτρας, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου, καὶ τὴν ἡμέραν Μαΐου εἰσήλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἡ ἐμφάνισις

τόσου Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐσκόρπισε τὸν τρόμον εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ἀμέσως ἐπετέθη μὲ 12000 ἄνδρας ἐναντίον τοῦ Βολτετσίου, τὸ ὁποῖον ὑπερήσπιζον 850 περίπου Μανιάται, μὲ ἀρχηγούς τοὺς Ἴλιαν καὶ Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἦτο εἰς τὸ Χρυσοβίτσι. Οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ διὰ πρώτην φοράν ἐμάχοντο μὲ Τουρκικὸν στρατόν, ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ἐκράτησαν τὰς θέσεις τῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασαν τὴν νύκτα πρὸς ἐνίσχυσίν τῶν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας μὲ 800 ἄνδρας ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι καὶ τὴν Πιάνα.

Ἡ μάχη τῶν Δερβενακίων

Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὴν βροντερὴν φωνὴν του δίδει θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τρομάζει τοὺς Τούρκους λέγων :

Ἐπάνω τους, λεβέντες μου, καὶ θά τοὺς πιάσωμε ὄλους ζωντανούς.
Οἱ Ἕλληνες τότε βγήκαν ἀπὸ τὰ ταμπούρια τῶν, ὤρμησαν κατ' ἐπάνω τῶν καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Εἰς τὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων ἔπεσαν πολλὰ λάφυρα, ὄπλα, πολεμοφόδια καὶ δύο κανόνια (12 - 13 Μαΐου 1821).

Ἡ πρώτη αὐτὴ νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὄπλα τὰ ὁποῖα ἐπήραν, τοὺς ἔδωσε μέγα θάρρος. Καί, ἐνῶ ἄλλοτε εἰς τὸ ἄκουσμα «Ἔρχονται Τούρκοι» ἐσκορπίζοντο, μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν ἠρώτων ἀφόβως «Ποῦ εἶναι οἱ Τούρκοι ;».

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Μουσταφάμπεης ἠθέλησε νὰ ἀποπλύνῃ τὴν ἐντροπὴν τοῦ ἐκ τῆς μάχης τοῦ Βαλτετσίου. Διὰ τοῦτο ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι εὕρισκοντο εἰς τὰ Βέρβαινα καὶ τὰ Δολιανὰ.

Εἰς τὰ Δολιανὰ ἦσαν ὠχυρωμένοι 200 Ἕλληνες μετ' ἀρχηγὸν τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, ἀνεψιὸν τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἐπὶ 11 ὥρας οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες ἀπέκρουον τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων μετ' ἡρωϊσμόν καὶ γενναιότητα.

Τέλος οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους εἰς Βέρβαινα καὶ ἔτρεξαν εἰς Δολιανὰ πρὸς βοήθειαν τοῦ Νικήτα. Τότε οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν. Οἱ Ἕλληνες κατεδίωξαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἔδειξε μεγάλην ἀνδρείαν ὁ Νικήτας, ὁ ὁποῖος ἦτο τόσον ταχύς καὶ τόσοσους πολλοὺς ἐφόνευσεν, ὥστε ἀπὸ τότε ἐπωνομάσθη «Νικηταρὰς ὁ Τουρκοφάγος».

ε'. Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως (23 Σεπτεμβρίου 1821).

Μετὰ τὰς δύο αὐτὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων, ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως ἔγινε στενοτέρα. Ἡ θέσις τῶν 30 χιλ. πολιορκουμένων Τούρκων ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐχειροτέρευεν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τοῦ νεροῦ καὶ τῶν τροφίμων. Ἡ πείνα, ἡ δίψα καὶ πολλαὶ ἀσθένειαι ἐθέριζον τοὺς κατοικοῦς.

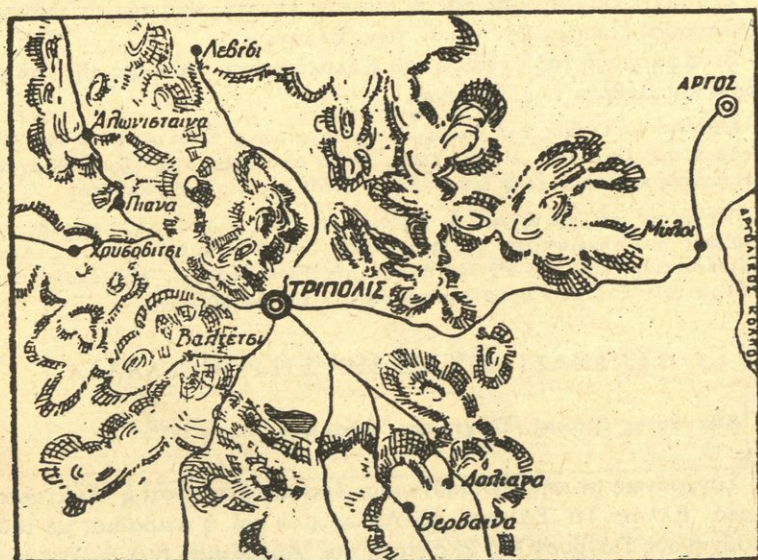
Ἐκτὸς τούτου, τὰ φρούρια τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Ναυαρίνου, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον καταφύγει οἱ Τούρκοι μετὰ τὰς οἰκογενεῖας τῶν ὄταν ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις, παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε φθάσει εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀγῶνος.

Δι' ὅλα αὐτὰ οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ ἀπελπίζωνται. Ἐζήτησαν νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν. Ἐνῶ δμως ἐσυνεχίζοντο αἱ συμφωνίαι διὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, οἱ Ἕλληνες, πυτῶντες ὁ ἕνας εἰς τὸν ὄμον τοῦ ἄλλου, κατῶρθωσαν νὰ ἀναβοῦν εἰς τὰ τείχη καὶ νὰ ἀνοίξουν μίαν πύλην. Τότε ὤρμησαν ὄλοι μέσα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤρχισαν φοβεραὶ σφαγαὶ καὶ λεηλασίαι. Ὅλη ἡ πόλις παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ. Ματαίως ὁ Κολοκοτρώνης προσεπάθει, μετ' κίνδυνον τῆς ζωῆς του, νὰ σώσῃ τοὺς Τουρκαλβανούς καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν.

Δουλεία αιώνων είχε σκληρύνει την καρδιάν των και είχεν άναψει τὸ μίσος κατὰ τῶν Τούρκων.

Μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ἔστερεώθη ἡ ἐπανάστασις, διότι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου ἦτο τελείως ἐλεύθερον.

Χάρτης περιοχῆς Τριπόλεως

Οἱ ὄπλαρχηγοὶ μὲ τὰ πλούσια λάφυρα ὤπλισαν καλῶς τοὺς ἄνδρας τῶν καὶ οἱ χωρικοὶ ἄφησαν πλέον τὰ μαχαίρια καὶ τὰς σφενδάνας τῶν. Τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ ἐξυψώθη περισσότερον.

Ἄλλα βιβλία πού ἤμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ, τόμ. 2, Σπ. Μελά.
2. Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ (Τὰ Κολοκοτρωνεῖκα τραγούδια), Ν. Πολίτη.
3. Ὁ Μπαμπαδημός, Γ. Δροσίνη.
4. Ἀπὸ τὸν Ἐθνικὸν ὕμνον, Διον. Σολωμοῦ, Ὕμνος εἰς τὴν Τριπολιτσάν, στροφαὶ 58 - 72.

1. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης - Μάχη Καρυταίνης. Τò στρατηγικόν του σχέδιον - Πολιορκία Τριπόλεως.
2. Μάχη Βαλτετισού και Δολιανών. Πρώτη νίκη των 'Ελλήνων - αποτέλεσμα. Νικηταρὰς - ἠθικὸν τῶν 'Ελλήνων.
3. Ἐφαρμογή τοῦ σχεδίου τοῦ Κολοκοτρώνη. "Ἄλωσις τῆς Τριπόλεως - Πανώλεθρία τῶν Τούρκων.

ΘΕΜΑ : 1. Ὁ βίος τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. 2. Ἡ σημασία τοῦ θάρρους διὰ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ζωὴν. 3. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πειθαρχίας. 4. Ἡ ἀγάπη καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μας εἶναι χριστιανικὸν καθήκον.

Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1. Σχεδιάσατε τὸν χάρτην τῆς περιοχῆς τῆς Τριπόλεως καὶ σημειώσατε τὰς θέσεις τῶν 'Ελλήνων καὶ Τούρκων. 2. Διατί ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέμενεν εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ; 3. Ἦτο ὀρθὴ ἡ συμπεριφορὰ τῶν 'Ελλήνων κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Τριπόλεως ;

3. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ ΕΛΛΑΔΑ

α'. Ἀθανάσιος Διάκος. Μάχη τῆς Ἀλαμάνας.

Συγχρόνως μὲ τὴν Πελοπόννησον ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς. Τὰ Σάλωνα, τὸ Λιδωρικίον καὶ ἡ Λειβαδιά, μὲ τοὺς ὄπλαρχηγοὺς Πανουργιάν, Σκαλτσάν καὶ Ἀθανάσιον Διάκον, ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπανάστασεως καὶ δὲν ἄφηναν νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ Τουρκικὸς στρατός, διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς πολιορκουμένους Τούρκους εἰς τὴν Τρίπολιν.

"Ὅταν ὁ Χουρσίτ πασᾶς ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς διέταξε τὸν Ὁμέρ - Βρυώνην καὶ τὸν Κιοσέ Μεχμέτ νὰ ἐτοιμάσουν στρατὸν εἰς τὴν Λαμίαν, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ περάσουν τὸν Ἴσθμόν καὶ ἐλευθερώσουν τὴν πολιορκουμένην Τρίπολιν.

Περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου Τουρκικὸς στρατός ἀπὸ 9000 πεζοὺς καὶ 500 ἵππεῖς ἐφάνη εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαμίας. Αἱ στιγμαὶ διὰ τὴν ἐπανάστασιν εἶναι τώρα κρίσιμοι.

"Ἄν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἐπερνοῦσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ ἐπανάστασις ἐκινδύνευε.

Τότε οἱ τρεῖς ὄπλαρχηγοὶ Διάκος, Πανουργιάς καὶ Δυοβουνιώτης ἀπεφάσισαν μὲ κάθε θυσίαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Καὶ ὁ μὲν Πανουργιάς μαζί μὲ τὸν ἐπίσκοπον Σαλώνων Ἡσαΐαν καὶ τὸν ἀδελφόν του Παπαγιάννην ἔπιασε τὴν Χαλκομάταν καὶ ἔφραξε τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος

ώδηγοῦσεν εἰς τὰ Σάλωνα. Ὁ Δουβουνιώτης, μὲ 400 παλληκάρια, τὴν γέφυραν τοῦ Γοργοποτάμου, ὁ δὲ Ἀθανάσιος Διάκος μὲ 500 παλλη-

Χάρτης τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

κάρια τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ (Ἀλαμάννα), ποῦ ἄλλοτε τὴν ἐδόξασεν ἡ ἀνδρεία τῶν Σπαρτιατῶν τοῦ Λεωνίδα (480 π.χ.).

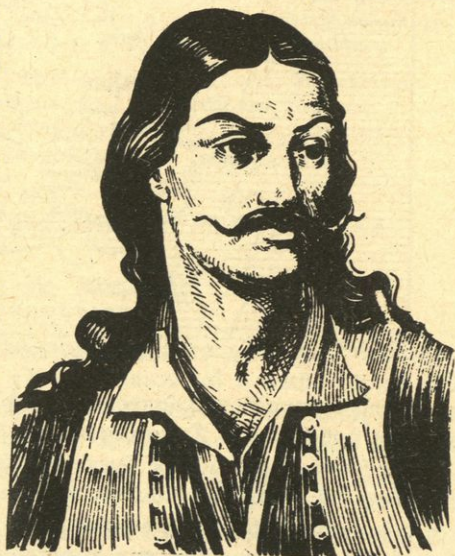
Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος ἐγεννήθη τὸ 1788 εἰς τὴν Μουσονίσσαν τῆς Δωρίδος. Ἡ οἰκογένειά του τὸν προώριζε διὰ τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ μικρὸς εἰσηλθεν εἰς μοναστήριον. Ἄλλ' ὁ ἀὴρ τῶν βουνῶν τὸν ἐσυγκινοῦσε περισσότερο ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν. Ἐπέταξε ἱτά ράσα καὶ ἔγινε κλέφτης. Ἀργότερον εἰσηλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ καὶ κατόπιν ἔγινεν ὑπασιπότης τοῦ ἀρματολοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρουτσου. Ἦτο ρωμαλέος καὶ εὐμύρφος, φιλόπατρις καὶ ριψοκίνδυνος. Ἦτο γενικῶς ἡ μορφή τοῦ λεβέντη ὀπλαρχηγοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Ὄμπερ·Βρυῶνης ἐπετέθη ταυτοχρόνως κατὰ τῶν Ἑλλήνων, πρὶν προφθάσων νὰ ὀχυρωθοῦν καλά. Τὰ παλληκάρια τοῦ Πανουργιά καὶ τοῦ Δουβουνιώτη, ὅταν ἀντίκρυσαν τόσον πολὺν στρατὸν διεσκορπίσθησαν. Ὁ Πανουργιάς ἐτραυματίσθη καὶ ἐσφάγησαν ὁ ἐπίσκοπος Ἡσαίας καὶ ὁ ἀδελφός του ἱερομόναχος Παπαγιάννης.

Κατόπιν ὁ Ὄμπερ·Βρυῶνης ἔρριψεν ὅλην τὴν δύναμίν του κατὰ τοῦ Διακού. Τότε οἱ σύντροφοὶ τοῦ Διακού ἐδείλιασαν καὶ ἔφυγαν.

"Εμεινε μόνον ὁ Διάκος μὲ 40 παλληκάρια καὶ ἐπολέμησε μὲ πρωτοφανῆ ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα. Μερικοὶ τοῦ ἐπρότειναν νὰ ἀνεβῆ εἰς τὸ ἀλόγο του καὶ νὰ φύγη, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα εἰς ἄλλας περιστάσεις. Ἐκεῖνος ὁμως ἠρνήθη. Ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, ὅπου ἐμάχετο αὐτὸς τώρα, εἶχε πέσει ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους του. Ἡ φωνὴ τοῦ ἥρωος τῶν Θερμοπυλῶν, τὸ αἷμα τῶν συντρόφων του, ὁ κίνδυνος νὰ σβῆσῃ ἡ ἐπανάστασις, ἂν περάσουν οἱ Τοῦρκοι, ἦσαν τὸν ἠρωϊσμόν του. Πολεμᾷ μὲ ὀλίγους συντρόφους ἕως ὅτου πίπτουν ὄλοι. Τέλος ὁ Διάκος πληγώνεται βαρέως καὶ πιά- νεται αἰχμάλωτος. Οἱ Τοῦρκοι τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὸν Ὁμέρ-Βρυώνην. Ὁ Τοῦρκος πασᾶς, ὅταν τὸν εἶ- δεν, ἐθαύμασε τὸ παράστημα καὶ τὸν ἠρωϊσμόν του καὶ τοῦ ἐπρότεινε νὰ τοῦ χάρισῃ τὴν ζωὴν, ἐὰν ἐδέχετο νὰ ἀλλαξο- πιστήσῃ. Ὁ Διάκος, ἂν καὶ ἐ- γνώριζε τί τὸν ἐπερίμενον ἀπήν- τησε μὲ ὑπερηφάνειαν: «Ἐγὼ Ἕλλην ἐγεννήθηκα καὶ Ἕλλην θ' ἀποθάνω». Ὁ Ὁμέρ-Βρυώ- νης τότε διέταξε καὶ τὸν ἐσοῦ- βλισαν ζωντανόν (23 Ἀπριλίου 1821).

Ἀθανάσιος Διάκος.

Ὁ Διάκος ὑπέφερε τὸ φο- βερὸν μαρτύριον χωρὶς στενα- γμὸν καὶ δάκρυα. Ὁλίγον μό- νον πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐγύ- ρισε καὶ εἶδε τὴν καταπράσινον φύσιν καὶ ἐψιθύρισε μελαγχολικὰ τὸ περίφημον δίστιχον:

*Γιὰ δὲς καιρὸ, ποῦ διάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάζει ἡ γῆ χορτάρι.*

Αὐτὸ ἦτο τὸ τέλος τοῦ ὠραίου καὶ σεμνοῦ ἥρωος. Οἱ Τοῦρκοι ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Ἀλαμάναν, ὅπως ἐπέρασαν ἄλλοτε καὶ οἱ Πέρσαι. Ὁ ἠρωϊσμός ὁμως τοῦ Διακού καὶ τῶν συντρόφων του ὑπῆρξε γόνι- μος. Ἐδίδασεν εἰς ὄλον τὸν κόσμον τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν αὐτοθυσίαν.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ἀθανάσιος Διάκος· Πανουργιάς· Δουβουνιώτης. Μάχη Ἀλαμάνας· Μαρτυρικὸς θάνατος Ἀθανασίου Διακού.

Ἄλλα βιβλία πὺ ἤμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Παιδιὰ τοῦ εἰκοσιένα	Τάκη Λάππα.
2. Δημοτικὰ τραγούδια	Ἄπ. Μελαχρινοῦ.
3. Ἀθανάσιος Διάκος	Ἄρ. Βαλαωρίτη.
4. Ἡρώες τοῦ 21	Ἄδελφότης «Ἡ Ζωή».

β'. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς καὶ τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

Μετὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν τοῦ Δουβουνιώτου καὶ τοῦ Πανουργιά καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Διακού, οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἐξεκουρά-

σθησαν ὀλίγας ἡμέρας, ἐξεκίνησαν τὴν 7 Ματοῦ διὰ νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ἀμφισσαν.

Τότε ἐμφανίζεται ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς. Ἔμαθε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ φίλου τοῦ Διακού, ἐλυπήθη πολὺ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου ἀρματολοῦ Γεωργίου Ἀνδρουτσου, ὅστις ἐπολέμησε μὲ τὸν Λάμπρο Κατσώνη τοὺς Τούρκους. Ἐγεννήθη τὸ 1770 εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ εἶχε βαπτισθῆ ἀπὸ τὸν Λάμπρο Κατσώνη. Ἦτο μᾶλλον κοντός, ἀλλὰ εἶχε δυνατὸν σῶμα, μὲ μεγάλα καὶ πυκνά μουστάκια, δασεῖα φρύδια καὶ μέτωπον μεγάλον. Ὁμίλει μὲ δυσκολίαν καὶ ἦτο ζωηρὸς, θαρ-

ραλέος καὶ ἔξυπνος. Ἔμεινεν ἀπὸ μικρὸς ὀρφανὸς καὶ εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ, ὁ ὁποῖος τὸν διώρισε γενικὸν ἀρματολὸν τῆς Βοιωτίας, Φωκίδος καὶ Δωριδος. Ὄταν ἤρχισεν

Ὁδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς (1770 - 1824)

ή επανάστασις, ήλθε με τὰ παλληκάρια του καί ήνώθη με τόν Δυοβου-
νιώτη καί τόν Πανουργιάν καί απέφασισαν νά έμποδίσουν τούς Τούρ-
κους νά προχωρήσουν εις τήν "Αμφισσαν.

Καί οί μὲν άλλοι όπλαρχηγοί κατέλαβον τά γύρω ύψώματα, διά
νά κτυπήσουν τούς Τούρκους από τά πλάγια, ό δέ 'Οδυσσεύς απέ-
φασισε νά κλεισθῆ με τά παλληκάρια του εις ένα χάνι, πού εύρίσκετο
εις τόν δρόμον κοντά εις τό χωριόν Γραβιά.

Τό τόλμημα αυτό ήτο μέγα. 'Ητο πήδημα θανάτου. Διά τουτο
ήθελε νά έχη μαζί του μόνον όσα παλληκάρια ήθελαν. 'Εφώναξε λοι-
πόν δυνατά :

— Παιδιά, όποιος θέλει νά με άκολουθήση, ός πιασθῆ στο χορό.
Καί άρχισε νά τραγουδά και νά χορεύη τό γνωστόν κλέφτικο :

Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριά...

'Εκατόν εΐκοσι περίπου παλληκάρια επιάσθησαν εις τόν χορόν
καί εισήλθον εις τό χάνι. 'Εκλεισαν με λίθους τήν θύραν καί τά πα-
ράθυρα, ήνοιξαν πολεμίστρες καί έπερίμεναν.

Εις τάς 8 Μαΐου έφάνη ό Τουρκικός στρατός. 'Υπερήφανος μετά
τήν νίκην τῆς 'Αλαμάνας, ό 'Ομέρ - Βρυώνης έβάδιζε διά τήν "Αμφισ-
σαν. Οί Τούρκοι έπετέθησαν πρώτον κατά τών 'Ελλήνων, οί όποιοι
ήσαν εις τά γύρω ύψώματα καί τούς διεσκόρπισαν. Κατόπιν έπροχώ-
ρησαν πρός τό χάνι. 'Εμπρός έπήγαγε έφιππος ένας δερβίσης. 'Ο
'Ανδροϋτσος τόν έχαιρέτησεν εις τήν 'Αλβανικήν γλώσσαν καί τόν
ήρώτησε ποῦ πηγαίνει.

— Διά νά σφάξω τούς έχθρους τοῦ προφήτου, άπήντησεν εκείνος.

Δέν έπρόφθασεν όμως νά τελειώση τήν φράσιν του καί ό 'Οδυσ-
σεύς με μίαν σφαΐραν έρριψε τόν δερβίσην νεκρόν εις τήν γην. Τότε
οί Τούρκοι ώργισμένοι ώρμησαν άκράτητοι. Οί "Ελληνες άτρόμητοι
έπολεμοῦσαν από μέσα από τό χάνι, σκορπίζοντες τόν θάνατον εις
τούς έπιτιθεμένους έχθρούς. "Ολοι αΐ έπιθέσεις τών Τούρκων άπο-
κρούονται καί σωροί πτωμάτων σκεπάζουν τόν γύρω από τό χάνι
χώρον.

'Ο άγέρωχος 'Ομέρ-Βρυώνης έξεμάνη. 'Εκάλεσε τούς "άξιωματι-
κούς του καί τούς ώμίλησε με άγανάκτησιν καί ύβρεις, διότι δέν κα-
τώρθωσαν νά κυριεύσου τόν πλινθόκτιστον αυτό χάνι. 'Αλλά καί πά-
λιν δέν κατώρθωσε νά τό καταλάβη. "Οταν ένύκτωσεν, ή μάχη έπαυ-
σε. 'Ο 'Ομέρ - Βρυώνης έστειλε νά φέρουν από τήν Λαμίαν κανόνια,
διά νά κρημνίση τό χάνι. Τήν άλλην ήμέραν τό χάνι θά έγίνετο στά-
κτη. 'Ο 'Ανδροϋτσος όμως έμάντευσε τας σκέψεις τοῦ 'Ομέρ-Βρυώνη
καί τήν νύκτα, ένώ οί Τούρκοι κατάκοποι ειχον βυθισθῆ εις τόν ύπνον,

ήνοιξαν τὸ χάνι καὶ διέφυγον εἰς τὰ γύρω βουνά. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δύο μόνον ἐφονεύθησαν καὶ δύο ἐτραυματίσθησαν. Ἡ νίκη αὐτὴ εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς παρημπόδισε δι' ὀλίγον καιρὸν τὴν εἰσβολὴν τῶν Τουρκικῶν δυνάμεων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἄνδρουτσος, μετὰ τὸ ἥρωϊκὸν αὐτὸ κατόρθωμα, ἀνεγνωρίσθη Ἀρχιστράτηγος τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἄλλα βιβλία ποὺ ἠμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Ποιήματα (Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς) Γεωργ. Ζαλοκώστα.
2. Ἡρώες τοῦ 21 Ἀδελφότης «Ἡ Ζωή».
3. Παιδιὰ τοῦ εἰκοσιένα Τάχη Λάππα.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ὀδυσσεὺς Ἄνδρουτσος. Θεσίς Ἑλλήνων. Χάνι Γραβιάς - Τουρκοί. Σημασία τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων. Πορεία Τουρκικῶν στρατευμάτων.

γ'. Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν (26 Αὐγούστου 1821).

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Ἄνδρουτσου ἠμπόδισε τὸν Ὁμέρ - Βρυώνην νὰ περάσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ὅπως ἐσκόπευεν.

Δὲν εὔρισκεν ὄρθον νὰ προχωρήσῃ πρὶν καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἥλλαξε λοιπὸν σχέδιον καί, ἀφοῦ διέμεινεν ἀκόμη ὀκτώ ἡμέρας παρὰ τὸ Χάνι, κατέλαβε τὴν Λεβιάδειαν τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ ἐλεηλάτησε, τὴν ἔκαυσε.

Κατόπιν κατέλαβε τὰς Θήβας καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν, ὅπου ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως.

Δὲν ἐτόλμησεν ὁμως νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου κατέλαβον τὸν Ἴσθμὸν καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἀπειλοῦσαν νὰ διακόψουν τὰς συγκοινωνίας. Ἐκτὸς αὐτῶν, αἱ δυνάμεις τοῦ δὲν ἦσαν ἀρκεταί, διὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἐν τῷ μεταξύ 8 χιλ. Τουρκικὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μπαϊράμ - πασάν εἶχε φθάσει μέχρι τὴν Λαμίαν καὶ ἐπροχώρουσε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ὁμέρ - Βρυώνη.

Ἄλλ' οἱ ὄπλαρχηγοὶ Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς καὶ Γκούρας ἔ-

πιασαν τὸν δρόμον Λαμίας-Ἀταλάντης παρά τὰ Βασιλικά, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν.

Εἰς τὰς 25 Αὐγούστου ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἰσχυραὶ Τουρκικαὶ δυνάμεις, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀντεστάθησαν ἡρώϊκος.

Ἡ μάχη ἐξηκολούθησε καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφὴν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν ἀτάκτως εἰς τὴν Λαμίαν.

Περισσότεροι ἀπὸ χίλιοι Τούρκοι ἐφονεύθησαν καὶ ἄφθονα λάφυρα καὶ ὄπλα ἔπεσαν εἰς τὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν ἔχει μεγάλην σημασίαν. Ἐματαίωσε τὰ σχέδια τῶν Τούρκων νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ δύο πασάδες, ἀφοῦ ἔπαθον μεγάλας ζημίας καὶ δὲν κατώρθωσαν πρὸ τοῦ χειμῶνος νὰ περάσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐγκατέλειψαν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἡπειρον.

Τοιοιούτρόπως ἡ πρώτη ἐκστρατεία τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἀπέτυχε καὶ ἀνενόητοι ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ κατέλαβον τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πελοποννήσου, τὴν Τρίπολιν.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ἐκστρατεία Τουρκικῶν δυνάμεων πρὸς ἐνίσχυσιν Ὁμὲρ-Βρυώνη. Καταστροφή αὐτοῦ εἰς Βασιλικά. Σημασία τῆς νίκης. Ἐπιστροφή Τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς Ἡπειρον.

ΘΕΜΑ : 1. Ὁ βίος καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἀθανασίου Διάκου καὶ τοῦ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου. 2. Διάκος καὶ Λεωνίδας. 3. Πῶς ὠφέλησε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἡ θυσία τοῦ Διάκου καὶ ἡ εὐφυΐα καὶ τόλμη τοῦ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου.

Ἔργασια καὶ ἐρωτήσεις. 1. Σχεδιάσατε τὸν χάρτην τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ σημειώσατε τὸ δρομολόγιον τοῦ Ὁμὲρ-Βρυώνη καὶ τὰ μέρη ὅπου ἔγιναν μάχαι. 2. Τί ὑπηρεσίας προσέφεραν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ὁ Διάκος καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος; 3. Ἐπρεπε νὰ θυσιάσῃ ὁ Ἀθαν. Διάκος εἰς τὴν Ἀλαμάναν ἢ ἔπρεπε νὰ περιμένῃ νὰ φανῇ ἄλλοτε χρήσιμος εἰς τὸν ἀγῶνα; 4. Ποία ἡ σημασία τῆς νίκης εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς καὶ εἰς τὰ Βασιλικά;

4. Η ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΘΕΣΣΑΛΙΑΝ, ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗΝ

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἤρchiσε περὶ τὰ μέσα Μαΐου τοῦ 1821. Οἱ κάτοικοι καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς περιοχῆς

έκείνης είχαν πληρώσει με πολύ αίμα την τυραννία του 'Αλη-πασά και έδισταζον να έπαναστατήσουν. Έκτός τούτου, κατά την έποχήν αυτήν εις την "Ηπειρον εύρισκετο ό Χουρσιτ με πολλόν στρατόν και έπολεμοϋσε κατά του 'Αλη, ό όποιος είχε έπαναστατήσει. Δι' όλα αυτά ησαν διστακτικοί και έπανεστάτησαν αργότερον. Έκει, τó σύνθημα της έπαναστάσεως έδωκεν ό άρματολόγος του Ζυγοϋ Δημήτριος Μακρής. Ουτός έπετέθη κατά Τούρκων ταχυδρόμων και εισπρακτόρων του φόρου, οι όποιοι έπήγαινον από τó Μεσολόγγιον εις Ναύπακτον, και τούς έφόνευσε.

"Όταν δέ παρουσιάσθη 'Ελληνικός στόλος εις τόν Πατραϊκόν κόλπον, οι Μεσολογγίται έπήραν θάρρος, έπανεστάτησαν και έκάλεσαν τόν Δημήτριον Μακρήν να εισέλθη με τά παλληκάρια του εις την πόλιν.

Συγχρόνως έπανεστάτησεν ή Ναύπακτος, τó Αιτωλικόν και τó Μακρυνόρος. Οι "Ελληνες καταδιώκουν από παντοϋ τούς Τούρκους και έντός όλίγου όλόκληρος ή Αιτωλοακαρνανία και τά "Αγραφα έξηγήθησαν κατά τών Τούρκων.

"Ο Χουρσιτ έστειλε στρατόν άμέσως κατά τών έπαναστατών, άλλ' οι "Ελληνες άντεστάτησαν εις τά στενά του Μακρυνόρους και ήνάγκασαν τούς Τούρκους να επιστρέψουν άπρακτοι εις τά "Ιωάννινα.

Εις την Θεσσαλίαν ή έπανάστασις περιωρίσθη εις τά πλούσια χωριά του Πηλίου. Έπνίγη όμως άμέσως, διότι ό Σουλτάνος απέστειλεν Ισχυράς δυνάμεις, με άρχηγόν τόν Δράμαλην, έναντίον τών έπαναστατών.

'Απ' έκει μετεδόθη ή φλόγα της έπαναστάσεως βορειότερον, εις την Μακεδονίαν.

Την Ιδίαν όμως τύχην είχε και εκεί ή έπανάστασις. "Η Μακεδονία έδέχθη την έπίθεσιν Ισχυρών δυνάμεων και κατόπιν πολλών άγώνων έσβησεν ή έπανάστασις.

'Αργότερον άκόμη έπανεστάτησεν ή Κρήτη. Οι Κρήτες έμάχοντο, όχι μόνον κατά τών στρατευμάτων τών Τούρκων πασάδων, άλλα και κατά 130 χιλ. Τούρκων, οι όποιοι κατοικοϋσαν εις την Κρήτην.

'Εν τούτοις κατώρθωσαν να άποκρούσουν όλας τάς έπιθέσεις τών Τούρκων και να περιορίσουν αυτούς εις τά φρούρια της Μεγαλονήσου.

"Αλλα βιβλία που ήμπορείτε να διαβάσετε :

1. Τα 100 'Ελληνικά χρόνια Δημ. Γατοπούλου.

5. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν ξηρὰν ἐβοήθησε πολὺ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων, ἰδίως τῶν Σπετσῶν, τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Ψαρρῶν, ἐξ ἀρχῆς ἦτο ἀξιόλογον.

Ὅπως γνωρίζομεν, οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς δουλείας εἶχον δημιουργήσει μεγάλον ἐμπορικὸν στόλον, καὶ διὰ τὸν φόβον τῶν πειρατῶν εἶχον ἐξοπλίσει μὲ κανόνια τὰ πλοῖα τῶν καὶ εἶχον ἐξασκηθῆ πολὺ εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον.

Μόλις ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις, ὁ στόλος αὐτὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 176 καλῶς ἐξοπλισμένα πλοῖα μὲ 12 χιλ. ναύτας. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου, αἱ Σπέτσαι ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας.

Ἀμέσως ἔστειλαν 7 πλοῖα εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ἐνῶ ἄλλα εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἠμπόδιζον τὴν μεταφορὰν Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ παράδειγμα τῶν Σπετσῶν ἠκολούθησαν τὰ Ψαρά καὶ τελευταία ἡ Ὑδρα.

Ἀργότερον ἐπανεστάτησαν ἡ Σάμος, αἱ Κυκλάδες καὶ τὰ Δωδεκάνησα. Μεγαλυτέραν ὁμως ὑπηρεσίαν εἰς τὸν ἀγῶνα προσέφεραν αἱ νῆσοι Σπέτσαι, Ὑδρα καὶ Ψαρά.

Αἱ τρεῖς αὐταὶ νῆσοι διέθεσαν τὰ ἀπαραίτητα χρήματα διὰ τὴν ἀγορὰν τροφίμων, πολεμοφοδίων καὶ διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ναυτῶν.

Ἡ χήρα Μπουμπουλίνα διέθεσεν ἀρκετὰ χρήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξώπλισε πολλὰ πλοῖα καὶ ἔκαμεν ἰδικὸν τῆς στόλον. Ὁμοίως ὁ Ὑδραῖος Λάζαρος Κουντουριώτης προσέφερε διὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα δλην τοῦ τὴν περιουσίαν, ἡ ὁποία ἀνήρχετο εἰς δύο ἑκατομύρια δραχμάς.

Εἰς τὴν ἀρχὴν, καθεμία νῆσος εἶχε τὸν ναύαρχόν τῆς, ὁ ὁποῖος διοικοῦσε τὰ πλοῖα τῆς νήσου του. Ἀργότερον ὁμως, ὅταν ἔγινε ναύαρχος τοῦ Ὑδραϊκοῦ στόλου ὁ Ἄνδρέας Μιαούλης καὶ ἀπεδείχθη γενναῖος καὶ φρόνιμος κυβερνήτης, ἀνεγνώρισαν ὅλοι αὐτὸν ὡς ἀρχιναύαρχον καὶ ἐτέθησαν μὲ προθυμίαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του.

Ὁ ἠνωμένος πλέον Ἑλληνικὸς στόλος, ἀποτελούμενος ἀπὸ 50 μεγάλα καὶ 15 μικρὰ πλοῖα, ἔπλεεν εἰς τὸ Αἶγαίον πέλαγος καὶ ἐβύθιζεν ἢ ἠχμαλώτιζε τὰ Τουρκικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα προσπαθοῦσαν νὰ μεταφέρουν Τουρκικὰ στρατεύματα καὶ ἐφόδια εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὴν Ἠπειρον πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Χουρσίτ.

α'. Ἡ ἀνατίναξις τῆς Τουρκικῆς φρεγάτας εἰς Ἑρεσσόν.

Κατὰ τὰ τέλη Μαΐου 1821, οἱ Ἕλληνες ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸν Ἑλλάσποντον. Ἀμέσως ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐπλευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθρικοῦ.

Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα

Λάζαρος Κουντουριώτης

Τὴν 28ην Μαΐου οἱ Ἕλληνες εἶδον εἰς τὸ Βορειοδυτικὸν μέρος τῆς Μυτιλήνης μίαν Τουρκικὴν φρεγάταν, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Μερικὰ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ἐπλησίασαν αὐτὴν καὶ τὴν ἐκανονιοβόλησαν· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν καταστρέψουν καὶ ἡ φρεγάτα κατέφυγεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἑρεσσοῦ. Τότε οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι ἔκαμαν συμβούλιον, διὰ νὰ ἀποφασίσουν τί πρέπει νὰ κάμουν. Εἰς τὸ συμβούλιον ἔλαβε μέρος καὶ ὁ πρακτικὸς διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς τέχνης, ὁ Ψαριανὸς Ἰωάννης Πάργιος, ἐπονομαζόμενος Πατατοῦκος. Αὐτὸς ἐπρότεινε νὰ μεταβάλουν δύο μικρὰ πλοῖα εἰς πυρπολικά καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος νὰ τὰ κατασκευάσῃ. Ἐγέμισε τὰ σκάφη μὲ βαρέλια πυρίτιδος, οἰνοπνεύματος, πίσσαν, ρητίνην, θειάφι καὶ ἄλλας εὐφλέκτους οὐσίας καὶ ὠδήγησε τοὺς ναύτας πῶς νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσιν. Τὰ δύο αὐτὰ πυρπολικά ἀνέλαβον νὰ χρησιμοποιοῦσιν διὰ πρώτην φοράν δύο τολμηροὶ καὶ γενναῖοι Ψαριανοί, ὁ Καλαφάτης καὶ ὁ Παπανικολῆς. Οἱ γένναῖοι

ἐκεῖνοι ἄνδρες, παρὰ τοὺς πυκνοὺς πυροβολισμοὺς τῶν Τούρκων ἐναντίον των, ἐπλησίασαν καὶ ἐκόλλησαν μὲ γάντζους τὰ πυρπολικά των εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον. Κατόπιν ἦναψαν τὸ φυτίλι, ἐπήδησαν εἰς τὰς λέμβους καὶ ἀπεμακρύνθησαν.

Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Καλαφάτη ἐξεκόλλησε καὶ ἐκάη χωρὶς ἀποτελεσμα. Τοῦ Παπανικολῆ ὅμως ἦναψε. Τὸ πῦρ ταχέως μετεδόθη εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον καὶ ἡ φρεγάτα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἀπὸ τοὺς 1000 ἄνδρας τοῦ πληρώματος ἐλάχιστοι ἐσώθησαν.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τοῦ Παπανικολῆ ἔδωσε μέγα θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὰ Ψαρὰ ἐτελέσθη πανηγυρικὴ δοξολογία καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος τόσον ἐτρόμαξεν ἐκ τοῦ ἀνεπίστου παθήματος, ὥστε ἔσπευσε νὰ κρυφθῇ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Ἄλλα βιβλία ποὺ ἡμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Ἡρώες τοῦ 21	Ἄδελφότης «Ἡ Ζωή».
2. Παιδιὰ τοῦ 21	Τάκη Λάππα.
3. Λύρα (Τὰ ἡφαίστεια)	Ἄνδρ. Κάλβου.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα Δημήτριος Μακρῆς. Ἐκδίωξις τῶν Τούρκων ἐκ τοῦ Μεσολογίου - Αἰτωλικοῦ - Ναυπάκτου - Μακρυνόρου. Ἐπανάστασις εἰς Θεσσαλίαν - Μακεδονίαν - Κρήτην.

2. Ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους (Κουντουριώτης - Μπουμπουλίνα). Κατασκευὴ πυρπολικῶν. Ὁ Παπανικολῆς ἀνατινάσσει εἰς τὴν Μυτιλήνην μίαν Τουρκικὴν φρεγάταν.

ΘΕΜΑ : 1. Ἐθνικοὶ εὐεργεταὶ (Μπουμπουλίνα - Κουντουριώτης). 2. Ἡ τόλμη τοῦ Παπανικολῆ (ὁ τολμῶν νικᾷ).

Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1) Διατί ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ἐπανάστασις τῶν νήσων ; 2) Διατί ἀπέτυχεν ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν ; 3) Ποία ἡ σημασία τοῦ ναυτικοῦ κατορθώματος τῶν Ἑλλήνων ; 4) Σχεδιάσατε τὴν πορείαν τοῦ Τουρκικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ;

6. Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΕΙΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΝ

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως οἱ Ἕλληνες ἔβλεπον, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ δημιουργήσουν μίαν κεντρικὴν ἐξουσίαν δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία νὰ κατευθύνῃ τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν προμήθειαν πολεμοφοδίων καὶ τροφίμων.

Εὐθύς σχεδόν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, μὲ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς στρατιωτικούς, συνήλθον εἰς τὴν μονὴν τῶν Καλτεζῶν τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐσχημάτισαν ἓνα εἶδος τοπικῆς Κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Πελοποννησιακὴν γερούσιαν. Ὅταν ὁμοῦς ἔφθασεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἰς Πελοπόννησον, δὲν ἀνεγνώρισεν αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν καὶ ἠθέλησε νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὴν διεύθυνσιν ὄλου τοῦ ἀγῶνος.

Τὴν ἰδίαν σχεδόν ἐποχὴν, ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο ἐξέχοντες Φαναριῶται, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Ὁ Ὑψηλάντης ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς νὰ σχηματίσουν κυβέρνησιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Καὶ ὁ μὲν Μαυροκορδάτος ἐσχημάτισε κυβέρνησιν εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μεσσολόγγιον, ὁ δὲ Νέγρης εἰς τὴν Ἀνατολικὴν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀμφισσάν.

Καὶ αἱ δύο αὐταὶ Κυβερνήσεις, συνεννοήθησαν μὲ τοὺς προκρίτους καὶ ὑπέσκαπτον τὸ κύρος τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζον ὁ Κολοκοτρῶνης καὶ οἱ στρατιωτικοί.

Τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθησαν τρεῖς κυβερνήσεις, μὲ ἀρχηγούς τὸν Ὑψηλάντην εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὸν Μαυροκορδάτον εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὸν Νέγρην εἰς τὴν Ἀνατολικὴν.

Ἡ διαίρεσις αὐτὴ ἐδυσκόλευε πολὺ τὸν ἀγῶνα. Διὰ τοῦτο, εὐθύς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, ὁ Ὑψηλάντης ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους διὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν.

Πραγματικῶς τὴν 14ην Δεκεμβρίου 1821 συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς τὸ Ἄργος καὶ ὠρκίσθησαν πίστιν εἰς τὴν Πατρίδα.

Τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1822 ἡ ἔδρα τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως μετετέθη ἐκ τοῦ Ἄργους εἰς τὴν Νέαν Ἐπίδαυρον. Ἐκεῖ ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆς ἡ «Πρώτη» Ἐθνικῆ Συνέλευσις.

Ἡ Συνέλευσις αὕτη ἐξέδωκε τὸ παρακάτω πανηγυρικὸν ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκηρύχθη ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους:

Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας καὶ ἀδαιρέτου Τριάδος. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὄθωμανικὴν δυναστείαν μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτετον καὶ ἀπαραδειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ ἀποσεῖσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων παραστατῶν του, εἰς ἔθνικὴν συνηγμένων συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν».

Κατόπιν ἡ Συνέλευσις ἐκανόνισε τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος. Ἐδημιουργήθησαν δύο ἐξουσίαι: τὸ Βουλευτικόν, δηλαδὴ

ή Βουλή, ή όποία εξέλεγε τήν κυβέρνησιν και έψηφίζε τούς νόμους. Καί τó Νομοτελεστικόν, τó όποϊον άπετέλουν 5 μέλη, έκλεγόμενα υπό τής Βουλής, και τó όποϊον διηύθυνε τήν Διοίκησιν, διώριζε τούς Υπουργούς και έφρόντιζε διά τήν όργάνωσιν τοϋ στρατοϋ και τοϋ στόλου.

Πρόεδρος τοϋ Νομοτελεστικοϋ εξέλεγή ό Μαυροκορδάτος και τοϋ Βουλευτικοϋ ό Ύψηλάντης. Τέλος ή Έθνοσυνέλευσις έκανόνισε τήν Σημαϊάν τοϋ Έθνους, τήν σημερινήν κυανόλευκον, και εξέδωκε τήν διακήρυξιν τών δικαιωμάτων τοϋ Έλληνισμοϋ, ή όποία έλεγε μεταξύ τών άλλων :

«Ό πόλεμος ήμών κατά τών Τούρκων δέν στηρίζεται εις δημαγωγικάς ή στασιαστικάς άρχάς... άλλ' είναι πόλεμος Έθνικός, τοϋ όποίου μόνη αίτία είναι ή ανάγκησιν τών δικαίων τής προσωπικής έλευθερίας, τής Ιδιοκτησίας και τής τιμής».

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

Άνάγκη δημιουργίας κεντρικής έξουσίας. — Πελοποννησιακή γερουσία. — Ύψηλάντης, Μαυροκορδάτος, Νέγγης. — Πρώτη Έθνική συνέλευσις. — Προσωρινόν πολιτεύμα τής Ελλάδος. Ψήφισμα. — Διακήρυξις. — Σημαϊά τοϋ Έθνους.

ΘΕΜΑ : 1. Τά άποτελέσματα τής όμονοίας και τής διχονοίας. 2. Η σημαία τοϋ Έθνους μας.

Έργασίαι και έρωτήσεις. 1. Διατί έχρειάζετο ή κεντρική έξουσία ; 2. Πώς έσχηματίσθη ή πρώτη κυβέρνησις τής έπαναστατημένης Ελλάδος ; 3. Διατί δέν έπρεπε νά υπάρχουν τρεις κυβερνήσεις άλλά μία ; 4. Ποία ή Ιστορία τής σημαίας μας ; 5. Νά διαβάσετε τó ποίημα τοϋ Ι. Χέλμη «Πώς Έγινεν ή σημαία μας».

7. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1822. 1824

α'. Η Τουρκική επίθεσις τοϋ 1822.

Ό Σουλτάνος, όταν είδε τας έπιτυχίας τών Έλλήνων κατά τó πρώτον έτος τής έπαναστάσεως, κατέστρωσε τó έξής σχέδιον πρός κατάπνιξιν αύτής :

Ό Τουρκικός στρατός ήτοιμάζετο νά εισβάλη διά ξηράς εις τήν Ελλάδα με δύο στρατιάς. Η μία θά έπροχώρει εις τήν Δυτικήν Στερεάν Ελλάδα και, άφοϋ θά τήν υπέτασσε, θά έπερνούσεν εις τήν Πελοπόννησον ή δέ άλλη θά έκκινούσεν άπό τήν Λάρισαν, θά κατήρχετο εις τήν Ανατολικήν Στερεάν Ελλάδα και, άφοϋ θά τήν υπέτασσε, διά τοϋ Ισθμοϋ θά εισήρχετο και αύτή εις τήν Πελοπόννησον.

Τέλος ὁ Τουρκικὸς στόλος θὰ ὑπεστήριζε τὰς στρατιάς αὐτὰς καί, ἀφοῦ ὑπέτασσε τὰς ἐπαναστατημένας νήσους, θὰ ἔπλεε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ στρατοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐνισχύθη καὶ μὲ τὰς δυνάμεις τοῦ Χουρσίτ-πασᾶ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξολοθρεῦσει τὸν ἀποστάτην Ἄλῃ-πασᾶν καὶ ἦτο ἐλεύθερος πλέον νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τοῦ Σουλτάνου.

Τοιοιουτρόπως θὰ κατεπνίγετο ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν καρδίαν αὐτῆς.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἦτο στρατηγικώτατον. Οἱ Τοῦρκοι πασάδες καὶ οἱ φίλοι τῆς Τουρκίας ἐπίστευον, ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις τὸ θάρρος καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐλευθερωθοῦν ἢ νὰ ἀποθάνουν ἐματαίωσε τὰ σχέδιά των.

β'. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου.

Οἱ κάτοικοι τῆς Χίου ἦσαν λαὸς ἐμπορικὸς, φιλήσυχος καὶ ἐργατικὸς. Ἡ Χίος ἦτο πλουσιωτάτη νῆσος καὶ ἐφημίζετο διὰ τὸ ὠραῖον κλίμα καὶ τὴν ἐκλεκτὴν μαστίχαν της.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς εἶχε παραχωρήσει ὁ Σουλτάνος τὴν νῆσον εἰς τὴν ἀδελφὴν του πρὸς εἰσπραξιν τοῦ φόρου ἐκ τῶν μαστιχοδένδρων, καὶ εἶχε δώσει ἕως τοὺς κατοίκους πολλὰ προνόμια. Ἐπειδὴ ἡ Χίος εὐρίσκετο πλησίον εἰς τὰ Μικρασιατικὰ παράλια καὶ ἡ ἐξέγερσις της θὰ κατεπνίγετο εὐκόλως καὶ ταχέως, διὰ τοῦτο κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἐκινήθη. Ἐπὶ πλέον, οἱ κάτοικοι δὲν ἦσαν πολὺ δυσηρεστημένοι ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν διοίκησιν.

Κατὰ τὸν Μάρτιον ὅμως τοῦ 1822, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Σάμου Λογοθέτης Λυκοῦργος ἀπεβίβασθη εἰς τὴν νῆσον μετὰ 1500 ἀνδρῶν καὶ ἐπανεστάτησεν αὐτήν. Οἱ Τοῦρκοι αἰφνιδιάσθησαν καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Χίου ἐξώργισε τὸν Σουλτάνον, ὁ ὁποῖος ἐφυλάκισεν ἀμέσως τοὺς Χιώτας, οἱ ὁποῖοι διέμενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπεκεφάλισεν 60 ἐξ αὐτῶν.

Τέλος διέταξε τὸν ναύαρχον Καρᾶ Ἄλῃν νὰ πλεύσῃ καὶ νὰ τιμωρήσῃ παραδειγματικῶς τοὺς κατοίκους τῆς Χίου.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ Μαρτίου ὁ Καρᾶ Ἄλῃς μὲ 46 μεγάλα πλοῖα παρουσιάσθη εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ Χίου καὶ Μικρασιατικῆς ἀκτῆς καί, μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν, ἀπεβίβασεν εἰς τὴν ξηρὰν 7.000 στρατιώτας. Ἡ πόλις καὶ τὰ περίχωρα παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ, ἐνῶ ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης μὲ τοὺς Σαμίους μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν κα-

τάρθωσαν νά εισέλθουν εἰς τὰ πλοῖα τῶν, ἐγκαταλείψαντες τὴν νήσον εἰς τὴν τύχην τῆς.

Εὐθύς ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν ἀπέναντι παραλίαν εἰς τὴν νήσον χιλιάδες Τουρκικοῦ λαοῦ καὶ στρατοῦ καὶ ἤρχισαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὰ χωρία φοβερὰς σφαγᾶς.

Ἀπὸ τὰς 100.000 κατοικοῦς, ποὺ εἶχε ἡ νήσος, 23.000 ἐσφάγησαν, 47.000 ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι καὶ ἄλλοι ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆς.

Δημοσιογράφοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περιέγραψαν τὴν τραγωδίαν τῆς Χίου, μεγάλοι ζωγράφοι ἐζωγράφησαν τραγικὰς εἰκόνας τοῦ μεγάλου κακοῦ καὶ ποιηταὶ ἔψαλαν τὴν θλιβερὰν καταστροφὴν τῆς ἄλλοτε ὠραίας καὶ εὐτυχημένης νήσου.

Αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου ἐκίνησαν τὴν συμπάθειαν τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν Τούρκων ἔδωκε νέαν ἀπόδειξιν, ὅτι ἦσαν λαὸς βάρβαρος καὶ ἀπολίτιστος, ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ ὁποῦ ἐπρεπε νά ἐλευρωθῇ ἡ Ἑλλάς.

γ'. Ἡ πυρπόλησις τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος.

Ἡ συμπεριφορὰ ὅμως τῶν Τούρκων δὲν ἔμεινε ἀτιμώρητος. Ἐν τὸς ὀλίγοις ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ἀποτελούμενος ἀπὸ 56 πλοῖα, με ἀρχηγὸν τὸν Ἀνδρέαν Μιασοῦλην, παρουσιάσθη εἰς τὴν Χίον. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ Τουρκικὰ πλοῖα εἶχον ἰσχυρὰ κανόνια, τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα δὲν κατάρθωσαν νά πλησιάσουν τὴν νήσον. Τότε οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι ἀπεφάσισαν νά προσβάλουν τὸν ἐχθρικὸν στόλον με πυρπολικά.

Τὴν τολμηρὰν αὐτὴν ἐπιχειρήσιν ἀνέλαβεν ὁ Ὑδραῖος Ἀνδρέας Πιπῖνος καὶ ὁ Ψαριανὸς Κωνσταντῖνος Κανάρης. Τὰ πυρπολικά, ἀφοῦ κυβερνῆται καὶ πληρώματα ἐκοινώνησαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἔφθασαν εἰς τὸ στενὸν μεταξύ τῆς Χίου καὶ τῆς Μικρασιατικῆς παραλίας καὶ τὴν νύκτα τῆς 6ης πρὸς τὴν 7ην Ἰουνίου κατάρθωσαν νά πλησιάσουν ἀπαρατήρητα τὸν ἐχθρικὸν στόλον εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Ἦτο ἡ τελευταία νύκτα τοῦ Ραμαζανίου. Ὁ στόλος ἦτο φωταγωγημένος καὶ οἱ Τούρκοι διεσκέδαζον. Ὁ Καρὰ Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Τούρκου ἀξιωματικούς εἰς δεῖπνον καὶ ὅλη ἡ ναυαρχὴς ἤστραπτεν ἀπὸ πολύχρωμα φῶτα καὶ ἀντηχοῦσεν ἀπὸ φωνᾶς καὶ τραγοῦδια.

Ὁ Κανάρης προσεκόλλησε τὸ πυρπολικὸν εἰς τὴν ναυαρχίδα καί, χωρὶς νά ἀντιληφθοῦν τοῦτο οἱ Τούρκοι, ἤναψεν αὐτό. Αἱ φλόγες τοῦ πυρπολικοῦ μετεδόθησαν ἀμέσως εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἡ ὁποία ἤρχισε νά καίεται καί, μετ' ὀλίγον, ὅταν αἱ φλόγες ἔφθασαν εἰς τὴν πυριτι-

δαποθήκην, άνετινάχθη εις τόν άέρα. "Ολοι έφώναζον πανικόβλητοι και έτρεχον έδω και εκεί δια νά σωθοϋν. 'Ο Καρά-'Αλης έπήδησεν εις μίαν λέμβον. 'Αλλά δέν έσώθη. "Έπεσεν επί τής κεφαλής του ένα κομμάτι τοϋ καιομένου καταρτιοϋ και τόν έπλήγωσε θανασιμωσ. Κατόπιν

Κωνσταντίνος Κανάρης.

μετεφέρθη εις την άκτήν, όπου μετ' όλιγον έξεψύχησεν εκεί, όπου πρό όλιγου ειχεν άπαγχονίσει τούς προκρίτους τής Χίου.

'Από τας δύο χιλ. Τούρκους, οι όποιοι εύρίσκοντο επί τής Τουρκικής ναυαρχίδος, δέν έσώθησαν παρά έλάχιστοι.

'Ο Πιπίνος δέν έπέτυχεν εις την έπιχείρησίν του, διότι οι Τουρκοι τόν άντελήφθησαν και κατώρθωσαν νά άπομακρύνουν τó πυρπολικόν του, χωρίς νά προξενήση καμμίαν ζημίαν.

Τό κατώρθωμα τοϋ Κανάρη κατετρόμαξε τούς Τούρκους.

'Ο Τουρκικός στόλος έφυγεν εις τόν 'Ελλάσποντον και δέν έξήρχετο άπ' εκεί, διότι έφοβείτο τά πυρπολικά. Οι πυρποληταί, μαυρισμένοι και άσκεπείς, με έπικεφαλής τόν Ένδοξον Κανάρη, έπανήλθον εις τά Ψαρά, όπου όλος ό πληθυσμός τούς ύπεδέχθη με ένθουσιασμόν και συγκίνησιν. 'Αμέσως έπήγαν εις την έκκλησίαν, όπου έψάλη εύχαριστήριος δοξολογία δια την έπιτυχίαν και την σωτηρίαν των.

Ὁ λαὸς ἔμαθε μὲ ἱκανοποίησιν καὶ ἀνακούφισιν τὸ κατόρθωμα τοῦ Κανάρη.

Ἄλλα βιβλία πὸν ἔμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Ἄπαντα κεφ. Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη, Γ. Δροσίνη.
2. Ταμπουράς καὶ κόπανος, κεφ. Κανάρης, Ἄλ. Πάλλη.
3. Ἡρώες τοῦ 21, ἔκδοσις Ἀδελφότης «Ἡ Ζωή».
4. Λύρα (Τὰ ἠφαίστεια), Ἄνδρ. Κάλβου.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

1. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Ἐπανάστασις Χίου. Λυκοβργος Λογοθέτης – Τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Καρᾶ - Ἀλῆν. Καταστροφή τῆς νήσου. Ἀποτελέσματα συμπεριφορᾶς Τούρκων.

2. Η ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΣ

Οἱ πυρποληταὶ Κανάρης καὶ Πιπίνος. Πυρπόλησις ναυαρχίδος ὑπὸ Κανάρη. Θάνατος Καρᾶ - Ἀλῆ καὶ πολλῶν Τούρκων. Πυρπολικὸν Πιπίνου χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ὁ Τουρκικὸς στόλος εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

ΘΕΜΑ : 1. Ἡ βιογραφία τοῦ Κων. Κανάρη. 2. Διὰ τί τὸ θάρρος εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τὴν ζωὴν. 3. Διὰ τί ἡ κακὴ συμπεριφορὰ δὲν φανερώνει πολιτικὸν ἄνθρωπον. 4. Ἡ συμπάθεια καὶ ἡ εὐσπλαχνία εἶναι ἀρεταί.

Ἐργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1) Σχεδιάσατε τὸν χάρτην τῆς Χίου. 2) Εὑρετε ποιήματα καὶ διηγήσεις διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου. 3) Διὰ τί ἡ Χίος ἐπανεστάτησεν ἀργότερον ; 4) Διὰ τί ὠφέλησε τὴν ἐπανάστασιν ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου ; 5) Πῶς οἱ Ἕλληνες ἐτιμώρησαν τὴν κακὴν συμπεριφορὰν τῶν Τούρκων εἰς Χίον ; 6) Τί εἶναι τὸ Ραμαζάνι τῶν Τούρκων ; 7) Γράψατε σύντομον βιογραφίαν τοῦ Κων. Κανάρη.

δ'. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα (Ἰούλιος 1822).

Ὁ Χουρσίτ πασᾶς, ἀφοῦ ἐξώντωσε τὸν Ἀλῆ - πασᾶν, ἠτοιμάζετο νὰ κατέλθῃ διὰ τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον, δπως ἦτο τὸ Τουρκικὸν σχέδιον. Πρὶν ὅμως βαδίσῃ πρὸς Πελοπόννησον, ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας, οἱ ὅποιοι ἐν τῷ μεταξύ εἶχον γυρίσει εἰς τὴν πατρίδα των καὶ ἀπετέλουν τὴν προφυλακὴν τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος. Ἐδῶσε λοιπὸν ἐντολὴν εἰς τὸν Ὁμέρ - Βρυώνην καὶ τὸν Κιουταχῆν νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἡρωϊκοὺς Σου-

λιώτας. Οί Τούρκοι ἐπετέθησαν μὲ ἰσχυράς δυνάμεις ἐναντίον τοῦ Σουλίου καὶ ἐπολιορκήσαν τοῦτο στενῶς. Οἱ Σουλιῶται ἠγωνίσθησαν, ὅπως πάντοτε, μὲ μεγάλην ἀνδρείαν καὶ ὄλαι αἱ ἔφοδοὶ τῶν Τούρκων ἀπεκρούσθησαν. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν Μάρκος Μπότσαρης ἦλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ συνήντησε τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέφερε τὴν δύσκολον θέσιν τῶν Σουλιωτῶν.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος πρὸς βοήθειαν τοῦ Σουλίου μὲ 7000 ἄνδρας, διότι συνέφερε τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀντίστασις τῶν Σουλιωτῶν, διὰ νὰ μὴ προχωρήσουν οἱ Τούρκοι πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν καὶ πολλοὶ Εὐρωπαῖοι Φιλέλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐνεθουσιάσθησαν ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἦλθον νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ στρατὸς ἐκεῖνος, πρὶν ἐκκινήσῃ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον, διειροράσθη εἰς μικρότερα τμήματα. Ἐνα τμήμα μὲ 500 Μανιάτας ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην ἐβάδιζε πρὸς τὸ Φανάρι, ἕνα μικρὸν λιμένα, ὁ ὁποῖος ἀπέχει 7 ὥρας ἀπὸ τὴν Κιάφαν. Τὸ κύριον σῶμα ἐβάδιζε βραδέως διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀχελώου μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὴν Ἄρταν.

Παρὰ τὸ χωρίον Κομπότι συνήντησεν ἕνα σύνταγμα Τουρκικοῦ ἱππικοῦ. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα καὶ ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἐπῆρε θάρρος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν καὶ ἔπεσεν εἰς ἕνα σοβαρὸν σφάλμα. Διμοίρασε καὶ πάλιν τὰς δυνάμεις του, καὶ ἕνα μέρος ὑπὸ τὸν Μάρκον Μπότσαρην ἔστειλε διὰ τῶν Πέντε Πηγαδιῶν εἰς τὴν Κιάφαν. Ὁ ἴδιος δὲ μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν ἐπροχώρησε πρὸς τὸ χωρίον Πέτα, δύο χιλιόμετρα βορειοανατολικῶς τῆς Ἄρτης. Οἱ Σουλιῶται, μὲ τὸν Μάρκον Μπότσαρην, συνήντησαν σοβαρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια καί, ἐπειδὴ ἐκινδύνευον νὰ περικυκλωθοῦν, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὸ Πέτα.

Ἐναντίον τῶν Μανιατῶν εἰς τὸ Φανάρι ἐπετέθησαν 4.000 Τούρκοι καὶ ἐπροξένησαν σοβαρὰς ἀπωλείας εἰς αὐτούς. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κυριακούλης Μαυρομιχάλης ἐφονεύθη.

Εἰς τὰς 4 Ἰουλίου 1822 ὁ Κιουταχῆς μὲ 6.000 στρατὸν, ἀφοῦ κατέλαβε τοὺς δρόμους γύρω ἀπὸ τὸ Πέτα, τὴν νύκτα ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲ μεγάλην γενναιότητα, ἀλλ' ἔπαθον φοβερὰν καταστροφὴν.

Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίθησαν διὰ τὴν μεγάλην τῶν ἀνδρείαν καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι Φιλέλληνες. Οἱ περισσότεροι, ὅπως οἱ Ἴταλοι Ταρέλλας καὶ Δάνιας, ὁ Πολωνὸς Μιζαρεύσκης, ὁ Γάλλος Μινιάκ καὶ ἄλλοι ἐφο-

νεύθησαν. "Άλλοι, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Γερμανὸς Νόρμαν, ἐτραυματίσθησαν. Καὶ μόνον 25 ἐξ αὐτῶν διέσπασαν τὰς τάξεις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ μαζί μὲ ὀλίγους Ἑλληνας καὶ κατῴρθωσαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

Οἱ Τούρκοι ἐπανηγύρισαν τὴν νίκην μὲ κανονιοβολισμοὺς εἰς τὴν Ἄρταν. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα εἶχε πολὺ δυσάρεστα ἀποτελέσματα, Οἱ Σουλιῶται, ἀφοῦ ἀντέστησαν μόνον τῶν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου, ἐσυνθηκολόγησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν καὶ πάλιν μὲ πικρίαν καὶ λύπην ἀπὸ τὴν ἀγαπημένην τῶν πατρίδα εἰς τὰ Ἐπτάνησα.

Εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἡ ἐπανάστασις ἐφαίνετο χαμένη. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἀνενόχλητος πλέον ἦτο ἐλεύθερος νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ Μεσολόγγιον.

ε'. Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Οἱ δύο Τούρκοι στρατηγοί, Βρυώνης καὶ Κιουταχῆς, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν εἰς τὸ Πέτα, ἐπροχώρησαν χωρὶς ἀντίστασιν πρὸς τὸ Μεσολόγγιον. Τὴν κάθοδόν τῶν διηκούλυνε πολὺ ἡ διασκόρπισις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετὰ τὴν τελευταίαν του καταστροφὴν.

Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ οἱ ἄλλοι διασωθέντες Ἑλληνες προέβλεπον τοῦτο καὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου, διὰ νὰ τὴν ὑπερασπίσουν καὶ ἐμποδίσουν τοὺς Τούρκους νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς, ἀποτελούμενος ἀπὸ 12.000 στρατιώτας, κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1822 ἐπολιορκήσῃ τὸ Μεσολόγγιον.

Συγχρόνως ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Οἱ Ἑλληνες ἐστρατολόγησαν ὄσους ἠδύναντο νὰ φέρουν ὄπλα καὶ ἐσχημάτισαν στρατὸν ἐκ 360 ἀνδρῶν. Κατόπιν ὠχύρωσαν τὴν πόλιν, διανοίξαντες τάφρον μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ ἐπιδιόρθωσαν τὰ τείχη τῆς πόλεως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς ἀνδρας κατῴρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν ὄλας τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι ὅμως ἀρχηγοὶ δὲν συμφωνοῦσαν μετὰ τῶν διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐπιθέσεως. Ὁ Κιουταχῆς εἶχε τὴν γνώμην νὰ προσβάλουν τὰ τείχη καὶ μὲ ἰσχυρὰν ἔφοδον νὰ καταλάβουν τὴν πόλιν. Ὁ Βρυώνης ἀντιθέτως ἤθελε νὰ τὴν καταλάβουν διὰ συμβιβασμοῦ, διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ πόλις μέσα εἰς τὴν γενικὴν ἐρήμωσιν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας.

Οἱ πολιορκημένοι ἀντελήφθησαν τὴν ἀσυμφωνίαν αὐτῆν τῶν Τούρκων πασάδων καὶ ἤρχισαν μακρὰς συνεννοήσεις, διὰ νὰ κερδίσουν

καιρόν. Ἐν τῷ μεταξύ ἐφάνη ἔμπρός ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Μιαοῦλην καὶ ἀφοῦ διεσκόρπισε τὸν Τουρκικὸν στόλον, ἔφερε στρατόν, τροφάς καὶ πολεμοφόδια εἰς τοὺς πολιορκουμένους Ἑλληνας.

Αἱ συνεννοήσεις τότε διεκόπησαν ἀμέσως καὶ οἱ Ἕλληνες ὄπλαρχηγοὶ παρήγγειλαν εἰς τοὺς Τούρκους: «Ἄν θέλετε τὸν τόπο μας, ἔλατε νὰ τὸν πάρετε».

Τοιοτοτρόπως οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἔχασαν πολῦτιμον καιρόν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων.

Ἡ ἔφοδος ὠρίσθη διὰ τὴν 25ην Δεκεμβρίου 1822, ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, διότι οἱ Χριστιανοὶ θὰ εὕρισκοντο εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ ἡ πόλις θὰ ἦτο ἀφύλακτος.

Τὸ σχέδιον ὅμως τῶν Τούρκων ἐπροδόθη εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ ἓνα Χριστιανὸν κυνηγὸν τοῦ Ὁμέρ· Βρυῶνη, ὀνομαζόμενον Ἰωάννην Γούναρην, καὶ ἡ ἔφοδος κατέληξεν εἰς καταστροφὴν τῶν Τούρκων. Οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Μεσολογγίου, ἀντὶ νὰ εὕρισκωνται εἰς τοὺς ναοὺς, ἐπερίμενον τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὰ τεῖχη.

Ἐπὶ πλέον ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἦτο ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν εἴδησιν τῆς καταστροφῆς τῆς μεγάλης στρατιᾶς τοῦ Δράμαλι εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὰς διαφόρους ἀσθενείας.

Εἰς τὴν ἐπίθεσιν, λοιπόν, τῶν Τούρκων οἱ Ἕλληνες ἀντεπετέθησαν καὶ ἀπέκρουσαν αὐτοὺς προξενήσαντες μεγάλην καταστροφὴν. Οἱ Τούρκοι ἀφήκαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης περισσοτέρους ἀπὸ 500 νεκροὺς καὶ ὄλας τὰς ἀποσκευὰς των καὶ ὑπεχώρησαν πρὸς τὴν Πρέβεζαν. Μεγαλυτέραν ὅμως καταστροφὴν ἔπαθον ἐνῶ ἐπερνοῦσαν τὸν πλημμυρισμένον Ἀχελῶν ποταμόν. Πολλοὶ ἐπνίγησαν, οἱ δὲ ὑπόλοιποι, ἄοπλοι καὶ εἰς κακὴν κατάστασιν, ἔφθασαν εἰς Πρέβεζαν.

Τοιοτοτρόπως ἡ ἐκστρατεία τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἀπέτυχε.

Ἄλλα βιβλία πὺ ἡμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Ἀπὸ τὸν Ἑθνικὸν ὕμνον στροφαιὶ 88 - 97, Δ. Σολωμοῦ.
2. Παλιὰ ἀγάπες. Κεφ. Ἡ θυσία, Ἀνδρέου Καρκαβίτσα.
3. Βάστα, καύμενο Μεσολόγγι, Ἑλένης Βακαλὸ - Φανῆς Παπαδούκα.
4. Ἀπαντα αἱ Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, Δ. Σολωμοῦ.

1. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΠΕΤΑ

Τελευταῖοι ἄγωνες Σουλιωτῶν—Σφάλμα Μαυροκορδάτου—Καταστροφή Ἑλλήνων εἰς Πέτα—Πτώσις Σουλίου—Ἐκπατρισμός Σουλιωτῶν.

2. ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Στενή πολιορκία πόλεως—Διαφώνια Τούρκων στρατηγῶν—Συνομήσεις Ἑλλήνων πρὸς συνθηκολόγησιν.—Ἄφειξις Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ ἐνίσχυσις πολιορκουμένων—Ἐπίθεσις Τούρκων καὶ καταστροφή αὐτῶν.

ΘΕΜΑ : 1. Ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς. 2. Ἡ φιλοπατρία τῶν Σουλιωτῶν.

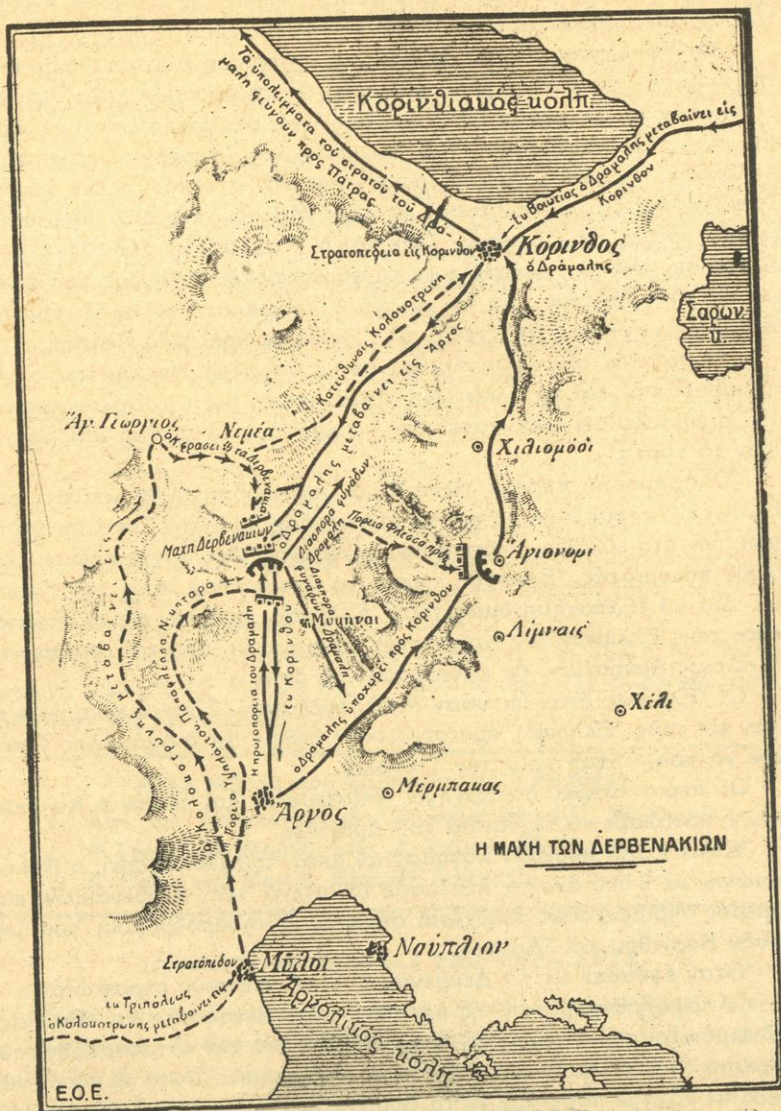
Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1) Διὰ ποίους λόγους ἐνικήθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ Πέτα ; 2) Διὰ τί οἱ Εὐρωπαῖοι ἤλθον νὰ πολεμήσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ; 3) Κρίνατε τὴν πολιτικὴν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ; 4) Διὰ τί ὁ Ὁμέρ - Βρυώνης δὲν ἤθελε νὰ καταστραφῆ τὸ Μεσολόγγιον ; 5) Πῶς κρίνετε τὴν πρᾶξιν τοῦ Χριστιανοῦ Ἰωάννη Γούναρη ; 6) Τί εἶπεν ὁ Λεωνίδας εἰς τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν ;

στ' . Ἐκστρατεία καὶ καταστροφή τοῦ Δράμαλη.

Ὁ Σουλτάνος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Χουρσίτ νὰ συγκεντρώσῃ σημαντικὰς δυνάμεις καὶ νὰ τὰς προετοιμάσῃ διὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἀρχηγία τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐπιχειρήσεως ἐδόθη ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸν Δράμαλην, ὁ ὁποῖος εἶχε γίνῃ περίφημος, διότι εἶχε καταπνίξῃ ἀμέσως τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πηλίου.

Κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη, 24.000 πεζοὶ καὶ 8.000 ἵππεῖς μὲ ἀρκετὸν πυροβολικόν, ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν καί, χωρὶς νὰ συναντήσῃ καμμίαν ἀντίστασιν, ἐπέρασε τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Φθιώτιδα, τὴν Βοιωτίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀπ' ἐκεῖ διήλθε τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ Γιουσουφ πασᾶς τῶν Πατρῶν καὶ ἄλλοι Τούρκοι τὸν συνεβούλευσαν νὰ μείνῃ εἰς τὴν Κόρινθον, διότι ἐκεῖ ὁ ἐφοδιασμός τοῦ στρατοῦ τοῦ ἦτο εὐκόλος. Ὁ Δράμαλης ὁμως, ὑπερφηφανεύμενος διὰ τὸν διορισμὸν του ὡς ἀρχιστρατήγου καὶ διὰ τὰς μέχρι τότε ἐπιτυχίας του, δὲν ἤκουσε τὴν γνώμην τῶν ἄλλων πασάδων, ἀλλ' ἐπέρασε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων καὶ ὁ στρατὸς του ἐξεχύθη εἰς ὄλην τὴν Ἀργολίδα. Διὰ πρώτην φοράν οἱ Ἕλληνες ἔβλεπον τόσον πολυάριθμον στρατόν. Οἱ ὑπουργοί, οἱ πολιτικοὶ καὶ ἡ κυβέρνησις, τρομαγμένοι, ἐγκατέλειψαν τὸ Ἄργος καὶ κατέφυγον εἰς ἓνα πλοῖον, τὸ ὁποῖον

εύρισκετο εις τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Φόβος καὶ τρόμος κατέλαβεν ὅλους. Ἄλλοι ἔφευγον πρὸς τὰ βουνά, ἄλλοι πρὸς τὰ παράλια καὶ ἄλλοι πρὸς τὴν Τρίπολιν, διὰ νὰ σωθοῦν. Μέσα εἰς τὴν γενικὴν αὐ-

τήν σύγχυσιν δύο ἄνδρες, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, διετήρησαν τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν των.

Ὁ Ὑψηλάντης μὲ 700 ἄνδρας, τοὺς ὁποίους συνεκέντρωσε κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, ἐκλείσθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, μὲ σκοπὸν τὰ ἀναγκάσει τὸν Δράμαλην νὰ σταματήσει καὶ νὰ λάβῃ καιρὸν ὁ Γέρος τοῦ Μοριά νὰ συγκεντρώσῃ στρατόν. Πράγματι, ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ἄρκετόν στρατόν, ἦλθεν ἀπὸ τὴν Τρίπολιν καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς τοὺς Μύλους, ἕνα παραθαλάσσιον χωρίον νοτίως τοῦ Ἄργους. Τότε καὶ ὁ Ὑψηλάντης, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε τὸν σκοπὸν του, ἐγκατέλειπε τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους καὶ ἐφθασεν εἰς τοὺς Μύλους. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Τουρκικὸς στόλος δὲν ἐβοήθησε τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ξηρᾶς, ἀλλ' ἐπλευσε πρὸς τὰς Πάτρας.

Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἤρχισε νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὴν πείναν, τὸ ἵππικόν του δὲ καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ἀπέθνησκον, διότι ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε συμβουλευθεὶς τοὺς κατοίκους νὰ κρύψουν τὰ σιτηρὰ καὶ νὰ κάψουν τὰ χόρτα.

Ὁ Δράμαλης ἔπρεπε τώρα ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ ἢ νὰ νικήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τοὺς Μύλους καὶ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἦτο εὐκόλον, διότι ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε συγκεντρώσει ἐκεῖ 10.000 πολεμιστάς. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Κόρινθον. Διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ ὅμως τοὺς Ἕλληνας, ἔστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων τὸν Χριστιανὸν γραμματέα του καὶ ἐπρότεινε εἰς αὐτοὺς ἀμνηστίαν, ἂν καταθέσουν τὰ ὄπλα.

Οἱ Ἕλληνες δταν ἤκουσαν αὐτὰ, ἐγέλασαν. Τότε ὁ γραμματεὺς εἶπεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐμπιστευτικῶς δὴθεν, ὅτι ὁ Δράμαλης ἐσκόπευε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν.

Οἱ περισσότεροι ὄπλαρχηγοὶ ἐπίστευσαν καὶ μόνον ὁ Κολοκοτρώνης κατάλαβε τὸ τέχνασμα τοῦ Δράμαλη.

Ἐπειτα ἀπὸ φοβερὰν λογομαχίαν μετὰ τοῦ Πετρόμπεη, ὁ Κολοκοτρώνης μὲ 2.500 ἄνδρας κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς ὅπου διέρχεται σήμερον ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μετὰ Κορίνθου καὶ Ἄργους.

Ὅταν ἐφθασεν εἰς τὰ Δερβενάκια, εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας :

« Ἀπόψε ἦρθεν ἡ τύχη τῆς πατρίδος μας — ἐννοοῦσεν ὅτι εἶδεν εἰς τὸ δνειρόν του τὴν Παναγίαν — καὶ μοῦ εἶπε διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη. Πιστεύω τόσον πολὺ ὅτι θὰ νικήσωμεν, ὥστε ἡμπορῶ νὰ σὰς εἰπῶ νὰ μὴν πάρετε οὔτε τὰ ἄρματα σας, οὔτε κάπες καὶ μουλάρια. Ὅλα τὰ φέρνουν οἱ στρατιῶτες τοῦ Δράμαλη ».

Τότε ὅλοι πῆραν θάρρος καὶ ἔπιασαν τὰς θέσεις των.

Ὁ Κολοκοτρώνης κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων. Καὶ ὁ

Νικηταράς, ο Παπαφλέσσας και ο Ύψηλάντης έφθασαν εγκαίρως και κατέλαβον τὰ ύψώματα περί τόν "Άγιον Σώστην, από όπου θά έπερνοσαν οί Τουρκοί.

Πράγματι, τήν 25ην Ίουλίου ο στρατός του Δράμαλη υπεχώρησε πρὸς τήν Κόρινθον. "Όταν οί Τουρκοί εισήλθον εις τὰ στενά των Δερβενακίων, οί "Έλληνες έπετέθησαν έναντίον των και έπροξένησαν εις αυτούς μεγάλην καταστροφήν. Περισσότεροι από 4.000 νεκροί έπεσαν εις τὰς χαράδρας και εις τὰ γύρω ύψώματα "Άπειρα λάφυρα έπεσαν εις τὰς χεῖρας των Έλλήνων. Οί Τουρκοί φοβισμένοι τρέχουν, διά νά σωθοῦν, αλλά πίπτουν επάνω εις τόν Νικηταράν, τόν Ύψηλάντην και Παπαφλέσσαν και παθαίνουν πανωλεθρίαν (26 Ίουλίου 1822).

Μετά δύο ήμέρας έξεκίνησεν ο Δράμαλης με τὸ κύριον σῶμα από τόν δρόμον του Άγιονορίου. "Όταν όμως διήρχετο, έπετέθησαν κατ' αὐτοῦ οί "Έλληνες και έφόνευσαν πολλούς. Τέλος ο Δράμαλης έφθασε με τὰ λείψανα του στρατοῦ του εις Κόρινθον εις έλεεινήν κατάστασιν. Πείνα και άρρώστειες τούς έθέριζαν. "Ο ίδιος ο Δράμαλης απέθανεν, από τούς κόπους και τήν λύπην του, κατά τὸ τέλος του "Οκτωβρίου. Οί υπόλοιποι Τουρκοί έπεχείρησαν νά σωθοῦν πρὸς τὰς Πάτρας, αλλά εις τήν Άκράταν έπαθαν πανωλεθρίαν και έλάχιστοι έσώθησαν από τόν στόλον του Γιουσούφ πασά. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον, χάρις εις τήν γενναιότητα του Ύψηλάντου και τήν στρατηγικήν ικανότητα του Κολοκοτρώνη, έσώθη ή Πελοπόννησος.

Η Έλληνική Κυβέρνησις, άναγνωρίζουσα τήν άξίαν του Κολοκοτρώνη και διά νά άμείψη τὰς ύπηρεσίας του, τόν διώρισεν αρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου.

"Άλλα βιβλία πού ήμπορεῖτε νά διαβάσετε :

1. Άπό τόν Έθνικόν ύμνον. Στροφαι 94 - 121, Σολωμοῦ.
2. "Ο Γέρος του Μοριά, τόμ. 2, Σπύρου Μελά.
3. "Ο Γέρος του Μοριά. Ειρήνης Γαλανοῦ.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

Προετοιμασία Τουρκικοῦ στρατοῦ - "Ο Δράμαλης έρχεται εις τήν Πελοπόννησον - Κυβέρνησις καταφεύγει εις τόν Άργολικόν διά νά σωθῆ - "Ο Κολοκοτρώνης προπαρασκευάζει τήν άμυναν και καταλαμβάνει τὰ Δερβενάκια - "Οπισθοχώρησις του Δράμαλη και καταστροφή αὐτοῦ.

Έργασίαι και έρωτήσεις : 1) Σχεδιάσατε τήν πορείαν του Δράμαλη από

Κορίνθου εις Ἄργος καὶ τὰ στενά τῶν Δερβενακίων. 2) Πῶς κρίνετε τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη; 3) Ποίαν σημασίαν εἶχε διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλι; 4) Πῶς ἠμείφθη διὰ τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὸ Ἔθνος ὁ Κολοκοτρώνης;

**Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τοῦ δευτέρου ἔτους
τῆς ἐπαναστάσεως (1822)**

1822 Μάρτιος: Καταστροφή τῆς Χίου.

» Ἰούλιος: Πυρπόλησις ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη.

» » Καταστροφή τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα.

» » Καταστροφή τοῦ Δράμαλι εἰς τὰ Δερβενάκια.

» Ὀκτώβριος: Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

» Δεκέμβριος: Λύσις τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

8. Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΟΥ 1823

α'. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης.

Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Σουλτάνος ἠτοίμασε δύο στρατιάς μὲ 14.000 ἐμπειροπολέμους Ἀλβανούς, διὰ νὰ εισβάλῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὴν φορὰν αὐτὴν ὅμως αἱ στρατιαὶ θὰ ἐβάδιζον χωριστά. Ἡ μία θὰ διέσχισε τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἡ ἄλλη τὴν Δυτικὴν. Θὰ συνηντῶντο εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ θὰ ἀπεβίβαζοντο εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἀπέτυχε, διότι ὁ στρατὸς ἀπὸ τὰς ἀσθενείας καὶ τὰς κακουχίας ἠνάγκασθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Λαμίαν.

Τὴν ἄλλην στρατιάν ἀπετέλουν Τουρκαλβανοὶ Γκέκηδες, μὲ ἀρχηγούς τὸν πασᾶ τῆς Σκόδρας Μουσταφάμπεην καὶ τὸν Ὁμέρ-Βρυώνη. Ὁ Μουσταφάμπεης ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὸν Κραβασαρά

Μάρκος Μπότσαρης.

καί ὁ Ὁμέρ-Βρυώνης ἀπὸ τὰ Ἄγραφα, μὲ σκοπὸν νὰ συναντηθοῦν πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκλείσει ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐνῶ ὁ κίνδυνος ἦτο μεγάλος, οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐφιλονίκουν μεταξύ των διὰ τὴν ἀρχηγίαν καὶ εἶχον παραμελήσει τὸν στρατὸν. Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν τραγικὴν κατάστασιν παρουσιάσθη ἡ μορφή τοῦ ἡρωϊκοῦ Σουλίου Μάρκου Μπότσαρη.

Ὁ Μπότσαρης ἐγεννήθη εἰς τὸ Σούλι τὸ 1790 καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ Κίτσου Μπότσαρη. Ἦτο γενναῖος, ὀλιγόλογος ταπεινὸς καὶ εἶχε προσφέρει πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑπηρετήσει μαζῦ του εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλη-πασᾶ, ἔλεγε :

«Ἄλλη μάνα δὲν ἔχει γεννήσει τέτοιον ἥρωα».

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐγνώριζε καλῶς τὰς ἰκανότητάς του καὶ τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Ὁ διορισμὸς ὁμῶς αὐτὸς δυσηρέστησε τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸν Μπότσαρη. Ἡ Κυβέρνησις διὰ νὰ κατασιγάσῃ τὰ πάθη, ἔστειλε διπλώματα ἀρχιστρατηγίας εἰς ὄλους τοὺς ὄπλαρχηγούς. Ἀλλὰ τοῦτο ἐπέπραξε τὸν περίφημον Σουλιώτην ὄπλαρχηγόν, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἔσχισε τὸ δίπλωμα ἀρχιστρατηγίας, εἶπεν : «Ὅποιος εἶναι ἀξίος παίρνει δίπλωμα μεθαύριον ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ».

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐξεκίνησε μὲ 350 Σουλιώτας, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Τούρκους ὑπὸ τὸν Τζελαλεδήμπεην, οἱ ὁποῖοι εὕρισκοντο πλησίον τοῦ Καρπενησίου.

Ἐπειδὴ ἡ δύναμις τοῦ Μάρκου ἦτο μικρὴ, ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ αὐτοὺς αἰφνιδίως τὴν νύκτα τῆς 11ης Αὐγούστου 1823.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον οἱ Σουλιώται εἰσῆλθον εἰς τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον καὶ ἐπροξένησαν μεγάλην σύγχυσιν καὶ καταστροφὴν. Ὁ Μπότσαρης ἐπλησίασε τὸ στρατόπεδον (περιμανδρωμένο χωράφι), ὅπου ἦσαν κατασκηνωμένοι οἱ Τούρκοι καί, τὴν στιγμὴν τοῦ ὕψωνε τὴν κεφαλὴν του διὰ νὰ ἴδῃ, μίαν σφαῖρα τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸν ἄφησε νεκρόν.

Τὸ πτώμα του μετέφερον οἱ σύντροφοί του εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου ἐτάφη μέσα εἰς γενικὸν πένθος. Ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἔκλαυσε τὸν ἡρωϊκὸν Σουλιώτην, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε παράδειγμα ἀνδρείας καὶ αὐτοθυσίας.

Παρὰ τὴν συμφορὰν, τὴν ὁποῖαν ἔπαθον, οἱ Τούρκοι ἐπροχώρησαν καὶ ἐφθασαν εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ὅπου ἠνώθησαν μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Ὁμέρ-Βρυώνη καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Αἰτωλικόν. Οἱ πολιορκημένοι ὑπέφεραν κυρίως ἀπὸ ἔλλειψιν νεροῦ καὶ ἐπρότειναν εἰς τοὺς Τούρκους συνθηκολόγησιν. Οἱ Τούρκοι ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις των καὶ

ή θέσις τῶν πολιορκουμένων ἦτο πλέον πολὺ δύσκολος. Εὐτυχῶς ἐκ τῶν κανονιοβολισμῶν τῶν Τούρκων ἤνοιξε μία τρύπα εἰς τὴν γῆν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀνέβλυσεν ὕδωρ καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἐπήραν θάρρος καὶ ἐσυνέχισαν τὴν ἀντίστασίν των.

Δύο μῆνες διήρκεσεν ἡ πολιορκία τοῦ Αἰτωλικοῦ. Αἱ στερήσεις,

Θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

ὁ χειμῶν καὶ αἱ συμφοραὶ τῶν Τούρκων ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν εἰς τὴν Ἠπειρον.

Ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς ἐσώθη καὶ πάλιν, κυρίως χάρις εἰς τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Ἡ Δημοτικὴ μας ποιήσις περιέγραψεν εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα δημοτικὰ τραγούδια τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ὡς ἑξῆς :

*Σὰν τᾶκουσεν ἡ μαύρη γῆ τρεῖς χρόνους δὲν χορτιάζει,
σὰν τᾶκουσαν καὶ τὰ βουνὰ καὶ κεῖνα ραγιστήμαν,
σὰν τᾶκουσε κι' ὁ οὐρανὸς τρεῖς χρόνους δὲν σταλάζει.
Ὁ Μάρκος ἐσκοτώθη καὶ σκότωσε καὶ χίλιους.*

Ἄλλα βιβλία πού ἤμπορεῖτε νά διαβάσετε :

- 1. Ὁ Μπάρμπα - Δῆμος (ἀνέκδοτα Μάρκου Μπότσαρη), Γ. Δροσίνη.**
- 2. Δημοτικά τραγούδια, Ἄποστόλου Μελαχρινοῦ.**
- 3. Ἐκλογαί ἀπό τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, Ν. Πολίτη.**

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

Προετοιμασία τῶν Τουρκικῶν δυνάμεων — Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἀρχιστράτηγος Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος — Διαφωνία ὀπλαρχηγῶν — Αἰφνιδιασμός τῶν Τούρκων εἰς Καρπενήσιον — Καταστροφή Τούρκων — Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη.

ΘΕΜΑ : 1. Βιογραφία τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. 2. Εὑρετε παραδείγματα αὐτοθυσίας καί γενναιότητος ἀπό τὴν Ἱστορίαν σας. 3. Τὰ ἀγαθὰ τῆς ὁμοιοίας.

Ἔργασαι καὶ Ἐρωτήσεις : 1. Σχεδιάσατε τὴν πορείαν τῶν Τούρκων πασάδων (Κραβασαρά, Ἄγραφα, Μεσολόγγιον). 2. Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ συμπεριφορὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ πῶς τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ;

β'. Ὁ Φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σοφῶν εἶχε κινήσει τὸν θαυμασμὸν τῶν Εὐρωπαίων. Μεγάλοι ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι ἀνεγνώριζον τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ἔτρεφον μεγάλην συμπάθειαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνας.

Περισσότερον ὁμως ἐκίνησαν τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν Εὐρωπαίων τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ἐπιμονὴ αὐτῶν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Αἱ ἐφημερίδες ἐδημοσίεον περιγραφὰς τῶν μαχῶν, τῶν κατορθωμάτων καὶ τῶν δεινοπαθημάτων τῶν Ἑλλήνων. Μεγάλοι ποιηταὶ, ὅπως ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, ὁ Μύλλερ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, ἔγραφον ἐνθουσιώδη ποιήματα διὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὁ Γάλλος ζωγράφος Δελακροᾶ ἐζωγράφησε τὴν σφαγὴν τῆς Χίου. Ἐπίσης καθηγηταὶ τῶν Πανεπιστημίων, ὅπως ὁ Γερμανὸς Νόρμαν, οἱ Ἴταλοὶ Σανταρόζα, Ταρέλλας καὶ Δάνιας, ὁ Πολωνὸς Μιζαρεύσκις καὶ ἄλλοι. Πλὴν αὐτῶν καὶ ἄλλοι φιλέλληνες, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Γάλλοι Φαβιέρος καὶ Μαιζών, οἱ Ἄγγλοι Κόχραν καὶ Τζῶρτς, οἱ Ἀμερικανοὶ ἱατρὸς Πέτρος Χάου καὶ συνταγματάρχης Γουλιέλμος Οὐάσιγ-

κτων, ὁ Ἑλβετὸς Ἑρρίκος Φορνέζι καὶ ἄλλοι, προσέφεραν ἀνεκτιμῆτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἀγωνιζόμενον Ἑλληνικὸν ἔθνος.

Ὁμοίως καὶ διάσημοι δημοσιογράφοι τῆς ἐποχῆς, ὡς ὁ Βινάλ, ὁ Βερανζέρος, ὁ Θείρειος, ὁ Κρούγ, ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ κ.ἄ., ἔγραψαν φλογερὰ ἄρθρα διὰ τὸν δίκαιον ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἤρχισαν νὰ σχηματίζονται σύλλογοι, νὰ γίνωνται ἔρανοι καὶ νὰ ἀγοράζωνται ὄπλα καὶ ἄλλα πολεμοφόδια διὰ τοὺς ἐπαναστάτας.

Ἡ κίνησις αὐτὴ εἰς τὴν Εὐρώπην ὠνομάσθη Φιλελληνισμὸς καὶ οἱ ὑπέροχοι αὐτοὶ ἄνδρες Φιλέλληνες. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐζήτουν ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις τῶν νὰ βοηθήσουν τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, καὶ ἄλλοι ἦλθον νὰ ὑπηρετήσουν τὸν ἀγῶνα καὶ ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐνῶ ὅμως οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ ἔδειξαν τόσην συμπάθειαν διὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, οἱ βασιλεῖς καὶ κυβερνήται αὐτῶν δὲν ἔδειξαν ἀγάπην καὶ καλὴν διάθεσιν πρὸς τοὺς Ἑλληνας.

Ἡ κίνησις ὅμως τῶν Φιλελλήνων ἠνάγκασεν εἰς τὸ τέλος καὶ τὰς κυβερνήσεις τῶν νὰ ἀλλάξουν τὴν στάσιν τῶν.

Πρῶτὴ ἠλλάξεν ἡ Ἀγγλία, ἀφ' ὅτου ἐγένεν Ὑπουργὸς ὁ Φιλέλληνας Γεώργιος Κάνιγγ.

γ'. Ὁ λόρδος Βύρων.

Ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας, ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἐξυψώσῃ μὲ τὴν θυσίαν του ἀκόμη περισσότερον τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, ἦτο ὁ λόρδος Βύρων. Ὁ Βύρων ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ποιητὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μαγευμένος ἀπὸ τὴν ἔνδοξον Ἑλληνικὴν γῆν, ἔγραψε πολλὰ ποιήματα, διὰ τῶν ὁποίων ὕμνησε τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος. Τέλος ἀπεφάσισε κατὰ τὸ 1823 νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ πολεμήσῃ δι' αὐτὴν καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε συγκεντρώσει ἀπὸ ἔρανοὺς ὁ Φιλελληνικὸς Σύλλογος τοῦ Λονδίνου.

Ὁ Βύρων ἔφθασε τὴν 24ην Δεκεμβρίου εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Οἱ Ἕλληνες τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ μεγάλην χαράν.

«Σὰς περιμένομεν, τοῦ ἔλεγον, ὅπως τὰ χελιδόνια περιμένουν τὴν μητέρα τῶν».

Ὁ μέγας Φιλέλληνας ἀμέσως προσεπάθησε νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐσημάτισε στρατιωτικὸν σῶμα ἀπὸ 500 Σουλιώτας, οἱ ὁποῖοι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μπότσαρη, περιεφέροντο εἰς τὸ Μεσολόγγιον χωρὶς ἀρχηγόν.

Δυστυχώς ή πολλή έργασία και τὸ νοσηρὸν κλίμα τοῦ Μεσολογίου κατέβαλον τὸν μεγάλον Φιλέλληνα και τὴν 7ην Ἀπριλίου 1824,

Λόρδος Βύρων

μέσα εἰς κλάματα και θρήνους τοῦ λαοῦ και τῶν ἀγωνιστῶν, ἀπέθανεν.

Ὁ θάνατός του ὑπῆρξε μεγάλη συμφορὰ διὰ τὸ ἔθνος.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔλησμόνησαν τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος τόσο συνεικινήθη ἀπὸ τὸν ἀγῶνα των και ἐθαύμασε τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, ὡστε ἐθυσίασε πλούτη, δόξαν και τιμὰς και τέλος και τὴν ζωὴν του δι' αὐτήν.

Ὁ Ἐθνικός μας ποιητὴς Διονύσιος Σολωμὸς ἀφιέρωσεν ὀλόκληρον ποίημα εἰς τὸν θάνατόν του, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ὡς ἑξῆς :

*Δευτεριά, γὰρ λίγο πάψε
γὰ χτυπᾶς μὲ τὸ σπαθί'
τώρα σίμωσε και κλάψε
εἰς τοῦ Μπάϋρον τὸ κορμί.*

Ἡ Ἑλλάς, ὅταν ἠλευθερώθη, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης, ἔκτισε μαρμάρινον μνημεῖον εἰς τὸ Μεσολόγγισον και ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του εἰς τὸ Ζάππειον τῶν Ἀθηνῶν.

δ'. Ἐμφύλιος πόλεμος. — Θάνατος τοῦ Ὀδυσσεύως Ἀνδρούτσου.

Ἡ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὴν πρώτην συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου, δυστυχῶς δὲν κατάρθωσε νὰ προλάβῃ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν σύγκρουσιν τῶν Ἑλλήνων. Παρὰ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου κι' ἐνῶ ἦτο βέβαιον ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ ἤρχοντο πάλιν, οἱ Ἕλληνες ἐχωρίσθησαν εἰς κόμματα καὶ ἤρχισαν νὰ φιλονικοῦν μὲ τόσον πάθος, ὥστε κατέληξαν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον.

Τότε παρουσιάσθη τὸ κόμμα τῶν στρατιωτικῶν, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρῶνην, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν κακὴν διαγωγὴν τῶν πολιτικῶν κατὰ τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Δράμαλι, ἀπέκτησε μεγάλην ὑπόληψιν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ.

Ἀντιθέτως, τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν ἔχασε τὸ γόητρόν του καὶ οἱ στρατιωτικοὶ δὲν ἤθελον πλέον νὰ ἀφήσουν τὴν κυβέρνησιν εἰς αὐτοῦς.

Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 συνεκεντρώθησαν νέοι ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ εἰς τὸ Ἄστρος, ὅπου ἐγένινεν ἡ δευτέρα ἐθνικὴ συνέλευσις. Εἰς αὐτὴν ὑπερίσχυσαν καὶ πάλιν οἱ πολιτικοί.

Πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ ἐγένινεν ὁ Πετρόμπεης καὶ τοῦ Βουλευτικοῦ ὁ Μαυροκορδάτος.

Ἡ συνέλευσις κατήργησε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιστρατήγου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξώργισε τὸν Κολοκοτρῶνην.

Ἡ Βουλὴ, διὰ νὰ καταπραῦνῃ τὸν Κολοκοτρῶνην τὸν διώρισε Πρόεδρον τοῦ Νομοτελεστικοῦ.

Καὶ πάλιν ὁμοῦς ὁ Κολοκοτρῶνης ἐφιλονίκησε μὲ τὸν Μαυροκορδάτον, ὁ ὁποῖος ἐφοβήθη καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ Κρανίδιον μὲ ὄλους τοὺς βουλευτάς. Ἡ Βουλὴ ἐξέλεξε νέον Νομοτελεστικὸν Πρόεδρον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην καὶ ἀπεκήρυξε τὸν Κολοκοτρῶνην.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἑλλὰς εἶχε δύο κυβερνήσεις. Μίαν εἰς τὸ Κρανίδιον καὶ μίαν εἰς τὴν Τρίπολιν. Αἱ δύο αὐταὶ παρατάξεις ὑβρίζοντο μεταξύ των καὶ ἦσαν ἐτοιμοὶ νὰ σπαραχθοῦν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κίνδυνος ἦτο μεγάλος. Διὰ τοῦτο ὁ Κολοκοτρῶνης ὑπεχώρησε καὶ ἡ Κυβέρνησις ἔδωκε ἀμνησίαν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς ὀπαδοῦς του.

Οὕτω ἡ νέα κυβέρνησις ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὄλους καὶ ἐπανάφερε τὴν ἔδραν τῆς εἰς τὸ Ναύπλιον (Μαΐος 1824).

Δυστυχῶς ὁμοῦς ὁ Κουντουριώτης δὲν ἐπολιτεύθη καλῶς καὶ δυσηρέστησε τοὺς Πελοποννησίους, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νέον πόλεμον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐφονεύθη ὁ υἱὸς τοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ Πάνος Κολοκοτρῶνης ἔξω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν. Ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρῶνης, μαζί μὲ

άλλους όπλαρχηγούς, συνελήφθη και έφυλακίσθη εις τό μοναστήριον του Προφήτου 'Ηλία εις την "Υδραν (Ίανουάριος 1825).

Κατόπιν ή Κυβέρνησις έστράφη προς την Στερεάν 'Ελλάδα, έναντιον του 'Οδυσσέως 'Ανδρούτσου και του Μακρη, οι όποιοι ήσαν φίλοι του Κολοκοτρώνη και αντίθετοι προς τους πολιτικούς. Πρός τόν σκοπόν αυτόν έστειλε τό άλλοτε πρωτοπαλλήκαρόν του, τόν Γκούραν, την άνοιξιν του 1825, ό όποιος συνέλαβε τόν 'Ανδρούτσον και τόν έκλεισεν εις την 'Ακρόπολιν.

Την 5ην 'Ιουλίου 1825 ό ήρωας της Γραβιάς εύρέθη νεκρός κάτω από τά τείχη της 'Ακροπόλεως. Διέδωσαν τότε, ότι ούτος κατεκρημνίσθη, ενώ προσεπάθει νά δραπετεύση. 'Η αλήθεια όμως είναι, ότι άπηγχονίσθη υπό του Γκούρα.

Αυτή ήτο δυστυχώς κατά την εποχήν εκείνην ή έσωτερική κατάστασις της 'Ελλάδος.

Τά σπουδαιότερα γεγονότα του τρίτου έτους της 'Επανάστασεως (1823).

1823 'Ανοιξις: Δευτέρα 'Εθνοσυνέλευσις εις τό "Αστρος — 'Εμφύλιοι πόλεμοι.

» **Αύγουστος: Μάχη Καρπενησιού — Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη.**

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

1. 'Ο Φιλελληνισμός εις την Εύρώπην. Οι Εύρωπαίοι συγκινούνται από τά κατορθώματα των 'Ελλήνων — 'Ιδρύονται σύλλογοι — 'Αποστέλλονται χρήματα και έφόδια εις τους έπαναστάτας — Λόρδος Βύρων — Δράσις και θάνατος αυτού.

2. 'Εμφύλιος πόλεμος — Θάνατος 'Οδυσσέως 'Ανδρούτσου. Δευτέρα 'Εθνοσυνέλευσις των 'Ελλήνων εις τό "Αστρος — 'Οξυνισ εις έμφυλιού πολέμου — Σχηματισμός δύο κυβερνήσεων — 'Αμνηστία Κολακοτρώνη — Θάνατος 'Οδυσσέως 'Ανδρούτσου.

ΘΕΜΑ: 1. Διατί ό έμφύλιος πόλεμος είναι καταστρεπτικός δι' έν έθνος; 2. 'Ο Λόρδος Βύρων και ή 'Ελλάς.

'Εργασίαι και 'Ερωτήσεις: 1. Διατί ποιους λόγους ήγάπησαν οι Εύρωπαίοι την 'Ελλάδα; 2. Κρίνατε την αυτοθυσίαν του Λόρδου Βύρωνος. 3. Διατί επένθηεν ή 'Ελλάς τόν Λόρδον Βύρωνα; 4. Διατί ποίαν αίτίαν έφιλονίκουν οι στρατιωτικοί με τους πολιτικούς; 5. Πώς σας φαίνεται ή πράξις του Γκούρα; 6. Αναφέρατε παραδείγματα από την άρχαίαν και Βυζαντινήν ιστορίαν έμφυλιού πολέμου.

1. ΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1824

α'. 'Ο Σουλτάνος ζητεί την βοήθειαν τῆς Αιγύπτου.

'Ο Σουλτάνος ἐπέισθη πλέον, ὅτι αἱ Τουρκικαὶ δυνάμεις δὲν ἦσαν ἄρκεται, διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ ἀλλάξῃ σχέδιον καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑποτελὴς του. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς, μὲ τὴν δραστηριότητά του, εἶχε κατορθώσει νὰ δημιουργήσῃ αὐτοτελὲς κράτος καὶ νὰ ὀργανώσῃ στρατὸν καὶ στόλον κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα.

'Ο Ἰμπραήμ.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1824 ἔκαμε συμφωνίαν ὁ Σουλτάνος μετὰ τοῦ Μεχμέτ, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κύπρος παρεχωροῦντο εἰς αὐτόν, ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς βοήθειάς του εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

'Ο Σουλτάνος ἀμέσως διώρισε διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου τὸν θετὸν υἱὸν τοῦ Μεχμέτ, Ἰμπραήμ, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς.

Τὸ σχέδιον ἦτο, οἱ μὲν Αἰγύπτιοι νὰ καταλάβουν τὰς νήσους Κρήτην καὶ Κάσον καὶ νὰ ἀποβιβασθοῦν κατόπιν εἰς Πελοπόννησον, οἱ δὲ Τούρκοι νὰ προσπαθήσουν νὰ ὑποτάξουν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Καί, τέλος, οἱ δύο

στόλοι μαζὶ νὰ καταστρέψουν τὰς ναυτικὰς νήσους.

'Ο κίνδυνος διὰ τοὺς Ἕλληνας ἦτο μεγάλος, διότι ἡ κυβέρνησις εἶχε παραμελήσει τὸν στρατὸν, ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἤμποροῦσε νὰ κινήθῃ ἀπὸ ἔλλειψιν χρημάτων καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὴν φυλακὴν.

β'. Ἡ ὑποταγὴ τῆς Κρήτης. - Καταστροφὴ τῆς Κάσου.

Πρῶτοι ἐξεστράτευσαν οἱ Αἰγύπτιοι. Ὁ Ἀλβανὸς Χουσεῖν πασᾶς ἀπεβιβάσθη, κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1824, μὲ 10.000 πεζοὺς καὶ 500

ίππεις, εις Σούδαν και ἔπνιξεν εις τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης. Ἐπετέθη εις ἓνα σπήλαιον κοντὰ εις τὸ Μελιδόνι και ἔθανάτωσε διὰ τοῦ καπνοῦ 350 γυναικόπαιδα. Ἐπειτα οἱ Αἰγύπτιοι ἀπεβίβασαν στρατὸν εις τὴν Κάσον και κατέστρεψαν τὴν νῆσον.

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐπολέμησαν μὲ ἐξαιρετικὴν ἀνδρείαν, ἀλλ' ἐνίκηθησαν, διότι αἱ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἀπεβιβάσθησαν, ἦσαν κατὰ πολὺ ἰσχυρότεραι αὐτῶν.

γ'. Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν (20 Ἰουνίου 1824).

Κατὰ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν, ὁ Τουρκικὸς στόλος, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Χοσερέφ πασᾶν, ἔπλεεν εις τὸ Αἰγαῖον. Εἶχε διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου νὰ καταστρέψῃ τὰ τρία νησιά (Ψαρὰ· Ὑδραν· Σπέτσας), διότι μὲ τὰ πλοῖα τῶν ἔκαναν συχνὰς ἐπιδρομὰς εις τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας και εἶχον τρομοκρατήσῃ τὸν Τουρκικὸν στόλον. Ἄλλωστε, αὐτὸ ἦτο και τὸ κοινὸν σχέδιον τῶν Τουρκοαιγυπτίων.

Τὴν 20ὴν Ἰουνίου 1824 λοιπὸν ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀπὸ 176 πολεμικὰ και φορτηγὰ πλοῖα και 12.000 πληρώματα, ἐνεφανίσθη εις τὰ Ψαρὰ. Οἱ κάτοικοι εἶχον ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν και ἀπὸ τὴν Ὑδραν και τὰς Σπέτσας, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τοὺς ἐβόηθησεν.

Ἡ κυβέρνησις, ἀψησολημένη μὲ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, δὲν ἦτο εις θέσιν νὰ τοὺς βοηθήσῃ, ἀλλ' οὔτε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἠδύνατο νὰ κινηθῇ, ἀπὸ ἔλλειψιν χρημάτων και ἐφοδίων.

Τὰ Ψαρὰ εἶχαν τότε 30.000 περίπου κατοίκους. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ 23.000 ἦσαν πρόσφυγες και μόνον 3.000 ἦσαν εις θέσιν νὰ πολεμήσουν. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἤρχισε βομβαρδισμὸν τῆς νήσου, ἐνῶ οἱ Ψαριανοὶ εἶχον μόνον 17 μικρὰ κανόνια. Ἐκτὸς τούτου, διέπραξαν και ἓνα σοβαρώτατον σφάλμα. Ἀντὶ νὰ ἐπιτεθοῦν μὲ τὰ πυρπολικά και τὰ πλοῖα τῶν, ἐπροτίμησαν νὰ ἀντισταθοῦν εις τὴν ξηρὰν και ἀφῆρεσαν μάλιστα τὰ πηδάλια ἀπὸ τὰ περισσότερα πλοῖα τῶν, κατ' ἀπαίτησιν τῶν 1.200 μισθοφόρων Θεσσαλῶν και Μακεδόνων, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο εις τὴν νῆσον. Οἱ Ψαριανοὶ ἔδειξαν ἐξαιρετικὴν ἀνδρείαν, ἀλλὰ ὁ Χοσερέφ κατῶρθωσε νὰ ἀποβιβάσῃ εις ἓν ἀπόκρημνον και ἀφύλακτον μέρος τῆς νήσου σημαντικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐπετέθησαν ἐκ τῶν νῶτων κατὰ τῶν Ψαριανῶν και τοὺς ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφήν. Πολλοὶ ἐφονεύθησαν και ἄλλοι ἐρρίφθησαν εις τὴν θάλασσαν. Ἄλλοι δὲ εἰσῆλθον εις τὸ φρούριον, ποῦ ἦτο ἐπάνω ἀπὸ τὴν πόλιν, και ἐκεῖ ἀπεφάσισαν νὰ ἀμυνθοῦν. Οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ κατέλαβον τὴν πόλιν, ἐπετέθησαν και κατὰ τοῦ φρουρίου. Ἐπὶ δύο ἡμέρας οἱ πολιορκούμενοι ἀντεστάθησαν ἡρωϊκῶς. Ἄλλ' ὅταν κατεστράφη ἡ δεξα-

μενή τοῦ ὕδατος, ἀπεφάσισαν ν' ἀποθάνουν, παρά νά παραδοθοῦν. Τὴν τρίτην λοιπὸν ἡμέραν, ὅταν οἱ Τοῦρκοὶ ἔμπαιναν στὸ φρούριον, ἀνῶψαν λευκὴ σημαῖα μὲ τὰς λέξεις «ἐλευθερία ἢ θάνατος» καὶ ὁ

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (Γύζη).

γενναῖος Ἄντ. Βρατσάνος ἔβαλε φωτιά εἰς τὴν πυριτιδαποθήκη. Ὁλόκληρος ἡ νῆσος ἐσείσθη καὶ περισσότεροὶ τῶν δύο χιλιάδων ἐχθρῶν μὲ τοὺς πολιορκουμένους ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἔρειπια.

Ἐκ τῶν 7.000 Ψαριανῶν, μόνον 3.000 ἐσώθησαν ἕκ δὲ τῶν 23.000 προσφύγων, πλέον τῶν 15.000 ἐφονεύθησαν ἢ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Εἰς τὴν ἔνδοξον νῆσον δὲν ἔμεινε τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ πτώματα καὶ ἔρειπια. Ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν Ψαριανῶν συνεκίνησαν ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ ἐθνικός μας ποιητὴς Σολωμός, εἰς τὸ περίφημον ποίημά του «Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν», δίδει εἰκόνα τῆς φρικτῆς καταστροφῆς τῆς ἡρωϊκῆς νήσου :

*Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμανρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη,
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,*

γνωμένο από λίγα χορτάρια
ποῦχαν μείνει στήν ξρημη γῆ.

δ'. Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα. — Ἄνδρέας Μιαούλης.

Μετά τήν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, ἡ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νά δώσῃ ἓνα μέρος τοῦ Ἀγγλικοῦ δανείου εἰς τοὺς νησιώτας διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν καὶ τὴν κίνησιν τοῦ στόλου.

Ἄν αὐτὸ τὸ ἔκαμνεν ἐγκαίρως, θά ἐσώζοντο τὰ Ψαρά καὶ θά ἐπρολαμβάνοντο πολλαὶ καταστροφαί.

Μὲ τὰ χρήματα λοιπὸν αὐτὰ κατώρθωσεν ὁ στόλος νά ἐξοπλισθῇ καὶ νά πλεύσῃ ἀμέσως εἰς τὸ στενὸν μεταξύ Σάμου καὶ Μικρᾶς

Ἀσίας, ὅπου εὐρίσκετο ὁ Τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Χοσρέφ, καὶ νά ἐμποδίσῃ τοῦτον νά μεταφέρῃ εἰς τὴν Σάμον τὸν Τουρκικὸν στρατὸν, ποῦ εἶχε συγκεντρωθῆ ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας.

Ἄπὸ τὸν Ἰούλιον μέχρι τέλους Νοεμβρίου 1824 εἰς τὸ στενὸν ἐκεῖνο ἐγένοντο αἰματηραὶ ναυμαχίαι μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων

ταν και τότε ο Τουρκοαιγυπτιακός στόλος, πανικόβλητος, κατέφυγε δια να σωθῆ εἰς τὴν Κω καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν.

Ἐπὶ δύο μῆνας ὁ Ἰμπραήμ καὶ ὁ Χοσρέφ προσεπάθουν νὰ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν Σάμον, ἀλλ' ἀπέτυχαν.

Τέλος ἀπληρίσθησαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὸ σχέδιόν των. Καὶ ὁ μὲν Χοσρέφ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰμπραήμ ἐπλευσε πρὸς τὴν Κρήτην. Ὁ Μιαούλης δὲν ἔχασε τὴν εὐκαιρίαν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου παρὰ τὸ Ἡράκλειον καὶ τὸν διεσκόρπισεν. Ἐν τούτοις ὁ Ἰμπραήμ κατῶρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ πλοῖα του καὶ νὰ φθάσῃ εἰς Σούδαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μιαούλης ἐνόμισεν, ὅτι ὁ Ἰμπραήμ δὲν θὰ ἐνήργει ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ὑδραν, διὰ νὰ ἐπιδιορθώσῃ τὰς ζημίας του καὶ νὰ ἀναπαυθοῦν οἱ ναῦται.

Ἄλλα βιβλία ποὺ ἠμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Ἄπαντα (ποίημα ὁ Ματρώζος), Γ. Στρατήγη.
2. Δημοτικὰ τραγούδια, Ἀποστόλου Μελαχρινοῦ.

Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως.

1824. Φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εὐρώπην. Θάνατος Λόρδου Βύρωνος.
- » Ἰούνιος : Καταστροφή τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου. Καταστροφή τῶν Ψαρῶν.
  - » Αὐγούστος : Ναυμαχία τοῦ Γέροντα.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

1. Ὁ Σουλτᾶνος ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῆς Αἰγύπτου. Σχέδιον τοῦ Σουλτάνου. Σύμπραξις Αἰγυπτίων. Κατάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα.

2. Ὑποταγὴ τῆς Κρήτης. Καταστροφή τῆς Κάσου. Ἀπόβασις τοῦ Χουσεῖν εἰς Κρήτην. Ἡ ἐπανάστασις κατεπνίγη. Θάνατος 350 γυναικοπαίδων εἰς Μελιδόνι. Καταστροφή τῆς Κάσου.

3. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. Ἀπόβασις Τούρκων εἰς Ψαρά. Ἀδράνεια Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Καταστροφή τῶν Ψαρῶν.

4. Ναυμαχία τοῦ Γέροντα. Κινητοποιήσις Ἑλληνικοῦ στό-

λου. Ναυμαχία και νίκη 'Ελλήνων εις κόλπον του Γέροντα. 'Ο 'Ιμπραήμ επιστρέφει εις Κρήτην.

ΘΕΜΑΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ. 1) Βιογραφία του 'Ανδρέα Μιαούλη. 2) 'Εν τῇ ένώσει ή δύναμις.

'Εργασίαι και ερωτήσεις: 1) Σχεδιάσατε την πορείαν του Τουρκοαιγυπτιακού στόλου και την κίνησιν του 'Ελληνικού. 2) Διατί δέν έβοήθησε ή Κυβέρνησις τά Ψαρά; 3) Διατί ό Σουλτάνος έπέτεθη κατά των Ψαρών και των άλλων νήσων;

ε'. 'Απόβασις του 'Ιμπραήμ εις την Πελοπόννησον.

'Ο 'Ιμπραήμ, άφοϋ έλαβε νέας δυνάμεις από την Αίγυπτον, έπλευσε την 12ην Φεβρουαρίου 1825 από την Σούδαν και άπεβίβασε χωρίς άντίστασιν, εις την Μεθώνην 4.000 πεζούς και 500 ίππεις.

'Από εκεί άμέσως ό στρατός του έξηπλώθη εις όλην την Μεσσηνίαν· κατέλαβε την Κορώνην και ήτοιμάζετο νά έπιτεθῆ κατά του Ναυαρίνου.

'Η 'Ελληνική κυβέρνησις οϋδέποτε έφαντάζετο, ότι ό 'Ιμπραήμ θα συνέχιζε τας έπιχειρήσεις του κατά τον χειμώνα.

Διά τουτο, όταν έμαθε την είδησιν της άποβάσεως του 'Ιμπραήμ, κατετρόμαξεν. "Εστειλεν άμέσως στρατόν, υπό τον Γεώργιον Κουτουριώτην, άλλ' οϋτος, όταν έφθασεν εις τας Καλάμας, ήτο κατάκοπος και άφηκεν ώς στρατηγόν τον πλοίαρχον Σκούρτην και άνεχώρησεν εις την "Υδραν.

'Ο πλοίαρχος Σκούρτης συνήνησε τον έχθρικών στρατόν παρά την θέσιν Κρεμμύδι, δύο ώρας μακράν από την Μεθώνην.

Κατά την μάχην αυτήν οι 'Ελληνες έπολέμησαν με γενναίότητα, αλλά ένικήθησαν. Κατόπιν ό 'Ιμπραήμ διέταξε τον Χουσεϊν νά έπιτεθῆ κατά των 'Ελλήνων εις την Σφακτηρίαν, όπου ήσαν ώχυρωμένοι 800 'Ελληνες και εις τον λιμένα αυτής εύρίσκοντο 5 'Ελληνικά πλοία, υπό τον 'Αναστάσιον Τσαμαδόν. 'Ο Χουσεϊν την 26ην 'Απριλίου 1825, κατόπιν σφοδρου κανονιοβολισμού, άπεβίβασεν εις την νήσον 4.000 "Αραβας, οι όποιοι έπέτεθησαν κατά των εκεί ώχυρωμένων 'Ελλήνων. Κατά την μάχην αυτήν έφονεύθησαν 350 'Ελληνες, μεταξύ των οποίων ό Τσαμαδός, ό Σαχίνης, ό 'Αναγνωσταράς και ό 'Ιταλός Φιλέλλην Σανταρόζας. Πολλοί ήχημαλώτισθησαν και μόνον έλάχιστοι έσώθησαν. 'Ο Σαχτούρης και ό Μαυροκορδάτος ώς έκ θαύματος έσώθησαν με τό πλοϊον του Τσαμαδου «"Αρης», τό όποϊον κατώρθωσε νά περάση άνάμεσα από τά Αιγυπτιακά πολεμικά, άφοϋ έπροξένησε μεγάλας ζημίας εις τά έχθρικά πλοία.

Οι Αιγύπτιοι συνέχισαν τὸν βομβαρδισμόν καὶ τὰ φρούρια τοῦ Ναυαρίνου καὶ τοῦ Νεοκάστρου παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἴμπραήμ. Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν παρεδίδοντο τὰ φρούρια, ὁ Μιαούλης εἰσέπλευσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Μεθώνης καὶ ἔκαυσεν 7 πολεμικά καὶ 3 φορηγὰ πλοῖα τοῦ ἔχθρου.

Κατὰ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν δευτέρα Ἑλληνικὴ μοῖρα, ὑπὸ τοὺς ναυάρχους Σαχτούρη καὶ Ἀποστόλην, συνήντησε τὸν Τουρκικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν μεταξύ Ἄνδρου καὶ Εὐβοίας καὶ ἔκαμε περίφημον ναυμαχίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν διεσκόρπισε.

στ'. Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. — Ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα.

Ὁ Ἴμπραήμ, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μεθώνης καὶ τοῦ Ναυαρίνου, ἐπροχώρει κατὰ τῆς Τριπόλεως. Παντοῦ ἀπὸ ὅπου ἐπερνοῦσεν ἐσκόρπιζε τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς δὲν ἐτόλμα νὰ ἀντισταθῇ. Ὁ μόνος, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν, ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης.

Παπαφλέσσας (1788 - 1825).

Ἄλλὰ ἡ κυβέρνησις ἐξηκολούθει νὰ τὸν κρατῇ φυλακισμένον εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ὑδρας, παρ' ὅτι ὁ λαὸς ἐζήτηι τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ. Μόνος ὁ Παπαφλέσσας, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀφοῦ ἐζήτησε τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐξεστράτευσεν ἀμέσως ὁ ἴδιος κατὰ τοῦ Ἴμπραήμ. Μὲ 1000 ἄνδρας κατέλαβε τὸ χωρίον Μανιάκι τῆς Πυλίας καὶ, ἀφοῦ ἔκτισε μερικά ταμπούρια, ἀνέμενε τὸν ἔχθρον.

Τὴν 20ὴν Μαΐου ὁ Ἴμπραήμ ἐπετέθη μὲ 6.000 ἄνδρας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς διεσκόρπισεν. Ἐμείνε μόνον ὁ Παπαφλέσσας μὲ 600 παλληκάρια, ἀποφασισμένος νὰ ἀποθάνῃ, ὅπως ὁ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ ὁ Διακός εἰς τὴν Ἀλαμάναν. Ἐγίνε τότε ἐκεῖ μία ἀπὸ τὰς ἠρωϊκωτέρας μάχας τῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα καὶ ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὸν ἔχθρον, ἔπεσαν ὅλοι. Ὁ Ἴμπραήμ ἔμεινε κατάπληκτος ἀπὸ τὴν ἠρωϊκὴν θυσίαν τῶν παλληκαριῶν τοῦ Παπαφλέσσα καὶ διέταξε νὰ εὔρουν τὸν νεκρὸν ἀρχηγόν των, νὰ τὸν πλῶνουν καὶ νὰ τὸν στήσουν ὄρθιον εἰς ἓνα δένδρον. Ἀφοῦ τὸν ἐκοίταξεν

ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἀκίνητος καὶ σιωπηλός, εἶπεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του:
«Πραγματικά ὁ ἄνδρας αὐτὸς ἦτο γενναῖος!» Καὶ τὸν ἐφίλησε.

Ἄλλα βιβλία πὺ ἡμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Παιδιά τοῦ 21. Τάκη Λάππα.
2. Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ Δημοτικὰ τραγούδια (Ὁ Παπαφλέσσας).
Ν. Πολίτη.
3. Διηγήματα «Τὸ φίλημα». Μ. Μητσάκη.

ζ'. Ἀπελευθέρωσις τοῦ Κολοκοτρώνη.

Δύο ἡμέρας πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Μανιάκι καὶ τῆς θυσίας τοῦ Παπαφλέσσα, ἡ κυβέρνησις, κάτω ἀπὸ τὴν γενικήν κατακραυγὴν τοῦ λαοῦ, ἀπεφάσισε τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκοτρώνη. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ὁ λαὸς τὸν ἐδέχθη μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ ἐτελέσθη δοξολογία διὰ τὴν συμφιλίωσιν. Οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν θάρρος καὶ πολλοὶ ἤρχοντο νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλ' ὁ Γέρος τοῦ Μοριά δὲν κατῴρθωσε, μὲ τὰ μέσα πὺ τοῦ ἔδωσεν ἡ κυβέρνησις, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασιν τῶν Αἰγυπτίων. Ὁ Ἰμπραήμ, ἀφοῦ κατέστρεψε τὴν Μεσσηνίαν, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐβάδισε κατὰ τοῦ Ναυπλίου.

Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ ἀντεστάθῃ εἰς τὴν Ἄκοβαν τῆς Μεσσηνίας χωρὶς ἀποτέλεσμα, ἐδοκίμασε νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Ἰμπραήμ εἰς τὴν Τρίπολιν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπέτυχε.

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν παρουσιάσθη πάλιν ὁ Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος ἐπετέθη παρὰ τοὺς Μύλους ἐναντίον τοῦ Ἰμπραήμ καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Τρίπολιν. Ἀπὸ τότε ὁ Ἰμπραήμ, μὲ κέντρον τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πελοποννήσου, ἤρχισε τὴν συστηματικὴν καταστροφὴν τῆς χώρας. Οἱ Ἕλληνες ὄπλαρηγοί, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρώνη, ἔκαμνον κλεφτοπόλεμον ἐναντίον του καὶ τοῦ ἐπρόξενουν μεγάλας ζημίας.

Κυριώτεραι χρονολογίαι τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἐπαναστάσεως 1825. Ἰανουάριος. Διχόνοια τῶν Ἑλλήνων. — Φυλάκισις Κολοκοτρώνη.

- » Φεβρουάριος. Ἀπόβασις τοῦ Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον.
- » Ἀπρίλιος. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.
- » Μάιος. Ἀποφυλάκισις Κολοκοτρώνη - Θάνατος Παπαφλέσσα εἰς τὸ Μανιάκι.

1. Ἀπόβασις τοῦ Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον. Οἱ Ἕλληνες νικῶνται εἰς τὸ Κρεμμύδι καὶ καταστρέφονται εἰς τὴν Σφακτηρίαν.

2. Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι—Παπαφλέσσα. Ὁ Ἰμπραήμ βαδίζει πρὸς Τρίπολιν—Ἐρήμωσις καὶ καταστροφή τῆς Πελοποννήσου—Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι—Θάνατος Παπαφλέσσα καὶ παλληκαριῶν του.

3. Ἀπελευθέρωσις τοῦ Κολοκοτρῶν. Ἀποφυλάκισις τοῦ Κολοκοτρῶν—Ὁ Ἰμπραήμ προχωρεῖ πρὸς Τρίπολιν καὶ Ναύπλιον—Ἐπίθεσις Ὑψηλάντου—Ὑποχώρησις Ἰμπραήμ πρὸς Τρίπολιν.

Ἔργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1) Μὲ ποίαν ἄλλην θυσίαν ὁμοιάζει ἡ αὐτοθυσία τοῦ Παπαφλέσσα ; 2) Σχεδιάσατε τὸν χάρτην τῆς πορείας τοῦ Ἰμπραήμ. 3) Διατί ὁ Κολοκοτρῶν διεξάγει κλεφτοπόλεμον ; 4) Πῶς κρίνετε τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κολοκοτρῶν νὰ ἀγωνισθῇ καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ;

η'. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Κιουταχῆς μὲ 20.000 στρατόν, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Σουλτάνου, ἐξεκίνησε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1825 καί, ἀφοῦ ἐπέρασε χωρὶς ἐμπόδιον ὀλόκληρον τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν, τὴν 15ην Ἀπριλίου 1825 ἐπολιόρησε τὸ Μεσολόγγιον.

Τὸ Μεσολόγγιον, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρώτην πολιορκίαν, μὲ τὰς προσπαθείας τοῦ Λόρδου Βύρωνος καὶ τοῦ μηχανικοῦ Κοκκίνη, εἶχε καλῶς ὀχυρωθῆ. Ἀπὸ τὴν ξηρὰν ἐπροστατεύετο μὲ γερὸ τεῖχος, μὲ 8 τάπιες καὶ 48 κανόνια, ἀπὸ δὲ τὴν θάλασσαν μὲ τὴν λιμνοθάλασσαν του, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐπειδὴ τὰ νερά της εἶναι πολὺ ρηχὰ, δὲν ἤμποροῦσαν νὰ πλησιάσουν μεγάλα ἐχθρικά πλοῖα. Τὴν πόλιν ὑπερήπιζον 4.500 πολεμισταί. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ 12.000 γυναικόπαιδα, τὰ ὁποῖα ἠμπόδιζον τὴν ἄμυναν, διότι ἐχρειάζοντο τροφίμα καὶ ἄλλα. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου ὁ Κιουταχῆς ἤρχισε σφοδρὸν βομβαρδισμόν ἐναντίον τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἐνῶ συγχρόνως ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ τὸν Χοσρέφ ἐπολιόρησε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ἔφερε τροφίμα καὶ πολεμοφόδια εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ ἀποκλεισμὸς αὐτὸς ἔφερον εἰς δύσκολον θέσιν τοὺς πολιορκουμένους, διότι ἤρχισαν νὰ λείπουν αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμοφόδια. Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου ἔφθασεν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Μιαούλην καί, ἀφοῦ διεσκόρπισε τὸν Τουρκικὸν ἐφώδιασε τὸ Μεσολόγγι μὲ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια. Οἱ πολιορκούμενοι ἐπῆραν θάρρος καί, ἀφοῦ συνεννοή-

θησαν με τούς όπλαρχηγούς τής Στερεάς, έπεχείρησαν έξοδον και έπροξένησαν μεγάλας ζημίας εις τούς Τούρκους.

Ή θέσις του Κιουταχί γίνεται πλέον δύσκολος. Ή στρατός του ήρχισε να ύποφέρη από έλλειψιν τροφών και πολεμοφοδίων και από διαφόρους άσθeneίας. Διά τουτο άπόσύρεται εις τας πλαγιάς του Ζυγοϋ και περιορίζεται εις άμυναν. Έκει έπερίμενε τον Χοορέφ να του φέρη έφόδια και ενισχύσεις, διότι κατά την έπιχείρησιν αυτήν έχασε 13.000 άνδρας.

θ'. Δευτέρα φάσις τής πολιορκίας.

Ή Σουλτάνος άνησύχησεν από την παράτασιν τής πολιορκίας του Μεσολογγίου και έπρότεινε εις τον Ήμπραήμ να βοηθήσῃ τον Κιουταχίην διά την κατάληψιν αυτού. Ή Ήμπραήμ άμέσως με 10.000 στρατόν έπέρασεν από τὸ Ρίον εις την Στερεάν Έλλάδα και έστρατοπέδευσε πλησίον του Κιουταχί. Ή Αιγύπτιος στρατάρχης, ύπερήφανος από τας έπιτυχίας τής Πελοποννήσου, ειπεν εις τον Κιουταχίην: «Δέν μπόρεσες τόσοσν καιρόν να κυριεύσης αυτόν τον φράχτην;» Κατόπιν του έπρότεινε να εκλέξῃ: "Η να αναλάβῃ την άλωσιν τής πόλεως εντός 30 ήμερών, ή να παραιτηθῃ και να έπιχειρήσῃ αυτός την κατάληψιν τής πόλεως εντός 15 ήμερών. Ή Κιουταχίς, κατόπιν σφοδράς λογομαχίας, παρητήθη, και ὁ Ήμπραήμ την νύκτα τής 16ης Ήανουαρίου έπετέθη με λύσσαν έναντίον τής πόλεως. Οί πολιορκούμενοι με άφθαστον τόλμην απέκρουσαν καθ' ὄλην την νύκτα ὄλας τας έφόδους τών Αιγυπτίων.

Τέλος ὁ Ήμπραήμ ντροπιασμένος άνεκάλεσε τον λόγον του δια τον «φράχτην» και έζήτησε να ένωθοϋν οί δύο στρατοί, δια την άλωσιν τής πόλεως. Έν τῷ μεταξύ κατέφθασεν ὁ Τουρκοαιγυπτιακός στόλος και ή πολιορκία έγινε στενωτέρα. Ήπι πλέον κατεσκευασαν και πλοία, τὰ όποια ήμποροϋσαν να πλέουν εις τὰ ρηχά νερά τής λιμνοθαλάσσης.

Ή Ήμπραήμ κατόπιν αυτών έπετέθη έναντίον τών νήσων Κλεισόβα και Βασιλάδι και, έπειτα από πολλάς άπωλείας, κατέλαβεν αυτάς.

Ή θέσις τών πολιορκουμένων κατόπιν τούτου ήρχισε να γίνεται τραγική. Κάθε βοήθεια από την θάλασσαν ήτο πλέον άδύνατος. Αι τροφαι έλειψαν. Οί Μεσολογγίται τρώγουσν φύκη, σκώληκας και δέρματα και όμοιάζουσν με φαντάσματα από την πείναν. Ή Μιαούλης ήλθε με 30 πλοία, αλλά δέν ήμπόρεσε να διασπάσῃ τον άποκλεισμόν και να έφοδιάσῃ τὸ Μεσολόγγιον. Ήπό τής στιγμής εκείνης ή πόλις ήτο καταδικασμένη.

Ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐπὶ τὰς περιστάσεις αὐτὰς δὲν ἀπέμενε τίποτε ἄλλο παρά, ἢ νὰ συνθηκολογήσουν, ἢ νὰ διασπᾶσουν τὰς γραμμὰς τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ σωθοῦν. Ἐπρωτίμησαν τὸ δεύτερον.

Ἐχωρίσθησαν λοιπὸν εἰς 3 σώματα καὶ ὤρισαν ὡς ἡμέραν ἐξόδου τὴν νύκτα τῆς 10 Ἀπριλίου 1926. Οἱ πολιορκούμενοι ἐν τῷ μεταξὺ συνεννόηθησαν καὶ μὲ τὸν Καραϊσκάκη καὶ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὰ νῶτα κατὰ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἐξόδου, διὰ νὰ διευκολύνουν τὴν διάσπασιν τῶν ἐχθρικῶν γραμμῶν. Ἦσαν ὄλοι περίπου 9.000. Ἐξ αὐτῶν 3.000 ἔφερον ὅπλα. Οἱ ὑπόλοιποι ἦσαν γυναικόπαιδα, γέροντες καὶ ἀσθενεῖς, ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πολιορκίας πολεμιστὰὶ καὶ γυναικόπαιδα ἔφθαναν τὰς 16.000.

Κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ. Αὐτὸ ἦτο τὸ σύνθημα, καὶ οἱ Μεσολογγῖται ἠτοιμάσθησαν διὰ τὴν ἐξοδον.

Δυστυχῶς τὸ σχέδιον ἐπροδόθη, καὶ οἱ Τούρκοι εἶχον λάβει τὰ μέτρα τῶν.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον οἱ τρεῖς ἀρχηγοὶ, Μπότσαρης, Τζαβέλλας καὶ Μακρῆς, ἔδωσαν τὸ σύνθημα καὶ ὤρμησαν ἀσυγκράτητοι κατὰ τῶν ἐχθρικῶν γραμμῶν.

Οἱ πρῶτοι διήνοιξαν δρόμον καὶ ἐπέρασαν. Ἐφθασαν εἰς τὸν Ζυγόν, ὅπου ἐπάλαισαν σῶμα μὲ σῶμα μὲ τοὺς ἐνεδρεούντας Ἀλβανούς, ὥσπου τέλος ἐσώθησαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ 1800. Ἐξ αὐτῶν πάλι, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς περιπετείας, ἀπέμειναν 1300 καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ἀμφισσαν.

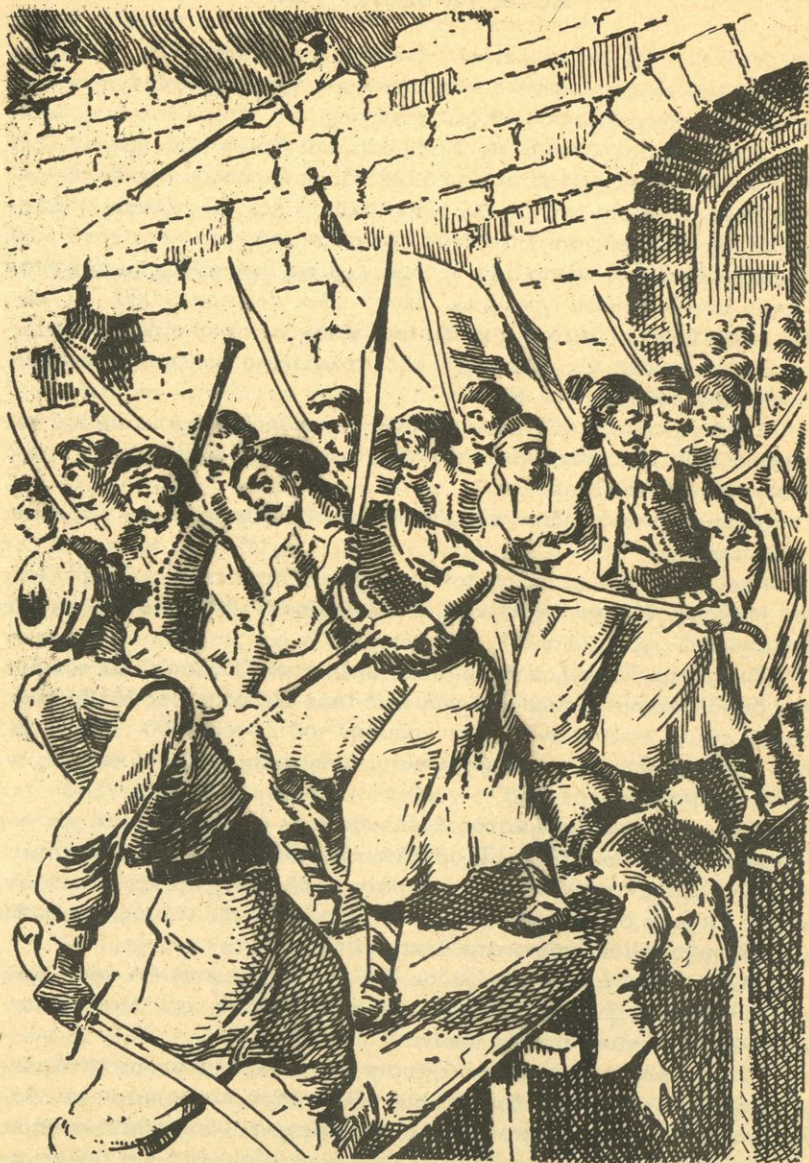
Τοὺς πρῶτους πολεμιστὰς ἀκολουθοῦσαν οἱ γέροντες καὶ τὰ γυναικόπαιδα μὲ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ κατόπιν οἱ ἄλλοι μαχηταί.

Πρὶν ὅμως κατορθώσουν νὰ περάσουν ὄλοι, εἰς τὴν κρισιμωτέραν αὐτὴν στιγμὴν τῆς ἐξόδου, μέσα εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός, ἠκούσθη μὴ κραυγὴ: «Πίσω, πίσω στὰ ὀχυρώματα!»

Ἀλβανοί, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον Ἑλληνικά, φαίνεται ὅτι ἐφώνησαν καὶ οἱ Ἕλληνες ἐνόμισαν, ὅτι αἱ φωναὶ ἦσαν ἀπὸ τοὺς ἰδικούς τῶν καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω εἰς τὴν πόλιν.

Εἰς τὴν φοβερὰν ἐκείνην σύγχυσιν οἱ Τούρκοι ἐπέπεσαν κατὰ τῶν γυναικοπαίδων καὶ εἰσηλθον εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἐσκόρπισαν τὸν θάνατον καὶ τὴν καταστροφὴν. Πολλοὶ ἐπρωτίμησαν νὰ ἀποθάνουν παρά νὰ παραδοθοῦν. Ὁ γέρος Χρῆστος Καψάλης εὐρίσκετο εἰς τὴν μεγάλῃν πυριτιδαποθήκην τῆς πόλεως μαζί μὲ πολλοὺς ἀσθενεῖς καί, ὅταν

Ἔξοδος Μεσολογγίου

ἐπλησίασαν οἱ Τούρκοι, διὰ νὰ μὴ πέση εἰς τὰ χέρια των, ἀφοῦ ἔκαμε τὸν σταυρόν του, ἔβαλε φωτιά εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μαζί με πολλοὺς Τούρκους. Τὸ Μεσολλόγγι δὲν ὄπηρχε πλέον. Μαζί με αὐτὸ ἔσβησεν ὀλόκληρος ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ἡ δόξα του ὅμως καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν κατοίκων του συνεκίνησε βαθύτατα ὄλους τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι ἀπεφάσισαν νὰ βοηθήσουν με κάθε τρόπον τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας.

Ἄλλα βιβλία πού ἠμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Ὁ Μπάρμπα Δημός. Γ. Δροσίνη.
2. Ἡμερολόγιον πολιορκίας Μεσολογγίου. Σ.Π.Δ.Ω.Β.
3. Ἐθνικαὶ εἰκόνες. Γ. Μαρτινέλλη.
4. Βάστα, καὶ μένο Μεσολλόγι. Φανῆς Παπαδοῦκα.
5. Νὰ ζῆ τὸ Μεσολόγγι. Βασ. Ρώτα.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

Οἱ Τούρκοι πολιορκοῦν τὸ Μεσολόγγι— Ὁ Μιαοῦλης διασπᾶ τὸν ἀποκλεισμόν καὶ βοηθεῖ τοὺς Ἕλληνας— Ὁ Ἱμπραήμ ἐνισχύει τοὺς Τούρκους— Τραγικὴ ἡ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων— Ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου.

ΘΕΜΑΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ. 1) Ὅποιος ὑπερηφανεύεται, γρήγορα ταπεινώνεται. 2) Ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ καρτερίαι εἶναι ἀρεταί.

4'. Ἡ θέσις τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι κρίσιμος.

Ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου κατετρόμαξε τοὺς Ἕλληνας. Ἡ κυβέρνησις, κάτω ἀπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, ὅτι δὲν ἐβοήθησεν ὅσον ἔπρεπε τὸ Μεσολόγγι, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ.

Τότε ἔγινε τρίτη ἐθνουσυνέλευσις εἰς τὴν Ἐπίδουρον καὶ ἐσχηματίσθη νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην, ἡ ὁποία διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τὸν Καραϊσκάκην.

Ὁ Ἱμπραήμ μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου ἐγύρισε πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ συνέχισε τὴν ἐρήμωσιν τῆς χώρας. Κατέλαβεν ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, πλὴν τῆς Μάνης, καὶ τὴν κατέστρεψε τελείως.

Ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἀκολουθοῦσε παντοῦ καὶ με κλεφτοπόλεμο τοῦ ἐπροξένησε μεγάλας ζημίας. Ὁ Κιουταχῆς, ἀφοῦ ὑπέταξεν ὀλό-

κληρον την Δυτικην Στερεάν, έβáδισε διά νά καταπνίξη την έπανάστασιν τής 'Ανατολικής.

Χωρίς νά συναντήσει αντίστασιν, εισέβαλεν εις την 'Αττικην και την 13ην Αύγουστου, μετά 24ωρον βομβαρδισμόν, κατέλαβε τας 'Α-

Α. Ζαΐμης.

Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782 - 1827).

θήνας. Κατόπιν έπολιόρκησε την 'Ακρόπολιν, την όποιαν ύπερήσπιζεν ό Γκούρας με 400 παλληκάρια.

'Η έπανάστασις έκινδύνευεν. Εις την κρίσιμον έκείνην στιγμην την έπανάστασιν έσωσαν δύο μόνον άνδρες: 'Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εις την Πελοπόννησον και ό Γεώργιος Καραϊσκάκης εις την Στερεάν 'Ελλάδα.

ια'. 'Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης και τó πολεμικόν του σχέδιον.

'Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης έγεννήθη τó 1782 εις τó χωρίον Μαυρομάτι, πλησίον τής Καρδίτσης. Πολύ νέος έλαβε μέρος εις τούς πολέμους του 'Αλη πασα, είτε ως μισθοφόρος, είτε ως αντίπαλος αυτού. Ήτο μικρόσωμος, ισχνός και ευκίνητος. Είχε δέ στρατηγικήν μεγαλοφυϊαν. "Όταν ήρχισεν ή έπανάστασις, ύψωσε την σημαϊαν τής έπαναστάσεως εις τά Τζουμέρκα τής 'Ηπείρου. 'Ο Καραϊσκάκης έβλεπεν δι τó δέν ήτο δυνατόν νά παραταχθῆ κατά μέτωπον έναντίον του Κιουταχί και νά τόν νικήση. Έσκέφθη λοιπόν νά άποκόψη την συγκοινωνϊαν του έχθρου μετά τής 'Αττικής και τής Θεσσαλίας και νά

ἀναγκάση τὸν Κιουταχὴν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Διὰ τοῦτο ἔστειλε τὸν Κωλέτην εἰς τὴν Ἀταλάντην, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰς σιταποθήκας τοῦ Κιουταχῆ καὶ αὐτὸς ἐπετέθη κατὰ τῆς Δομβραΐνας μὲ 1000 πολεμιστάς.

Μετὰ τὴν νίκην τῆς Ἀραχώβης (24 Νοεμβρίου 1826).

Ἐναντίον τοῦ Κωλέτη ὁ Κιουταχῆς ἀπέστειλε τὸν Μουσταφάμπην μὲ 2000 Ἀλβανούς. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐνίκησαν τὸν στρατὸν τοῦ Κωλέτη καὶ τὸν διεσκόρπισαν.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Καραϊσκάκης, ὅταν προσεπάθησε νὰ καταλάβῃ τοὺς πύργους τῆς Δομβραϊνᾶς, ἀπέτυχε. Τότε ἐσκέφθη νὰ ἐπιτεθῆ αἰφνιδίως ἐναντίον τῶν Ἄλβανῶν τοῦ Μουσταφάμπεη, οἱ ὅποιοι ἐπέστρεφον εἰς τὴν Ἄμφισσαν. Ἐβάδισε λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης πρὸς τὸ Δίστομον καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀπέστειλεν τὸν ὑπαρχηγόν του Γρίβαν εἰς τὴν Ἀράχωβαν. Μετ' ὀλίγον ἦλθε καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἀπέκλεισε τοὺς Ἄλβανοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως.

Οἱ Ἄλβανοί, ἐπειδὴ ἤρchiσαν νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὸν χειμῶνα καὶ ἀπὸ τὴν πείναν, ἀπεφάσισαν τὴν νύκτα τῆς 24ης Νοεμβρίου 1826 νὰ διαφύγουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰς χιονισμένας χαράδρας τοῦ Παρνασσοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἀντελήφθησαν τὰς κινήσεις τῶν καὶ τοὺς κατεδίωξαν. Ἐκ τῶν 2000 μόνις 300 ἐσώθησαν. Ὁ ἴδιος ὁ Μουσταφάμπεης ἐφονεύθη καὶ οἱ Ἄλβανοὶ ἔχασαν ὅλας τὰς ἀποσκευὰς τῶν.

Αἱ ἐπιτυχίαι αὐταὶ τοῦ Καραϊσκάκη ἀνέστησαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἔφεραν τὸν Κιουταχῆν εἰς δύσκολον θέσιν. Ὁ Ζαΐμης διέταξε νὰ ψαλῆ δοξολογία εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ ὁ τολμηρὸς στρατηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος Γ. Καραϊσκάκης ἐγένεν ἐθνικὸν σύμβολον. Ὁ Καραϊσκάκης προχωρεῖ τώρα εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ στρατηγικοῦ του σχεδίου. Δυστυχῶς ὅμως ἡ κυβέρνησις ἔλαβε νέας ἀποφάσεις, αἱ ὅποια ἐματαίωσαν τὴν συνέχειαν τῶν προσπαθειῶν τοῦ ἀρχιστρατήγου.

Κυριώτεροι χρονολογίαι τοῦ ἔκτου ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως.

1826. Ἰανουάριος — Ἀπρίλιος. Τρίτη πολιορκία τοῦ Μεσολογίου. — Ἐξοδος. — Καταστροφή.

» Ἰανουάριος. Τρίτη ἐθνοσυνέλευσις εἰς τὴν Ἐπίδαυρον.

» Αὐγούστος. Πολιορκία Ἀκροπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

» Νοέμβριος. Καραϊσκάκης. — Μάχη Ἀραχῶβης.

ιβ'. Πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Φάληρον. — Θάνατος Καραϊσκάκη.

Ἡ κυβέρνησις δυστυχῶς ἐγκατέλειπε τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ ἐτοιμάσῃ μεγάλην ἐκστρατείαν, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἐπῆρε 1000 ἄνδρας, ἦλθεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ ἠνώθη μὲ τὰ παλληκάρια τοῦ Βάσου καὶ τοῦ Νοταρᾶ καὶ ἦλθε καὶ κατέλαβε τὸ Κερασίϊνι τοῦ Πειραιῶς. Ὁ Κιουταχῆς ἐπετέθη ἐναντίον του μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις, ἀλλὰ ἐνίκηθη καὶ ὑπεχώρησεν, ἀφοῦ ἔχασεν 800 ἄνδρας. Ἐκεῖ ἐφθασε καὶ ὁ Φαβιέρος ἀπὸ τὰ Μέθανα μὲ τοὺς τακτικούς του καὶ 70 φιλέλ-

ληνας. Ἐν τῷ μεταξύ κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 συνήλθεν εἰς τὴν Τροιζήνα ἡ τετάρτη Ἐθνικὴ συνέλευσις, ἡ ὅποια διώρισεν ὡς ἀρχηγὸν τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων τὸν Ἄγγλον Τζῶρτς καὶ ἀρχηγὸν τοῦ στόλου τὸν λόρδον Κόχραν.

Οἱ δύο ξένοι ἤθελον νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως ἐναντίον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης ἐπέμεινε καὶ πάλιν εἰς τὸ παλαιὸν του σχέδιον. Τέλος ὁμως ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ὡς ἡμέρα ἐπιθέσεως ὠρίσθη ἡ 23ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1827.

Ἀπὸ τὴν παραμονὴν ὁ Καραϊσκάκης ἦτο ἄρρωστος μὲ πυρετόν. Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα συνεκεντρώθησαν εἰς τὰ περὶχωρα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἦσαν ἔτοιμα διὰ τὴν ἐξόρμησιν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Εἶχε δοθῆ μάλιστα διαταγὴ νὰ μὴ ριφθῆ οὔτε ἓνας πυροβολισμὸς μέχρι τῆς ὥρας τῆς ἐπιθέσεως, διὰ νὰ αἰφνιδιασθοῦν οἱ ἔχθροί.

Δυστυχῶς μερικοὶ μεθυσμένοι Κρητικοὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν τὰ ἐχθρικά ὄχυράματα πρὸς τὸ μέρος τοῦ Φαλήρου, καὶ ἡ μάχη ἤρχισεν.

Ὁ Καραϊσκάκης, μόλις ἤκουσε τοὺς πυροβολισμοὺς, ἐσηκώθη, ἀνέβη εἰς τὸ ἄλογόν του καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἐνῶ ὁμως προσεπάθει νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν, κάποια σφαῖρα τὸν ἐτραυμάτισε βαρῶς εἰς τὴν κοιλίαν. Ἀμέσως τὸν μετέφεραν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τζῶρτς, ὅπου τὴν πρωΐαν τῆς ἄλλης ἡμέρας, ἀφοῦ ἐκοινώνησε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, ἀπέθανεν.

Ἡ αἰφνιδία εἶδησις τοῦ θανάτου τοῦ ἐτάραξε πολὺ τὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν λαόν. Ὁ θάνατός του ὑπῆρξε μεγάλη συμφορὰ διὰ τὸ ἔθνος. Ὅλοι ἐθρήνησαν τὸν ἥρωα. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατόν του, «ἐκάθησε σταυροπόδι καὶ ἐμοιρολόγησε σὰν γυναῖκα».

Μετὰ δύο ἡμέρας, οἱ Ἕλληνες ἐπροχώρησαν μὲ μεγάλην ἀταξίαν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Ὁ Κιουταχῆς τὸ ἀντελήφθη καὶ τοὺς ἐπέτεθη μὲ ὄλας του τὰς δυνάμεις. Ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς τακτικοὺς τοῦ Φαβιέρου, τὸ ἵππικόν του διεσκόρπισε τοὺς ἀτάκτους καὶ τοὺς κατεπάτησεν.

Οἱ Ἕλληνες ἀτάκτως ἔφυγον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπου πολλοὶ ἐπνίγησαν. Χίλιοι πεντακόσιοι Ἕλληνες ἐφονεύθησαν καὶ 250 ἠχμαλωτίσθησαν. Οἱ ὀνομαστότεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὄπλαρχηγούς, Νοταρᾶς, Βέϊκος, Γ. Τζαβέλλας, Φωτομάρας καὶ ὁ συνταγματάρχης Ἰγγλέσης, ἦσαν νεκροί. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Φαλήρου, ἡ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἡ ἐπανάστασις εἰς ὅλην τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἔσβησε, καὶ μόνον ἡ βορειοανατολικὴ γωνία τῆς Πελοποννήσου συνέχιζεν ἀκόμη τὸν ἀγῶνα.

Ἄλλα βιβλία πὺ ἤμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. Ὁ γυιὸς τῆς Καλογριάς. Σίτσας Καραϊσκάκη.
2. Δημοτικὰ τραγούδια (Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη). Ν. Πολίτη.
3. Ἀπομνημονεύματα, τόμ. 2. Ι. Μακρυγιάννη.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

Ἡ ἐπανάστασις ἐκινδύνευεν — Ὁ Καραϊσκάκης διορίζεται ἀρχιστράτηγος — Πολεμικὸν σχέδιον — Νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς Ἀράχωβαν — Ἐθνοσυνέλευσις — Ἀρχηγὸς τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων — Ὁ Καραϊσκάκης εἰς Κερατσίνι — Πανωλεθρία Ἑλλήνων εἰς Φάληρον — Θάνατος Καραϊσκάκη.

ΘΕΜΑΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: 1. Βιογραφία Γ. Καραϊσκάκη. 2. Ἡ ὑπακοή τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἡ φιλοπατρία του. 3. Ὁ χρόνος εἶναι πολὺτιμος,

Ἔργασαι καὶ ἐρωτήσει: 1) Σχεδιάσατε τὸν χάρτην τῆς πορείας τοῦ Γ. Καραϊσκάκη; 2) Ποῖαι πράξεις τοῦ Καραϊσκάκη ἀποδεικνύουσι τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν του; 3) Διατί ἀνεγνωρίσθη τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

1. ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

α'. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου (8 Ὀκτωβρίου 1827).

Οἱ ἥρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων, ἡ μεγαλειώδης καὶ πρωτοφανὴς πάλῃ ἑπτὰ χρόνων καὶ ἡ φιλελληνικὴ κίνησις τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἠνάγκασαν τὰς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας νὰ ἀλλάξουν τὴν στάσιν τῶν καὶ νὰ ἐνδιαφερθοῦν ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων.

Αἱ τρεῖς αὐταὶ μεγάλαι δυνάμεις τὴν 6 Ἰουλίου 1827 ὑπέγραψαν εἰς τὸ Λονδίνον τὴν λεγομένην Ἰουλιανὴν Σύμβασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλάς ἀνεγνωρίζετο αὐτόνομος, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, μὲ σύνορά τὸν Παγασσητικὸν καὶ Ἀμβρακικὸν κόλπον.

Συγχρόνως δέ, διὰ νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀπόφασιν τῶν αὐτῶν, ἔστει-

λαν κοινόν στόλον, με ἀρχηγούς τὸν Κόδριγκτων (Ἄγγλια), τὸν Δεριγνύ (Γαλλία) καὶ τὸν Ἐϋδεν (Ρωσία), καὶ ἐγνωστοποίησαν τὴν ἀπόφασιν των καὶ ἐζήτησαν τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου.

Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τῶν δυνάμεων, ἀλλ' ὁ Σουλτάνος τὴν ἀπέκρουσεν. Ὁ Ἱμπραήμ μάλιστα ἤρχισε με μεγαλύτερον πείσμα τὴν ἐρήμωσιν τῆς Πελοποννήσου.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ στόλος τῶν τριῶν δυνάμεων, ἀποτελούμενος ἀπὸ 27 πλοῖα, κατέπλευσεν εἰς τὸ Ναυαρίνον, ὅπου εὗρισκετο ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς με 82 πλοῖα. Ἀρχιναύαρχος ὄλων ὤρισθη ὁ Ἄγγλος Κόδριγκτων. Οὗτος ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἱμπραήμ νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας καὶ νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ἱμπραήμ ὁμῶς δὲν ὑπήκουσε, διότι ἐν τῷ μεταξύ ὁ Σουλτάνος ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν τῶν δυνάμεων καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ συνεχίσῃ ἐντατικώτερον τὸν ἀγῶνα. Μάλιστα δὲ τὴν βάρκαν, ἣ ὅποια μετέφερε τοὺς ἀξιωματικοὺς διὰ νὰ συνεννοηθοῦν, τὴν ἐπυροβόλησαν.

Τότε ὁ συμμαχικὸς στόλος με τὰ 1270 κανόνια τοῦ ἦνοιξε πῦρ κατὰ τῶν Τουρκοαιγυπτίων καὶ ἡ ναυμαχία ἤρχισε. Τὴν πρωτὰν τῆς ἄλλης ἡμέρας τὰ Τουρκοαιγυπτιακὰ πλοῖα εἶχον ὄλα συντριβῆ. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου ἦτο ἡ μεγαλυτέρα κατὰ θάλασσαν καταστροφὴ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου.

β'. Τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος. — Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Σουλτάνος, παρ' ὄλην τὴν καταστροφὴν ποῦ ἔπαθεν εἰς τὸ Ναυαρίνον, δὲν ἀηλίπισθη. Ἀντιθέτως, ἠτοίμαζε νέαν ἐκστρατείαν.

Τότε αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τοῦ διέκοψαν τὰς διπλωματικὰς σχέσεις καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἡ Γαλλία ἔστειλεν ἐπίσης εἰς τὴν Πελοπόννησον 14 χιλ. στρατὸν καὶ 300 ἵππεις με τὸν Μαιζῶνα, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ ἀπ' ἐκεῖ τοὺς Αἰγυπτίους.

Δημήτριος Ὑψηλάντης (1793 · 1832).

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ὁμως ἐπρόλαβε καὶ διέταξε τὸν Ἴμπραῆμ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Τζῶρτς ἐπῆγεν εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ μέσα τοῦ 1829 ἐξεκαθάρισεν αὐτὴν ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐβάδισεν εἰς τὴν Ἀ. Ἑλλάδα καὶ ἔδωσε τὴν τελευταίαν μάχην τοῦ ἀγῶνος παρὰ τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας εἰς τὰς 12 Σεπτεμβρίου 1829 καὶ ἠλευθέρωσε τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Τώρα αἱ προστάτιδες δυνάμεις, ὅπως ἐλέγοντο, ἀνεκήρυξαν τὴν Ἑλλάδα ἀνεξάρτητον κράτος, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀπὸ τὸν Παγασητικὸν μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ κάτω, μὲ τὴν Εὐβοίαν, τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ νέον Ἑλληνικὸν κράτος ἀργότερον, κατὰ τὸ 1832, ἐγινε τελείως ἀνεξάρτητον.

Κυριώτεραι χρονολογίαι κατὰ τὰ 1827 - 1828 - 1829.

1827. Μάρτιος. Τετάρτη ἐθνοσυνέλευσις εἰς τὴν Τροιζῆνα.

» Ἀπρίλιος. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. — Καταστροφὴ Ἑλλήνων εἰς Φάληρον.

» Ἰούλιος. Ἐπέμβασις Μεγάλων Δυνάμεων.

» Ὀκτώβριος. Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου.

1828. Μάιος. Κήρυξις πολέμου Ρωσίας καὶ Τουρκίας.

» Αὐγούστος. Τελευταῖοι ἀγῶνες Μεγ. Δυνάμεων.

1829. Σεπτέμβριος. Μάχη τῆς Πέτρας.

1830. Ἰανουάριος. Ἀνακήρυξις τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀνεξαρτήτου κράτους.

Ἐρωτήσεις καὶ ἐργασίαι: 1) Διατί αἱ Εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις ἐπενέβησαν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα; 2) Κάμετε τὸν χάρτην τῆς Νέας Ἑλλάδος; 3) Νὰ γράψετε τὴν βιογραφίαν τοῦ Δ. Ὑψηλάντου. 4) Νὰ κάμετε λεύκωμα μὲ ὄσας τὰς μορφὰς τῶν ἡρώων τοῦ 21. 5) Πόσον χρονικὸν διάστημα ἐπολέμουν οἱ πρόγονοί μας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος μας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἡ ἙΛΛΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

Α'. Ἰωάννης Καποδίστριας.

Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῶν Τούρκων προσεπάθησε νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἔθνους εἰς ἓνα ἱκα-

νόν πρόσωπον, διά τήν καλλιτέραν διεξαγωγήν αὐτοῦ καί τήν κατά-
παισιν τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ.

Διά τοῦτο ἡ συνέλευσις, ἡ ὁποία συνήλθεν εἰς τήν Τροιζήνα τόν
Μάρτιον τοῦ 1827, ἐξέλεξε κυβερνήτην τόν Ἰωάννην Καποδίστριαν,
ὑπουργόν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας. Ὁ Καποδίστριας ἐγεννήθη τῷ
1776 εἰς τήν Κέρκυραν καί κατήγετο ἀπό σπουδαίαν οἰκογένειαν. Οἱ
γονεῖς του τόν ἔστειλαν εἰς τήν Εὐρώπην, ὅπου ἔλαβε μεγάλην μόρ-
φωσιν.

Εἰς τήν ἀρχήν διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ Κράτους τῶν Ἴονίων
νήσων, ὅταν τὰς νήσους τὰς κατεῖχεν ἡ Ρωσία. Κατόπιν ὁ Τσάρος Ἀ-
λέξανδρος, διά τήν μεγάλην του μόρφωσιν καί τήν διπλωματικὴν του
ικανότητα, τόν διώρισεν ὑπουργόν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Τὸ ὄνομα τοῦ Καποδίστρια ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας καί

Ἰωάννης Καποδίστριας (1776 - 1831).

εἶχον εἰς αὐτὸν μεγάλην ἐμπιστοσύνην. Ὁ Ἰ. Καποδίστριας ἐδέχθη
τὴν ἐκλογὴν του ὡς κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος καί ἦλθεν εἰς τὸ Ναύ-
πλιον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1828, ὅπου ἔγινε δεκτὸς μὲ μεγάλας τιμάς.
Ἀμέσως μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Κράτους εἰς τὴν Αἴγινα, ὅπου
καί ἐγκατεστάθη τὴν 11ην Ἰανουαρίου 1828. Τὸ ἔργον του ὅμως ἦτο
δύσκολον, διότι τὸ κρατικὸν ταμεῖον δὲν εἶχε χρήματα, ἡ γῆ ἔμεινε
ἀκαλλιέργητος, ἡ δὲ χώρα ἦτο ἐρημωμένη.

Πρώτη φροντίς του ἦτο νὰ τακτοποιήσῃ τὰ οἰκονομικά τῆς χώρας. Πρὸς τοῦτο διέθεσεν ὀλόκληρον τὴν ἀτομικὴν του περιουσίαν, ἔκαμε δὲ καὶ δάνειον ἐκ τοῦ Ἑξωτερικοῦ.

Ἐφρόντισε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ νὰ περιορίσῃ τὴν ληστείαν. Ἐπίσης ὠργάνωσέ τακτικὸν στρατόν, ἵδρυσε γεωργικὴν σχολὴν, ναυτικὴν, διδασκαλεῖον καὶ πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα.

Ἰδιαιτέρως ἐφρόντισε διὰ τὰ ὄρφανὰ τοῦ πολέμου καὶ ἵδρυσεν ὄρφανοτροφεῖον εἰς τὴν Αἴγιναν. Κατόπιν διέλυσε τὴν ἔθνοσυνέλευσιν καὶ συνεκέντρωσε τὴν ἐξουσίαν ὅλην εἰς τὰ χέρια του.

Τὰ πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ αὐτὰ μέτρα δυσηρέστησαν τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ναυτικούς, οἱ ὅποιοι ἤθελον νὰ ἔχουν ἰδιαίτερα προνόμια, καὶ ἤρχισαν νὰ φανερώουν σημεῖα ἀνυπακοῆς.

Οἱ Ὑδραῖοι, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Μιαούλην καὶ τὸν Κουντουριώτην, ἐστασίασαν, διότι ὁ Καποδίστριας δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ ἀποζημιώσιν διὰ τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ἔπαθον κατὰ τὸν πόλεμον.

Τὸ ἴδιον ἔκαμαν καὶ οἱ Μανιάται, διὰ νὰ μὴ πληρώνουν τοὺς φόρους. Ἡ ἀντίδρασις αὐτὴ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια (27 Σεπτεμβρίου 1831).

Ὁ υἱὸς τοῦ Πετρόμπεη Γεώργιος καὶ ὁ ἀδελφὸς του Κωνσταντῖνος παρεμόνευσαν τὸν Καποδίστριαν, ἐνῶ μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος διὰ τὴν λειτουργίαν, καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐφονεύθη ἐπὶ τόπου ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Κυβερνήτου, ὁ δὲ Γεώργιος κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐτυφεκίσθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια, ἤρχισε μεγάλη ἀναταραχὴ καὶ νέος ἐμφύλιος πόλεμος.

Αἱ τρεῖς δυνάμεις ἐπενέβησαν καὶ πάλιν καὶ διώρισαν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος τὸν Ὕθωνα, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

Ὁ Καποδίστριας διορίζεται κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος — Λαμβάνει σειρὰν μέτρων διὰ τὰ οἰκονομικά, τὸν στρατόν, τὴν γεωργίαν, τὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν περιθάλψιν τῶν ὄρφανῶν καὶ τὴν τάξιν — Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια — Ἀναρχία εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Β'. Ὁ Βασιλεὺς Ὕθων.

Τὴν 25ην Ἰανουαρίου 1833 ὁ Ὕθων ἔφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον.

Τὸ ἔθνος ἠσθάνθη ἀνακούφισιν, διότι ὄλοι ἐπίστευον ὅτι θὰ ἐτελεῖτο ἡ ἀναρχία καὶ ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς.

Ὁ Ὅθων δὲν εἶχεν ἀκόμη ἡλικίαν, διὰ νὰ κυβερνήσῃ ὁ ἴδιος. Διὰ τοῦτο, ἕως ὅτου ἐνηλικιωθῆ, ὠρίσθη τριμελής ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς Βαυαροὺς Ἄρμανσμπεργκ, Μάουρερ καὶ Ἐύντεκ, ἡ ὁποία ἐλέγετο ἀντιβασιλεία.

Οἱ ἀντιβασιλεῖς συνεπλήρωσαν τὴν ὀργάνωσιν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ Κράτους. Ἡ ἐκκλησία ἔγινεν αὐτοκέφαλος, ἀλλὰ τὸ Πατριαρχεῖον δὲν τὴν ἀνεγνώρισεν.

Οἱ Βαυαρὶ ὄμως δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀποφύγουν τὰς προστριβὰς μὲ τὰ κόμματα, οὔτε διέγνωσαν τὰ ἔθιμα καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ λαοῦ, διὰ τοῦτο ἔγιναν μισητοὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπίσης ἐπάταξαν τοὺς ἀντιθέτους καὶ κατεδίκασαν μάλιστα εἰς θάνατον τοὺς Κολοκοτρῶνην καὶ Πλαπούταν.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1834 ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως μετετέθη εἰς Ἀθήνας. Τὴν 20ὴν Μαΐου 1835 ὁ Ὅθων ἐνηλικιώθη καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν ἐξουσίαν.

Μετ' ὀλίγον ὑπανδρεύθη τὴν πριγκήπισσαν Ἀμαλίαν, ἡ ὁποία ἀπεδείχθη πολὺ δραστηρία βασίλισσα. Καὶ τῶν δύο τὸ ὄνειρον ἦτο νὰ πραγματοποιήσουν τὰς ἐθνικὰς βλέψεις καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Πόλιν ὡς βασιλεῖς.

Τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὅθωνος ἰδρῦθη τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸ ἰδιαίτερον βασιλικὸν ἀνάκτορον, τὸ γνωστὸν σήμερον μὲ τὸ ὄνομα Παλαιὰ Ἀνάκτορα.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὅθων διοίκησε τὴν χώραν ἀπολυταρχικῶς. Ἐκράτησε τοὺς Βαυαροὺς εἰς ἀνωτέρας θέσεις καὶ παρεγνώρισε τελείως τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰς θυσίας τῶν.

Ἐδημιουργήθη τότε ἰσχυρὰ ἀντιπολίτευσις, ἡ ὁποία ἐξήτει ἀπὸ τὸν Ὅθωνα συνταγματικὸν πολίτευμα. Αὐτὸς ὄμως δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὴν λαϊκὴν αὐτὴν ἀξίωσιν καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ κυβερνᾷ ἀπολυταρχικῶς.

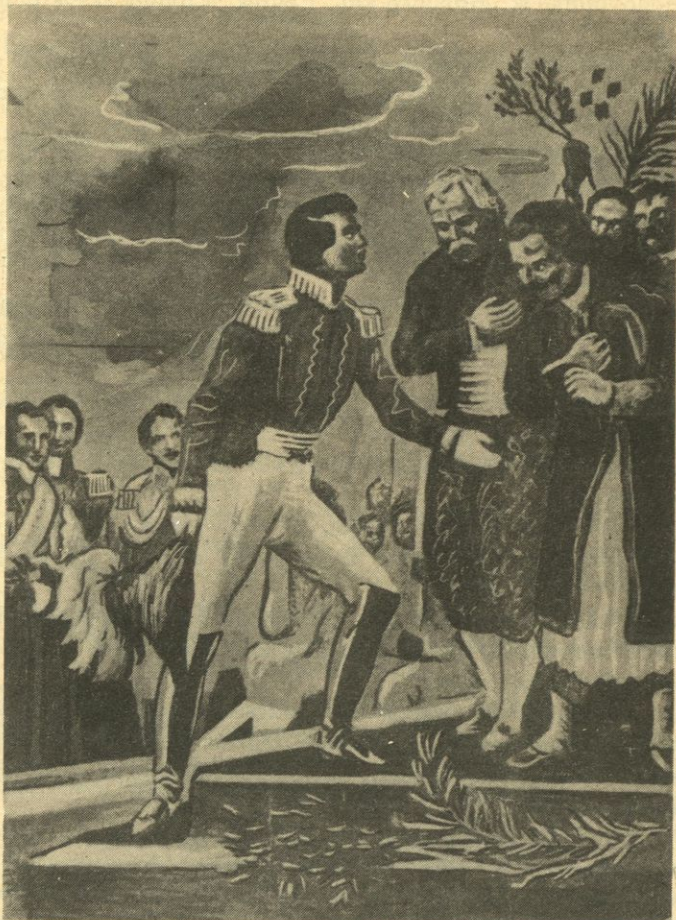
Τὴν νύκτα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843 οἱ ἀγωνισταὶ τῆς ἐπαναστάσεως Μακρυγιάννης καὶ Καλέργης ἀπέκλεισαν τὰ Ἀνάκτορα καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ὅθωνα νὰ ὑπογράψῃ διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐκαλεῖτο ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία θὰ ἐψήφιζε τὸ Σύνταγμα. Ἀπὸ τότε ἡ πλατεῖα κάτω ἀπὸ τὰ Ἀνάκτορα ὀνομάζεται «πλατεῖα τοῦ Συντάγματος» καὶ μία τῶν ὁδῶν τῶν Ἀθηνῶν φέρει τὸ ὄνομα «3ης Σεπτεμβρίου».

Ὁ Ὅθων κατόπιν τούτων, ἐκάλεσεν ἐθνοσυνέλευσιν καὶ καθιέρωσε δύο κοινοβουλευτικὰ σώματα, τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν. Τὸ πολίτευμα αὐτὸ ὀνομάσθη Συνταγματικὴ Μοναρχία.

Ἀλλὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ ὁ Ὅθων δὲν ἤλλαξεν. Ἐξηκολούθει νὰ κυβερνᾷ ἀπολυταρχικῶς. Τοῦτο δυσηρέστησε πάλιν τὸν λαόν καὶ

τὸ 1862 ἐπανεστάτησε καὶ ἠνάγκασε τὸ βασιλικὸν ζεῖθος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Βασιλεὺς Ὀθων ἀποβιβάζεται εἰς Ναύπλιον (23 Ἰανουαρίου 1833).

Ὁ Ὀθων ἔζησε 5 χρόνια εἰς τὴν ἐξορίαν καὶ ἀπέθανεν ἐνῶ τὰ χεῖλη τοῦ ἐπρόφεραν τὴν λέξιν «Ἑλλάς». Ἐπίσης μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοῦ καὶ ἡ Ἀμαλία δὲν ἀπεχωρίσθησαν τὴν ὥραιαν Ἑλληνικὴν ἔνδυμασίαν.

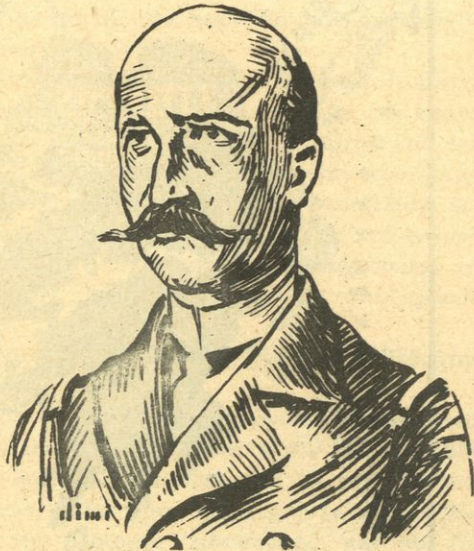

‘Ο ‘Οθων ἐκλέγεται βασιλεὺς – ‘Αντιβασιλεία – ‘Ενηλικίωσις ‘Ο-
θωνος – Μετάθεσις πρωτευούσης – ‘Απολυταρχικὴ διοίκησις – ‘Επανά-
στασις 1843 – Σύνταγμα – ‘Εξωσις ‘Οθωνος καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Γ’. ‘Η Βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α’ (1863-1913).

Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ ‘Οθωνος ἤρχισαν πάλιν ταραχαὶ εἰς τὴν ‘Ελλάδα. Τὴν 10 Δεκεμ-
βρίου 1862 συνήλθεν εἰς τὰς
‘Αθήνας ἡ Δευτέρα ἐθνοσυ-
νέλευσις, διὰ νὰ ψηφίσῃ
νέον Σύνταγμα καὶ νὰ ἀπο-
φασίσῃ περὶ τῆς ἐκλογῆς
τοῦ νέου βασιλέως.

Αἱ τρεῖς προστάτιδες
δυνάμεις ὑπέδειξαν εἰς τὴν
‘Ελλάδα ὡς βασιλέα τὸν
δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βα-
σιλέως τῆς Δανίας Γεώρ-
γιον, τὸν ὅποιον ἡ ἐθνοσυ-
νέλευσις ἐξέλεξεν ὁμοφώ-
ως. ‘Ο νεαρὸς βασιλεὺς
ἦτο ἡλικίας 17 ἐτῶν. ‘Ο Γε-
ώργιος ἔφερεν ὡς δῶρον εἰς
τὴν ‘Ελλάδα τὰς ‘Ιουῖους
νῆσους, τὰς ὁποίας μέχρι
τότε κατεῖχεν ἡ ‘Αγγλία. ‘Ο

Γεώργιος Α’

βασιλεὺς ἐπέσκεψθη τὰς νῆσους καὶ μετ’ ὀλίγον 84 ‘Επτανήσιοι πλη-
ρεξούσιοι ἔλαβον διὰ πρώτην φορὰν μέρος εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν,
μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Βαλαωρίτης.

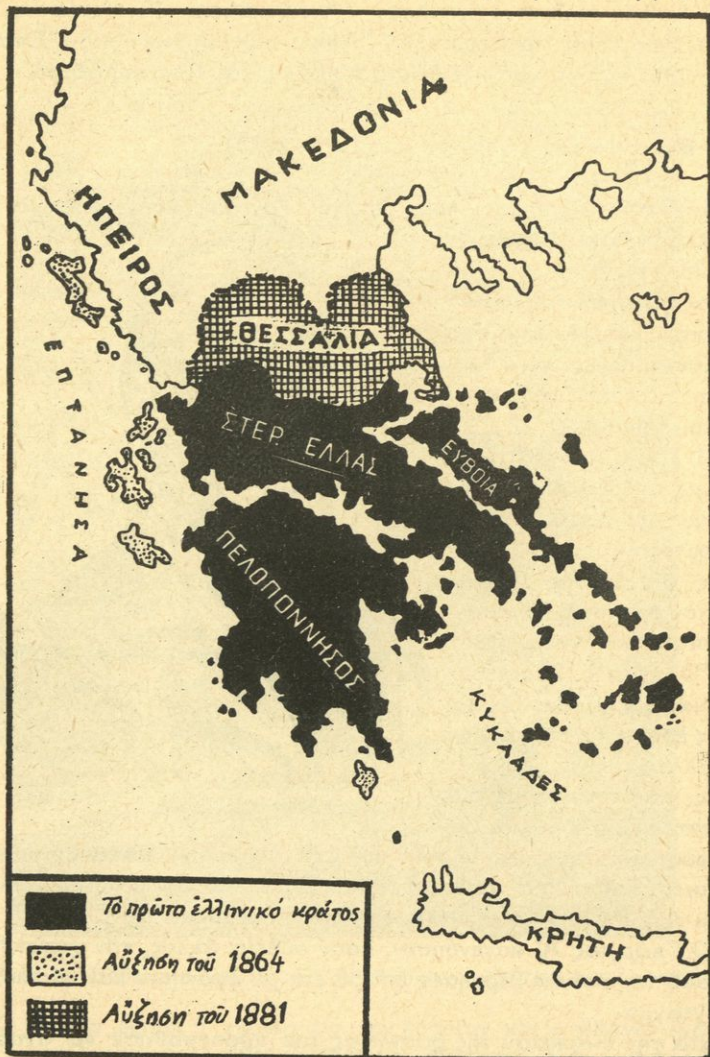
‘Ο Γεώργιος Α’ κατενόησεν, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, τὸν χαρακτήρα
τοῦ λαοῦ του καὶ ἐκυβέρνησεν ἐπὶ 50 ἔτη μὲ φρόνησιν καὶ πίστιν εἰς
τὸ Σύνταγμα.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του προσεπάθησε νὰ ἀνορθώ-
σῃ οἰκονομικῶς τὴν χώραν του καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ μέρη τῆς ‘Ελ-
λάδος, τὰ ὁποῖα ἔμεναν ἀκόμη ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

Τὸ 1866 ἐπανεστάτησεν ἡ μεγαλόνησος Κρήτη. ‘Η ἐπανάστασις
αὐτὴ προεκάλεσε μεγάλας συμπαθείας εἰς τὴν ‘Ελλάδα, ἀλλὰ αἱ κυ-

βερνήσεις δὲν ἦσαν σταθεραὶ καὶ δὲν ἐβοήθησαν ἀποτελεσματικῶς τοὺς Κρήτας ἐπαναστάτας. Ὅταν ὄμως ἀνέλαβε πρωθυπουργὸς ὁ Ἄλ.

Χάρτης τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους κατὰ τὸ 1881.

Κουμουνδοῦρος, ἐβοήθησε κρυφίως τὴν ἐπανάστασιν, διότι αἱ μεγάλαι δυνάμεις ἐπίεζον τὴν κυβέρνησιν νὰ μείνῃ οὐδετέρα. Τὴν αὐτὴν

γνώμην είχε και ο βασιλεύς Γεώργιος και συνεβούλευσε τὸν πρωθυπουργὸν νὰ ἀποφύγῃ τὴν ρήξιν, διότι ἡ Ἀγγλία δὲν εὐνοοῦσε τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Οὕτω οἱ Τοῦρκοι κατέπνιξαν τὴν ἐπανάστασιν· ἔμεινεν ὅμως εἰς τὴν Ἱστορίαν τὸ δλοκαῦτωμα τῆς μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου, τὸ ὁποῖον συνεκίνησε ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἐθύμησε τὰς ἡρωϊκὰς θυσίας τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Μεσολογγίου.

Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου εἶχε κλεισθῆ ὁ ἠγούμενος Γαβριήλ μὲ 300 πολεμιστὰς καὶ μὲ τὰ γυναικόπαιδα καί, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρκησαν τὴν μονὴν, ἔβαλε φωτιά εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἀέρα (8 Νοεμβρίου 1867).

Τὸ 1896 ἡ Κρήτη ἐπανεστάτησε καὶ πάλιν. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὑπεστήριξαν μὲ ἐνθουσιασμόν τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ Τουρκία ἐθεώρησεν ἐχθρικήν τὴν πράξιν αὐτὴν καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλάς δὲν ἦτο προετοιμασμένη καὶ τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα κατέλαβον τὴν Θεσσαλίαν, ἕως τὸ ὄρος Ὄθρυς. Ἐπενέβησαν ὅμως αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις καὶ ἠνάγκασαν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα νὰ ὑποχωρήσουν καὶ ὑπεχρέωσαν τὴν Ἑλλάδα νὰ πληρώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 100.000.000 χρυσῶν δραχμῶν.

Ἡ Κρήτη τότε ἀνεκηρύχθη αὐτόνομος ὑπὸ Ἑλληνα κυβερνήτην, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Ἀρμ ο σ τ ῆ ς.

Πρῶτος Ἀρμοστής διωρίθη ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'. Ἐπίσης κατὰ τὸν Ἰούλιον 1881, κατόπιν πολλῶν καὶ μακρῶν διαπραγματεύσεων καὶ μὲ τὴν μεσολάβησιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἡ Τουρκία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Θεσσαλίαν, πλὴν τῆς περιοχῆς Ἐλασσόνας, καὶ τὴν Νοτιοανατολικὴν Ἠπειρον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου μὲ τὴν Ἄρταν.

Μακεδονικὸς ἀγών.

Οἱ Βούλγαροι μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ρωσίας ἠθέλησαν νὰ δημιουργήσουν εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἓνα μεγάλο Βουλγαρικὸν κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ περιλάβουν Ἑλληνικὰ ἐδάφη, καὶ πρὸ πάντων τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην.

Διὰ τοῦτο ὠργάνωσαν ἀνταρτικὰς ομάδας (κομιτατζήδες). αἱ ὁποῖα εἰσέβαλλον εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ διὰ παντὸς μέσου προσεπάθουν νὰ ἐξαφανίσουν τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀπὸ αὐτὴν.

Τότε πολλοὶ πολεμισταὶ καὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἤρχισαν τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Βουλγαρικῶν ὁμάδων. Μεταξὺ αὐ-

τών και από τους πρώτους ἦτο ὁ Παῦλος Μελάς, ὁ ὁποῖος ἔπεσε ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Τὸν θάνατόν του ἐπένησεν ὅλη ἡ Ἑλλάς.

Παῦλος Μελάς (1870-1904).

Ἡ θυσία του ἀνέφλεξε ἀκόμη περισσότερο τὸν πατριωτισμὸν τῶν σκλάβων καὶ ἐλευθέρων Ἑλλήνων καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχουν ἀθρόοι, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατρογονικὴν γῆν τῆς Μακεδονίας.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν Μακεδονομάχων ὑπῆρξαν λαμπρά, διότι κατόρθωσαν νὰ σώσουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν ἀρπακτικότητα τῶν Βουλγάρων.

Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1909.

Ἡ ἡττα τοῦ 1897 καὶ αἱ ταπεινώσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἑλλάς ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Νεοτούρκων, εἶχον πληγώσει βαθύτατα τὴν ἔθνικὴν φιλοτιμίαν καὶ πρὸ πάντων τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ὅλοι ἐπίστευον ὅτι αἰτία τοῦ κακοῦ ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις. Διὰ τοῦτο τὸν Μάϊον τοῦ 1909 ὁ λαὸς ἤξιωσε ἀπὸ τὰ διάφορα κόμματα νὰ συνεργασθοῦν διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας. Τὰ κόμματα δὲν ὑπήκουσαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς στρατιωτικοὺς νὰ ἱδρῦσουν τὸν στρατιωτικὸν σύνδεσμον, ὁ ὁποῖος ὠργάνωσε μίαν εἰρηνικὴν ἐπανάστασιν, τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ Γουδί, καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ριζικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου.

Τότε προσεκλήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἀπὸ τὴν Κρήτην, ὁ ὁποῖος μὲ ἀπόλυτον σύμπνοιαν καὶ συνεργασίαν μὲ τὸν βασιλέα κατόρθωσε νὰ τακτοποιήσῃ τὰ στρατιωτικά, διοικητικά καὶ οἰκονομικά προβλήματα τοῦ Κράτους.

Ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1908 οἱ Νεότουρκοι ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου Χαμίτ, ὁ ὁποῖος ἐκυβερνοῦσε τυραννικῶς, καὶ τὸν ὑπέχρεωσαν νὰ δεχθῇ τὸ Τουρκικὸν Σύνταγμα.

Μετὰ ἀπὸ ἓν ἔτος τὸν ἐξεθρόνισαν ἐντελῶς καὶ ἀνεκέρυξαν Σουλ-

τάνον τὸν Μωάμεθ τὸν Ε΄. Οἱ Νεότουρκοι, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις τῶν διὰ τοὺς ὑπόδουλοι Χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ θὰ εἶχον περισσότερὰν ἀσφάλειαν καὶ ἐλευθερίαν, κατεπίεζον τὴν αὐτοὺς περισσότερον ἀπὸ τὸν Χαμίτ.

Διὰ τοῦτο τὰ Χριστιανικὰ κράτη, Ἑλλάς, Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον, συνεννοήθησαν μεταξύ τῶν καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν νὰ βελτιώσῃ τὴν ζωὴν τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Τουρκία ἀπέρριψε τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, ἐκήρυξαν ἐναντίον τῆς τὸν πόλεμον τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1912. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ τότε διαδόχου Κωνσταντίνου, ἐπέρασε τὰ σύνορα καὶ, μετὰ ἀπὸ τὰς νικηφόρους μάχας τοῦ Σαραν-

Χάρτης πολέμων 1912 - 1913.

τάπου καὶ τῶν Γιαννιῶν, ἔφθασεν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ τὴν κατέλαβε τὴν 28ην Ὀκτωβρίου, ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ πολιούχου τῆς Ἁγίου Δημητρίου.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος εἰσηλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ. Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα συνεχίζουν τὴν νικηφόρον προέλασιν τῶν καὶ καταλαμβάνουν, μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν μάχην τοῦ Μπιζανίου, τὰ Ἰωάννινα (20 Φεβρουαρίου 1913).

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπλευθέρωσε τὴν Βόρειον Ἠπειρον μὲ τὰς πόλεις Κοριθῶν καὶ Ἀργυροκάστρον.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη, κατέλαβε τὴν Λημνον καὶ ἀπέκλεισε τὸν Τουρκικὸν στόλον εἰς τὰ Δαρδανέλια.

Κατὰ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν ἄλλος Ἑλληνικὸς στόλος μετέφερε στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἀπληευθέρωσαν τὰς νήσους Χίον, Σάμον, Λέσβον, Σαμοθράκην καὶ Θάσον.

Κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 1913 ὑπεγράφη εἰς τὸ Λονδίνον ἡ συνθήκη εἰρήνης. Κατ' αὐτὴν ἡ Τουρκία παρεχώρησεν εἰς τοὺς νικητὰς τὴν Ἡπειρον, τὴν Μακεδονίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θράκης.

Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐπανηγύριζε τὰς νίκας τοῦ στρατοῦ του. Τὴν πανελλήνιον ὄμως χαρὰν ἐτάραξεν ἡ δολοφονία τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἀπὸ ἓνα ἀνισόρροπον μισέλληνα τὸν Σχινᾶν.

Τότε ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του, ὁ μέγας στρατηλάτης καὶ νικητὴς τοῦ πολέμου Κωνσταντῖνος.

Ἄλλα βιβλία ποὺ ἠμπορεῖτε νὰ διαβάσετε :

1. **Διηγῆματα. Τόμος Α' καὶ Β'. Κωνσταντίνου Ράδου.**
2. **Πολιτεία καὶ μοναξιά (Π. Μελαῖς). Κωστῆ Παλαμᾶ.**
2. **Ὁ Μάγκας. Πηνελόπης Δέλτα.**
4. **Τὰ μυστικά τοῦ Βάλτου. Πηνελόπης Δέλτα.**

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

Ὁ Γεώργιος Α' ἐκλέγεται βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων—Στὸ διάστημα τῆς βασιλείας του συνέβησαν τὰ ἑξῆς : 1. Ἡ ἔνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. 2. Ἡ ἔνωσις Θεσσαλίας—Ἡπείρου. 3. Κρητικὴ ἐπανάστασις. Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος 1897. 4. Μακεδονικὸς ἀγών. 5. Ἐπανάστασις τοῦ 1909. 6. Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος—Δολοφονία τοῦ Γεωργίου.

Δ'. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος.

Μετὰ τὴν συνθήκην, τῆς εἰρήνης, οἱ σύμμαχοι διένειμαν μετὰ τῶν τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἀπληευθέρωσαν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν. Οἱ Βούλγαροι ὄμως ἔδειξαν μεγάλην πλεονεξίαν καὶ ἤθελον νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀπὸ τὰ ἀπελευθερωθέντα ἐδάφη. Ἡ πλεονεξία αὕτη ἐπροκάλεσεν τὸν δεύτερον πόλεμον εἰς τὰ Βαλκάνια μετὰ τῶν συμμάχων.

Τὴν 16ην Ἰουνίου 1913 ἐπετέθησαν αἰφνιδίως ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Νιγρίταν καὶ τῶν Σέρβων εἰς τὴν Γευγελήν. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπολέμησε καὶ πάλιν καὶ ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸ Κιλκίς, εἰς τὸν Λαγκαδᾶν τὴν Δοῖράνην, τὴν Στρόμνιτσαν καὶ τὸ Δεμίρ Ἰσάρ (Σιδηρόκαστρον).

Οἱ Βούλγαροι ὑπεχώρησαν εἰς τὰ παλαιὰ τῶν σύνορα.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος κατέλαβε τὴν Καβάλαν καὶ Ἀλεξανδρούπολιν, τὸ Πόρτο Λάγο καὶ τὴν Μάκρην.

Τὴν ἴδιαν ἐποχὴν οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸν ποταμὸν Βρεγαλνίτσα καὶ τοὺς κατεδίωξαν καὶ αὐτοὶ πέραν τῶν συνόρων τῶν. Ἡ Ρουμανία τοὺς ἐκήρυξε καὶ αὐτὴ τὸν πόλεμον, οἱ δὲ Τούρκοι ἀνακατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει προηγουμένως οἱ Βούργαροι.

Οἱ Βούλγαροι τότε ἐξήτησαν εἰρήνην καὶ τὴν 17ην Ἰουλίου 1913 συνήλθον εἰς τὸ Βουκουρέστιον καὶ τὴν ὑπέγραψαν.

Συμφώνως πρὸς αὐτήν, ἡ Ἑλλὰς ἐπῆρε τὴν Νότιον Μακεδονίαν ἀπὸ τοῦ ὄρους Μπέλες πρὸς Β μέχρι τοῦ Νέστου καὶ τῆς Ροδόπης πρὸς Α.

Τῆς παρεχωρήθησαν ἐπίσης ὀριστικῶς τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς Ἠπείρου.

Οὕτω, μὲ τὴν ὑπέροχον ἀνδρείαν τῶν παιδιῶν τῆς καὶ μὲ τὴν διπλωματικὴν ἰκανότητα τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Βενιζέλου, ἡ Ἑλλὰς ἐμεγάλωσε καὶ ἔγινε σεβαστὴ εἰς τοὺς φίλους τῆς καὶ τρομερὰ εἰς τοὺς ἐχθρούς τῆς.

Ε'. Πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος 1914 - 1918.

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου, ἡ Ἑλλὰς ἐπέδωθε εἰς τὰ εἰρηνικὰ τῆς ἔργα. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς νὰ χαρῆ τοὺς καρποὺς τοῦ ἀγῶνος τοῦ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης. Νέος πόλεμος φοβερός καὶ καταστρεπτικὸς ἐξέσπασεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Αἰτία

Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος (1864 - 1923).

τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἦτο ὁ οἰκονομικός ἀνταγωνισμός μεταξύ Γερμανίας καί Ἀγγλίας.

Ἀργότερον μέ τήν πρώτην παράταξιν συνεμάχησαν ἡ Ἰταλία, αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι καί ἡ Ἑλλάς καί μέ τήν δευτέραν ἡ Βουλγαρία καί ἡ Τουρκία.

Ἡ ἀφορμή τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἦτο ἡ δολοφονία

Ἐπί τῷ πόλεμῳ αὐτῷ ἤρχισε κατ' ἀρχάς μεταξύ Ἀγγλίας, Γαλλίας καί Ρωσίας ἀφ' ἑνός, καί Γερμανίας καί Αὐστρίας ἀφ' ἑτέρου.

Ὁρια τῆς Ἑλλάδος ἀπό 1832 - 1920.

τοῦ διαδόχου τῆς Αὐστρίας, εἰς τὸ Σεράγεβον τῆς Βοσνίας, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1914.

Κατὰ τὸν πόλεμον ἐκείνον ἐφονεύθησαν ἑκατομμύρια στρατιωτῶν, ἐχρησιμοποιήθησαν μέσα ἄγνωστα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καί μεγάλα ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ κατεστράφησαν εἰς τὸν πόλεμον αὐτόν, ὅπως πῖο πάνω ἀναφέραμε, ἡ Πατρίδα μας ἐτάχθη μέ τὸ μέρος τῶν

Ἄγγλογάλλων καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπολέμησε γενναίως. Διὰ τοῦτο οἱ σύμμαχοι μᾶς παρεχώρησαν τὴν Θράκην, τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὰ Δωδεκάνησα, τὰ ὁποῖα κατεῖχεν ἕως τότε ἡ Ἰταλία.

α'. Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι ἀντιπρόσωποι ὑπέγραψαν τὴν Συνθήκην τῶν Σεβρῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Τουρκία περιωρίζετο εἰς τὰ καθαρῶς Τουρκικὰ ἐδάφη, εἰς τὴν Ἄγκυραν τῆς Μ. Ἀσίας ἐσχηματίσθη μία μερὶς Ἐθνικιστῶν Τούρκων ὑπὸ ἓνα ἀνώτερον ἀξιωματικόν, τὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἡ ὁποία δὲν ἀνεγνώρισε τὴν συνθήκην. Οὗτοι ἤρχισαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον καταλάβει τὴν Σμύρνην μετὰ τὴν περιοχὴν τῆς.

Ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐγίνετο δυσκολωτέρα. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁμως ἐπροχώρησεν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ αὐτὰ ἐδάφη μετὰ ἐνθουσιασμόν καὶ ἐπολέμησεν ὅπως πάντοτε μετὰ ἡρωϊσμόν καὶ γενναϊότητα.

Ἐφθασε μάλιστα μέχρι τῆς Ἀγκύρας. Ἀλλ' οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ρῶσοι ὑπεστήριξαν τοὺς Τούρκους, ἐνῶ οἱ Ἄγγλοι δὲν ἐβοήθησαν καθόλου τοὺς Ἕλληνας καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (Αὐγούστος 1922).

Αὐτὰ συνέβησαν, διότι τὸν Νοέμβριον τοῦ 1920 ἐγιναν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκλογαί, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ λαὸς κατεψήφισεν τὸν Βενιζέλον καὶ ἔφερεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Δ. Γούναρη.

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἀπέθανε καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευεν ἀντὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις εὕρισκετο εἰς Ἑλβετίαν.

Μετὰ τὰς ἐκλογὰς διὰ δημοψηφίσματος ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέστρεψεν ἐξ Ἑλβετίας εἰς τὸν βασιλικόν του θρόνον.

Αἱ μεταβολαὶ αὐταὶ ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἐγιναν αἰτία νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ τῆς κηρύξουν ἀκόμη καὶ οἰκονομικὸν πόλεμον. Κατόπιν ὄλων αὐτῶν τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ὑπεχώρησαν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν πολλοὶ Ἕλληνες ἐφονεύθησαν, χιλιάδες ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἄφθονον πολεμικὸν ὕλικόν ἔπασεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Περισσότερον ὁμως τραγικὴ ἦτο ἡ τύχη τῶν ἐντοπίων Ἑλλήνων. Χιλιάδες Ἕλληνες ἐφονεύθησαν ἢ κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκαταλείψαντες τὰς οἰκίας των.

Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν φοβερὰν αὐτὴν καταστροφὴν ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (14 Ἰουλίου 1923).

Με την συνθήκην αὐτὴν ἔδωκεν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μέχρι τοῦ Ἑβρου, καθὼς καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον.

Ἐκτὸς αὐτῶν οἱ Τούρκοι ἐπέτυχον νὰ ἀνταλλάξουν τοὺς Ἑλληνας, ποὺ κατοικοῦσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, με τοὺς Τούρκους, ποὺ κατοικοῦσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Περί τὸ ἐν καὶ ἡμισυ ἑκατομ. Ἑλληνες ἐγκατέλειψαν τὰς οἰκίας των καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οὕτω ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξερριζώθη ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην, ἀπὸ τὰ μέρη δηλαδὴ, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε ζήσει ἐπὶ χιλιάδας ἔτη καὶ εἶχεν ἀναπτύξει μεγάλον πολιτισμὸν.

Ἡ ἐγκατάστασις τόσοσῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν Ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐδημιούργησε μεγάλας δυσκολίας, τὰς ὁποίας τὸ ἔθνος ἐπάλαισε διὰ νὰ τὰς ὑπερνικήσῃ.

Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μερικοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ ἐπαναστατήσουν. Οὗτοι παρέλαβον τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον καὶ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922 ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἠνάγκασαν τὸν βασιλεῖα Κωνσταντῖνον νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου μετ' ὀλίγον ἀπέθανε.

Τότε εἰς τὸν θρόνον ἀνέβη ὁ υἱὸς τοῦ Γεώργιου Β'. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1923 ἔγιναν ἐκλογαὶ καὶ ἡ ἔθνοσυνέλευσις κατήργησε τὴν Βασιλείαν καὶ ἀνεκήρυξε τὴν Δημοκρατίαν.

Ἀπὸ τὸ 1924 μέχρι τὸ 1935 ἡ Ἑλλάς ἐκυβερνήθη ὑπὸ Δημοκρατίαν. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἤλλαξαν πολλαὶ κυβερνήσεις. Ἔως οὗτο τὴν 1ην Μαρτίου 1935 ἔγινε κίνημα ὑπὸ τοῦ Βενιζελικοῦ κόμματος καὶ ἤρχισεν ἐμφύλιος πόλεμος.

Μετὰ τὴν καταστολὴν τοῦ κινήματος ἡ Δημοκρατία κατηργήθη καὶ κατόπιν δημοψηφίσματος ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β'.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΙΝ

Πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος.

Ἡ Ἑλλάς νικᾷ τοὺς Βουλγάρους—Παραχώρησις Θράκης, Σμύρνης καὶ Δωδεκανήσων—Συνθήκη Λωζάννης—Ἐπαναστατικὸν κίνημα Κεμάλ—Μικρασιατικὴ καταστροφὴ—Ἐπανάστασις Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν—Ἀνακήρυξις Δημοκρατίας—Κατάργησις Βασιλείας—Κίνημα 1935—Δημοψήφισμα—Ἐπάνοδος Βασιλέως Γεωργίου Β'.

6. ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἡ Γερμανία, παρά τὴν μεγάλην καταστροφὴν τὴν ὁποίαν ἔπαθε κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, συνήλθε καὶ ἔγινε πάλιν μεγάλη δύναμις. Ὁ Κυβερνήτης της, ἀρχικαγκελλάριος Χίτλερ, συνέλαβε τὸ μεγάλο σχέδιον νὰ κατακτήσῃ ὅλον τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο ἤρχισε κρυφίως καὶ φανερά τὴν πολεμικὴν προπαρασκευὴν του.

Διὰ τὴν καλλιτέραν δὲ πραγματοποιήσιν τοῦ σχεδίου του συνήψε σύμφωνον φιλίας καὶ συμμαχίας μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Ἰαπωνίας.

Οὕτω τὴν 1ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1939 ἡ Γερμανία ἐπετέθη κατὰ τῆς Πολωνίας, τὴν ὁποίαν εἰς ἓνα μῆνα περίπου κατέλαβε. Μετὰ ἐστράφη πρὸς τὴν Δύσιν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἤρχισεν ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ φοβερώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον καὶ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ὑπέφεραν.

Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἐπολέμησαν ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Ἰαπωνία, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία.

Ὁ Γερμανικὸς στρατὸς, φανατισμένος καὶ ἐξωπλισμένος μὲ νεώτερα ὄπλα καὶ μηχανήματα, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐπλημμύρισε τὸ Βέλγιον, τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ ἔφθασεν μέχρι τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης. Οἱ Ἀγγλογάλλοι ὑποχωροῦν παντοῦ καὶ ἡ Γερμανικὴ σημαία κυματίζει ἀπὸ τῆς Νορβηγίας μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

7. Η ΕΛΛΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

α'. Ἡ 28 Ὀκτωβρίου 1940.

Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν κατ' ἀρχάς ἡ Ἑλλάς ἠθέλησε νὰ μείνῃ οὐδετέρα. Ἡ ἀχαλίνωτος ὁμως φιλοδοξία τοῦ Μουσσολίνι τοῦ ἐκαλλιέργησε τὸ ὄνειρον γὰ ἀναστήσῃ τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, σκλαβώνοντας τὴν ὥραιαν Ἑλλάδα.

Κατόπιν ἐπανεπιλημμένων παραβιάσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου καὶ ἄλλων ἐπεισοδίων εἰς τὰ Ἀλβανικὰ σύνορα, τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1940 ὁ πρέσβυς τῆς Ἰταλίας ἐζήτησε τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν ἀείμνηστον βασιλέα Γεώργιον καὶ τὸν πρωθυπουργὸν Μεταξᾶν νὰ περάσῃ ἐλευθέρως ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα μὲ ἄγνωστον σκοπὸν καὶ ἄγνωστον κατεύθυνσιν.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β' καὶ ὁ τότε πρωθυπουργὸς Ἰωάννης Μεταξᾶς ἀπήντησαν μὲ ἀγανάκτησιν: «Ο ΧΙ!»

Τὸ ΟΧΙ αὐτὸ δὲν ἦτο μία λέξις τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πρωθυπου-

γοῦ μόνον! Ἦτο ἡ συμπεκνωμένη ἀπάντησις ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἦτο ἡ ἀνάστασις τοῦ «Μολῶν λαβέ» τοῦ Λεωνίδα εἰς τὰς Θερμοπύλας.

Ἀμέσως ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς προσεπάθησε νὰ περάσῃ τὰ σύνορα. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, καίτοι ἦτο ὀλίγος, ἐκεῖ ἐπάνω, ἐπολέμησεν ἀκλόνητος ἕως οὗτου ἔφθασαν στρατιωτικαὶ ἐνισχύσεις.

Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἠνωμένος ἐσηκώθη σύσσωμος καὶ ἀποφασισμένος νὰ ἀγωνισθῇ διὰ τὴν πατρίδα, τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὰς ἱεράς του παραδόσεις μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Ἀφοῦ ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος τοὺς ἐπιδρομείς, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρησεν ἀκράτητος εἰς τὴν σκλαβωμένην Β. Ἠπειρον. Ἡ Κορυτσά, ἡ Πρεμετή, τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἐδέχθησαν μὲ δάκρυα χαρᾶς τὸν ἐλευθερωτὴν Ἑλληνικὸν στρατὸν!

Ὁλος ὁ πολιτισμένος κόσμος παρηκολούθει μὲ θαυμασμόν τὸ νέον αὐτὸ Ἑλληνικὸν θαῦμα.

Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν οἱ φτεροπόδαροι (τσολιάδες) ἔγραψαν νέας σελίδας ἡρωϊσμοῦ καὶ δόξης. Ἐγραψαν τὸ γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον Ἀλβανικὸν ἔπος.

Ἐξ ὀλοκλήρους μηνᾶς ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐσυνέχισε τὴν νικηφόρον προέλασίν του. Ἀπληγισμένοι πλέον οἱ Γερμανοὶ ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῶν συμμάχων τῶν Ἰταλῶν, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1941 ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ ὄχυρά τοῦ Ροῦπελ καὶ τοῦ Νέστου εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀντέστησαν μὲ γενναϊότητα εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανικῶν μεραρχιῶν καὶ παρεδόθησαν, ὅταν πλέον ἡ Ἑλλάς ἐπλημύρυσεν ἀπὸ τὸν Γερμανικὸν στρατὸν.

Ὁ ὀληθρόνητος βασιλεὺς Γεώργιος Β', μαζὺ μὲ τὴν Κυβέρνησιν, ἔφυγαν εἰς τὴν Κρήτην, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρήσουν τὴν ἡρωϊκὴν νῆσον ἐλευθέραν.

Οἱ Γερμανοὶ ὄμως ἔρριψαν εἰς τὴν Κρήτην μὲ ἀεροπλάνα πολὺν στρατὸν καί, κατόπιν σκληρῶν ἀγῶνων, ἔπεσε καὶ ἡ Κρήτη.

Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β'.

Ούτω, εις τὴν πολύπαθον Ἑλλάδα ἠπλώθη δι' ἄλλην μίαν φορὰν ἡ πικρὰ δουλεία, ἡ ὅποια ἐκράτησε τέσσαρα ὀλόκληρα χρόνια.

β'. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς.

Αἱ πρῶται ἡμέραι τῆς ἐχθρικής κατοχῆς ὑπῆρξαν μίᾳ περιόδῳ ἀγωνίας, ἀπογοητεύσεων καὶ ἐλπίδων. Χιλιάδες Ἑλλήνων στρατιωτῶν ἐπέστρεφον ἐκ τοῦ μετώπου εἰς τὰς πατρίδας τῶν μὲ τὸ μέτωπον ὑψηλὰ καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ παραμονὴ τῶν κατακτητῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ εἶναι σύντομος. Τὸ ἴδιον ἐπίστευε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαός. Δι' αὐτὸ ὀλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, παρὰ τὴν τραγικότητα τῶν στιγμῶν, διετῆρει τὸ θάρρος του, τὸ ὅποιον καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ ἐκδηλῶνῃ μὲ κάθε τρόπον, ὅταν ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ὡς κατακτηταί, οἱ ἔως χθὲς νικημένοι Ἴταλοι.

Καὶ οἱ ἴδιοι Ἴταλοι εἰς τὰς ἀρχὰς δὲν ἐπίστευαν ὅτι, ἔπειτα ἀπὸ τῶν νίκαις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἀλβανίαν, εἶχον κατακτήσει τὴν Ἑλλάδα.

Βραδύτερον ὁμως ἐπίστευσαν καὶ κατέφυγαν εἰς τὴν τρομοκρατίαν, διὰ νὰ κάμουν τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν νὰ πιστεύσῃ.

Τὰ Ἰταλικά φρουραρχεῖα ἐξέδιδον τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης τὰς διαταγὰς τῶν, αἱ ὅποια ὁμως δὲν εἶχον ἄλλο ἀποτέλεσμα παρὰ νὰ χαλυβδώνουν τὴν θέλησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ τὴν Ἐθνικὴν ἀντίστασιν.

Ἄλλὰ καὶ αἱ ἐκδηλώσεις τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Γερμανῶν δὲν ἔπαυσαν. Δὲν ἠδύναντο νὰ συγχωρήσουν τὴν ἄδικον ἐπίθεσίν των ἐναντίον τῆς μικρᾶς ἀλλὰ ἠρωϊκῆς πατρίδος μας.

Οὕτω, τὴν 31 Μαΐου 1941 κατεβιβάσθη ἡ Γερμανικὴ σημαία, ἡ ὅποια ἐκυμάτιζεν εἰς τὸν ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ἀργότερον ἔγιναν καὶ ἄλλαι συγκινητικαὶ πατριώτικαί ἐκδηλώσεις, αἱ ὅποια ἐφανέρωναν τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν κατακτητῶν.

Τὰ βάσανα, τὰ μαρτύρια καὶ τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς εἶναι ἀπερίγραπτα.

Χιλιάδες Ἑλλήνων ἀπέθανον ἀπὸ τὴν πείναν.

Αἱ συλλήψεις, αἱ ἐκτελέσεις, αἱ λεηλασίαι καὶ αἱ ἀτιμώσεις δὲν περιγράφονται.

Ὁ ὑποδουλωμένος ὁμως Ἑλληνικὸς λαός δὲν ἐλύγισεν. Ἐσυνέχισεν ἀκατάβλητος τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος, παρὰ τὴν πείναν καὶ τὴν τρομοκρατίαν.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ὑποδουλώσεως τῆς χώρας ἤρχισαν νὰ σχηματίζονται ἔνοπλοι ὀμάδες ἔθνικῆς ἀντιστάσεως, αἱ ὅποια μὲ κάθε τρόπον ἐπετίθεντο ἐναντίον τῶν κατακτητῶν.

Ἐπίσης εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ὁ βασιλεὺς μας Γεώργιος, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης, ἐσυνέχισε τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν.

Ἐργάσθη στρατὸν καὶ στόλον καί, μαζὺ μὲ τοὺς συμμάχους, ἐπολέμησεν εἰς τὸν Ἑλ. Ἀλαμῆν τῆς Ἀφρικῆς, τὸ Ρίμινι τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς ὄλους τοὺς Ὄκεανούς ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν καὶ ἐτίμησε τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα.

Τοιοτοτρόπως οἱ ἐχθροὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1944 τὴν Ἑλλάδα, ἐρειπωμένην ὅμως, ὅπως ἦτο κατὰ τὸ 1821 ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰμπραήμ.

Τὸ 1945 ἐτελείωσε καὶ ὁ δεῦτερος αὐτὸς φοβερὸς πόλεμος, εἰς τὸν ὅποιον ἔλαβον μέρος ἡ Ρωσία, αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, μὲ τὴν τελειωτικὴν συντριβὴν τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων τῆς.

Ὁ Ἑλλὰς ἠλευθερώθη καὶ πάλιν. Δυστυχῶς ὅμως οἱ σύμμαχοι δὲν ἰκανοποίησαν τοὺς πόθους καὶ τὰς θυσίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μόνον τὰ Δωδεκάνησα παρεχώρησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ ἡ Ἑλληνικὴ Βόρειος Ἠπειρος ἔμεινε πάλι σκλαβωμένη εἰς τοὺς Ἀλβανούς καὶ ἡ Κύπρος εἰς τοὺς Ἀγγλους.

γ'. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν περίοδον 1946 - 1949.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γερμανῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἡ πατρίς μας ἠναγκάσθη νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν τῆς.

Οὔτοι, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Δεκεμβριανοῦ κινήματος, τὸ ὅποιον ἐπλήρωσεν ὁ ἀμαχος πληθυσμὸς μὲ χιλιάδας θύματα, κατέφυγον εἰς τὰ βουνά, παρασύραντες μαζὶ τοὺς βιαίως τοὺς χωρικοὺς ἀπὸ τὰς περιοχὰς τῶν ὁποίων διήρχοντο.

Οἱ συμμορῖται αὐτοί, ἀπὸ τοῦ 1946 ἕως τὸ 1949, ὀρμώμενοι ἐκ τῶν γειτονικῶν κρατῶν, ἔκαμνον διαφόρους ἐπιδρομὰς εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις τῆς πατρίδος μας καὶ προσεπάθουν μὲ κάθε τρόπον νὰ δημιουργήσουν ἰδικὸν τῶν κράτος.

Ὁ Ἐθνικὸς ὅμως στρατὸς, παρακολουθῶν αὐτοὺς κατὰ πόδας, κατῴρθωσε μετὰ σκληροὺς ἀγῶνας τεσσάρων ἐτῶν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐξόντωσιν τούτων καὶ νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ πέραν τῶν συνόρων μας.

Ἔτσι ἡ πατρίς μας, χάρις εἰς τὴν γενναιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, μετὰ τετραετεῖς ἀγῶνας, ἐσώθη ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκσλαβισμού.

Ἦδη εἰς ὀλόκληρον τὸ ἔθνος ἀναθάλλει νέα ζωή. Ὁ Ἑλληνικὸς

λαός πολλά ἐλησμόνησε καὶ παραμέρισε χάριν τῶν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ἡ πολεμικὴ ἐποχὴ καὶ ἡ νέα διάρθρωσις τοῦ κόσμου. Συνεφιλιώθη μὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς χθесינוὺς ἀντιπάλους του, συνεργάζεται μαζί των καὶ ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν ἐρειπίων, πού αἱ καταστροφαι τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν πόλεμον τῆς ἐδημιούργησαν.

Κυριώτεροι χρονολογίαι

- 1828. Ἰανουάριος. Ἐπιχειρήματα Καποδιστρίου εἰς Ναύπλιον.
- 1831. Σεπτέμβριος. Δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου.
- 1833. Ἰανουάριος. Ὁ Ὄθων εἰς τὴν Ἑλλάδα.
- 1862. Ἐκθρόνησις τοῦ Ὄθωνος.
- 1863. Ὁ νέος βασιλεὺς Γεώργιος εἰς τὴν Ἑλλάδα.
- 1866 - 1869. Κρητικὴ ἐπανάστασις. — Ὁλοκαύτωμα τοῦ Ἄρκαδίου.
- 1897. Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος.
- 1902 - 1908. Μακεδονικὸς Ἄγών.
- 1912 - 1913. Βαλκανικοὶ πόλεμοι.
- 1914 - 1918. Πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος.
- 1922. Μικρασιατικὴ καταστροφή.
- 1939 - 1945. Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος.
- 1940. 28ῃ Ὀκτωβρίου.
- 1945 - 1949. Ἄγῶνες τοῦ ἔθνους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς φυλῆς.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΔΗΨΙΝ

1. Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος.

Πολεμικὴ προετοιμασία τῆς Γερμανίας — Ἐπιθεσις κατὰ Πολωνίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας — Ἄξων Γερμανίας, Ἰταλίας, Ἰαπωνίας. Συμμαχία Γαλλίας, Ἀγγλίας.

2. Ἡ Ἑλλάς εἰς τὸν δεύτερον Παγκόσμιον πόλεμον.

Ἐπεισόδια καὶ προκλήσεις Ἰταλῶν εἰς τὰ Ἀλβανικὰ σύνορα — Τὸ Ο Χ Ι τῶν Ἑλλήνων — Νικηφόρος προέλασις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ — Ἀλβανικὸν ἔπος — Γερμανικὴ ἐπιθεσις — Κατάληψις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης — Ἀγῶνες Ἑλλήνων διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν — Ἀπελευθέρωσις — Συντριβὴ Γερμανίας καὶ Ἰταλίας — Συμμοριτισμὸς — Νίκη Ἐθνικῶν δυνάμεων.

ΘΕΜΑΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ : 1. Σολωμός : «Κλείσε μέσα στήν

ψυχή σου την 'Ελλάδα και θά αισθανθῆς νά λαχταρίζη κάθε εἶδους μεγαλε ἰο»
2. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα εἶναι 'Ελληνικὴ ἀρετῆ.

'Εργασίαι καὶ ἐρωτήσεις : 1) Ποῖα ἦσαν τὰ πρῶτα μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ Καποδίστριας διὰ τὴν διοργάνωσιν τοῦ Κράτους ; 2) Ἦτο ὀρθὴ ἡ ἀξίωσις τῶν Ὑδραίων καὶ τῶν Μανιατῶν ; 3) Ποῖαι πράξεις τοῦ Ὁθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας ἀποδεικνύουν τὴν φιλοπατρίαν των ; 4) Τί εἶναι τὸ Σύνταγμα καὶ διατί εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τοὺς λαοὺς ; 5) Ποῖα γεγονότα τῆς 'Ελληνικῆς Ἱστορίας σὰς ἐνθυμίζει τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου ; 6) Πότε ἠλευθερώθησαν ἡ Ἠπειρος, ἡ Μακεδονία καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ; 7) Ποῖα ἦσαν τὰ αἷτια καὶ ἡ ἀφορμὴ τοῦ Βου παγκοσμίου πολέμου ; 8) Διὰ ποίους λόγους ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλύτερας συμφορὰς τοῦ Ἔθνους ; 9) Πῶς σὰς φαίνεται ἡ ἀπάντησις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1940 ; 10) Ζητήσατε πληροφορίας διὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἔθνους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς φυλῆς κατὰ τὰ ἔτη 1945 - 49.

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τῆς Νεωτέρας Ἱστορίας, ἀφοῦ ἐγνώρισamen τὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους μας, τὸν ἔνδοξον αὐτοῦ ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τοῦ ἔλευθέρου βίου του.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἔχει ζωὴν τριῶν χιλιάδων καὶ πλέον ἐτῶν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς τρισχιλιετοῦς αὐτοῦ βίου του ἐπέδειξε πολὺ σημαντικὰς προόδους καὶ ἐδημιούργησε πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἡ βᾶσις τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἦγωνίσθη ἐναντίον διαφόρων λαῶν καὶ διετήρησε τὴν ἔλευθερίαν καὶ τὸν πολιτισμόν του, κατὰ δὲ τὰς κρίσιμους στιγμὰς τοῦ βίου του ἀνεγεννήθη, ὕπως ὁ μυθολογικὸς φοῖνιξ, ἀπὸ τὴν τέφραν του.

Ἄλλ' ἐκεῖ ὅπου ἐπετέλεσεν ἀληθὲς θαῦμα καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τὰς προγενεστέρας γενεὰς πρέπει νά εἶναι μεγάλη, εἶναι ὅτι, μολονότι ἡ πατρίς μας ἔμεινε ὑπόδουλος ἐπὶ 400 χρόνια εἰς τοὺς Τούρκους, δὲν ἔλησμονῆσε τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν, ἀλλὰ, μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεόν, τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Ἐλευθερίαν, ἤρχισε κατὰ τὸ 1821 τὸν ἱερὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας.

Ὁ Ἑλληνικὸς τέλος λαός, παρ' ὅλας τὰς περιπετείας, τὰς ὁποίας ἐπέρασε κατὰ τὴν μακρὰν ἱστορίαν του, ἐπέδειξε θαυμαστὴν ἀντοχὴν καὶ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὰ μεγάλα ἰδανικὰ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἐλευθερίας.

Ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας μας τὸ ἔθνος μας ἐπολέμησεν ἐναντὶον τῶν κατακτητικῶν σχεδίων τῶν γειτόνων μας καὶ ἐνίκησεν.

Ἄς παραδειγματιζώμεθα λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν τῆς Πατρίδος μας. Ἄς ἀγαπῶμεν τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἔλευθερίαν μας καὶ ἄς ἐνθυμούμεθα τὰ ἐξῆς ὀλίγα λόγια, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἡ διαθήκη τοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ πρὸς τὸ ἔθνος καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς νέους :

«Ἡμεῖς ἠλευθερώσαμε τὴν Πατρίδα ἀπὸ τὸν τύραννον, καὶ σεῖς τῶρα μὲ τὴν σειρὰν σας νὰ τὴν κάμετε πολιτισμένην μὲ τὰ ἔργα σας καὶ μεγάλην μὲ τὰ φῶτα σας. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχετε πάντοτε ὁμόνοιαν, νὰ ἀγαπᾶτε τὴν θρησκείαν μας καὶ νὰ λατρεύετε τὴν Ἐλευθερίαν».

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Σελ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων|πόλεως 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

1.	Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων	7
2.	Ὁργάνωσις ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ :	
	α) Θρησκευτικὰ προνόμια — Πατριάρχης	10
	β) Πολιτικὰ προνόμια — Αὐτοδιοίκησης	13
	γ) Αἱ Κοινότητες	14
3.	Πολιτικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἔθνους ἐπὶ Τουρκοκρατίας.	
	Α'. Δυνάμεις κατὰ ξηρὰν :	
	α) Κλέφτες καὶ Ἀρματολοὶ	16
	β) Τὰ κλέφτικα τραγούδια	20
	γ) Σουλιῶται — Μανιάται — Σφακιανοὶ	22
	Β'. Αἱ Ναυτικαὶ δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων	23
	Γ'. Φαναριῶται	24
4.	Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας.	26
	α) Ἀδαμάντιος Κοραῆς	28
5.	Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων :	
	α) Τοπικαὶ ἐξεγέρσεις ὑποδούλων Ἑλλήνων	31
	β) Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1770	31
	γ) Λάμπρος Κατσώνης — Γεώργ. Ἀνδρίτσος	33
6.	Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καὶ οἱ Ἕλληνες	37
7.	Ρήγας Φεραῖος	38
8.	Σουλιῶται — Ἀγῶνες τῶν κατὰ Ἀλῆ - Πασᾶ :	
	α) Σούλι καὶ Σουλιῶται	41
	β) Τὸ Σούλι καὶ ὁ Ἀλῆ - Πασᾶς	42
	γ) Γ' ἐκστρατεία κατὰ Σουλίου — Ὑποταγὴ αὐτοῦ	45
	δ) Τὸ τέλος τοῦ Ἀλῆ - Πασᾶ	48
	ε) Τὸ τέλος τοῦ Ἀλῆ - Πασᾶ	49
9.	Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἡ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐπανάστασις.

1.	Ἐναρξις Ἐπαναστάσεως εἰς Μολδοβλαχίαν	51
	α) Ἀποτυχία τοῦ κινήματος	52
2.	Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα :	
	α) Ἐκρηξις τῆς Ἐπαναστάσεως	57
	β) Ἀντίποινα τῶν Τούρκων — Ἀπαγχονισμὸς Πατριάρχου	60
	γ) Θεόδωρος Κολοκοτρώνης — Πολεμικὸν σχέδιον	64
	δ) Μάχη Βαλτετσίου — Δολιανῶν	66
	ε) Ἄλωσις Τριπόλεως	68

3.	Ἐπανάστασις εἰς Στερεάν Ἑλλάδα :	Σελ.
	α) Ἀθανάσιος Διάκος	70
	β) Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος	73
	γ) Μάχη τῶν Βασιλικῶν	75
4.	Ἡ ἐξάπλωσις τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς Στερεάν Ἑλλάδα	78
5.	Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου	79
	α) Ἡ ἀνατίναιξις τῆς τουρκικῆς φρεγάδας εἰς Ἐρεσσόν	80
6.	Ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς Ἐπίδαυρον	
7.	Ἡ Ἐπανάστασις κατὰ τὰ ἔτη 1822·1824 :	
	α) Ἡ Τουρκικὴ ἐπίθεσις τοῦ 1822	82
	β) Καταστροφὴ τῆς Χίου	83
	γ) Πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος	84
	δ) Καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα	86
	ε) Α' πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	88
	στ) Ἐκστρατεία — Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλης	90
8.	Ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις τοῦ 1823 :	
	α) Μάρκος Μπότσαρης	94
	β) Φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εὐρώπην	97
	γ) Λόρδος Βύρων	98
	δ) Ἐμφύλιος πόλεμος — Θάνατος Ὁδ. Ἀνδρούτσου	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

1.	Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τῆς Τουρκίας τὸ 1824 :	
	α) Ὁ Σουλτάνος ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῆς Αἰγύπτου	102
	β) Ὑποταγὴ τῆς Κρήτης — Καταστροφὴ τῆς Κάσου	102
	γ) Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	103
	δ) Ναυμαχία Γέροντα — Ἄνδρ. Μιαούλης	105
	ε) Ἀπόβασις Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον	108
	στ) Μάχη εἰς Μανιάκι — Θάνατος Πάπαφλέσσα	109
	ζ) Ἀπελευθερώσις Κολοκοτρώνη	110
	η) Β' πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	211
	θ) Δευτέρα φάσις τῆς πολιορκίας	112
	ι) Κρίσιμος θέσις τῆς Ἐπαναστάσεως	115
	ια) Ὁ Γ. Καραϊσκάκης — Τὸ πολεμικὸν τοῦ σχεδίου	116
	ιβ) Πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων εἰς Φάληρον	118

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

1.	Ἐπέμβασις Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων εἰς τὸν Ἄγωνα :	
	α) Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου	120
	β) Τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος	121

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

1.	Ἡ Ἑλλὰς ἐλεύθερον Βασίλειον :	
	α) Ἰωάννης Καποδίστριας	122
	β) Βασιλεὺς Ὅθων	124
	γ) Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α'	127
	δ) Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος	132
	ε) Α' Παγκόσμιος πόλεμος	133
	α'. Μικρασιατικὴ καταστροφὴ	135
	στ) Β'. Παγκόσμιος πόλεμος	137
	α'. Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον	142
	Ἀνασκόπησις τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας	

800

ΝΕΑ ΠΛΗΡΗΣ ΣΕΙΡΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΤΑΞΙΣ Α'

No 1 'Αριθμητική - Τετράδιο

ΤΑΞΙΣ Β'

No 2 Πεταλούδες (Πατριδογνωσία)

» 3 'Αριθμητική - Τετράδιο

» 4 Γραμματική - Τετράδιο

ΤΑΞΙΣ Γ'

No 5 Παλαιά Διαθήκη

» 6 Μυθικά Χρόνια

» 7 Φυσική 'Ιστορία

» 8 Μεθοδική 'Αριθμητική

» 9 'Αττική - 'Αθήνα - Πειραιάς

» 14 Α' Γραμματική Δημοτικής

» 18 Παιδικές 'Εκθέσεις

ΤΑΞΙΣ Δ'

No 10 Καινή Διαθήκη

» 11 'Ιστορία 'Αρχ. 'Ελλάδος

» 12 Φυσική 'Ιστορία

» 13 Μεθοδική 'Αριθμητική

» 14 Γραμματική Δημοτικής

» 15 Γεωγραφία 'Ελλάδος

» 18 Παιδικές 'Εκθέσεις

ΤΑΞΙΣ Γ' και Δ'

No 15 Γεωγραφία 'Ελλάδος

(Αον και Βον ἔτος Συν|λίαι)

ΑΡ. 16 'Ιστορία

(Αον ἔτος Συν|λίαι)

» 17 'Ιστορία

(Βον ἔτος Συν|λίαι)

» 18 Παιδικές 'Εκθέσεις

(Αον και Βον ἔτος Συν|λίαι)

ΤΑΞΙΣ Ε'

ΑΡ. 19 'Εκκλ. 'Ιστορία ('Εγκεαρ.)

» 20 Βυζαντική 'Ιστορία »

» 21 Γεωγρ. 'Ηπειρων »

» 22 Φυσική και Χημεία »

ΑΡ. 23 Φυσική 'Ιστορία ('Ελεύθ.)

» 29 'Αριθμητική ('Εγκεαρ.)

» 30 Γεωμετρία »

» 35 Οί 'Εκθέσεις μου ('Ελεύθ.)

» 37 Στοιχ. Λογοτεχνίας -

Βιογραφίες »

» 38 'Εκδρομές »

» 39 Εύαγγ. Περικοπαί ('Εγκεαρ.)

» 40 'Αγωγή του Πολίτου »

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

ΑΡ. 24 Κατήχ. και Λειτουργ. ('Εγκ.)

» 25 'Ιστορία Νεωτ. 'Ελλ. »

» 26 Γεωγρ. Εύρώπης »

» 27 Φυσική και Χημεία »

» 28 Φυσική 'Ιστορία ('Ελεύθ.)

» 29 'Αριθμητική ('Εγκεαρ.)

» 30 Γεωμετρία »

» 35 Οί 'Εκθέσεις μου ('Ελεύθ.)

» 37 Στοιχ. Λογοτεχνίας -

Βιογραφίες »

» 38 'Εκδρομές »

» 39 Εύαγγ. Περικοπαί ('Εγκεαρ.)

» 41 'Αγωγή του Πολίτου »

ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑΙ ΤΑΞΙΣ

Ε' & ΣΤ'

ΑΡ. 29 'Αριθμητική ('Εγκεαρ.)

(Αον και Βον ἔτος Συν|λίαι)

» 30 Γεωμετρία ('Εγκεαρ.)

(Αον και Βον ἔτος Συν|λίαι)

» 33 Φυσική 'Ιστορία ('Ελεύθ.)

(Αον ἔτος Συν|λίαι)

» 34 Φυσική 'Ιστορία »

(Βον ἔτος Συν|λίαι)

» 35 Οί 'Εκθέσεις μου »

» 37 Στοιχ. Λογοτεχνίας -

Βιογραφίες »

» 38 'Εκδρομές »

» 39 Εύαγγ. Περικοπαί ('Εγκεαρ.)

“ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ο ΣΟΦΟΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ,,

Π. Γ. ΜΑΥΡΙΑ & ΣΙΑ Ο. Ε.

ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 14 - ΑΘΗΝΑΙ